

CONSTITUȚIA

bisericeii gr.-or. române din Ungaria și
Transilvania

sau

STATUTUL ORGANIC

comentat și cu concluzele și normele refe-
ritoare întregit

de

IOAN A. de PREDA,

advocat și fiscal al Consistorului arhidiecezan gr.-or. rom. din Sibiu.

Sibiu, 1914.

Tiparul tipografiei arhidiecezane.

Introducere.

Spre a putea pătrunde pe deplin însemnătatea progresului efectuat prin dobândirea statutului organic și a autonomiei bisericești prin el garantate — trebuie să cunoaștem împrejurările culturale și politice între cari această acviziție s'a efectuat precum și starea tristă și umilitoare în care se află biserica noastră înainte de statutul organic.

În Ungaria propriu zisă, care, după trista luptă dela Mohács (29 August 1526) despărțită de Ardeal își avu legislațiunea sa proprie, domniră până la anul 1848 așa numitele status et ordines. Acestea erau patru categorii — status — de dignitari și persoane privilegiate, cari urmau în rând una după alta. Dar în sânul acestor categorii încă mai era o anumită gradațiune: persoanele și dignitarii din respectiva categorie încă urmau într'un anumit rând unele după altele.

Cea dintâi și cea mai înaltă categorie — status — era aceea a prelaților. La categoria aceasta aparțineau: mitropoliții romano- mai târziu greco-catolici și în urma art. leg. 10/1792 și cei greco-orientali. Mai departe aparțineau acestei categorii episcopii romano- și greco-catolici și din anul 1792 începând și cei greco-orientali, precum și abații și prepoziții întrucât se aflau în posesiunea de bunuri cu proveniență din donațiune regală.

În sânul categoriei acesteia cel dintâi era mitropolitul din Strigoniu ca primatele țării. El în puterea oficiului său, sau a dignității sale acesteia era totdeodată

protonotarul și cancelarul țării, consilier în consiliul locuitor regal, jude la tabla septemvirală și investit cu dreptul de a numi el însuși doi juzi la tabla regie. El era mai departe comitele suprem al comitatului Strigoniului și singurul îndreptățit și chemat a încoronă pe regele. Numitul prelat în cazuri mai ponderoase de-ale țării, anume trebuia să fie întreat. El avea și dreptul să facă pe domeniile sale donațiuni cu drept de nobilitare; ba și însuși regele ridică la gradul de nobili, pe ceice îi recomandă el.

Primatelui îi urmă în rang mitropolitul din Erlau, apoi episcopul din Vesprim și după el cel din Győr, căruia îi urmă apoi episcopul din Agram, cari toți aceștia ocupau direcătorii înalte în Stat și își avea nobilii lor proprii ecleziastici.

Categoria a doua o formau magnații — Status Magnatum vel Procerum. — Aceasta încă se compunea din trei feluri de elemente: cei dintâi erau stegarii — între cari cel dintâi era palatinul, căruia îi urmau apoi ceilalți dignitari dela curtea regală. După stegarii urmau comiții supremi și după aceștia apoi magnații după naștere: duci, conți și baroni.

A treia categorie o formau toți aceia dintre nemeși, cari nu aparțineau vre-uneia dintre categoriile de mai sus. Iar a patra parte o formau orașele regești libere cu drept de municipiu.

Aceste patru categorii și resp. dignitarii și indivizii în ele cuprinse, formau poporul maghiar cel îndreptățit, — pe când ceilalți toți împreună — ne-nemeșii erau o masă fără drepturi. Cei dintâi erau purtătorii vieții de Stat; cei din urmă erau numai «misera plebs contri-buens», cari n'aveau nici un drept, dar aveau să supoarte toate greutățile statului.

Din cele aci expuse este evident că confesiunea jucă pe acele timpuri un foarte mare rol în Stat. Că ea și indeosebi aparținerea la confesiunea romano-catolică era în timpii mai vechi atribut indispensabil spre a putea exercia drepturi politice și a ocupa officii în stat. Ba mai mult, cel ce era dignitar bisericesc romano-catolic, era eo ipso tot deodată înalt dignitar în stat. Va să zică confesiunea romano-catolică pe lângă că determină prin credincioșii săi, mersul afacerilor în Stat, da totdeodată ea însași o mulțime de înalți dignitari lumești. Ea era religiunea de stat și ca atare sute de ani de-a rândul a determinat soarta și dezvoltarea Statului ungar.

Celelalte confesiuni abiă numai în urma art. leg. XX. 1848 §. 2 și mai ales în urma art. leg. LIII. 1868 și XLIII 1895 au ajuns la egală îndreptățire cu confesiunea catolică. Pentru că deși prin art. 1/1608 și art. 5/1647 — inarticularea păcii dela Viena și dela Linz — li-s'au asigurat celor de confesiunea evanghelică reformată și augustană, liberul exercițiu; iar prin art. leg. XXIV/1790 deplină egalitate cu confesiunea romano-catol. și autonomie bisericască; totuș numai art. leg. XX/1848, LIII/1848 XLIII/1895 au nimicit cele din urmă prerogative ale bisericeii romano-catolice și au stabilit deplina egalitate între toate confesiunile creștine de Stat recunoscute.

Confesiunea unitară se declară prin §. 1. art. leg. XX/1848 de confesiune legalmente receptă. Iar în privința confesiunii noastre gr.-orientale, art. leg. XX/1848 cuprinde mai multe și însemnate dispoziții favoritoare; dar confesiunea ca atare totuși nu o declară încă de confesiune receptă.

Favorurile acordate de art. leg. XX/1848 pentru confesiunea noastră gr.-or. sunt: Mai întâi dreptul de a dispune — sub controlul Statului — liber în afacerile

bisericești și școlare, îndrumându-se guvernul ca în cel mai scurt timp să conchese un congres al tuturor celor de confesiunea gr.-or. la care să participe dintre clerici 25 iar dintre mireni 75, — între cari 25 din confiniul militar — în scopul de a pregăti legile de lipsă în privința exercierii autonomiei bisericești, §. 8. — Prin §. 6 al acestui art. de lege se extind dispozițiile art. III/1844 — cari regulează chestiunea trecerilor — dela o confesiune la alta — și asupra confesiunii noastre. Iar §. 7 al acestui art. de lege conține remarcabila dispozițiune — care altcum în praxă a rămas mai totdeauna nebagată în seamă: că dacă dintre locuitorii gr.-orientali ai unei comune, chiar și majoritatea trece la altă confesiune, *biserica are să rămână* în posesiunea celor rămași în confesiunea gr.-orientală. Inșă principiul acesta nu poate turbura cele petrecute în trecut. Și de aceea se fixează ziua de 1 Ianuarie 1848 ca termin normal, astfel ca bisericile să rămână în posesiunea cărora s'a aflat în aceeaș zi.

Aceasta este am putea zice singura lege favorabilă pentru confesiunea noastră gr.-or. română în legislațiunea mai veche a Ungariei. Pentru că celelalte dispoziții legale favorabile pentru greco-orientali, i-au avut în vedere tot numai pe Sârbii, de aceeaș confesiune. Și numai cu venirea Sârbilor și a Macedo-Românilor — pe cari legislațiunea de atunci îi privea tot de Sârbi — în Ungaria, se începe un period de o tractare mai omenească a confesiunii gr.-orientale. Cu finea secolului al XVII, năpădind din provinciile ocupate de turci masse mari de creștini gr.-orientali — între cari mai mulți Sârbi, apoi Macedo-români, Bulgari, etc. în Ungaria, poziția acestora în Stat, trebuia să se reguleze, atât din punct de vedere politic, cât și mai ales din cel confesional. Confesiunea gr.-orientală deși mai bine de o miie de ani în Stat

existentă, nu eră prin legile țării recunoscută, ci numai suferită. Spre a li-se face deci emigranților — în mare parte neguțatori și industriași de care eră pe atunci mare lipsă în Ungaria — traiul aici mai tignit, li-s'au dat din partea lui Leopold I. și al următorilor săi privilegii — cel mai vechi cu datul din 31 August 1690, apoi altul cu datul din 30 August 1691 — prin cari li-se asigură liberalul exercițiu al confesiunii lor gr.-or. pe teritorul Ungariei. Mai târziu la anul 1779 li-s'au dat acestor emigranți din partea împărătesei Maria Terezia așa numitul Declaratorium Illyricum tot în scopul asigurării liberului exercițiu al confesiunii lor gr.-or. — Din partea legislațiunei s'a asigurat dreptul de exercițiu liber al confesiunii gr.-or. precum și dreptul de administrare liberă a afacerilor bisericești, școlare și fundamentale numai prin art. leg. XXVIII/1791; care totdeodată li-a dat celor de confesiunea gr.-orientală și dreptul de a putea agonisi avere imobilă și a putea ocupa oficii publice în Ungaria.

Prin art. X/1792 li-s'a dat apoi Mitropolitului și episcopilor greco-orientali dreptul de a lua parte la legislațiunea țării și anume ca membrii în casa magnaților; totdeodată s'a dispus ca și dintre cei de confesiunea gr.-or. să fie aplicați în oficiu la cancelaria aulică și la consiliul de locotenență, aceia cari vor avea pregătirile recerute.

Cu anul 1791 și cu introducerea limbei maghiare în locul celei latine se începe apoi epoca reformelor, cari ținteau la asimilarea și maghiarizarea tuturor locuitorilor din Ungaria. Iar dintre legile aduse în cursul acestei epoce sunt pentru biserică remarcabile: art. de lege VI/1840, care avea de gând introducerea limbei maghiare și în administrația bisericească, precum și în matriculele purtate de confesiuni. Mai departe art. de

lege II/1844, care avea de scop introducerea limbii maghiare în toate școalele, prin urmare și în cele susținute de confesiuni, a căror credincioși nu erau maghiari.

Aceasta este pe scurt starea lucrului pentru biserica gr.-or. română din Ungaria până la anul 1848. Una miie de ani și mai bine a vegetat ea nebăgată în seamă și cuprinsă chiar și de odiul, că ceice aparțineau ei, nu puteau să ocupe oficii publice și nu puteau să exercieze drepturile politice; ba în timpurile mai vechi nu puteau chiar nici să agonisească imobilia sau să poarte vre-o industrie sau negoț, — dacă cumva nu erau părtași ai nemeșugului unguresc.

Să nu se creadă însă că privilegiile dela anii 1690, 1691 și 1779 precum și art. leg. XXVII/1791 și X/1792 ne-ar fi avut în vedere pe noi pe Românii gr.-or. Ele au fost date emigranților Sârbi, Macedo-români, Bulgari ș. a. Și deși altcum nu se află în legislațiunea Ungariei nici o urmă despre aceia, că Români gr.-or. ca atari să fi fost anume exchiși dela favorurile legilor de mai sus — după cum se află pentru Ardeal o atare dispoziție în instrucțiunea dela anul 1810 dată episcopului Vasile Moga, în care anume se zice: că «privilegiile nației illirice din Ungaria nu se extind și asupra clerului neunit din Ardeal» — totuș nu se află nici despre aceia urmă ca vre-un episcop de-ai noștrii să fi luat parte înainte de 1848 în baza art. X/1792, la dieta ungară.

Din contră reiese din §. 2 al art. de lege IX/1868 apriat: că favorurile acordate prin art. de lege X/1792 pe seama neuniților, numai prin articolul de mai sus au fost extinse și asupra Românilor de confesiunea orientală.

Românii gr.-or. din Ungaria au fost ajuns în urma unirei sub jurisdicțiunea și stăpânirea Patriarhatului sârbesc. Imprejurarea aceasta le-a adus negreșit favoruri

în trebile lor bisericești. Cu atât mai multe defavoruri însă din punct de vedere național; întrucât adevărat Sârbii întreprinsă toți pașii posibili, ca să-i desnaționalizeze și să-i prefacă în Sârbi. Și întreprinderea aceasta negreșit că cu timpul și reușă, dacă nu-i succedea Marelui Andreiu să exopereze la anul 1864 restaurarea vechei mitropolii românești pentru Ungaria și Transilvania și totala despărțire hierarhică a Românilor de către Sârbi.

Stările de lucruri din Transilvania.

În Transilvania, despărțită după lupta dela Mohács de Ungaria, soarta confesiunii noastre a fost, dacă se poate încă și mai tristă. În Ungaria totuși mai eram ocrotiți ca coreligionari, din partea Sârbilor; în Transilvania însă apăsați și urmăriți când de catolici când de greco-catolici când de calvini.

În Transilvania domniă în baza legilor așa-numite «Aprobate et Compilate». Uniunea celor trei națiuni și patru confesiuni. «Unio trium nationum et quator confessionum». Cele trei națiuni singure îndreptățite erau: cea maghiară, cea săcuiască și cea săsească; iară confesiunile privilegiate și recunoscute de legislațiune erau cea romano-catolică, cea calvină, cea lutherană și cea unitară. Cele trei confesiuni din urmă fuseră în Transilvania mai curând aprobate și recunoscute de legislațiune, decât în Ungaria. Și anume confesiunea evanghelică lutherană fu recunoscută de dieta țării din anul 1557, cea calvină de dieta din anul 1564 și cea unitară de dieta din anul 1571. Ceice nu aparțineau vre-uneia din aceste națiuni și confesiuni erau lipsiți de drepturile politice, nu puteau ocupa oficii publice, nu puteau agonisi imobili, ba în timpurile mai vechi nu le era iertat nici să învețe vre-o meserie sau carte. Aceasta eră starea poporului nostru român gr.-oriental; ba chiar și a celor

greco-catolici, deși aceștia în urma unirii cu biserica romano-catolică treceau drept aparținători acesteia. Ceice nu erau nobili — nemeși — erau iobagi — sclavi ai așanumiților domni de pământ. Dar și nemeșii dacă nu aparțineau vre-uneia dintre cele trei națiuni și patru confesiuni recepte, puteau exercia pentru persoana lor drepturi politice, nu puteau ocupa însă officii publice, pentru că acestea se împărțiau pe la diferite dicasterii după confesiuni. Astfel la guvern și la cancelaria aulică erau împărțite posturile de amployați după confesiuni. Fiecare confesiune avea rezervat pentru sine un anumit număr de oficianți în fiecare branșă și posturile acestea nu le putea ocupa altul decât unul de confesiunea respectivă. Praxa aceasta s'a susținut și după anul 1848 și până la inaugurarea dualismului și a sistemului de guvernare de azi. Astfel și în anii 1860—1867 sub domnirea așanumitului constituționalism fals, erau încă rezervate la guvernul țării — *Gubernium regium* — și la cancelaria aulică, posturi în număr egal pentru toate confesiunile țării, între cari acum și pentru confesiunea gr.-orientală și gr.-catholică, — cari însă durere, de multeori se ocupau cu indivizi cari nu știau nici o boabă românește, dar aveau testimoniu că sunt de confesiunea gr.-orientală ori gr.-catholică. Noul sistem dualistic a nimicuit apoi uzul acesta de sute de ani introducând principiul la părere liberal: ca adevărații officii să se ocupe fără respect la confesiunea și naționalitatea concurentului. Praxa însă ne dovedește că principiul acesta a avut drept urmare: că acum abia se mai află aplicați și de ai noștri în officii, pentru că azi naționalitatea și confesiunea nu se mai consideră; iar aptitudinea o judecă domniile de la putere, după placul lor!

Afară de nemeși și iobagi mai existau în Transilvania și anume pe așanumitul fundul regiu — în țara săsească și în Săcuime și libertini, oameni cari nu erau

nici iobagi și nici nemeși. Aceștia pentru persoana lor erau liberi. Drepturi politice însă puteau exercia numai dacă aparțineau vre-uneia dintre cele trei națiuni și patru confesiuni privilegiate.

Din cele aci expuse este evident că și în Transilvania confesiunea jucă mare rol în politica țării și că aparținerea la confesiunea gr.-orientală, eră piedecă de a putea exercita drepturi politice și de a ocupa funcțiuni în stat. De aci se explică deci pentru ce cele mai de seamă dintre familiile române de confesiunea gr.-or. și-au părăsit legea și cu ea apoi și naționalitatea și au devenit că toți renegații, cu timpul cei mai înverșunați dușmani ai neamului din care au eșit. Starea aceasta de lucruri a durat în Transilvania, ca și în Ungaria până la art. XX/1848 valabil, în urma uniunii Transilvaniei cu Ungaria de nou decretate — și în Transilvania și resp. până la inaugurarea Statut. organic. Pentru că deși în cursul timpului s'au mai îndulcit încâtva, când prin rescripte împărătești, când prin legislațiune, amara soartă a celor de confesiunea noastră, baza deplinei îndreptățiri a confesiunii noastre în stat o formează pe lângă articlii de lege IX și LIII ex. 868 și XLIII/895, îndeosebi Statutul organic prin care i se garantează bisericii noastre deplină autonomie.

Făcând o reprivire în trecut aflăm că confesiunea noastră gr.-orientală prin art. I. titlul VIII al Aprobatorilor și Compilatelor, a fost declarată de confesiune *suferită* în stat, până la bunăvoința principilor și a regnicolarilor. *Usque ad beneplacitum Principis et regnicolarum*. Starea aceasta de biserică numai suferită avea drept urmare, ca nu numai ea ca biserică, ci și credincioșii ei să fie lipsiți de orice drepturi în stat, rezervate fiind acestea numai pe sama aparținătorilor la cele trei națiuni și patru confesiuni recepte, adevărații de stat recunoscute și adoptate.

Soartea bisericeii noastre, a preoților și a credincioșilor ei în decursul timpului încetul cu încetul s'a mai ameliorat încâtva: Astfel la anul 1595 principele Sigismund Bathori la rugarea mitropolitului gr.-or. Ioan de Prislop a scutit preoțimea noastră de mai multe sarcini grele, ce până aci trebuia să le supoarte cu poporul de rând împreună. Următorul lui Sigismund, principele Gabriel Bathori, prin ordinațiunea sa din anul 1609 a acordat preoțimei gr.-or. dreptul de a se putea strămuta cu știrea episcopului, de pe o moșie domnească pe alta scutind totodată pe preoți de serviciile ordinare jobăgești și mărginind serviciile lor, la prestarea unor daruri anumite.

La anul 1643 principele George Rakoczy prin decret a introdus în bisericile noastre limba română, ca limbă oficială în locul celei slavone de până atunci. Pasul acesta însă nu l-a făcut de dragul limbei noastre; ci cu scopul de a câștiga pe Români pentru calvinism, prin cărțile bisericești scrise în limba românească, însă în spirit calvin.

La anul 1659 mitropolitul Sava Brancovici a exoperat dela principele Ahațiu Barciai, scutirea clerului gr.-or. de decimă. Tot mitropolitul Brancovici a exoperat dela principele Michael Apafi decretetele din anii 1663 și 1673 prin care nu numai preoții ci și averile bisericilor gr.-or. au fost scutite de decimă, — o dispozițiune aceasta care mai ales în fundul regiu și la Sași, puțin a fost respectată, — fiindcă pastorii săsești își primiau salariul lor din aceste decime, ce încurgeau mai cu seamă dela Români.

În urma neobositelor stăruințe ale episcopilor Gerasim Adamovici și Ioan Bob, legislațiunea mai liberală dela 1790/1 a votat articolul de lege intitulat: «De libero Religionis Graeci Ritus Dis-Unitorum Exercitio» prin care i se asigură bisericeii gr.-or. până aci numai tolerate, exercițiu liber și în Transilvania. Totdeodată,

la expresul ordin al Majestății Sale monarhului se dispune: ca credincioșii de această confesiune să fie tratați după starea lor socială, deopotrivă cu ceilalți locuitori ai țării, nici în purtarea sarcinilor publice și nici în alte slujbe să nu fie îngreunați mai mult decât alții.

Tot atunci li s'a permis celor de confesiunea gr.-or. după unire, întâiașdată ca ei să atârne de un episcop al lor propriu, pe care îl va denumi Majestatea Sa; iar la 25 Maiu 1809 Francisc al doilea le-a acordat celor de confesiunea gr.-or. dreptul a-și alege înșiși pe episcopul lor. La anul 1842 dieta transilvană din Cluj, urmând exemplului celeia din Ungaria, a decretat maghiarizarea învățământului în răstimp de 10 ani, ceea ce a dat apoi anză energicelor reprezentații ale capilor bisericilor de ambele confesiuni. Tot atunci s'a decretat limba maghiară de limbă oficială pentru Ardeal.

Abia art. leg. XX/1848 a frânt lanțurile feudale ale trecutului și a decretat în § 2 *deplina egalitate și reciprocitate a tuturor confesiunilor recunoscute în patrie*. Principiul acesta însă în urma revoluțiunei ce a erupt, atunci nu s'a pus în practică, ci a rămas ca să se facă asta după patruzeci de ani și în urma art. LIII/1868.

Din cele de până aci este evident că biserica noastră gr. or. a avut aici în Transilvania ca și în Ungaria mai aceeaș soarte. Totuș în Ungaria până către finea secolului al XVII și până la descălecarea Sârbilor și a celorlalte popoare gr. or., biserica noastră a fost mai mult ignorată, decât asuprită și urmărită, — după cum în Transilvania a fost. — Iar în urma descălecării Sârbilor și a celorlalte popoare gr. or. soartea bisericeii gr. or. s'a ameliorat continuu. Și deja art. XXVII/1791 le-a dat celor de confesiunea gr. or. dreptul de a putea ocupa oficii publice și de a putea agonisi imobiliile; precând art. LX/1791 din Transilvania numai bisericeii

gr. or. ca atari și preoțimei a adus unele favoruri, iar credincioșii bisericei gr. or. au rămas despoiați de drepturi până la promulgarea art. de lege XX/848.

Și totuș ar fi o mare greșală când cineva ar crede că numai și numai confesiunea gr. or. sau naționalitatea română ca atare ar fi fost cauza, că ai noștri au fost lipsiți de drepturi și aserviți domnilor de pământ. Nu; adevărata cauză a fost, că respectivii nu aparțineau nobilimei și castelor privilegiate, cari singure aveau drepturi și libertăți în stat. Dovadă că nu naționalitatea era decizătoare — ne oferă împrejurarea: că deși s. p. în Transilvania naționalitățile maghiară, săcuiască și săsească ca atari erau privilegiate și singure îndreptățite în stat: totuș și dintre Unguri, Săcui și chiar și Sași destui erau lipsiți de drepturi și de libertate, — anume aceia cari erau iobagi. Iar cumcă confesiunea gr. or. singură pentru sine l-ar fi despoiat pre cineva de drepturi și de libertate, — asta încă nu stă. Pentrucă ceice erau ne-meși deși greco-orientali puteau să exerceze drepturile nobilitari, puteau s. p. să ia parte la congregațiuni, la alegerile dietale și la toate celelalte alegeri. Ceiace însă nu puteau, — eră numai, că nu puteau ocupa officii, rezervate anume membrilor confesiunilor de stat recunoscute!

Anul 1848 stergând dominațiunea castelor și a privilegiilor a nivelat terenul de muncă, cultură, propășire și îndreptățire pentru toți. Lui însă nu i-a urmat vieața aceea plină de libertate și de frățietăți pentru toți cum se credea, ci i-a urmat *absolutismul*.

El a pus mai întâi ideia egalei îndreptățiri în practică, astfel că i-a apăsă pe toți deopotrivă. Cu toate acestea deși a suprimat absolutismul așa numitele libertăți publice, desvoltărei culturale el nu a pus piedeci. Iar în officii a aplicat pe toți cari cât de cât, erau apți.

La anul 1849 s'a edat așa numitul «Regulament organic», pentru toate școalele de toate confesiunile și limbile din întreaga monarhie. Prin acesta se concede înființarea de școli de toate categoriile, atât confesiunilor, cât și corporațiunilor, societăților, comunelor și privaților. Mai ales însă se pune în vedere înființarea de școale și gimnazii de stat, precum și ajutorarea celor private, între anumite condițiuni.

Confesiunei noastre în decursul absolutismului nu i s'au mai pus piedeci; iar școalele noastre au luat sub dominațiunea absolutismului un avânt îmbucurător. La anul 1855 biserica romano-catolică iară se ridică peste celelalte confesiuni. Guvernul absolutistic încheia cu papa dela Roma concordatul, în urma căruia confesiunea rom. catolică, deveni religione de stat. Școala și toată instrucțiunea publică e dată pe mâna clerului rom. catolic care ajungând la funcțiuni înalte exercită o influință hotărâtoare asupra guvernamentului țării.

Sub decursul absolutismului legislațiunea constituțională a fost suspendată. Marele arhiepiscop și mai târziu mitropolitul Andrei însă n'a lăsat să treacă nici epoca aceasta de stagnare în constituție, fără ca să întreprindă în diferite rânduri pași pentru ameliorarea și asigurarea stărei bisericei. Ba tocmai în decursul absolutismului cade evenimentul de cea mai mare însemnătate pentru biserica noastră: restaurarea vechei noastre mitropolii, prin ridicarea marelui Arhiepiscop Andrei Baron de Șaguna la rangul de mitropolit al tuturor Românilor din Ungaria și Transilvania și adnexarea episcopiilor Aradului și Caransebeșului lângă arhidieceza Ardealului în scopul ca să formeze toate trei împreună, de nou restaurata mitropolie română greco-orientală din Ungaria și Transilvania. După multe și dese intervenții pe la ministrii și monarh, precum și după învingerea și delăturarea mul-

telor piedeci ce se puseră în cale atât din partea romano- și a greco-catolicilor, cât și din a Sârbilor și a episcopului de pe atunci al Bucovinei Eugeniu Hăcman, care însuși aspiră să devie mitropolit — în cele din urmă stăruințele Marelui Andreiu fură încoronate de succes, apărând la 12/24 Decembrie 1864 rescriptul imperial prin care se decretă restaurarea vechei noastre mitropolii și despărțirea noastră hierarhică de către Sârbi.

Dar încă înainte de aceasta și îndată după potolirea revoluțiunii, anume încă la anul 1850 Marele Arhiepiscop Andreiu, a întrunit — la 150 de ani după apunerea mitropoliei gr.-or. române — primul sinod diecezan, care a întreprins cei dintâi pași pentru restaurarea drepturilor bisericii noastre și pentru emanciparea ei din starea umilită de până atunci, precum și pentru ameliorarea instrucțiunii mai ales în școlile populare. La anii 1860 și 1864 s'au ținut alte două sinoade diecezane, care s'au ocupat cu aceleași obiecte, dintre care însă sinodul din anul 1864 a compus și introdus în dieceza de atunci a Transilvaniei un statut organic provizor, prin care se regulau afacerile bisericești în toate părțile ei constitutive, precum în parohie în protopresbiterate și în dieceză. Statutul acesta organic provizor a servit apoi ca bază la alcătuirea Statutului organic de azi, votat la anul 1868 — în primul congres național — pentru întreaga provincie mitropolitană.

După introducerea din nou a constituției, dieta ungară prin art. IX/1868 înarticulează în legile țării restabilirea Mitropoliei noastre și separarea bisericii noastre a Românilor gr.-or. de către Sârbi. Și fiindcă biserica noastră avea să fie în viitor desine stătătoare, i-se recunoaște prin articolul acesta de lege, dreptul de aș reguła și administra — pe lângă susținerea dreptului de supremă inspecțiune al Majestății Sale — in-

dependent prin organele sale afacerile bisericești, școlari și fundamentale în congrese, pe cari le vor convoca mitropoliții respectivi, după prealabila încunoștiințare a Majestății Sale, — din când în când. Prin articolul acesta de lege se extinde dreptul de a participa la legislațiune în casa magnaților — art. X/1792 — și asupra episcopatului român gr. or. din mitropolia noastră. Totdeodată se îndrumă ministeriul reg. ung. ca să convoace cât mai în grabă un congres național român, constatător afară de episcopi, din 30 deputați clericali și 60 mireni — dintre cari însă 10 să fie din granița militară — care congres să elaboreze un statut în privința constituirii bisericii și acela să-l subștearnă Majestății Sale spre aprobare.

În urma dispoziției articolului acestuia și a prea înaltei hotărâri din 14 August 1868 întrunindu-se congresul național în toamna anului 1868 a votat statutul organic și l-a subșternut Majestății Sale spre aprobare. Operatul acesta al congresului însă nu s'a întărit în textul său original, ci în el s'au introdus mai multe schimbări în parte de mare importanță — pe cari le vom face evidente în partea specială. Congresul dela anul 1870 a înaintat în scopul delăturării schimbărilor făcute, o remonstrațiune la înaltul tron — vezi acluzul lit. C. în protocolul congresului din acel an. — Remonstrațiunea aceasta însă n'a avut alt rezultat, decât că în urma ei și a celei înaintate direct din partea Consistorului din Caransebeș, s'au delăturat acele inovațiuni, pe care ministrul de războiu le introdusese în operatul congresului în privința școalelor din confiniul militar, inovațiuni, ce autonomia bisericească o făceau de tot iluzorică. Celelalte gravamine ale congresului din 1870, îndreptate mai ales în contra dispoziției că asesorii din senatele școlari și epitropești să nu fie aleși pe viață,

ci numai tot pe câte trei ani, — mai departe în contra înrăurinței articolilor de lege XXXVIII/868 și XLIV/868 asupra școlilor noastre și asupra întrebuințării limbei — au rămas nebăgate în seamă.

Dealtcum statutul nostru organic, cu modificările amintite mai sus, — a primit încă sub datul de 28 Maiu 1869, aprobarea preainaltă și a devenit astfel lege a țării, avându-și temelia sa în dispozițiunile art. de lege IX/1868.

Astfel deci poziția bisericii noastre în stat, apare deplin asigurată prin Statutul organic și prin legea fundamentală pentru biserica noastră, articolul IX/1868, care garantează autonomia ei. Și deși legile Statului ce de-atunci încoace s'au adus și se vor mai aduce, ating uneori afaceri ce după părerea noastră aparțin sferei de activitate a autonomiei noastre bisericești, totuș fundamentul constituțiunei noastre, dreptul de proprie și independentă regulare și administrare a afacerilor noastre bisericești, școlare și fundaționale, prin organele noastre proprii — până acum în general a rămas neatins. Și neatins așe să rămână câtă vreme se vor mai respecta legile în patria noastră!

PARTEA GENERALĂ.

Statut organic

al bisericii gr.-or. române din Ungaria și Transilvania.

Dispozițiuni generale.

Cei zece articoli din statutul organic, aci următori, formează partea generală a lui și tractează în puține cuvinte și în liniamente generale, organizația și administrația bisericii gr. or. române din Ungaria și Transilvania, precum și poziția ei în stat.

Autonomia bisericii.

A. În trebile curat bisericești.

Art. I. Biserica gr.-or. română din Ungaria și Transilvania, ca biserică autonomă, după dreptul ei canonic, garantat și prin art. de lege al IX-lea din anul 1868, — pe lângă susținerea în întregitate a dreptului de supremă inspecțiune a Maiestății Sale, își regulează, administreză și conduce independent afacerile sale bisericești, școlare și fundaționale în toate părțile și factorii ei constitutivi, după forma reprezentativă.

Statutul organic prezent tratează dară organizarea bisericii greco-orientale române pentru întreaga provincie mitropolitană din Ungaria și Transilvania.

Articolul acesta garantează bisericii gr.-orient. române din Ungaria și Transilvania *autonomia*; va să zică dreptul de a se putea guvernă, a-și împlini misiunea și a-și administra afacerile bisericești, școlare, fundaționale și economice, fără ingerința puterii de stat, adecă a guvernului și a corpurilor legiuitoare.

Autonomia aceasta apare garantată încă și prin art. de lege IX/868 precum și prin §. 8 al art. de lege XX/848, care încă îi

dau bisericeii acesteia dreptul de a-și organiza, de a-și regula și administra afacerile sale bisericești, școlare și fundamentale (epitropești) independent.

Independența asta e a se înțelege atât față de puterea Statului, cât și față de orice altă putere sau autoritate bisericească; fie din patrie, fie din afară. Pentru că biserica gr.-or. română din Ungaria și Transilvania, afară poate în chestii curate dogmatice, nu stă în raport de dependență față de nici o altă autoritate bisericească, nici din afară și nici din patrie.

Ea este de orice altă autoritate bisericească, neatârnată, — autocefală. — Și astfel cele două biserici gr.-or. române din imperiul austro-ungar, adică cea din Ungaria și cea din Bucovina, sunt una de alta neatârnată; coordonate. Tot așa și cu biserica gr.-or. sârbă din patrie.

Cu toate acestea autonomia bisericeii gr.-or. române, nu se poate privi ca deplină. Pentru că ea din capul locului s'a acordat numai pe lângă susținerea în vigoare a dreptului de supremă inspecție al Majestății Sale Regelui, care drept în sensul constituției țării, se exercită prin ministerul reg. maghiar, responsabil. — Pentru că mai departe unele, ba putem zice — cele mai de însemnătate acte ale corporațiilor reprezentative bisericești, alegerile episcopilor și a mitropoliților sunt atârnată de la aprobarea Majestății Sale Regelui. Iar convocarea congresului bisericesc, deși ea are să se facă la timp anumit și deși congresul este astfel o instituție organică și permanentă în cadrul constituției bisericești, ea totuși în temeiul §-lui 151 al Stat. org. și resp. al §-lui 3 art. de lege IX/868 poate să se facă numai pe lângă prealabilă încunoștiințare a Majestății Sale Regelui.

Oricât de neîngreunătoare și ușoară de îndeplinit se pare cerința asta de prealabilă încunoștiințare a convocării congresului. Și deși ea, — mai ales față de împrejurarea că în statutul ziua întrunirii congresului e a priori fixată, se prezintă mai mult ca o simplă formalitate: Totuși dispoziția asta la părere atât de inofensivă, poate da, ba a dat chiar — după cum se va arăta mai jos la §. 152 din Statutul organic anță la regretabil conflict, între organele noastre superioare bisericești și între dl ministru de culte și instrucție publică, — conflict care avu drept urmare chiar și neîntrunirea congresului la timpul legal și împedecarea funcționării corecte a constituției bisericești.

Dl ministru adică ține, că întrunirea congresului atârna de la luarea la cunoștiință, a prealabilei încunoștiințări. Ba a mers chiar atât de departe încât a oprit expedierea actelor convocatoare înainte de a fi urmat mai înainte luarea la cunoștiință a convocării. În anumite cazuri apoi a denegat, din motive după noi netemeinice luarea la cunoștiință a convocării și astfel și a întrunirii congresului.

Conflictul acesta regretabil încă nu s'a delăturat. Să sperăm însă că va succede delăturarea lui și restabilirea adevăratului înțeles, a dispoziției în privința prealabilei încunoștiințări a Majestății Sale, despre convocarea congresului.

B. Autonomia în treburile școlare.

Încă și mai mărginită este autonomia bisericeii gr.-or. române în treburile instrucției publice. Asta se întonează anume în clauzula finală a patentei imperiale din 28 Maiu 1869 prin care se sancționează Statutul organic în cuvintele: «să se susțină în întregitatea sa, dreptul legislației comune în cele ce privesc instrucția publică».

Împrejurarea asta din urmă a și dat anță la mulți, chiar și dintre ai noștri să creadă, că noi greco-orientalii n'am avea autonomie în treburile școlare. Părerea asta însă este de tot greșită: Pentru că în art. I. din acest statut, anumit se zice: «își regulează, administrează și conduce *independent* afacerile sale bisericești, școlare și fundamentale». Pentru că mai departe, și în § 3 art. de lege IX/1868 se zice iarăș apriat: că ambe bisericile acum despărțite, adică cea gr.-or. română și cea sârbă au dreptul de a decide și regula fiecare de sine și separat cauzele lor bisericești, școlare și fundamentale și de a le manipula și administra prin organele proprii. Pentru că în fine chiar în § 8 al art. de lege XX/1848 tot apriat se zice: «Dreptul greco-orientalilor de a dispune liber în treburile lor bisericești și școlare sub supravegherea statului, se *garantează*».

Din cele aci citate se vede mai departe că autonomia bisericeii gr.-or. române din Ungaria și Transilvania nu-și are izvorul său numai și numai în Statutul organic; ci ea se garantează și prin §. 3 al art. de lege IX/1868, și mai ales și în mod mai puțin restrâns și prin §. 8 al art. de lege XX/1848. Numai cât că acest articol de lege, în urma revoluției și a suspendării constituției, ce a urmat, a rămas atunci ne dus în de-

plinire, și numai la anul 1868, după ce constituția țării s'a restaurat a urmat apoi punerea lui în practică, prin noul art. de lege IX/1868 și prin alcătuirea și introducerea Statutului organic.

Statutul organic deci nu crează el însuși autonomia; ci numai o confirmă și o desvoaltă, în ramii și în cadrele în cari ea are să se manifesteze. În cele mai sus expuse credem a fi dovedit pe deplin că biserica gr.-or. rom. din Ungaria și în afacerile ei școlare are garantată autonomia. Autonomia asta școlară, însă din capul locului mărginită, în cursul timpului și prin legile țării ce au urmat, tot mai mult fii ciungărită, până ce în cele din urmă, puțin a mai rămas din ea și din cele garantate mai ales prin §. 8 al art. de lege XX/1898, care nu conține nici o restricțiune.

Articolul de lege XXXVIII/1868 așa numita lege «Despre instrucțiunea publică în școlaele populare», existentă deja când s'a făcut și introdus statutul organic dă confesiunilor preste tot și astfel și celei gr.-or. române dreptul de a înființa institute publice pentru instrucțiunea populară, precum și preparandii pe spesele proprii. Concede mai departe confesiunilor să-și aleagă pe învățători și profesori, — să determine înșile salariile acelor, și limba de propunere; să defigă cărțile de instrucțiune și să dispună înșile în privința sistemului și metodei de instrucțiune sub anumite condițiuni. Articolul de lege menționat garantează mai departe confesiunilor dreptul de disciplină asupra învățătorilor și profesorilor instituți și plătiți de ele, ba chiar și dreptul de a încasa dela credincioșii lor anumite dări și impozite pentru susținerea școalelor confesionale.

Însă institutele acestea curat confesionale sunt puse sub supravegherea statului, care chiar și prin articolul de lege XXXVIII/1868 dacă ele — conform părerei inspectorului școlar de stat — nu's corespundătoare, are dreptul să le suprimă, și în locul lor să înființeze școale comunale sau de stat, plătite tot din impozitele făcute asupra credincioșilor confesiunei.

Starea creată prin articolul de lege XXXVIII/1868 și aflată de statutul nostru organic la înființarea sa, în decursul timpului tot mai mult s'a deteriorat; astfel că azi mai se poate zice, că suntem de tot lipsiți de autonomie în trebile școlare.

Articolul de lege XVIII/1879 știrbește deja dreptul confesiunilor de a dispune liber în privința sistemului și metodei de instrucțiune, introducând limba maghiară ca limbă obligată

chiar și pentru discipulii din școlaele dela sate; știrbește dreptul confesiunilor de a-și alege liber pe învățător, constrângându-le ca să-și aleagă numai astfel de învățători cari sunt în stare a propune cu succes limba maghiară. Mărginește confesiunile și în dreptul de a-și întocmi după plac preparandiile de ele înșile create și susținute, prin aceea, că le silește să ia poziții ca în preparandiile lor să se crească astfel de învățători, cari să fie apti a propune cu succes limba maghiară. Ba dă inspectorului de școlae regiu dreptul să zădărnicească prin votul său reușita la examen a elevului dela preparandie, dacă el nu și-a însușit îndeajuns limba maghiară.

Abia după un deceniu și ceva mai bine, a urmat însă altă lege. Art. de lege XXVI/893 care și mai mult restrânge autonomia confesiunilor în trebile școlare.

Prin articolul acesta de lege se știrbește mai întâiu dreptul confesiunilor de a statori ele și după placul lor, plata și celelalte emolumente ale învățătorilor dela școlaele lor populare, — dispunându-se din partea statului ca fiecare învățător ordinar să primească o leafă anuală de cel puțin 300 fl. iar învățătorii suplenți de cel puțin 200 fl. Mai departe se statoresc prin articolul acesta de lege și cinci quinquenalii de câte 50 fl. pentru fiecare învățător, așa că plata învățătorului după un serviciu de 25 de ani trebuie să se urce cu totul la suma de 550 fl. afară de celelalte emolumente precum sunt quartir liber, grădină etc. — provăzute deja și în art. XXXVIII/868. Plata aceasta a învățătorului în sensul legii trebuie să se asigure în restimp de un an. Comunele bisericesti cari nici pe lângă un arunc de 5% asupra credincioșilor lor — nu-s în stare să asigure această leafă, pot să recurgă pentru ajutor de stat. Unde însă în decursul anului comunele bisericesti susținătoare de școlae, n'au asigurat din al său plata învățătorului, nici n'au cerut ajutor dela stat, — acolo statul este autorizat să închidă școala confesională și să facă școală de stat.

Statul va să zică arată oarecare liberalitate față de confesiuni. Nu este însă dărnicia statului liberalitate adevărată, pentru că ajutorul dela stat se dă numai pe lângă condițiuni umilitoare și dăunoase pentru caracterul confesional al școalelor ajutate.

La școlaele acelea unde statul dă spre întregirea salariului sau a quinquenalelor, învățătorului o sumă mai mare de 60 fl. v. a. acolo alegerea de învățător, atâră dela aprobarea mini-

strului. Și dacă ministrul nu-l aprobă pe învățătorul ales, și nu întărește nici a doua alegere, sau confesiunea nu voește să facă o a doua alegere, atunci ministrul însuș numește pe învățător, care însă trebuie să fie de confesiunea celor ce susțin școala. În cazul însă când mai multe confesiuni din localitate cer ajutor de stat, sau când *rezoanele mai înalte de stat* o prețind, guvernul poate să suprimă simplu școala confesională și să înființeze în locul ei școală de stat.

Impărțășirea cu ajutor din vistieria statului mai are încă și aceea urmare, că jignește dreptul de disciplină al confesiunii asupra învățătorilor dotați din vistieria statului și anume în două direcțiuni.

Mai întâi în direcțiunea aceea, că dacă vre-un atare învățător confesional să de judecă din partea confesiunii sale la pierderea oficiului, sentința asta trebuie să se aducă la cunoștința Ministrului și poate fi executată numai dacă primește aprobarea aceluia. Dacă însă ministrului nu-i convine sentința adusă, poate ordonă investigație nouă, pe lângă întreprinderea vre-unui membru al comitetului administrativ și aducerea unei sentințe nouă.

Și mai tare se jignește însă dreptul de disciplină al confesiunilor prin dispoziția aceea a articolului de lege din chestie conform căreia ministrul poate ordonă după plac proces disciplinar în contra unui învățător confesional care primește ajutor dela stat și confesiunea este datoare să ducă în deplinire procesul și să subștearnă ministrului sentința adusă, spre aprobare. Dacă însă confesiunea în 14 zile nu pune procesul în curgere, sau dacă nu-l termină în 3 luni, sau în fine dacă în termen de 14 zile dela aducerea sentinței, aceasta nu o subșterne ministrului spre aprobare — resp. neaprobare și mai departe dispunere — atunci ministrul este în drept a îndeplini el însuș procesul disciplinar, prin organul său — comitetul administrativ comitatens.

Tot asemenea este ministrul în drept a îndeplini însuș, prin organul său procesul disciplinar și în cazul când vre-un învățător provăzut cu ajutor de stat, este acuzat a observa ținută dușmănoasă față de stat. Sentința adusă într'un astfel de proces, se transpune autorității confesionale spre executare, iar dacă aceasta nu voiește să o execute, o execută ministrul prin organele sale. La caz însă când unul după altul doi învățători dela vreo școală

confesională ar deveni de judecați pentru ținută dușmănoasă față de stat, atunci statului îi stă în drept să casseze școala confesiunii și să o înlocuiască cu școală de stat.

Acestea sunt în liniamente generale dispozițiile principale ale art. de lege XXVI/1893. Ele însă așa se vede că s'au părut încă tot prea domoale, pentru că după ceva peste un deceniu și acestea au fost înlocuite cu altele mult mai apăsătoare pentru confesiunile susținătoare de școli.

La anul 1907 a apărut articolul de lege XXVII/907; nouă lege despre referințele de drept ale școalelor elementare populare și despre competențele învățătorilor dela școalele comunale și confesionale. Legea aceasta statifică — nu școalele — ci pe învățători, declarându-i de funcționari publici, ale căror competențe se asigură în cale de administrație. Ca urmare a statificării, învățătorii confesionali trebuie să depună în limba maghiară jurământ de fidelitate regelui și constituției țării și să se deoblige a observa strict nu numai legile ci și *obiceiurile* țării, precum și a crește tinerimea lor încredințată, în spirit patriotic. Mai departe se dispune prin acelaș articol de lege: ca la toate școalele populare elementare și comunale, și dacă ele nu primesc ajutor din vistieria statului: *să se instrueze limba maghiară în toate clasele* după planul de învățământ edat din partea ministrului de culte și instrucțiune publică, în atâtea oare și în astfel de măsură, încât pruncul de naționalitate nemaghiară, după terminarea cursului al patrulea să fie în stare a-și exprima ideile sale cu graiul și în scris, corect în limba maghiară. Se mai dispune apoi ca la toate școalele populare fără deosebire, să se întrebuinteze numai tipărituri în limba maghiară și provăzute cu toate rubricile prescrise de ministru, cari apoi să se umple numai în limba maghiară. Deasemenea atestatele și celelalte comunicări școlare, la toate școalele au să fie date în limba maghiară. Confesiunilor însă li se condece ca la școalele susținute de ele pe lângă textul maghiar autentic, să poată introduce în atestatele și comunicările lor și limba de propunere a școalei, — în o a doua rubrică separată. Se mai dispune tot prin acest articol de lege și tot pentru toate școalele elementare: ca atât deasupra intrării principale, cât și în salele de prelegeri să se așeze pajura Ungariei; în salele de prelegeri să se pună pe pereți chipuri din istoria Ungariei, iar la sărbătorile naționale să se arboreze pe edificiul școlar steagul național unguresc și pajura ungară.

Inscripția pe edificiul școlar poate indica în termenii legal permiși caracterul confesional sau comunal al școlii; dar trebuie să fie și ea ținută în limba maghiară.

Articolul de lege în chestie urcă mai departe competențele învățătorilor. Și anume salariul la 1200, 1100 și 1000 de coroane, conform alor trei categorii în cari se împart comunele. Pe lângă salariul acesta primesc toți învățătorii ordinari deopotrivă încă 6 quinquenalii. Și anume 4 de câte 200 și 2 de câte 100 cor. laolaltă, după un serviciu neîntrerupt de 30 de ani... 1000 cor. Afară de competențele acestea în bani, primesc încă curățirea naturală corespunzătoare și o grădiniță de cel puțin $\frac{1}{4}$ jugăr, în natură sau apoi relut pentru ele tot în bani. Învățătorii provizori, cari însă la o școală nu pot afla aplicare mai mult ca un an de zile, primesc o remunerație de peste tot 800 cor.

Prin urcarea asta a competențelor învățătorilor, li se face comunelor bisericesti în cele mai multe cazuri imposibil de a mai susține școlile, susținute până aci de ele. Statul prevăzând împrejurarea asta, oferă din parte-i ajutor de stat. Dar condițiile sub care se dă acest ajutor taie și mai adânc în sfera autonomiei bisericesti:

În școlile cari primesc ajutor de stat are să urmeze instrucțiunea în studiile limba maghiară, aritmetica, istoria și geografia patriei, precum și în drepturile și datorințele cetățenești numai conform planului de instrucție edat sau aprobat din partea ministrului și pe lângă întrebuințarea de cărți și mijloace de învățământ curat patriotice și admise din partea ministrului. Dacă mai departe statul dă vreunei școli confesionale un ajutor ce trece peste 200 de coroane, atunci instituirea învățătorului atârnă dela incuviințarea ministrului. Dacă dlui ministru nu-i place de persoana aleasă, iar cei în drept nu aleg nici în urma excepționărei din partea ministrului o persoană pe placul dânsului, atunci ministrul denumește însuș pe învățător, care însă trebuie să fie de confesiunea susținatorilor școlii.

Dar și mai mult jignește noua lege școlară dreptul de disciplină al confesiunilor asupra învățătorilor dela școlile susținute de ele: Mai întâi sunt confesiunile obligate să introducă cercetarea disciplinară și să suspende chiar dela oficiu pre oricare învățător, care trage venit dela stat în orice sumă, dacă aceasta o cere ministrul concernent. La caz că autoritatea confesională, la poruncă, nu introduce cercetarea disciplinară

în termen de 30 zile, sau nu o termină în 3 luni, sau în fine dacă nu suscerne ministrului sentința adusă în termen de 15 zile: ministrul indeplinește cercetarea disciplinară prin comitetul administrativ comitatens, după legile statului și aplică și pedepsele provăzute în acele legi. Ministrului îi stă apoi firește în drept, a suspenda oricând în decursul pertractării disciplinare, venitul dela stat al respectivului învățător.

Dacă însă autoritatea confesională de judecă pe vre-un învățător dotat dela stat la pierderea oficiului, trebuie să suscearnă sentința asta în termen de 15 zile ministrului de culte și instrucțiune publică; care în termen de o lună poate ordina pertractare și decizie nouă a cauzei, pe lângă intervenția unui delegat al comitetului administrativ comitatens.

Dar dl ministru de culte și instrucțiune publică, poate ordina — în cazurile când, după credința sa o pretind rezoanele de stat — și însuși și direct prin organele sale pertractarea disciplinară, chiar și în contra învățătorilor dela școlile confesionale, nedotați dela stat, dacă ei se fac culpabili de vre-unul dintre următoarele delictе. Și anume:

a) Dacă neglijă instrucțiunea în limba maghiară, sau nu produc sporul acela, moral, intelectual și patriotic, pe care legea în chestie îl așteaptă dela dânsii.

b) Dacă întrebuințează în școală cărți ori utensilii de învățământ, oprite sau apoi neadmise de ministru.

c) Dacă continuă a avea o ținută dușmană statului. Drept ținută dușmană statului se privește însă indeosebi orice faptă, care este îndreptată în contra constituțiunii statului, în contra caracterului național, al unității, suveranității și integrității lui teritoriale, precum și în contra întrebuințării prescise de lege a limbii statului, a pajurei, emblemei și a steagului lui.

Comiterea vre-unuia din cele trei delictе aci expuse mai are încă ca urmare, că la școala unde a fost aplicat celce a comis delictul, mai poate fi aplicat alt învățător confesional, numai pe lângă aprobarea ministrului, iar dacă se repetează atare caz, ministrului îi stă în drept să casseze școala și să o înlocuiască cu școală de stat. Dacă se dovedește însă că la delictul comis poartă vina activă și scaunul școlar, atunci ministrul poate cassa și îndată la primul caz, școala, sau poate să condiționeze existența ei pe viitor, dela alegerea altui scaun școlar.

În ceea ce privește limba de propunere, pe care susținătorii de școale o puteau introduce până aci în școalele susținute de ei, după plac (§. 14 art. I. 44/868) limba aceasta are să fie la școalele populare în viitor, sau limba elevilor sau limba statului, adică cea maghiară. Dacă la o școală elementară poporală a cărei limbă de instrucție nu este limba maghiară, învață elevi de naționalitate maghiară în număr de 20, sau dacă elevii maghiari formează 20% din totalitatea elevilor, atunci ei trebuie să primească instrucțiunea în limba maghiară. Iar dacă dintre elevii înscriși cel puțin jumătate sunt de naționalitate maghiară, atunci instrucțiunea are să urmeze și la școalele confesionale nemaghiare, în limba maghiară. În cursurile de repetiție dela școalele populare, instrucțiunea are să se facă numai în limba maghiară.

Dar nici cu dispozițiile art. de lege XXVII/1907 tendința guvernului de a fericii școalele elementare n'a luat încă sfârșit, ci a urmat încă articolul de lege XLVI/1908 care în § 1 introduce gratuitatea învățământului în toate școalele elementare fără de nici o deosebire, va să zică oprește de a se lua vre-o taxă pentru instrucțiune în școalele elementare, permițându-se numai de a se mai putea lua cel mult o taxă de înscriere de maximum 50 fil. de elev.

Observăm însă anume, că numai taxa de instrucțiune, așa numitul didactru s'a șters. Repartiția pentru susținerea școlii însă a rămas și mai departe în valoare și are să se plătească atât pentru susținerea școalelor confesionale, cât și pentru a școalelor comunale.

Cea mai nouă creațiune a guvernului pentru școalele primare populare, atât comunale, cât și confesionale, este art. de lege XVI/1913; noua lege despre regularea din nou a competențelor învățătorilor dela școalele primare populare, comunale, și confesionale.

Tenorul acestei legi consistă într'aceea, că ea urcă atât salariile cât și banii de quartir, pentru învățătorii dela școalele primare populare în genere; va să zică atât dela școalele comunale cât și dela cele confesionale. Urcarea se face la salarii dela 1200 cor. în sus, până la 3200 cor. Așa că minimul salariului pentru începători, cari n'au intrat încă în vreuna din cele trei clase, face deja 1200 cor. va să zică atâta cât făcea maximul lefei în sensul art. de lege XXVII/1907. Celce a petrecut ca

învățător începător doi ani, iar învățătoarele după 4 ani, trec în clasa III. cea mai inferioară de salarizare, unde primesc un salar mai întâi de 1400 cor. apoi după 5 ani 1600 cor. și iar după alți 5 ani de 1800 cor. În clasa a doua salariile sunt de 2,000, 2,200 și 2,400 cor. Iar în clasa I. sunt de 2,600, 2,900 și 3200 cor. Și se ajunge la salarul proxim creat în cele două clase din urmă, în mod automat tot după 4 ani de serviciu.

Trecerea dintr'o clasă de salar inferioară, într'alta mai înaltă, urmează însă numai pe calea *avansării sau a promovării*. Și anume pe învățătorii dela școalele confesionale cari nu primesc nici un fel de ajutor dela stat, îi promovează confesiunea susținătoare de școală, dintr'o clasă într'alta. Pe toți ceilalți învățători însă îi promovează dl ministru de culte și instrucțiune.

Promovarea aceasta urmează de-o parte pe temeiul serviciului îndeplinit; pe de alta însă pe temeiul cualificării. Pentruca un învățător sau învățătoare să poată fi promovat din clasa a treia, într'a doua de salar, trebuie să fi îndeplinit în clasă a III-a un serviciu de 15 ani, iar la promovarea din clasa a II-a în clasa I-a se cere un serviciu îndeplinit în clasa a II-a de 12 ani.

Îndeplinirea serviciului însă nu este deajuns pentru promovare; ci lângă serviciu se mai cere încă și cualificare core-spunzătoare; se mai cere ca respectivul învățător să fi fost *cualificat* de a putea fi promovat în clasa superioară. — Cualificarea aceasta se face la învățătorii dela școalele confesionale atât din partea inspectorilor reg. de școale, cât și din partea autorității confesionale susținătoare de școale. La caz însă când părerile inspectorului de școale și ale autorității confesionale în privința cualificării unui învățător diferează, decide dl ministru și decisiul lui este obligator și pentru învățătorii aplicați la școalele confesionale.

Cuincuenalele de pân'aci ies din uz, întrând în locul lor gradațiunea salarelor. Banii de cvartir încă se urcă prin art. de lege XVI/1913 și anume dela 240 până la 600 cor. după cum aparține respectiva comună în vreuna din cele șapte clase, în care se împart banii de cvartir cu 240, 300, 360, 420, 480, 540 și 600 de coroane.

Art. de lege în chestiune încă atinge și știrbește autonomia confesiunilor susținătoare de școale în mai multe puncte. Și

anume: prin dispoziția de mai sus din § 11 al acestui art. de lege, conform căreia ministrul decide în mod definitiv și în privința calificării învățătorilor dela școalele confesionale atârând astfel și promovarea acestor învățători dintr'o clasă într'alta în mare parte dela bunăvoința dlui ministru.

Jignitoare pentru confesiuni este peste tot îndreptățirea dlui ministru de a satori el însuș competențele și ale funcționarilor dela școalele pe cari nu el le susține și nici nu le subvenționează.

Dar mai jignitoare decât toate este noua dispoziție a §-lui 90 din acest art. de lege, conform căreia dreptul și competența de a decide în chestiile salarizării, chiar și a învățătorilor dela școalele confesionale, se dă comisiunilor administrative municipale și încă *pe lângă excluderea oricărei proceduri*; va se zică chestia salarizării învățătorilor se pune la discrețiunea comisiunilor administrative comitatense. — Și ast mod se abroagă dispoziția aceea binefăcătoare pentru susținătorii de școli confesionale, a ordonanței ministeriale cu Nrii 107, 105/1910, prin care comisiunile administrative comitatense se autorizau a dispune în chestii de încasare a salariilor învățătoarești numai atunci, dacă celce cereă ajutorul lor eră în stare să dovedească, că a pășit cu pretensiunile sale mai întâiu înaintea forurilor confesionale însă fără rezultat.

Aceasta este starea în care se află azi școalele noastre populare elementare. Școalele medii încă stau sub controlul strict al statului. Art. leg. XXX/883 § 46. Limba de propunere și dreptul de disciplină în ele a rămas însă până acum nealterat. Iar limba maghiară se propune și în școalele medii confesionale în-astfel de măsură, încât ceice le absolvează nu se poate să nu fie bine inițiați într'ansa. (§. 7, 8 și 38 din art. XXX/883) Deasemenea și spiritul ce domnește în aceste școli medii confesionale e destul de patriotic. Dacă cu toate acestea au fost cazuri unde s'a denegat dreptul de a se înființa școli medii confesionale nouă, pentru asta ne lipsește înțelegerea, mai ales atunci, când în §-ul 55 art. de lege mai sus citat, se recunoaște atât persoanelor singuratice cât și confesiunilor dreptul de a-și înființa școli pe banii proprii și dupăce în art. I. de mai sus, se garantează bisericii noastre îndeosebi dreptul de a-și regula, administra și conduce independent afacerile sale școlare peste tot, nu numai cele din școalele inferioare.

Pe lângă toate ciugăriturile ce în decursul timpului s'au făcut autonomiei noastre în cele școlare, autonomie tot mai avem: Pentrucă noi instituiem și noi destituim pe învățători și profesori. Noi îi dirigiăm și disciplinăm și dela noi sunt ei atârători. Și deși legile statului asigură guvernului, oarecare influință asupra lor, dela noi atârână să reducem cât de mult aceia influință prin faptul, că nu reflectăm la ajutorul de stat, ce sub condiții, atât de dezastroase ni se pune în vedere.

La autonomia noastră în cele școlare, însă pe lângă toate ciugăriturile ei, trebuie să ținem morțiș. Pentrucă vremile se schimbă și cu ele pot fi delăturate ciugăriturile de azi, când apoi ne-am putea bucura de autonomie în deplina ei extensiune.

C. Autonomia în trebile epitropești.

Autonomia bisericească în afacerile fundaționali mai bine zis epitropești e mai deplină și aci potestatea statului își permite mai puțin amestec. Și chiar și dreptul de supremă inspecțiune rezervat în articolul I. Statutul organic se exerciază în afacerile fundațiilor propriu zise numai foarte rar și în mod mai mult incidental.

Dreptul de supremă inspecțiune.

Atât prin art. I. al dispozițiilor generali la statutul organic, cât și prin § 3. al art. de lege IX/1868 ni se garantează autonomia noastră bisericească, anume pe lângă susținerea în întregitate a dreptului de supremă inspecțiune al Majestății Sale. În § 9 al art. de lege XX/1848 încă ni se dă autonomie în afacerile religioase și școlare *sub supraveghierea statului*. Va să zică după toate cele trei izvoară mai sus citate, autonomia noastră bisericească este supusă controlului puterii statului. Ceeace nici că se poate altfel, câtă vreme biserica nu este coordonată, ci subordonată, statului și astfel nu poate, dar nici n'are nevoie să se subtragă de sub controlul lui.

Este însă de mare însemnătate cum este a se exercia acest control? Și ce este a se înțelege preste tot, sub dreptul de supremă inspecțiune al Majestății Sale, exerciat de altcum în sensul constituției ungurești prin ministeriul responsabil?

Dreptul de supremă inspecțiune ca atare în legile țării nu este nicăiri definat. Nici modul cum ar fi să se exercite acest drept de supremă inspecțiune față de biserica noastră, nu este expus în Statutul organic.

Față de evanghelicii de ambe confesiunile, conține art. legii XXVI/1790/1 care până azi formează temelia constituției lor bisericești — dispoziția: că îi stă Majestății Sale în drept ca la sinoadele lor cari trebuiesc altcum însinuate de mai înainte arătându-se obiectele ce se vor pertractă și numărul persoanelor cari vor lua parte la ele, să trimită un comisar regesc, care să exercieze controlul ce-i compete Regelui. Preste aceasta, concluzele și hotărârile aduse în sinod, trebuiesc subșternute spre revizuire și întră în valoare numai după prea înalta aprobare.

Față de Sârbi, încă conține ordinațiunea prea înaltă din 14 Maiu 1875, care regulează chestia congresului lor dispoziția: Că îi stă Majestății Sale în drept să trimită comisar reg. prin care să exercieze controlul la congresele lor. Congresul se poate convoca *numai după* incuviințarea coroanei, căreia îi stă în drept a amâna și chiar și a disolvă congresul; în care caz din urmă chiar și alegerile deputaților își pierd valoarea lor. — Concluzele nu se subștern spre aprobare; dar la ordinul guvernului au să se subștearnă protocoalele congresului în copii legalizate.

Față de noi nu e în lege provăzută, nici incuviințarea specială pentru ținerea sinoadelor și a congreselor; nici trimiterea de comisar reg. la ele. De asemenea nu se recere nici aceea prin Statutul nostru organic, sau prin legile țării, ca concluzele, statutele și regulamentele ce se votează în sinoadele și congresele noastre să fie supuse aprobării, pentruca să-și aibă valoarea lor. Și ceice susțin contrariul interpretează fals cele cuprinse în §-ul 3 al art. de lege IX/1868 unde se zice: că «credincioșii celor două mitropolii, adecă română și sârbă sunt îndreptățiți de a decide și regulă cauzele lor bisericești, școlari și fundaționali, prin organele proprii, *în conformitate cu prescisele stabilinde în aceste congrese și incuviințânde de Majestatea Sa*». Pentrucă este evident că aci e vorba numai de incuviințarea concluzelor *acelor congrese*, cari aveau să elaboreze legile fundamentali pentru constituția bisericească, va să zică e vorba numai de aprobarea și incuviințarea acestor legi fundamentali, pentru noi a Statutului organic, care a și fost apoi aprobat prin înalta patentă din 28 Maiu 1869.

Din toate cele până aci expuse e clar, că dreptul de supremă inspecțiune nu invoalvă în sine altceva, decât dreptul de a controlă și a veghiă ca afacerile bisericești, școlari și fun-

daționali să se reguleze, administreze și conducă strict în înțelesul legilor bisericești în vigoare. Acest drept deci nu-i dă guvernului nici autorizarea a se ingeră și a dispune el însuși în afacerile bisericești, nici de a lua în revizuire și eventual a schimbă hotărârile, concluzele și normele aduse de oficiile și autoritățile bisericești și respective votate de sinoadele și congresele noastre. Dreptul guvernului conzistă deci în partea sa pozitivă într'aceea ca el să-și poată procura — firește pe cale corespunzătoare — oricând convingerea, că toate merg în ordine și nu se comit ilegalități, abuzuri sau malversațiuni. Iar la caz când s'ar convinge despre *existența astorfel de rele*, de a *inzistă* ca relele observate să se delătore, dar tot *numai prin organele și autoritățile bisericești!*

Dispoziții legale de acest înțeles referitoare la fundațiunile propriu zise și la averea lor și a școalelor, se află în art. de lege: LXXIV/1715, LXX/1723, XXIII/1790, XXX/1883 și XLIII/1895.

În privința modului cum are guvernul să-și câștige convingerea, dacă averea fundațională și resp. școlară se întrebuințează aievea conform destinațiunei ei, în toate acestea legi, deopotrivă se zice că guvernului îi stă în drept a pretinde din când în când socoteli și conspecte despre modul cum este asigurată și cum se întrebuințează respectiva avere. În aceste legi își are deci temeiul său și dispoziția aceea a regimului, prin care biserica noastră gr.-or. cu hramul sf. Nicolae din Brașov-Scheiu, să constrânge a înaintă la regim an de an socotelile în privința întrebuințării, așa numitei rente, ce o trage din fundațiunile din România.

În privința modului cum se exerciază dreptul de supremă inspecțiune față de institutele de învățământ confesionale, dispune §. 46 art. de leg. XXX/883 că ministrului îi stă în drept a vizită școalele confesionale prin încrezuții săi, oricând, mai de parte a participă la examenele publice prin comisarii săi, cărora li s'a atribuit în timpul mai nou atâta importanță, încât atestatele cari nu poartă contrasignatura lor, sunt fără valoare.

În fine ministrului îi stă în sensul §-ului 50 al art. de lege XXX/883 în drept a se convinge despre gradul de moralitate și patriotism ce domnește în institutele de învățământ ale confesiunilor, prin exmiterea de comisari la fața locului și facerea de cercetări formale în aceste privințe. Dar chiar și în cazul când ministrul prin încrezuții săi ar constată cazuri de imora-

litate sau nepatriotism în aceste institute, nu este în drept a dispune el însuși în privința delăturării acelor, ci are să provoace pe autoritatea respectivă confesională, ca ea însăși să ia măsurile de lipsă pentru delăturarea reilor.

Iar la caz când autoritatea confesională tot nu ar dispune în privința delăturării reilor arătate mai sus, nici chiar în cazul acesta ministrul nu este în drept a dispune însuși, ci trebuie să facă propunere Majestății Sale Regelui pentru închiderea școlai respective.

Aci trebuie să observăm că noua lege despre instrucțiune în școlalele poporale art. de lege XXVII/907 merge cu un pas mai înainte, dând ministrului drept ca el însuși și prin organele sale să facă cercetarea atunci, când autoritățile confesionale n'ar vrea să o facă. Mai departe, că din punct de vedere al intereselor și rezoanelor de stat, el însuși să poată închide orice școală confesională sau să o înlocuiască cu alta de stat.

Sistemul reprezentativ.

În articolul I. din dispozițiunile generale la statutul organic ni-se mai garantează ceva; ni-se garantează sistemul reprezentativ, care este fundamentul constituțiunei noastre bisericești. «În acest articol adecă se zice: că regularea, administrarea și conducerea independentă a afacerilor noastre bisericești, școlare și fundaționale are să urmeze după forma reprezentativă.»

Această formă și resp. acest sistem e aplicat peste tot în constituțiunea noastră bisericească. Credincioșii noștri preoți și mireni toți bine iau parte la regularea, administrarea și conducerea afacerilor bisericești, școlare și fundaționale. Și anume: prin aceea, că în parohie *imediat* își exprimă părerea lor. În sinoade apoi își aleg înșiși pe preoții, învățătorii și pe toți ceilalți slujbași și reprezentanți ai lor. În protopresbiterate, eparhii și în mitropolie prin aceea că își trimit deputații lor și prin graiul și votul acestora, în sinoadele protopresbiterale și eparhiale sau diecezane, precum și în congresul național iau parte la concluzele și legile bisericești ce se aduc, precum și la alegerea tuturor funcționarilor și dignitarilor bisericești până sus la mitropolitul — și ăst mod apoi mediat și la ocărnuirea și administrarea bisericești. În timpurile mai vechi nu eră așa. Pentrucă biserica noastră deși se numește sobornicească și își ținea din

când în când soboarele și sinoadele sale, dela acestea mulțimea credincioșilor eră exchisă. Ele se compuneau în mod aristocratic numai din supremii dignitari bisericești și reprezentanții lor. Obștea creștinească își dă și ea votul său, la alegerea parohilor și a episcopilor săi de toate categoriile; dar dela legislațiune și jurisdicțiune eră exchisă formând acestea privilegiul dignitarilor bisericești.

Sistemul reprezentativ este o acuiziție a secolului trecut. Mai întâi îl vedem aplicat pe terenul bisericesc, în §-ul 8 al art. de lege XX/1848 unde se zice: «că ministerul responsabil unguresc va avea să conchieme cât mai curând un congres bisericesc, care deocamdată și până când organizarea lui se va regula prin legislațiune, — va avea să se compună din 25 de reprezentanți din cler și 75 dintre mireni, dintre cari 25 au să fie din confiniul militar.»

Congresul acesta de organizare, în urma revoluțiunei ce a izbucnit și a absolutismului ce a urmat, nu s'a ținut. Și astfel organizarea și constituirea bisericești a rămas baltă, pânăce marele arhiepiscop și mitropolit Andreiu a exoperat ținerea la anul 1868 a primului congres național-bisericesc în care s'a compus și votat Statutul organic de azi, aplicându-se apoi în el forma reprezentativă în toate afacerile bisericești de jos până sus.

Art. II. „Elementul acestei provincii mitropolitane este, clerul și poporul provinciei mitropolitane; iar părțile constitutive ale ei sunt: 1. Parohiile, 2. Protopresbiteratele, 3. Mănăstirile și 4. Eparhiile“.

Sub cuvântul «element» sunt a se înțelege persoanele, subiectele, cari împreună luate formează provincia mitropolitană. Aceasta apoi se împarte, mai întâi în eparhii sau dieceze. Și anume dieceza Aradului, a Caransebeșului și a Transilvaniei. Aceasta din urmă fiindcă e guvernată de însuși mitropolitul ca episcop și respective arhiepiscop se numește arhidieceză.

Diecezele acestea se împart apoi în protopopiate, în fruntea cărora stau protopopii. Iar protopopiatele se împart în parohii, în fruntea cărora stau unul sau mai mulți parohi.

Mănăstirile intru atâta se deosebesc de celelalte părți din care se compune mitropolia, întrucât ele în faptă sunt parohii, au însă rang de protopopiate și de aceea și stau imediat sub jurisdicțiunea episcopului și a consistorului eparhial. Ele încă

își au sinoadele lor, în care însă au vot decizător numai ieromonahii. Mănăstirile apoi mai departe nu mai iau parte la vicia constituțională a bisericii.

Art. III. „Pozițiunea ce are în biserică clerul și poporul provinciei mitropolitane, îi dă dreptul de a participa în persoană sau prin reprezentanți la toate acțiunile bisericești, școlare și fundamentale și totodată îi impune datoria de a suportă toate greutățile dela care depinde bunăstarea bisericii“.

„Fiecare parte constitutivă a mitropoliei are drept a regulă, administră și conduce independente de altă parte constitutivă și eși egală, afacerile sale bisericești, școlare și fundamentale, — și fiecare parte constitutivă mai mică își continuă acțiunile sale bisericești, școlare și fundamentale, în afacerile părții constitutive mai mari, până la mitropolie prin reprezentanții săi“.

În articolul acesta se expun pe scurt drepturile și datorințele fiecărui creștin gr.-or. și membru al mitropoliei greco-orientale.

Observăm anume, că drepturi în biserică nu au toți creștinii de confesiunea gr.-orientală; ci numai aceia cari sunt membrii ai vreunei parohii și astfel apoi și ai întregii provincii mitropolitane, induși fiind ca atari în lista vreunei parohii din mitropolie. — Celce are însă drepturi are și datorințe și în prima linie datorința de a contribui după puteri la spesele ce se recer pentru susținerea organismului bisericesc.

Alineatul al doilea din articolul de mai sus, constată faptul, că fiecare parte întregitoare a mitropoliei, precum sunt parohia, protopresbiteratul, eparhia și mănăstirea, își are autonomia sa, în afacerile ce cad în sfera de activitate prin lege ei încredințate. Cea mai largă autonomie în astă privință, o au singuraticile eparhii; cari prin jurisdicțiunea și ingerința congresului și consistorului mitropolitan, se mărginesc în sfera lor de activitate numai întru atâta, întrucât se recere asta spre susținerea unității și uniformității în biserică, precum și spre mai bună conservare și apărare a vazei și autonomiei bisericii întregi.

Fiecare parte inferioară — despărțământ — ia mai departe prin reprezentanții săi, parte și la vicia și activitatea părților —

despărțământelor — ce stau deasupra ei, până sus la mitropolie. Și asta urmează oarecum de sine, dupăce protopopiatul nu este altceva decât întrunirea mai multor parohii, iar eparhia întrunirea mai multor protopopiate cu scopul de a rezolvi toate împreună agende, ce legea — Statutul organic — le pune în competența lor. Și dupăce în biserică noastră dominează adevăratul sufragiu universal și sistemul reprezentativ, care dă tuturor credincioșilor dreptul de a lua prin reprezentanții lor parte, la ocârmuirea întregii biserici.

Art. IV. „Toate acțiunile părților constitutive, amintite în punctele precedente, se îndeplinesc prin sinoadele parohiale, protopresbiterale, eparhiale și prin congresul național-bisericesc (Sinodul mitropolitan)“.

Art. V. „Pentru administrarea și conducerea afacerilor bisericești, școlare și fundamentale se va așeza câte un comitet și câte o epitropie în fiecare parohie și protopresbiterat, iară în eparhie și mitropolie câte un consistor“.

Articlii IV. și V. marchiază diferența între organele reprezentative și legislative de o parte și între cele administrative și executive de cealaltă parte. Articolul IV. vorbește despre organele reprezentative și legiuitoare; articolul V. despre cele administrative și executive în biserică.

Cuvântul «acțiunile» părților constitutive din art. IV. nu e potrivit. Sub acțiuni ar fi a se înțelege: reprezentarea în afară, votarea de statute, regulamente și alte norme, alegerea funcționarilor și a reprezentanților, votarea de concluze referitoare la vinderea, cumpărarea și chivernisirea imobilelor etc. Cu un cuvânt sunt a se înțelege sub acțiunile pomenite în art. IV. agende cari compun sfera de activitate a sinoadelor parohiale, protopresbiterale, eparhiale și a congresului și sunt enumerate în §§. 7, 50, 79, 96 și 154 Stat. org. Art. V. vorbește despre organele administrative și executive față de cele reprezentative și legislative din articolul premergător. Acestea sunt în parohie și protopresbiterat comitetul parohial și epitropia; în eparhie și mitropolie consistorul eparhial, sau diecezan și arhidiecezan și consistorul mitropolitan.

Comitetele parohiale și protopresbiterale sunt așazicând delegațiunile sinoadelor parohiale și protopresbiterale, cari pre-

gătesc obiectele, ce sunt a se pertracta în sinoade și administrează parohia, și resp. protopopiatul în numele sinoadelor parohiale și protopresbiterale ce se întrunesc foarte rar. Epitropia și respective epitropii, ei sunt adevărații chivernisitori ai averii parohiei și resp. protopresbiteratului.

Consistoriile, fiindcă la eparhii și la mitropolie se grămădesc din toată eparhia, respective mitropolia, multe lucruri și fiindcă ele sunt totdeodată și foruri de apel, apoi și administrative și judiciare — sunt oficii permanente, cari se împart în trei senate: Unul bisericesc, care se ocupă cu afacerile curat bisericești, altul școlar pentru afacerile școlare și al treilea epitropesc, care se ocupă cu afacerile epitropești, fundamentale și financiare și respective cu chivernisirea averii din întreaga eparhie sau mitropolie. La eparhii și la mitropolie epitropie separată nu există, ci agendele ei le îndeplinesc senatul epitropesc al consistorului.

Toate cele trei senate împreună formează plenul consistorului, care se compune din asesorii tuturor celor trei senate și este chemat să decidă în afacerile de o mai mare importanță, avizate anume în competența lui.

Jurisdicțiunea bisericească.

Articolul VI. ce urmează tratează despre jurisdicțiunea bisericească, pe când art. premergător V. a tratat despre administrație în sensul mai restrâns al cuvântului. Sub jurisdicțiune nu se înțelege aci jurisdicțiunea ecleziastică, sau puterea ce o au mai marii bisericii de a dispune tot ce află de lipsă pentru conservarea bunei ordine în biserică și promovarea binelui spiritual al credincioșilor. Ci art. VI înțelege sub jurisdicțiune, judicatura sau dreptul de a decide în treburi controversate ale particularilor precum și ale instituțiilor bisericești.

Jurisdicțiunea aceasta sau judicatura, compete în biserică gr.-or. forurilor anume compuse spre acest scop. Pe când episcopatului îi compete numai jurisdicțiunea ecleziastică, în afaceri curat numai dogmatice și spirituale.

Art. VI. „Jurisdicțiunea bisericească atât în afacerile judiciare cât și în cele administrative se va exercia prin scaunele protopopești, ca instanța primă, prin consistoriile diecezane, respective arhidiecezan,

ca instanța a doua și prin consistorul mitropolitan, ca instanța a 3-a.“

„Dispozițiuni speciale vor indica obiectele, în privința cărora cursul instanțelor se schimbă.“

Pe când articlii IV. V. de mai înainte se ocupă cu organele reprezentative și legislative de o parte apoi cu cele curat administrative sau chivernisitoare de altă parte, — în art. VI. e vorba de acele organe cari îndeplinesc jurisdicțiunea în biserică și respective în afacerile bisericești, școlare și fundamentale sau mai bine zis epitropești.

Sub jurisdicțiune e a se înțelege atât judicatura, cât și aducerea de hotăriri și dispoziții în afacerile administrative. Ambele se îndeplinesc la noi în biserică, nu în mod absolutistic prin o persoană, ci prin foruri colegiale, prin senate compuse din mai mulți judecători, cari aduc deciziunile lor prin majoritatea voturilor.

Astfel de foruri judiciare și totodată și administrative — pentru că la noi nu este și nu poate fi separată administrația de justiție — sunt în biserică noastră: Scaunele protopopești ca prima instanță, consistoriile diecezane și respective cel arhidiecezan ca a doua instanță și în fine consistorul mitropolitan ca a 3-a și ultima instanță.

Afacerile în cari aceste trei foruri sunt chemate să-și dea verdictul lor și să aducă hotăriri sau sentințe, mai sunt azi încă numai următoarele: Dintre afacerile curat judiciare mai aparțin azi competenței exclusive a forurilor noastre bisericești numai afacerile disciplinare. În timpurile vechi forurile bisericești erau chemate să judece și în privința validității testamentelor și a jurămintelor. Iar în privința matrimoniilor judicatura forurilor noastre bisericești a durat până la promulgarea articolului de lege XXXI/1894 prin care s'a introdus căsătoria civilă și s'a concretizat apoi și judicatura în cauzele matrimoniale, tribunalelor civile regești. Și încă asupra tuturor căsătoriilor, chiar și asupra acelorora, cari s'au fost încheiate numai pe cale bisericească și înainte de introducerea căsătoriei civile.

Afacerile administrative ce cad în competența forurilor bisericești mai sus numite, sunt cele expuse în Stat. org. §. 33, 121—122, 132, apoi 166, 167 și 168.

Parohiei ca atare nu-i compete în sensul Stat. org. nici o jurisdicțiune. Jurisdicțiunea scaunului protopopesc după ce i s'au detras cauzele matrimoniale din competența sa — încă este astăzi minimală. Și chemarea acestui scaun, mai constă azi mai numai într'aceea, ca să exercieze control asupra mersului regulat al afacerilor din parohiile tractului, precum și asupra purtării și a competențelor preoților. El are să examineze și să-și dea părerea asupra actelor de alegere a parohiilor din protopresbiterat. Regulament pentru parohii §. 36. — Mai departe mai cade în competența scaunului protopopesc deciderea unor abateri disciplinare de mai puțină importanță precum și a altor afaceri mai mici ce consistorul le deleagă în competența scaunului protopopesc. În fine cade în competența scaunelor protopopești deciderea în prima instanță a proceselor divorțiale în cât privește partea sacramentală a căsătoriei. Pentru că sentințele tribunalelor civile nu pot atinge partea aceasta a căsătoriilor credincioșilor noștri. De aceea jurisdicțiunea în punctul sacramental al căsătoriilor o exercită forurile noastre bisericești acum, ca și mai înainte.

Consistorul mitropolitan, ca for mai mult numai de apel are mai ales chemarea să exercieze corectiva în deciziunile forurilor inferioare. Mai departe să pregătească legi, statute și regulamente pentru întreaga mitropolie, supunându-le pertractării și votării în congres. Precum și să execute hotărârile congresului.

Astfel deci este evident că atât judicatura cât și administrarea zac mai ales pe umerii consistoarelor eparhiale.

Dispozițiunile speciale prin cari s'ar schimbă cursul instanțelor mai sus arătate, acelea se vor tracta în partea specială la locul lor. Aici observăm în astă privință numai atâta că astfel de dispozițiuni speciale spre pildă sunt: Acelea ale Regulamentului disciplinar, prin care consistorul eparhial este designat în afaceri disciplinare ca instanța primă, ceea ce are drept urmare că aceste cauze nu pot fi decise decât numai în două instanțe, după ce o altă instanță preste consistorul mitropolitan, care aci decide ca a doua instanță — nu există.

Astfel de dispozițiuni speciale sunt mai departe acelea, cari se referă la afaceri și la creațiuni proprii numai unei dieceze cum sunt spre pildă, fondurile de pensiuni, ale singuraticilor dieceze — ale căror afaceri nu pot cădea în competența consistorului mitropolitan pentru că fondul nefiind al mitropoliei, lu-

crul natural că organul mitropoliei nu se poate ingeră în treburile lui.

Aici trebuie osebit să intonăm, că pecând la catolici domnind absolutismul, întreagă jurisdicțiunea se concentrează în mâinile episcopilor, până sus la papa — episcopilor gr.-or. după Statutul org. nu le compete jurisdicțiune proprie, nici în afacerile judiciare, nici în cele administrative. Ci ei sunt președinții consistoarelor diecezane, arhidiecezane și mitropolitane și ai sinoadelor și resp. al congresului și numai ca atari au înfruire în treburile judiciare și administrative.

În treburile bisericești spirituale, dogmatice și simbolice însă episcopii gr.-or. au jurisdicțiune deplină. Pe care însă încă o exerciază mai ales toți împreună, în sinodul episcopesc, care în sensul §-ului 171 din Statutul org. se compune cu excluderea elementului mirean numai din dignitari bisericești; din episcopii sufragani, sub presidiul mitropolitului.

Sfera de activitate și de competență a acestui sinod episcopesc o formează mai ales obiectele bisericești spirituale, dogmatice și simbolice enumerate în §. 174 al Statut. org. Între acestea îndeosebi și îndatorirea de a priveghiă asupra autonomiei bisericești și a o apăra. O chemare aceasta care trece peste cadrul treburilor spirituale, dogmatice și simbolice și se unește cu chemarea și datorința celorlalte corporațiuni și officii bisericești.

Art. VII. Spre efeptuirea vreunei dispozițiuni, ce se face prin vre-o jurisdicțiune sau autoritate bisericească, se pot întrebuiță numai mijloace bisericești și morale.

În cazuri extraordinare de renitență însă, spre susținerea ordinii bune se poate recuira și asistența potestății civile.

Aici în articolul acesta este vorba de executarea, sau ducerea în deplinire a hotărârilor, sentințelor și dispozițiilor forurilor și autorităților bisericești. Și se stăporește ca principiu că executarea are să se facă numai pe lângă aplicarea de mijloace bisericești și morale. Numai în cazuri extraordinare de renitență, să se recuire asistența potestății civile, spre a susține buna ordine.

Atunci la alcătuirea Stat. org. s'a crezut de suficientă aplicarea mijloacelor bisericești și morale spre a putea duce în de-

plinire, dispozițiile forurilor bisericești. Și este ușor de înțeles pentru acel timp, când entuziasmul pentru constituția noastră bisericească eră la culme și toți cu mic cu mare, emulau întru a aduce jertfe pe terenul bisericesc.

Dar entuziasmul acesta ca toate în lume, n'a fost de durată de tot lungă. Și azi, când ai fi avizat tot numai la mijloacele bisericești și morale, multe dintre impozitele și repartițiile ce se fac spre acoperirea lefurilor învățătorilor, zidiri de biserici, școale și altele ar rămâne neîncassate. Căci mijloacele bisericești și morale nu concentrează în ele destulă forță încât să poată constrânge pe cei renitenți la îndeplinirea obligământului ce li s'a impus. Ele pot deci da rezultat sigur, numai față cu ceice stau în serviciul bisericești, cum sunt preoți, învățători etc. cari în caz de nesupunere și neîndeplinire a dispozițiilor forurilor bisericești, pot fi amovați în cele din urmă în cale disciplinară, pentru nesupunere, din postul și oficiul lor.

Spre a-și putea susține tot mai bine vaza și autoritatea sa și spre a putea da tot mai multă ponderozitate dispozițiilor sale, biserica — care ca o corporațiune morală, îndeplinește o misiune foarte importantă de-ale statului — în decursul timpului a căutat și a obținut tot mai mult ajutorul puterii statului, spre ducerea în deplinire a dispozițiilor sale. — Bunăvoința asta a statului însă, de a împrumuta bisericii puterea sa, în scopul de a-și putea duce în deplinire dispozițiile sale, în timpul mai recent a mai scăzut. Astfel Art. de lege LIV/868 nu făcea nici o deschiinire între sentințele forurilor bisericești și între cele ale judecătorilor statului. Și judecătoriile civile mai înainte pe baza sentințelor forurilor bisericești, acordau dintr'una execuțiunea, pe care o și duceau apoi în deplinire prin organele lor. În modul acesta sentințele forurilor bisericești aveau valoare deplină față de orișicine. Și celce nu se supunea lor și nu le da ascultare, acela trebuia să simtă toată puterea statului în luptă în contra sa și pe lângă spese considerabile se vedeă silit a îndeplini hotărîrea bisericești sale.

Dar stadiul acesta de deplină considerare n'a durat mult. Statul, jaluz par'că pe desvoltarea ce o luaseră trebile bisericești, la anul 1881 detrage bisericești dreptul de executivă ce i l-a fost incuviințat. În articolul de lege LX/881 — așa numita noua lege despre execuțiuni — nu mai pune sentințele și hotărîrile forurilor bisericești între actele acelea, pe baza cărora se poate

ordină din partea judecătorilor, execuțiunea. Și astfel azi, cu sentința forului bisericesc în mână, ești uneori silit să întezi proces la forurile civile, și să exoperezi sentință nouă condemnătoare dela ele, pentruca să poți duce în deplinire, cecece s'a fost decis odată definitiv din partea organelor bisericești.

Ba pentruca impotența bisericii și a organelor ei, cu atâta mai mult să se scoată la iveală, forurile civile nu pun nici un preț pe pertractările urmate înaintea forurilor bisericești și pe dovezile ce s'au ivit acolo. Acestea le ignorează cu totul și pretind ca întreagă cauza să se pertracteze din nou înaintea forului civil; cecece are drept urmare ca afaceri de natură curat bisericească să se divulgeze și să se descoase din nou înaintea forurilor statului.

Ba cecece este încă și mai mult — forurile civile și chiar și cele administrative ale statului, adeseori iau ele înșile în pertractare afaceri ce cad în competența forurilor bisericești precum și treburi curat bisericești, în care ele n'ar avea să se amestece. Astfel spre pildă obvin dese cazuri, unde acela în contra căruia s'a înaintat o arătare la forurile noastre bisericești, pășește cu pără de calomnie în contra arătătorului. Și forul civil — în loc să respingă pără lăsând pe forul bisericesc, ca singur competent — să judece întrucât arătarea la el înaintată este bazată sau nu este — se apucă să judece el în chestia temeiniciei sau netemeiniciei arătării făcute. Și ca să poată face aceasta requiră actele dela forurile competente bisericești.

Și durere! Sunt destule între forurile noastre bisericești, cari în loc să respingă amestecul acesta neiertat, în afacerile curat bisericești, transpun actele forurilor mirenești spre decider, ajutând astfel și din parte-și ingerința neiertată a forurilor mirenești în trebi bisericești.

Starea asta de lucruri, conform căreia forurile judecătorești ale statului se amestecă în chestiuni pendente înaintea forurilor bisericești, ba fac și obiect de litigiu, cauze dejă decise de forurile bisericești, — starea asta de lucruri e cu atât mai puțin justă: cu cât că înalta Curie reg. mag. ca tribunal suprem în hotărîrea sa principială din 15 Septemvrie 1903 Nr. 5473 a satorit principiul: «Că nu cade în sfera de competență a forurilor judecătorești, că ele să ia în reviziune, să întărească sau să nimicească hotărîrile dejă devenite în putere de lege ale organelor și autorităților administrative; precum nici aceea ca

ele să judece întrucât aceste hotărâri s'au adus în cadrul sferei de competență a autorităților administrative sau trecându-se peste acela. Pentru că nu există dispoziție a legii care să declare judecătorile, de foruri stătătoare deasupra autorităților administrative sau să le îndreptățescă a lua în revizuire hotărârile autorităților administrative».

În cele de până aci zise, am avut mai ales în vedere, sucursul ce forurile judecătorești îl dau sau ar trebui să-l dea autorităților bisericești spre a-și duce în deplinire hotărârile lor. Trebuie însă să observăm că conform stărei de azi a lucrurilor, forurile administrative ale statului, sunt azi chemate a împrumută autorităților bisericești puterea lor executivă și că azi faptice bisericile din patrie cu sprijinul și ajutorul forurilor administrative își încasează așanumitele dări de cult și respective impozitele făcute asupra credincioșilor lor și își execută hotărârile ce le aduc.

De aceea e de a se privi ca o detragere a favorului, ce dealtcum statul îl atribue confesiunilor din patrie, când în §-ul 9 al art. de lege XLIII/895 — așanumita lege despre libera exerciere a religiei — confesiunilor ce se vor înființa în sensul acestei legi în viitor *li se deneagă dreptul de a se putea folosi de autoritățile administrative ale statului* la încassarea impozitelor ce le vor face asupra credincioșilor lor, și aceste confesiuni de nou înființate sunt avizate a-și încasa în cale judecătorească dările și impozitele ce le pun pe credincioșii lor, cu scop ca să-și adune mijloacele de lipsă spre acoperirea cheltuielilor împreunate cu susținerea și exercierea cultului lor

Confesiunilor recepte și atunci când art. de lege XLIII/895 s'a alcătuit, deja existente, li s'a lăsat însă și pe mai departe favorul, de a-și putea executa și validită hotărârile și dispozițiile lor, cu ajutorul forurilor administrative ale statului. Iar acesta este un destul de mare și mult mai mare favor, de cum este acela, când judecătorile ordină execuție pe temeiul sentințelor forurilor bisericești. Pentru că organele bisericești nu-și exprimă dorințele și voința lor totdeauna prin sentințe formale ci de multeori prin conluze, ordinațiuni și dispoziții, precum sunt: conluzele prin care se votează dări și impozite bisericești ș. a. Conluzele acestea și alte dispoziții, s. p. în privința introdu cerei vreunui candidat într'un oficiu bisericesc, sau depărtarea

lui dintr'un atare oficiu, pe calea judecătorească care e legată de multe forme — nici nu s'ar putea executa.

De aceea este un deosebit favor, când organele administrative de stat, cari în agendele lor nu sunt legate de atâtea forme, împrumută puterea lor, la validitatea și executarea diferitelor conluze și dispoziții ale organelor bisericești.

Protestanții și reformații, conștii de importanța acestei împrejurări, și-au asigurat din capul locului în constituțiile lor bisericești, ajutorul organelor administrative ale statului, în următoarele cazuri. Și anume:

Reformații în §. 5 al «Organizării constituționale» — Alkotmányos szervezet — și-au asigurat ajutorul organelor administrative de stat, la încassarea tuturor dărilor și impozitelor pe cari le impun autoritățile bisericești pentru susținerea școalelor și bisericilor, precum și la încassarea lefiilor și competențelor funcționarilor și servitorilor bisericești. Mai departe la încassarea aruncurilor impuse în formă de dare, asupra credincioșilor în scopul achitărei de datorii, cari cu încuviințarea forurilor superioare au fost contrase în favorul bisericilor sau școalelor, precum și pentru *ridicarea de edificii* pe seama bisericilor și școalelor. Și în fine la încassarea dărilor impuse pe seama fondului regnicolar și a ofertelor anuale făcute de bunăvoie.

Mai departe și-au asigurat, tot acolo — dreptul de a putea recură ajutorul puterii statului, atunci când comuna bisericească, comitetul parohial, sau vre-un ofician sau servitor bisericesc se opune în contra executării hotărârilor autorităților competente bisericești, devenite la valoare de lege, prin care vre-un ofician sau servitor bisericesc se suspende sau se amovează din post, ori apoi se introduce sau se restituie iar, în postul său.

În fine forurile judecătorești au să îndeplinească recercările autorităților bisericești, de a ascultă și jură pe martorii cari citați înaintea autorităților bisericești, n'au voit să se prezenteze.

În aceleași cazuri și-au asigurat ajutorul organelor administrative ale statului, și protestanții în §-ii 5, 6, și 7, din «Constituția bisericii creștine de confesiunea ev. augustană». (A magyar ágost. hitv. ev. keresztyén egyház Alkotmánya.) Totdeodată regulează dispozițiile mai sus citate și procedura ce are să se urmeze la requirarea ajutorului organelor administrative.

Biserica noastră gr. or. cu ocaziunea alcătuirii Stat. org. s'a mărginit pe lângă a-și asigura în art. VII din Stat. org. numai

în general dreptul de a putea recuira asistența potestății civile, în cazuri extraordinare de renitență. Nu poate încăpea însă nici o îndoială și prin practica de patruzeci de ani și mai bine, este constatat, că și confesiunii gr.-or. ca și tuturor celorlalte confesiuni cu autonomie proprie, le stă în drept a recuira ajutorul organelor administrative de stat în toate cazurile unde se tractează de validitatea și ducerea în deplinire, atât a sentințelor, deciziunilor și hotărârilor, cât și a ordinațiunilor și concluzelor organelor bisericești.

Accentuăm îndeosebi, că ajutorul și puterea executivă a organelor administrative de stat, se poate recuira, nu numai atunci când e vorba de *executarea unei sentințe sau hotărâri* formale a autorităților bisericești; ci și spre validitatea și ducerea în deplinire a vreunei *ordinațiuni*, sau al vre-unui *concluz* al organelor și autorităților bisericești; ba chiar și în scopul validității sau încasării vreunei *pretensiuni* a bisericii sau a oficialilor, ori servitorilor ei, față de credincioșii aparținători la respectiva confesiune; *întru cât această pretensiune își are temelia ei în raportul confesional dintre pretendent și datornic.*

Astfel spre pildă, se poate recuira ajutorul și resp. puterea executivă a organelor administrative ale statului și în scopul de a se încasa salariul și preste tot competențele învățătorului, parohului, protopopului etc. sau în scopul încasării aruncurilor, făcute pentru zidirea bisericilor școalelor, caselor parohiale ș. a.

Nu se poate recuira însă ajutorul organelor administrative în scopul încasării banilor dați împrumut din vistieria bisericii, sau în scopul încasării unei chirii sau arânzi după o realitate a bisericii. Pentru că în cazurile acestea din urmă pretensiunea nu e în sine bisericească; ci ea se întemeiază pe *un act de drept curat civil.*

Ajutorul organelor administrative de stat, va se zică, se poate cere *numai în scopul validității sau executării de pretensiuni sau dispozițiuni curat bisericești și numai față de cei de confesiunea respectivă.*

Excepție în privința din urmă se face numai față de ceice *părăsesc vre-o confesiune receptă ori recunoscută.* Întru cât adecă acestea au să supoarte și mai departe impozitele făcute de confesiunea de ei părăsită. Și anume dacă întră în altă confesiune receptă sau recunoscută încă într'un an; iar dacă nu întră în o

atare confesiune receptă sau recunoscută, atunci încă în restimp de 5 ani.

Dispozițiile legali pe care se bazează dreptul de a putea uză de puterea executivă a organelor administrative de stat, sunt după broșura lui Dr. Zolnay Jenő: «Egyházi követelések behajtása s ezzel kapcsolatos kérdésekről» următoarele. Și anume:

1. O ordonanță a ministrului de interne cu Nr. 15664/1898, emanată într'un special caz, privitoare la confesiunea protestantă, în care se zice: că organele administrative de stat numai atunci sunt datoare și îndreptățite a îndeplini recercarea confesiunii, dacă pretensiunea predată spre încasare, se *bazează pe o hotărâre justă și legală* a respectivei autorități bisericești.

Din aceasta ar urmă, că organul administrativ de stat recercat, ar fi autorizat, ba dator chiar, ca mai întâiu să cerceteze și să se convingă, dacă recercarea într'adevăr se bazează pe o hotărâre justă și legală? Și numai dacă da, — să o îndeplinească.

Cu alte cuvinte din ordonanța ministerială de mai sus, ar urmă, că organele administrative de stat recercate, ar fi în drept, ba datoare chiar să examineze recercarea ce li s'a făcut în privința legalității ei.

Asta însă stă numai în ceea ce privește pe confesiunile *cari n'au autonomie proprie.* Pe cele cu proprie autonomie însă nu. Căci ce rost ar mai aveă autonomia, atunci când organele statului ar fi în drept să mai cenzureze dispozițiile organelor autonome ale confesiunii? — Ce rost ar mai putea în acest caz aveă, în special în ceea ce privește pe noi greco-orientalii dispoziția Articolului I. din Stat. org. care zice: Biserica gr.-or. română din Ungaria și Transilvania își regulează, administreză și conduce *independent* afacerile sale bisericești, școlare și fundaționale etc.

Ordonanța ministerială de mai sus, are deci față de noi greco-orientalii și față de toate celelalte confesiuni autonome, numai înțelesul acela: că recercarea trebuie să se întemeieze pe un *fapt* oarecare. Adecă pe un concluz, o hotărâre, o ordonanță, un statut sau o dispoziție oarecare specială, — care în urma recercării au să fie duse în deplinire, resp. executate. Va se zică recercarea singură pentru sine nu este de ajuns, pentru ca numai pe ea să se poată bază ordinarea execuțiunii. Atunci când cel supus execuției, resp. cel prin organele administrative de stat, la îndeplinirea mandatului organelor bisericești constrâns

— *reclamează* însuș în contra cererii organului bisericesc și cereșea aceasta o combate ca nefiind justă și legală. În acest caz, dacă recererea a urmat din partea unui organ al vreunei confesiuni *autonome*, organul administrativ de stat, transpune actele împreună cu reclamațiunea organului profesional respectiv, spre a decide însuș asupra reclamațiunii întrate. Dacă însă recererea a fost urmat din partea organului unei confesiuni fără autonomie, atunci organul administrativ de stat pertractează și decide însuș meritul reclamațiunii întrate. În cazul prim execuțiunea și resp. îndeplinirea recercării se continuă dacă organul bisericii autonome, — în cazul al doilea însă numai dacă organul administrativ de stat, află reclamația nemotivată.

2. O altă ordonanță ministerială referitoare la obiectul cu care ne ocupăm, este ordonanța ministerială din 6 Decembrie 1907 prin care se statorește în mod principial: că relațiunea aceea de drept, dintre confesiune și membrii ei, care servește drept bază la impunerea de aruncuri pe seama confesiunii, e o relațiune ce-și are temelia sa în dreptul public. De aceea validitatea pretensiunii ce izvorește dintr'ânsa, aparține sferei de activitate a autorităților administrative și astfel încassarea aruncurilor votate de confesiuni, are să urmeze totdeauna în cale administrativă.

3. În acelaș înțeles sună și ordonanța ministerială cu Nr. 107,105/1910 referitoare la executarea art. de lege XXXVII/907 — așa numita lege Apponyi.

Prin această ordonanță se dă încassarea lefilor învățătoarești în competența autorităților administrative. Însă cu restricțiunea, că organele statului numai atunci au să întrevină și să eșefuiască înșile încassarea, dacă celce o pretinde — adevăratul — dovedește că în scopul încassării salariului său, a recercat de-arândul toate organele confesiunii sale, fără rezultat. Restricțiunea aceasta din urmă, durere, s'a cassat, prin §. 30. Art. de lege XVI/1913, care dă încassarea lefurilor învățătorilor dela toate școalele primare populare, în competența necondiționată și nelimitată a comisiunilor administrative comitatense.

4. Pentru noi gr.-orientalii în special, mai există încă o ordonanță ministerială în aceeași materie, mai veche încă ca cele de mai sus. Și anume ordonanța ministerială din 26 August 1878 Nr. 20,584 prin care ministrul de interne de atunci, la cererea episcopului nostru din Arad de pe acele vremuri, a dispus ca competențele episcopului respectiv, în caz de nevoie

să se încasseze în comitatele: Timiș, Krasso și Torontal, în cale de execuție administrativă.

Tot asemenea și în arhidieceză atunci când organele bisericești au luat înșile în mână încassarea sidoxiei, dl ministru prin ordinațiunea sa Nr. 59,368/899 cu toată bunăvoința a pus la dispozițiua organelor bisericești, puterea executivă a statului, pentru cazul când ar fi nevoie de dânsa.

Până aci am avut în vedere tot numai cazurile când biserica dintr'una în cale *execuțională* voiește să-și valideze pretensiunile sale. Sunt însă destule și cazuri de acelea, unde execuțiua dintr'una nu poate avea loc, ci mai întâi trebuie să urmeze o pertractare înaintea forului civil sau administrativ — și decidere a cauzei, pentruca pe baza acestei deciziuni să urmeze apoi execuțiunea.

Se naște acum întrebarea la care for să se înainteze pâra?

În acele cazuri unde substratul pârei îl formează o chestie de drept, curat civil, fie: cumpărare, vânzare, arândă, împrumut etc. — pâra e a se susțerne la judecătoriile civile. Și anume și dacă ea e îndreptată în contra unui membru al respectivei confesiuni.

Dacă însă pâra este îndreptată în contra unui membru al respectivei confesiuni și se întemeiază pe servicii cari își au temelia lor în relațiunea confesională dintre pârător și pârât — d. e. pretensiunile stolare ale parohiilor, cantorilor, pretensiunile învățătorilor etc. — în acest caz pâra e a se înainte la organele administrative de stat.

Ba pretensiunile pentru servicii profesionale, chiar dacă sunt a se îndreptă în contra la persoane cari nu sunt membri ai respectivei confesiuni, — d. e. pretensiunile de dotație ale parohilor în contra comunelor politice — se îndreaptă în prima linie la organele administrative de stat. Și numai dacă pe calea administrativă nu se poate ajunge rezultatul dorit, mai ales dacă se combate *baza de drept* a pretensiunii — procesul trebuie intentat de nou înaintea forurilor judecătorești.

Trebuie însă să accentuăm că comunelor bisericești nu le este iertat a intentă procese fără *autorizație* din partea forurilor superioare, a consistoriilor eparhiale. Și anume din pricina, că în acest mod să se dea consistoarelor eparhiale posibilitatea de a opri purtarea proceselor fără de rost.

Cele de până aci se referă toate la cazul când biserica sau funcționarii și servitorii ei, înșiși pășesc cu pără sau cu cerere de execuție. Să privim acum însă și cazul acela când biserica însăși, sau organele ei se trag în judecată. Și anume ori din partea credincioșilor, sau a funcționarilor ei, ori apoi din partea altor persoane străine de biserică. Și aci trebuie să facem deosebire între pretensiuni de natură curat civilă, cari nu au nimic de-a face cu relațiunea confesională dintre părțitor și părțit. Aci — lucru natural — pările în contra bisericei sau a singuraticelor ei organe — sunt a se adresa judecătorilor regii.

Pările funcționarilor și servitorilor bisericesti însă, dacă ele se bazează pe relațiunea de serviciu, sunt a se adresa totdeauna mai întâi organelor bisericesti superioare. Și numai dacă pe calea acestora nu s'a putut ajunge rezultatul dorit, se pot înainta apoi organelor administrative de stat, ori apoi — în caz când pretensiunea e de natură curat civilă — forurilor judecătorești.

Plânsorile singuraticilor credincioși, ale singuraticilor funcționari și servitori bisericesti, precum și ale organelor inferioare bisericesti preste tot, se pot apoi adresa și forurilor superioare reprezentative bisericesti, sinoadelor și congreselor, care însă ca organe curat legiuitoare și reprezentative, de regulă nu le rezolvesc înși-le, ci le transpun forurilor administrative bisericesti competente spre a le rezolvă în propria lor sferă de activitate.

Se mai susțern în cele din urmă plânsori și la regim, în seopul de a suscită prin ele suprema inspecțiune în afacerile bisericesti. Acestea însă nicicând n'au avut și n'au alt rezultat decât că guvernul cercetează să se convingă dacă s'a procedat corect și în conformitate cu legile și prescriesele bisericesti. Cu meritul deciziei guvernul nu se ocupă, acela autoritățile bisericesti îl decid definitiv.

În sfârșit trebuie să mai amintim aci, ca ceva de tot special: că procesele în privința averii bisericesti, dintre greco-orientali și greco-catolici, în înțelesul hotărârii Curiei din 13 Aprilie 1882 Nr. 8512, nu aparțin sferei de activitate a judecătorilor, ci trebuie să se pună în curgere la forul administrativ de prima instanță — proto-pretor, primarul orașului — și se decid în ultima instanță de dl ministru de culte și instrucție.

În ceea ce privește în fine procedura ce are să se urmeze la recercare, precum și organele de stat, cărora e de a se adresa recercarea, în astă privință observăm:

Recercarea se face de regulă în formă de petiție simplă, în care se expune cererea și temelia ei; adăogându-se la petiție și actul — hotărâre, concluz, statutele pe care cererea se întemeiază, — în copie autentică.

Atunci când un atare act executabil lipsește și când pretensiunea se bazează numai d. e.: pe un uz vechiu, — în care caz însă de regulă nu se poate cere dintr'una execuția — se dovedește existența uzului prin martori, ori apoi prin registre, din care iese la iveală încassarea de până aci a competențelor pretinse.

Petiția se adresează funcționarului administrativ de prima instanță. Adecă aici la noi în Ungaria, în comitate protopretorelui, în orașe primarului orașenesc.

Recercarea o face în numele comunelor bisericesti comitetul parohial prin prezidentul său; eventual și prin parohul local ca reprezentant al oficiului parohial. Când însă organe superioare bisericesti, ca s. p. consistoriile eparhiale se adresează organelor administrative, atunci recercarea o adresează de regulă vice-comitetului sau apoi comitetului administrativ comitatens, ca fiind de asemenea rang cu dânsule.

Art. VIII. „Sus atinsele părți organice ale mitropoliei se vor îngriji de timpuriu de mijloacele intelectuale și materiale, cari se recer spre ajungerea scopurilor bisericesti, școlare și fundationale; și încât nu le-ar succeda a acoperi cheltuelile recerute nici în urma colectelor făcute în și afară de mitropolie, întru atâta vor recurge la stat pentru ajutor.“

Articolul acesta exprimă de o parte necesitatea, de alta îndreptățirea bisericii de a-și procura mijloacele de lipsă spre a putea ajunge scopurile sale bisericesti, școlare și fundationale. El merge însă și mai departe și ne spune: că nu numai biserica în integritatea sa, ci și singuraticile ei părți organice, începând dela parohie până sus la mitropolie, trebuie să se îngrijească de mijloacele de lipsă atât pentru sine, cât și pentru mitropolie și resp. biserica întreagă. Și anume nu numai de mijloace materiale, precum sunt, biserici, școli, moșii etc., ci și de

mijloace intelectuale, sub cari după părerea noastră, nu poate fi înțeles altcineva, decât profeții, învățătorii, profesorii și toți aceia cari se ocupă cu creșterea și păstoria turmei cuvântătoare.

Spre a putea acuire și susține mijloacele acestea intelectuale și materiale, se recer însă bani. Iar banii s'a crezut că se vor putea agonisi prin colecte în și afară de mitropolie. Și numai întru cât asta n'ar succede, s'a luat în vedere a se recurge pentru ajutor din vistieria statului.

Atunci la alcătuirea Statutului organic și scurt după inceptarea absolutismului, oamenii încă nu-și dau seamă despre aceea că biserica îndeplinește în mare parte obligăminte, ce altcum statul însuși ar trebui să le îndeplinească — creșterea populațiunii în spirit cultural-moral — și că astfel statul este dator dacă nu a suportă toate — cel puțin a contribui din răsuputeri la acoperirea speselor trebuincioase pentru susținerea bisericii și acoperirea lipsurilor ei. — Alcătuirii Statutului organic n'au fost conduși de această idee și nici n'au pășit cu pretensiunea directă ca statul să contribuie și el la susținerea organismului bisericesc; ci s'au increzut în puterile proprii, presupunând că mijloacele necesare întrucât nu le stau la dispoziție, se vor putea agonisi prin colecte în și afară de mitropolie. De aceea numai pentru cazul când aceste colecte nu ar da rezultatul așteptat, s'a luat în vedere a se recurge la stat pentru ajutor.

Biserica în art. VIII. nu formează față de stat, pretensiune de drept, pentru subvenție; ci își asigură numai posibilitatea de a cere ajutor la caz de nevoie. Biserica astfel n'a făcut uz de dispoziția §-lui 3 a art. de lege XX/848, care exprimă principiul: că toate necesitățile bisericilor și ale școalelor, confesiunilor, pe atunci recepte au să se acopere din vistieria statului. Și anume n'a făcut uz, poate de o parte pentru că nu voia să tragă folos din o lege, ce s'a adus în timpuri nenormale. De altă parte însă și pentru aceea doară, pentru că nu voia să dea statului anză de a se ingeră în afacerile bisericești.

Articolul VIII. Stat. organic vorbește numai despre colecte ca mijloace de a adună banii de lipsă pentru susținerea organismului bisericesc. Celce ar crede însă că numai colectele ar fi fost considerate drept izvoare de venit, acela s'ar afla în mare rătăcire. Pentru că biserica afară de moșii și realități avea dejă atunci la alcătuirea Statutului organic unele venit ce in-

curgeau regulat în vistierile ei. De altă parte ea — deși mai nainte numai tolerată din vechime — eră îndreptățită a moșteni și a primi, donații, dăni, legate și fundațiuni, cărora și are a mulțumi biserica noastră mai cu seamă averea sa și venitele sale de azi.

Prin Art. VIII. din Stat. org., biserica se îndreptățește a face colecte în și afară de mitropolie. De-atunci însă au urmat dispoziții din partea guvernului, cari regulează mai deaproape chestia colectelor. Acestea sunt: ordinațiunea ministerială din 16 Aprilie 1882 Nr. 18013 și cea din 17 Iunie 1897 Nr. 35,100. Cuprinsul lor este în esență următorul:

Conform ordinațiunii cu Nr. 18613/882 întreprinderea de colecte, atarnă dela concesiune. Concesiunea o dă când e vorba de colecte în țeara întreagă, ministrul de interne; pentru colecte pe teritoriul comitatului, concesiunea se dă din partea vicecomitelui comitatens. Colectarea se poate face numai pe lângă libele de colectare cusute și provăzute cu sigil oficios. Colectanții au să depună socoteală despre sumele colectate, autorităților cari i-au încredințat cu colectarea și în caz de lipsă autorităților statului.

Ordinațiunea ministerială din 17 Iunie 1897 Nr. 35,100/897, susținând în vigoare ordinațiunea de sub Nr. 18,613 882, întregește dispozițiile aceleia cu următoarele:

În cazuri de foamete sau nenorociri elementare, colecta se poate întreprinde momentan; întreprinderea ei însă trebuie adusă la cunoștința vicecomitelui comitatens în termen de 15 zile. Colectele se îndeplinesc prin doi indivizi rezponzabili solidar pentru sumele ce s'au adunat. Libelele de colectare în regulă compuse — ca mai sus — trebuie să se păstreze și după depunerea socotelei încă un an întreg. Oficiile administrative sunt în drept a controlă libelele de colectare și a pretinde eventual deslușiri în privința conținutului lor.

La finea colectei sau dacă colecta durează mai mulți ani, la finea fiecărui an, sunt a se subșterne libelele de colectare, autorităților superioare pentru control. Autoritățile acestea — cari în caz de colecte bisericești, nu pot fi decât cele bisericești — sunt în drept a ridică excepții în privința modului cum, sau a rezultatului, cu care s'a îndeplinit colecta. Iar la caz dacă colectanții n'ar fi în stare să delătore bănuielile ce li-s'au

făcut, autoritățile superioare sunt în drept a sequestră banii colectați și a oprî colecta.

Colecte din afară, numai cu învoirea dlui ministru de interne se pot primi.

Acestea sunt pe scurt, dispozițiile mai nouă pe cari guvernul țării le-a luat în privința colectelor. Se naște însă întrebarea, dacă ele alterează dreptul bisericii de a face colecte în și afară de mitropolie, garantat în articolul VIII. de mai sus, sau nu-l alterează?

Părerea noastră sancționată și de praxa de până aci este: că dreptul de a aranja colecte în țara întreagă, ba chiar și afară de patrie, cu învoirea guvernelor țărilor din afară — nu se alterează prin dispozițiile ordinațiunilor ministeriale de mai sus; sau cu alte cuvinte că biserica noastră poate pune la cale colecte bisericesti la credincioșii săi, atât în patrie cât și afară de patrie, fără concesiunea dlui ministru de interne. În ceea ce privește însă formele ce au să se observe la îndeplinirea colectelor, aci credem că va fi bine să se observe formele prescise de guvern; cu atât mai vârtos, — cu cât că ele servesc spre asigurarea rezultatului colectelor și delăturează conflictele ce altcum s'ar putea naște între colectanți și autoritățile statului; conflicte pe cari biserica totdeauna le înconjură, cât numai se poate.

Concesiunea de a face colecte la credincioși de ai noștri, dacă ele se întreprind de organe bisericesti inferioare în o eparhie sau în străinătate, se cere și se dă din partea Consistorului respectivei eparhii. Când însă colecta are să se facă în mitropolia întreagă, concesiunea o dă Consistorul mitropolitan. Iar controlul asupra colectei are să-l efeptuiască totdeauna Consistorul care a dat concesiunea.

Accentuăm din nou, că colectele din capul locului s'au privit numai ca niște mijloace extraordinare de agonisire pe seama bisericii, pentru cazul când celelalte mijloace ordinare ce stau la dispoziția bisericii, n'ar fi fost de-ajuns spre un anumit scop, precum d. e.: clădirea unei biserici sau a unui edificiu școlar, crearea vre-unui fond cu destinațiune specială, ș. a.

Biserica noastră deja la alcătuirea Stat. org. aveă, pe lângă toată vitregitatea timpului, avere proprie, precum biserici, școli, porțiuni canonice, fonduri și fundațiuni în bani, precum și anumite izvoare de venit.

Între aceste din urmă amintim — în ceea ce privește Arhidieceza — la locul prim așanumita *sidoxie* sau taxa *sidoxială*. Prin o ordinațiune împărătească din anul 1785 s'a introdus asupra credincioșilor bisericii noastre din Ardeal o taxă de 2½ cruceri de familie pe an, în scopul ca din banii ăst mod încurși să se plătească salariul episcopului, care eră pe acele timpuri de 4000 fl. la an. La anul 1810 taxa *sidoxială* se urcă dela 2½ la 3 și mai în urmă la 5 cr. după familie și se dispune ca ea să se încasseze prin perceptoratele regești, cari plăteau apoi episcopului salariul său. Tot atunci s'a dispus ca din fondul alimentat din taxele de *sidoxie* să se susțină și școala teologică cu profesorii săi și să se înființeze și mai multe școale normale, mai departe să se deă stipendii câtorva tineri, ca să se pregătească la universitatea din Viena și să devină apoi profesori la seminarul diecezan.

Precum în arhidieceză *sidoxia* așa eră și este până azi în părțile ungurene, în uz: convenția episcopoească, pe care o solvesc comunele bisericesti, apoi *sidoxia* pe care o solvesc preoții, mai departe contribuirea diecezană, 6 fil. de suflet, birul protopopesc ș. a.

Fiindcă în cursul timpurilor atât taxele stolari, cât și celelalte venite ale clerului nostru, între altele și convențiunea episcopoească, *sidoxia*, birul protopopesc și altele au fost devenit nehotărîte și pe alocurea nesigure, deja în congresul dela anul 1870 s'a făcut propunere pentru regularea lor. Congresul însă s'a mărginit pe lângă statorirea unor principii generale în privința regulării și dotării parohiilor, spre a susține astfel uniformitatea în biserică dintr'altele însă regularea *sidoxiei*, a așa numitei convențiuni episcopesti și a birului protopopesc a dat-o în competența singuraticelor eparhii.

În arhidieceză, *sidoxia* se încassă cu darea împreună prin organele statului.

Încassarea *sidoxiei* prin perceptoratele regești a dat însă în timpul din urmă anză la mai multe neplăceri cu guvernul. Pentru că perceptoratele regești anticipau de regulă plata episcopului și mai târziu mitropolitului, dar nu se îngrijeau ca taxa *sidoxială* să se și încasseze regulat. Și astfel deși ar fi trebuit ca din taxa *sidoxială* an de an să intre o sumă cu mult mai mare la fond, ca ceea ce se plăteă din el, organele statului din când în când dând socoteală, arătau totdeauna un deficit în-

semnat, pe care apoi autoritatea bisericească trebuia să-l rebonifice statului din celelalte fonduri ale arhidiecezei. În scopul delăturării acestui rău sinodul arhidiecezan din 1895 a adus sub Nr. 85 895 concluzul: ca din 1 Ianuarie 1896 taxele sidoxiale să se încasseze prin organele proprii bisericești și să se administreze ca percepțiune la fondul general administrativ, din care să se solvească apoi salariul arhiepiscopesc în suma de 8000 fl. v. a. în rate lunare anticipative. Iar sinodul arhidiecezan din anul 1896 sub Nr. 78 a decis, ca taxa sidoxială urcată deja până aci la 10 cr. se urcă la 1 coroană de familie, solvându-se din ea și protopopilor întregirea dotațiunei până la suma de 1200 cor. la an.

Concluzul acesta însă la anul 1899 s'a modificat iară, prin concluzul cu Nro 76/899 sin. astfel: că taxa sidoxială s'a statuit în principiu cu 15 cr. de fiecare familie ortodoxă din arhidieceză, îndatorându-se fiecare comună bisericească ca să contribuie ea însăși pentru alimentarea fondului general administrativ al arhidiecezei, suma aceea pe care ar fi să o solvească singuraticile familii din comună. Comunei bisericești îi stă apoi în drept ca suma aceasta să o solvească din al său, sau apoi să o împartă asupra familiilor și să o încasseze dela ele prin organele sale, iar în caz de nevoie prin organele administrative ale statului.

Totdeodată s'a decis ca regimul să fie recercat a da organelor noastre bisericești, asistența trebuincioasă la încasarea acestei taxe.

În urma recercării acesteia regimul a îndrumat prin ordonanța sa cu Nr. 159,368/899 organele sale administrative, ca să dea organelor noastre bisericești ajutorul trebuincios, la încasarea sidoxiei și să ordone, la caz de recercare, încasarea impozitelor, prin organele sale.

Sinodul dela anul 1913 a adus apoi sidoxia în legătură, cu așa-numita dare culturală, — ce se introducea încă la anul 1909 în scopul întimpinării pericolelor ce amenințau școlile noastre confesionale în urma așa-numitei legi aponyane, a art. leg. XXVII, 907.

Prin concluzul 77/909 sin. s'a fost decretat înființarea unui fond cultural-bisericesc, la care să contribuie toți funcționarii bisericești cu câte 2% dela salariul lor. Iar intelectualii aveau să

contribue în înțelesul concluz. 78/909 sin. împărțiți în 4 categorii, câte 10, 20, 30 și 40 de coroane drept dare culturală.

Încasarea contribuțiilor din urmă a întâmpinat însă greutăți mari. De aceea sinodul dela 1913 s'a văzut îndemnat să aducă înființarea fondului cultural în legătură cu sidoxia, deja în uz. Și astfel prin concluzul său Nr. 51/913 sin. a decretat:

Pentru trebuințele generale ale arhidiecezei un impozit general asupra tuturor capilor de familie și respective asupra tuturor membrilor cu vot în sinoadele parohiale, împărțiți în 6 clase. Astfel ca intelectualii, onorații și fruntașii bisericii, precum și cei cu averi sau venituri mai mari, împărțiți în 5 clase, să contribuie titulo dare culturală 20, 10, 5, 2 și 1 cor. iar masa poporului cuprinsă întreagă în clasa a 6-a să contribuie și mai departe tot numai cu sidoxia de până aci cu suma de 30 fl. după familie.

Din banii intrați în urma acestui impozit general, suma de 40.000 cor. intră în fondul general administrativ și se întrebunțează la salarizarea arhiepiscopului, a funcționarilor dela Consistor, a protopopilor, cateheților și întru cât se mai ajunge și a parohilor mai slab dotați. Totul ce trece însă peste 40.000 cor. intră la fondul cultural și se întrebunțează pentru trebuințele religioase și culturale.

În contul urcării venitelor fondului administrativ, proiectate prin concluzul de mai sus, s'au urcat apoi prin concluzele de sub Nrii 68, 69 și 70 din acelaș an și salariile și competențele funcționarilor dela Consistor, ale profesorilor seminariali, ale cateheților și protopresbiterilor din arhidieceză, cari demult nu mai corespundeau împrejurărilor actuale.

Deodată cu urcarea și regularea competențelor, s'au regulat și condițiile de serviciu ale funcționarilor mai sus pomeniți, prin așa-numita «Pragmatică de serviciu», alăturată la protocolul sinodului din acel an sub lit. D/. Și astfel s'a creiat în arhidieceză pentru funcționarii bisericești o stare de lucruri mai corespunzătoare atât prezentului cât și viitorului mai apropiat.

Și asta și eră o necesitate arzătoare. Pentru că pe lângă că funcționarii din centru pentru munca lor nu erau astfel remunerați, încât să fie mântuiți de grija pentru subsistență; iar condițiile de serviciu nu erau astfel precizate încât să le garanteze existența între toate împrejurările.

Diecezele sufragane încă lucrează mereu la îmbunătățirea sortii funcționarilor lor. Preoțimea lor însă, fiindcă mai năințe a stat sub Sârbi, a fost părtașă și ea de beneficiile destinate pentru preoțimea gr.-or. din părțile ungurene. La anul 1774 cu ocaziunea introducerii urbariului s'a asemnat pentru fiecare preot de rit grecesc și așa și pentru cei români câte o sesiune — 32 de jugăre — pământ. Și astfel azi mai toți parohii din diecezele sufragane, se află în folosința unei porțiuni canonice de 32 jugăre. În unele locuri unde parohii s'au redus, a trecut și sesiunea parohiei reduse în folosința parohului rămas în funcțiune și astfel un atare paroh se bucură de o dotațiune de 64 de jugăre. Pe lângă porțiunea canonică mai primesc parohii din diecezele sufragane, ca dotațiune dela credincioșii lor, așa numitul bir preoțesc: adică dela fiecare familie câte o măsură — cam 10 lire — de bucate, grâu, cucuruz, orz ș. a. în natură. Afară de acestea apoi și taxele stolari îndatinat și în arhidieceză, precum și întregirea venitelor dela stat, acolo unde cere trebuința.

Protopopii din diecezele sufragane beneficiază de venitele convenite după o parohie de clasa primă. Apoi ca protopopi mai au în folosința lor încă o sesiune de 32 jugăre. Apoi pașal pentru exmisiuni și susținerea cancelariei și celelalte taxe îndatinat.

În arhidieceză preoțimea este în general cu mult mai slab dotată. Aici numai pentru preoțimea greco-catolică a exoperat la anul 1743 episcopul Inocențiu M. Clain și apoi mai târziu la anul 1759 episcopul Petru Pavel Aron porțiune canonică; dar nici aceleia nu i-s'a dat pretutindenea. Legislațiunea țării abia la anul 1848 a pronunțat în art. de lege XX/1848 § 3 principiul ca lipsurile bisericilor și școalelor tuturor confesiunilor recepte să se acopere din vistieria statului. Iar în § 2 al art. de lege XIII/1848 se îndrumă Ministerul Majestății Sale ca să suscearnă un proiect de lege pentru subvenționarea preoților inferiori de orice confesiune. Proiectul acesta, în urma revoluțiunii și al absolutismului, ce au urmat nu s'a mai subțernut. Și abia art. de lege XIV/1898 — legea despre congruă — ar putea fi privită ca având intențiunea de a satisface dispozițiilor legilor de mai sus.

Cel dintâi pas întru ameliorarea situațiunii preoțimii noastre din arhidieceză l-a făcut Universitatea săsească și pentru preoțimea din aşanumitul «fund regiu». La 3 Aprilie 1848 nu-

mita Universitate a adus o hotărîre prin care recunoaște Valahilor fără deosebire de confesiune dreptul de a putea ocupa oficii și de a putea fi primiți ca ucenici la meseriile conduse de Sași. Iar în privința parohiilor de confesiune neunită se dispune. Ca pentru fiecare biserică neunită valahă de pe teritoriul Sașilor să se separeze o porțiune canonică din pământurile comunei, acolo unde sunt. Dar dacă pământul necesar lipsește și comuna nu-l poate procura nici prin cumpărare, în locul porțiunii canonice, să se dea preotului dela biserică neunită, pentru îmbunătățirea subsistenței sale, o leafă potrivită din cassa alodială.

În urma hotărîrii acesteia celor mai mulți parohi de pe teritoriul săsesc li-s'a dat câte un mic ajutor, mai ales în bani cam câte 100 fl. sau 200 cor. anual din cassele alodiale.

Cu suma aceasta și cu puținul pământ ce unora dintre parohii de pe fundul regiu li-s'a dat, aceștia, lucru firesc, prea puțin fură ajutamați; pe când marea majoritate a parohilor din comitate, tot neajutamați rămânând, episcopul de atunci și marele arhiepiscop și mitropolit de mai târziu Andreiu bar. de Șaguna încă sub datul de 1 Ianuarie 1850 a înaintat la înaltul tron o cerere pentru dotarea clerului gr.-or. din arhidieceză. Cererea aceasta și altele ce i-au mai urmat însă n'au avut rezultatul dorit. Pentrucă deși în cursul timpului, și anume la anul 1861 s'a dat din vistieria statului pentru ajutorarea preoțimei sărace o sumă de 25,000 fl. care apoi mai târziu, iară s'a revocat. Deși mai departe la anul 1864 tot din vistieria statului s'a mai dat. Și anume:

I. Pentru Consistor:

1. Pe seama episcopului	fl. 4,000—
2. Pe seama vicarului	„ 2,400—
3. Pe seama alor 4 asesori referenți	„ 4,800—
4. Pe seama secretarului	„ 800—

II. Pentru seminar:

1. Pentru 2 profesori à fl. 900— = ...	„ 1,800—
2. Pentru 2 profesori à fl. 800— = ...	„ 1,600—
3. Pentru director remunerație	„ 300—
4. Pentru întreținerea à 50 elevi în seminar ..	5,000—

cu totul deci o sumă de . fl. 20,700—

Ameliorarea dotării clerului din arhidieceză, până la promulgarea Art. de lege XIV/1898 a rămas baltă. Iar parohii noștri fură avizați a se mulțumi în cele mai multe cazuri, cu puținele venite stolari, protopresbiterii pe lângă acelea, cu ajutorul ce li-s'a votat în timpul din urmă dela comunele din tract și dela Consistor.

Deși însă biserica noastră în articolul VIII. și-a asigurat ajutorul statului numai în mod condiționat și numai pentru cazul când ea însași, nici prin mijloacele ce-i stau la dispoziție și nici prin colecte nu și-ar putea acoperi lipsurile sale, — totuș statul, conștiu de datorința ce-i incumbe, precum și voind a-și îndeplini obligamentele luate asupraș prin § 2, Art. de lege XIII/1848 și § 3 al Art. de lege XX/1848 și voind în fine a despăgubi bisericile și pentru daunele ce li-s'au cauzat prin introducerea căsătoriei civile, respective prin încetarea venitelor ce preoții le trăgeau după încheierea căsătoriilor bisericești: n'a întârziat a veni în timpul din urmă în ajutorul bisericilor cu mijloace din vistieria statului.

În scopul acesta s'a adus mai întâiu articolul XIV/1898, așa-numita lege despre congruă. În sensul acestei legi se întregește din vistieria statului venitul parohiilor confesiunilor recepte, înființate deja până la 1 Ianuarie 1898. Și anume se întregește până la suma de 1600 cor., dacă actualul paroh a absolvat mai întâi opt clase ale vre-unei școli medii din patrie, iar după aceasta un curs de teologie de cel puțin trei ani, apoi a depus examen la oarecare institut de teologie și și-a dobândit calificația de paroh. Preoților acelora însă cărora le lipsește calificațiunea de mai sus, li-se întregește venitul numai până la suma de 800 cor.

Intregirea aceasta de venit este însă legată de anumite condițiuni. Și anume: Mai întâiu de condițiunea ca cel care primește întregirea dela stat, să nu fie de judecat din partea vre-unui for penal la pierderea oficiului. Apoi de condiția ulterioară, că respectivul paroh să nu fi comis vre-un delict grav, care să-l facă nevrednic de poziția sa, sau să nu aibă ținută dușmănoasă față de stat.

Cele două condiții dintâi, sunt așa-zicând de sine înțelese. Condiția din urmă însă, că adecă parohul, care primește întregire din vistieria statului, să nu aibă ținută dușmănoasă față de stat, încă ar putea trece ca de sine înțeleasă, când ea n'ar fi

de cuprins curat politic, și n'ar fi aptă de a da ansă la diferite conflicte, de o parte între paroh și puterea statului și de altă parte între aceasta din urmă și autoritățile superioare bisericești.

Pentru că conceptul ținutei dușmănoase față de stat, e atât de lax și atât de flexibil încât omul nicicând nu poate fi sigur de a nu putea fi învinuit cu ținută dușmănoasă față de stat, chiar și atunci când după convingerea sa lucră cu cea mai bună intențiune de a promova interesele binepricepute ale statului.

Ținutei dușmănoase față de stat i-se dă adecă în § 13 Art. leg. XXVI/893 următoarea definiție: «Ca ținută dușmănoasă față de stat se privește îndeosebi orice faptă, care e îndreptată în contra constituției țării, a caracterului ei național, a întregității, a poziției separate sau întregității, teritoriale a ei; mai departe care e îndreptată în contra aplicării limbii statului în măsura prescrisă în lege, întâmplă-se asta ori în edificiul școlii ori afară de acela, sau pe teritoriul altui stat, cu vorba, în scris, prin tipărituri sau chipuri, prin cărțile de școală sau alte instrumente de instrucțiune».

Articolul XIV/898 mai îndatorează încă autoritățile confesionale ca ele înșile să introducă la porunca ministrului cercetarea disciplinară în contra parohului care primește ajutor dela stat și este învinuit a fi comis vre-o faptă nedeamnă de poziția sa, sau a avea o ținută dușmănoasă față de stat. Dacă autoritatea confesională în termen de trei luni dela provocare, nu introduce pertractarea disciplinară sau dacă îl absoalvă pe parohul învinuit, deși pâra ridicată în contra lui, după părerea dlui ministru este bazată: atunci dl ministru decide în sfera sa de activitate în privința *dețragerii congruei*. Decisul acesta al dlui ministru nu alterează însă în alte puncte, hotărîrea disciplinară a autorității bisericești.

Dispoziția aceasta este întru toate la fel cu dispozițiile Art. leg. XXVI/893 referitoare la ajutorarea învățătorilor din vistieria statului. În noua lege despre salarizarea învățătorilor dela școlile populare, Art. leg. XXVII/1907 însă ministrului i-se dă chiar și dreptul de a ordona, dacă află de lipsă, cercetarea disciplinară prin organele proprii, apoi de a suspenda însuși și a destitui pe învățătorii provăzuți cu ajutor dela stat și eventual chiar de a-i substitui cu alții.

In fața împrejurării că Articolul de lege XIV/898 conține unele dispoziții ce jignesc autonomia noastră bisericească garantată tot prin *Statt. org.* și că ajutorul primit din vistieria statului e apt a pune preoșimea noastră în o stare de dependență față de stat. In fața acestei împrejurări dela început s'au ivit voci puternice în contra primirii acestui ajutor. Intrebarea asupra primirii sau neprimirii ajutorului a rămas deci ca să se decidă în sinoadele singuraticelor eparhii; iar la caz când eparhiile ar lua concluze divergente, atunci deciderea definitivă și pentru întreaga biserică obligătoare s'a rezervat congresului național-bisericesc.

Sinoadele eparhiale în faptă nu s'au pronunțat la fel în chestie. Pentru că pe când sinodul eparhial din arhidieceză și cel din dieceza Aradului s'au pronunțat pentru primire; sinodul eparhial din dieceza Caransebeșului a decis respingerea ajutorului oferit. Astfel deci s'a conchemat congresul național-bisericesc în sesiune extraordinară spre a decide definitiv și pentru toți obligator în cauză.

Congresul apoi în ședința sa din 17/29 Maiu 1899 sub numărul 14 a primit ajutorul prin următorul concluz:

«Congresul național-bisericesc, sub rezerva ca dotațiunea întreagă, ce compete bisericii noastre să se pună la dispoziția autorității bisericești superioare, admite ca preoșimea să primească întregirea venitelor sale din vistieria statului, după normele Art. de lege XIV/1898, fără altă condițiune decât ca sumele reclamate la întregirea venitelor preoșilor să ajungă la destinațiunea lor.»

Drept motive pentru primirea ajutorului de stat s'au adus între altele și următoarele:

«Considerând că ameliorarea dotațiunii preoșesti este o necesitate imperativă pentru progresul cultural și moral al bisericii noastre și că biserica în urma vitregității timpurilor trecute, în prezent nu este în poziție a face ameliorarea dotațiunii, din mijloacele sale proprii»;

«Considerând că statul după legile în vigoare are datorința a concurge cu mijloacele sale la susținerea organismului bisericesc; iar Statutul organic ne îndreptățește, că în lipsa de mijloace proprii suficiente, biserica să reclame ajutorul statului.»

Însă cel mai ponderos motiv pentru primirea ajutorului și între condițiunile jignitoare din Art. leg. XIV/898 a fost, temerea că unii dintre preoșii noștri și la caz când sinoadele și

congresul s'ar declară pentru neprimire, siliți de împrejurări, ar primi ei înșiși peste capul autorităților superioare bisericești ajutorul oferit. In cazul acesta apoi ajutorul de stat li s'ar fi plătit preoșilor prin organele statului și fără știrea și intervenirea autorităților bisericești. Asta însă ar fi avut drept urmare ca preoșii să se înstrăineze de cătră superioritățile lor și să devie tot mai mult expuși influenței puterii statului.

Deaceea reprezentanții bisericii au aflat mai potrivit ca biserica însași ca atare, să primească ajutorul de stat oferit și apoi să-l împartă ea între preoșii săi. Ajutorul însă s'a primit numai în condiția, ca statul să nu ridice față de biserică, — din incidentul ajutorului de stat — alte pretensii decât aceea, ca ajutorul acordat să ajungă negreșit, în mâna preotului, pentru care s'a acordat.

Timp de 10 ani a trecut sub domnirea Art. leg. XIV/898, fără ca să se fi ivit între stat și biserică conflicte mai de seamă din incidentul primirii ajutorului de stat.

La anul 1909 însă s'a votat o nouă lege, Art. de lege XIII/909, care agravează condițiile între cari se dăduse până ac întregirea venitelor preoșesti. Și anume astfel:

1. Că prin Articolul acesta de lege și parohilor ajutători — capelanilor — li se dă întregire de venit din vistieria statului. Și anume, între aceleași condițiuni ca și parohilor de sinestătători și cu începere din 1 Ianuarie 1908 li se dă celor cu cualificațiune deplină o întregire de 1000 cor., celor cu cualificațiune inferioară de 800 cor., în care sumă însă eventuala întregire deplină, ce o folosesc, se calculează cu 500 cor.

2. Că întregirea de venit se dă *necondițional* numai parohilor și capelanilor din parohiile acelea, cari la 1 Ianuarie erau deja înființate. In parohiile de atunci încoace înființate, numai dacă dl ministru află înființarea lor justificată.

3. Că dela parohii și capelanii aceia, care la intrarea în vigoare a acestei legi încă nu și-au fost dobândit dreptul la întregirea de venit, precum și dela aceia, cari voiesc să fie avansați din clasa inferioară în cea superioară de întregire de venit, se pretinde pe lângă celelalte condițiuni încă și aceia, ca să cunoască deplin limba maghiară.

Dela recerința aceasta din urmă însă dl ministru în restimp de 5 ani dela promulgarea legii socotiți, poate să facă abstracție în cazuri vrednice de a fi luate în considerație și

unde cei interesați își dau toată silința ca să satisfacă recerinței acesteia a legii.

4. Comunele acelea, cari până la 1 Ianuarie 1908 au fost ocupate cu un paroh cu cualificațiune inferioară, numai în cazul acela pot pretinde pentru parohul lor întregire superioară, dacă numărul credincioșilor din respectiva parohie face cel puțin 800 și dacă jumătate din suma de 800 cor. ce se cere la întregirea superioară o asigură confesiunea însași pentru totdeauna, pe seama respectivului paroh.

Excepție poate face și aici dl ministru de culte și instrucțiune publică, în cazuri de tot vrednice de a fi luate în considerație și când este vorba ca să se aplice principiul tractării egale a confesiunilor.

5. Dispoziția §-lui 7 pct. b) a Art. de lege XIV/898 se modifică astfel: că atunci când e vorba de detragerea numai temporară a congruei, aceasta are să urmeze cel mult pe trei ani.

Iar în locul aliniei ultime din acelaș § se substituie dispoziția §-lui 22 a Art. de lege XXVII/907, care definează tendința contrară statului în modul următor: ca tendința contrară statului se consideră cu deosebire, orice faptă care se îndreaptă în contra constituției statului, a caracterului național, a unității, a independenței, a întregității teritoriale, mai departe în contra întrebuintării stabilite prin lege a limbii statului, în fine care se îndreaptă în contra emblemei insigneilor (tricolorului) și stindardului statului.

6. În fine dispozițiile §-lui 9 Art. de lege XIV/908 se mai întregesc cu următoarele nouă dispoziții. Și anume:

Că dl ministru de culte și instrucțiune publică, poate dispune în privința detragerei congruei și atunci când autoritatea confesională în termen de 4 luni de zile nu termină cercetarea disciplinară ordonată de dl ministru și nu suscerne hotărîrea adusă, aceluia.

Mai departe că dispozițiile §-lui mai sus pomenit, astfel întregite, au să aple aplicare și atunci când vre-un paroh care are întregire dela stat nu îndeplinește datorințele ce izvorăsc din legile statului, ori apoi din ordonanțele guvernului referitoare la conservarea intereselor statului în conformitate cu dispozițiile §-lui 22 pct. e) al Art. de lege XXVII/907. Dacă însă

dl ministru primește încunoștiințare oficioasă, că fapta sau omisiunea asta a respectivului paroh se întemeiază pe o ordonanță a autorității confesionale emanată pentru întregul teritor de sub jurisdicțiunea sa și dacă respectiva autoritate confesională nu modifică ordonanța sa în termen de 3 luni dela provocarea ce i se face în astă privință din partea dlui ministru: atunci dl ministru de culte și instrucțiune publică, în cazuri cari în sensul §-lui 22 pct. c) al Art. de lege XXVII/907 vatămă greu interesele statului, poate dispune în conștelegere cu consiliul de miniștri, ca întregirea dela stat să se sisteze pentru întreg teritorul respectivei autorități confesionale până când autoritatea confesională își susține ordonanța sa în vigoare. În cazurile acestea îi stă de altcum autorității confesionale la dispoziție dreptul de a reclama la tribunalul suprem administrativ, în înțelesul §-lui 9 al Art. de lege XIV/908.

Impotriva dispozițiilor vătămătoare pentru confesiuni, ale acestui articol de lege episcopatul nostru și consistorul metropolitan, la timpul său, — adevă pe când acesta eră numai proiect, — au protestat. Protestul însă nu s'a luat în considerație. Și astfel s'a creat o lege, care executată în toată stricteța ei — trebuie să aibă între anumite împrejurări, drept urmare: detragerea întregirii sau apoi renunțarea de bunăvoie la ea. Și anume în cazul când dl ministru ar pretinde dela parohii, a căror venite se întregesc din vistieria statului, ca ei să execute o ordonanță ministerială, care vatămă interesele confesiunii lor.

Cazul acesta s'a și ivit în conflictul escat între confesiunea noastră și dl ministru de culte și instrucțiune publică, pentru catehizarea în limba maghiară a elevilor români din clasele superioare ale școalelor elementare. În acest caz dl ministru amenință cu detragerea și respective suspendarea dotației preoțești dela stat, dacă nu s'ar satisface ordonanței sale de sub Nr. 106,267/898 referitoare la catehizarea în limba maghiară. Ordonanței acesteia însă pe lângă toată amenințarea nu s'a satisfăcut. Dl ministru a aflat apoi de bine a se abate dela amenințarea sa și astfel s'a curmat un conflict, în urmările sale necalculabil.

Să sperăm că astfel de conflicte nu se vor mai ivi în viitor și că ajutorul destul de modest ce se dă parohilor noștri din vistieria statului, nu va mai servi în viitor, drept sămânță de discordie între biserică și stat.

Prin Art. de lege XXXVIII/913 li se asigură mai departe parohilor aparținători confesiunilor de lege recunoscute, cvincvenale: de 400 cor. după un serviciu de 5 ani; de 800 cor. după serviciu de zece ani; de 1000 cor. după serviciu de 15 ani; de 1200 cor. după 20 de ani și de 1400 cor. după un serviciu îndeplinit de 25 de ani.

Cvincvenalele acestea se acordă numai preoților cu calificare deplină, aplicați ca parohi. Preoților cu calificare deplină aplicați numai ca suplenți, sau ca cateheți, li-se compută numai jumătate din timpul petrecut în această calitate; dar și această jumătate se calculează numai după trecerea primilor 5 ani de serviciu.

Prin cvincvenale se poate îmbunătăți plata parohilor numai până la suma de 3000 cor. Deaceia ceice au azi un salariu mai mare de 3000 cor. aceia nu mai pot primi cvincvenalii.

Peste tot cvincvenalul acordat prin această lege, cu întregirile de venit încuviințate în baza Art. de lege XIV/908 și XIII/909 împreună, nu poate fi mai mare decât venitul acela curat de trei ori computat, care pe temeiul fazei parohului s'a statorit din punctul de vedere al legilor mai sus provocate.

În cazuri ce merită o deosebită considerație însă, d-l Ministru de culte și instrucție publică, poate da *ajutoare* și parohilor cu calificare inferioară, precum și parohilor acelora, cari ar avea serviciul recerut, dar acărui venit în sensul acestei legi din vreun motiv oarecare nu mai poate fi urcat în fine și parohilor ajutători cari au o pregătire superioară și un serviciu de peste 5 ani.

În privința timpului de când se calculează dreptul la cvincvenale, e normativă ziua de 1-a Ianuarie 1913. Astfel, că acei parohi cari la 1-a Ianuarie 1913 au avut un serviciu mai lung de 5, dar mai scurt de 10 ani, primesc un cvincvenal. Parohii aceia însă, cari la 1 Ianuarie 1913 au avut deja un serviciu de 10 sau mai lung de 10 ani, primesc două cvincvenale. Mai multe pentru trecut nu se dau. Și dreptul acestor parohi la nouă cvincvenalii se calculează din 1-a Ianuarie 1913 înainte.

Parohii aceia însă, cari numai după 1-a Ianuarie 1913 împlinesc 5 ori 10 ani de serviciu, aceia primesc cvincvenalul prim, respective al doilea, la proxima 1-a Iuliu sau 1-a Ianuarie, ce urmează după ziua în care au împlinit 5, ori apoi 10 ani

de serviciu și timpul pentru cvincvenalele următoare li-se socotește din ziua în care și primesc cvincvenalul.

D-l Ministru însă atunci când înființarea vreunei parohii nouă o recunoaște de îndreptățită, poate să pună condiția, că o anumită parte a cvincvenalului să o suporte biserica, sau ca serviciul parohului înainte de recunoaștere îndeplinit, la computarea cvincvenalelor să nu se ia în calculație.

Acestea sunt dispozițiile legilor mai nouă referitoare la subvenționarea parohilor din vistieria statului. Legile mai vechi încă conțin anumite favoruri pentru confesiunile recepte. Și anume:

Art. de lege XXXVIII/868, așa-numita lege pentru școlile populare, îndreptățește în § 11 pe confesiuni, a pune impozite asupra credincioșilor lor în modul și extensiunea pe care o află cu cale reprezentanții ei. § 25 al aceleiași legi dispune că atunci când din vistieria vreunei comune se dau subvenții pentru școlile populare din comună, subvențiile acestea să se împartă între școlile populare ale diferitelor confesiuni în proporțiune dreaptă. Iar § 41 al aceleiași legi conține dispozițiunea, că atunci când în comună școală comună nu se află, teritoriul acela care cu ocaziunea regulării posesiunilor din comună, pe seama școlii comunale s'a fost separat, să se dea în folosința școlii confesionale, până la eventuala înființare a școlii comunale.

Renunțatul § 23 al Art. de lege LIII/868, așa-numita lege despre reciprocitatea confesiunilor recepte — dispune mai departe, că în comunele și orașele în care locuiesc mai multe confesiuni, dacă din vistieria comunei se dă ajutor spre scopuri bisericesti sau pe seama vreunei școli confesionale, atunci din ajutorul acela au să fie împărțite toate confesiunile din localitate, în proporțiune *dreaptă*.

Oricât de precisă s'ar părea dispoziția aceasta a legii; totuș ea a întâmpinat cele mai mari dificultăți în aplicarea sa. Pentru că dreptatea au să o facă oamenii. Iar aceștia o fac dupăcum le vine lor mai bine la socoteală.

Împărțirea ajutorului între diferitele confesiuni, au să o facă reprezentanțele respectivelor comune sau orașe, care dau ajutorul. Acestea însă — lucru natural — dau partea leului din ajutorul de împărțit confesiunii aceleia, care are mai mulți membrii în sinul reprezentanței. De aci apoi firește proteste și

reclame la forurile superioare. Acestea apoi, spre a înlesni aflarea dreptății la împărțirea ajutoarelor între diferitele confesiuni, s'au luat refugiul la așa-numite *chei*, pe temeiul cărora să se facă împărțirea. Iar ca chei s'a îndatinat a se întrebuița ori numărul membrilor fiecărei confesiuni, ori numărul pruncilor, cari cercetează diferitele școale ale confesiunilor, ori în fine darea ce se plătește din partea membrilor diferitelor confesiuni.

Întrebuițeze-se însă oricare cheie, — unde lipsește bunăvoința, dreptate nu se va face niciodată. Și astfel dispoziția §-lui de mai sus, oricât de precisă s'ar părea, este și rămâne neprecisă. Corecta ei interpretare și aplicare, atârnă deci dela bunăvoința celor chemați să o aplice în prima și eventual în instanțele superioare.

O remarcabilă dispoziție în favorul confesiunilor recepte, cuprind mai departe §-ii 24 și 25 ai Art. de lege XLIII/895; dispoziție ce urmărește vădita intenție de a zădărnici părăsirea confesiunii, cu scop de a scăpa de impozitele făcute de ea asupra credincioșilor. Anume:

Ceice ies din sinul vreunei confesiuni recepte sau de lege recunoscute, au să plătească toate competențele bisericești, solvibile pân' la eșirea lor din sinul confesiunii. Ceice ies însă din sânul vreunei confesiuni recepte și nu intră în sinul altei confesiuni recepte sau recunoscute, — se fac adecă fără confesiune, sau aparținători la vreo sectă nouă — aceia în sensul §-lor mai sus citați au să plătească încă în cinci ani, impozitele confesiunii de ei părăsite și au să contribuie la investițiile și cheltuelile făcute pe seama bisericii sau școlii confesiunii de ei părăsite.

În fine mai conține și § 75 al Art. de lege LIII/871 oarecare favor pentru parohi și învățători, întrucât el dispune ca acestora cu ocaziunea regulării posesiunilor urbariale, să li-se dea o competență egală cu a unui iobag de frunte și atunci dacă ei n'au avut în posesiunea lor o sesiune corăspunzătoare, la caz când în respectiva comună se află biserică sau casă parohială.

Statul se îngrijește mai departe — deși tot între condiții îngreunătoare — și de ajutorarea școalelor confesionale:

Despre ajutorarea școalelor elementare și condițiile între cari ele se subvenționează, am vorbit mai sus la articolul prim. Rămâne deci ca să vorbim aici despre subvenționarea școa-

lelor medii, a gimnaziilor, — liceelor — și a școalelor reale și comerciale, de care din urmă avem numai câte una în Brașov.

În privința ajutorării școalelor medii, articolul de lege XXX/883 dispune în §-ul 47 următoarele:

Dacă statul dă dela sine jumătate sau mai puțin ca jumătate din suma ce se recere spre susținerea respectivei școale medii și dacă astfel susținătorul școlii însuși, — confesiune, comitat, comună, societate sau privat — contribuie din partea sa cu mai mult, sau cel puțin cu jumătate din suma recerută: în cazul acesta dreptul de conducere și ocărmuire îi rămâne și mai departe întemeietorului școlii și dl ministru de culte și instrucțiune, se mărginește pe lângă exercierea dreptului de supremă inspecțiune asupra respectivei școli medii.

Dacă însă statul contribuie cu mai mult de jumătate din suma ce se recere spre susținerea școlii medii: atunci dl ministru de culte și instrucțiune publică, ia institutul de tot sub conducerea și administrarea sa. Intemeietorilor institutului însă li-se rezervă și în acest caz următoarele drepturi și anume:

a) Fundațiunile, capitalele, edificiile și mobilierul rămân și mai departe proprietatea institutului, și venitul din ele se poate întrebuița numai spre promovarea scopului institutului.

b) Pe profesorii aceia, cari își trag plata din fundațiunile ori din averea și venitele institutului îi alege și mai departe întemeietorul institutului și el le fixează și plata; numai cât că minimul plății acesteia trebuie să se fixeze în înțelegere cu dl ministru de culte și instrucțiune.

Dar și școalele acelea medii cari nu primesc subvențiune din vistieria statului dl ministru de culte și instrucțiune are dreptul să le viziteze și inspecționeze prin delegații săi, oricând. În privința vizitării și inspecționării acesteia dispune o osebită instrucțiune ministerială din care observăm aici pe scurt următoarele:

În §-ul 1 al acestei instrucțiuni se întonează anume: că emișii ministeriali, încredințați cu vizitarea școalelor medii ale confesiunilor au să aibă totdeauna în vedere că ei n'au drept de a face dispoziții sau de a da îndrumări în școalele medii susținute de confesiuni, ci sunt numai emiși spre a exercia dreptul de supremă inspecțiune și spre a informa pe ministru în privința stării respectivelor școale medii.

Despre exmiterea acestor delegați autoritățile confesionale se încunoștințează prealabil.

Delegații ministrului au să cerceteze atât mersul învățământului, cât și starea materială și economică a respectivei școli medii, și despre cele aflate au să facă raport ministrului de culte și instrucțiune, propunând eventualele îndrumări ce ar fi să se dea din partea dlui ministru, susținătorilor de școale.

Dacă dl ministru ar ajunge la convingerea că în vreuna dintre școalele medii susținute de confesiune, se întrebuințează cărți, cari cuprind doctrine primejdioase pentru stat ori pentru constituție, sau doctrine vătămătoare față de legile statului, sau dacă află dl ministru că în vreo școală medie susținută de confesiune obvin cazului de imoralitate sau de ținută dușmănoasă față de stat: îi stă dlui ministru în drept:

în cazul prim a dispune scoaterea respectivelor cărți din uzul școlii,

în cazul al doilea a pretinde dimiterea din post a profesorilor cari s'au făcut culpabili de imoralitate sau de ținută dușmănoasă față de stat și urmărirea lor pe cale judecătorească. În cazul acela însă când delăturarea singuraticilor profesori n'ar fi de ajuns spre curmarea răului, îi stă dlui ministru în drept a face Majestății Sale propunere pentru închiderea școlii, pe un termen oarecare sau pentru totdeauna.

În cazurile când statul subvenționează vreo școală medie confesională, condițiile între cari urmează subvenționarea se statorcesc prin contract.

Dar și la școalele medii nesubvenționate de stat, se poate aplica numai un plan de învățământ aprobat din partea dlui ministru. Mai departe se pot aplica numai profesori, cari au depus examenul de calificățiune la vreuna dintre universitățile din patrie. În fine examenul de maturitate se poate face cu deplină valoare numai pe lângă asistența și cu concursul comisarului ministerial.

În fine și școalele medii neșubvenționate de stat sunt obligate:

a) să subștearnă ministrului datele statistice;

b) să subștearnă ministrului an de an rapoarte însoțite de conpecte, în care are să se arate planul de învățământ și modul de aplicare al aceluia — care însă nu se referă și la studiul religiunii — mai departe numărul, calificățiunea și

aplicarea profesorilor, cum sunt cercetate cursurile singuraticice; numărul orelor de prelegere și rezultatul instrucțiunii. La raport are să se alătore îndeosebi și un conpect despre examenele finale și examenele de maturitate;

c) să se arete dlui ministru orice schimbări mai esențiale ce s'ar fi făcut în planul de învățământ, sau în modul de instruire ori conducere a institutului;

d) În sfârșit îi stă dlui ministru în drept a cere să i-se subștearnă cărțile din care se propune, fie ele tipărite ori numai în manuscris, pentruca să le censureze, nu cumva conțin doctrine periculoase pentru stat și constituție, ori în opoziție cu legile patriei.

Aceste sunt în liniamente generale condițiile pentru subvenționarea școalelor medii, înființate și susținute de confesiuni și celelalte corporațiuni îndreptățite de a înființa astfel de școale. Dl ministru de culte și instrucție însă mai face uneori și abateri dela aceste condiții, în sine destul de aspre; bunăoară cum a făcut la subvenționarea profesorilor dela institutele noastre medii din Brașov și Brad și dela seminariile noastre din întreaga mitropolie, cari altcum între condițiile de mai sus nicicând nu s'ar fi putut decide să primească ajutorul ce li s'a fost imbiat.

Art. IX. Spre susținerea unității dogmatice și canonice între cele două mitropolii, română și sârbă, precum și spre apărarea intereselor comune ale religiunii ortodoxe răsăritene, se constată necesitatea unui sinod comun, constătător din ambii mitropoliți și din episcopii sufragani ai ambelor mitropolii.

Constituirea acestui sinod se concrede conțelegerii împrumutate cu congresul greco-oriental sârbesc.

Prin §-ul 8 al Art. de lege XX/848 s'a fost garantat dreptul de dispunere, sub supraveghierea statului, în afacerile bisericesti și școlare, celor de confesiunea gr-or. *peste tot*. Va să zică atât nouă Românilor, cât și Sârbilor precum și celor de confesiune gr-or. de alte limbi. Iar ministerul a fost îndrumat ca în cel mai scurt timp să convoace în scopul regulării trebilor lor bisericesti și școlare, un congres *comun* al tuturor celor de confesiunea gr-or., constătător din 100 de deputați, dintre care fără respect la naționalitatea lor, 25 să fie din cler, 75 dintre mireni; iar între aceștia din urmă 25 din confiniul militar.

Congresul acesta comun însă nu s'a întrunit nicicând; ci la anul 1864 s'a conchiemat un congres separat al Sârbilor la Carloviț, care s'a continuat și în anul 1865. Congresul acesta, deși în contrazicere cu dispozițiile §-ului 8 Art. de lege XX/848 prin §-ul 1 al Art. de lege IX/868 s'a ratificat. Asemenea s'a ratificat prin §-ul 2 [al acestui Art. de lege și restabilirea mitropoliei noastre române, cu cea sârbească egal îndreptățită, precum și ridicarea episcopiei noastre gr.-or. din Ardeal la rangul de arhiepiscopie. Prin §-ul 3 al Art. de lege IX/868 se sancționează apoi și totala despărțire a Românilor gr.-or. de către Sârbi. În §-ul 3 și 4 al acestui Art. de lege se autorizează atât Români, cât și Sârbi de confesiunea gr.-or. ca fiecare *separați* să-și administreze și conducă pe lângă supraveghierea statului, unii de alții independenți afacerile bisericești, școlare și epitropești; să-și țină congresele lor separate și să-și compună statutele fundamentale pentru organizația lor separată bisericească și să le subștearnă Maiestății Sale spre întărire.

Sârbi încă în congresul lor din 1864/5 au fost elaborat un statut pentru organizarea lor bisericească, care statut s'a și aprobat prin patentă preafinală din 10 August 1868. Românii însă la anul 1864 în sinod diecezan întruniți au votat un regulament pentru organizarea trebilor bisericești, școlare și fundamentale române de legea gr.-or. în statele austriace; regulamentul care împreună cu rugarea pentru reînființarea mitropoliei, s'au subșternut apoi Maiestății Sale.

În primul congres național-bisericesc din 1868, s'a votat apoi Statutul organic actual, care pe lângă unele modificări făcute evidente în partea specială, a primit sancționarea în 28 Maiu 1869, în textul său de astăzi.

Art. IX. din Statutul nostru organic este dictat de îngrijirea, nu cumva despărțindu-se cei de confesiunea gr.-or. în două corporațiuni, una de alta de tot separate dintre care fiecare își are ocârmuirea și constituția sa bisericească proprie, nu cumva din separarea aceasta administrativă și legislativă să urmeze cu timpul știrbirea unității dogmatice și canonice între cele două mitropolii separate. Deci pentruca aceasta să nu se întâmple precum și în scopul de a se putea apăra, mai ușor cu forțele unite, interesele comune ale religiei ortodoxe răsaritene, prevede Art. IX. din Statutul organic drept remediu în

contra acestui pericol, un sinod comun, constătător din ambii mitropoliți și din episcopii sufragani ai ambelor mitropolii.

Constituirea acestui sinod însă s'a concretizat conțelegerei împrumutate cu congresul greco-oriental sârbesc. (În textul original al Statutului organic se ziceă: «în conțelegere împrumutată cu ierarhia sârbă».)

Articolul acesta are deci în vedere un sinod episcopesc după analogia celui normat în Art. III. din partea specială a Stat. org. dar compus din mitropoliții și episcopii ambelor biserici gr.-or. din patrie, ai Românilor și Sârbilor.

Instituția aceasta s'a dovedit însă de nepractică și n'a aflat până acum aplicare nicicând. Din cauză că referințele dintre cele două biserici în urma despărțirii ierarhice și a proceselor intentate în scopul acestei despărțiri, s'au înăsprit și între ele a intrat un fel de dușmănie la mijloc.

Dar nici necesitatea unui atare sinod episcopesc comun, nu s'a ivit. Fiindcă biserica gr.-orientală din patrie, peste tot a fost scutită de chestii ce ar fi putut amenința unitatea ei dogmatică și canonică. Dar chiar dacă s'ar fi și ivit sau s'ar ivi astfel de chestii, acelea nu pot fi rezolvite numai de cele două biserici gr.-or. din patria noastră; ci rezolvirea lor autentică, poate urmă numai din partea întregii biserici gr.-or. din toată lumea.

Art. X. Recapitulând cele expuse, Statutul organic prezent tratează dară despre următoarele:

1. despre parohii;
2. despre protopresbiterate;
3. despre mănăstiri;
4. despre eparhii, și
5. despre mitropolie.

Articolul acesta final n'are altă însemnătate decât că ne arată cum se împarte Statutul org. în partea sa specială; el adevărat servește mai mult ca o introducere sau ca un îndreptător în partea specială, ce urmează.

PARTEA SPECIALĂ.

CAP. I.

Parohia.

Parohia este temelia constituției și a organizației noastre bisericești. Pe ea se bazează tot organismul bisericii noastre până sus la mitropolie. În ea își ia începutul viața noastră constituțională bisericească și se înalță apoi dintr'ansa până sus, la cele mai înalte culmi ale constituției noastre bisericești.

De aceea legislațiunea noastră bisericească, încă dela începutul erei constituționale s'a ocupat cu regularea și organizarea parohiilor. Deja congresul nostru dela 1870 tractând această temă, n'a rezolvit-o în merit, ci a dat rezolvirea ei meritorică în competența singuraticelor eparhii. Totuși spre a susține uniformitatea în biserică, a statuit prin concluzul său de sub Nr. 77/870, unele principii conducătoare în privința regulării parohiilor. Și anume: Că într'o parohie să fie de regulă numai un paroh. Numai în parohii cu peste 1500 suflete pot să fie doi, în cele cu peste 3000 de suflete trei, și la peste 4000 de suflete patru parohi. Acolo unde sunt mai mulți parohi, iar dotațiunea corespunzătoare lipsește, acolo numărul parohilor, conform numărului credincioșilor, să se reducă.

Congresul dela 1878 s'a ocupat apoi în toată forma cu organizarea parohiilor și în Regulamentul său votat sub Nr. 175/878 a împărțit parohiile în trei clase, punând în clasa primă parohiile cari garantează parohului lor un venit de 800 fl. în a doua cele ce garantează 600 fl. și în a treia cele ce dau parohului lor un venit anual de 400 fl.

La anul 1906 congresul național-bisericesc revine iarăș la regularea și organizarea uniformă a parohiilor pentru întreaga mitropolie și spre acest scop elaborează «Regulamentul pentru parohii în provincia mitropolitană», alăturat la protocolul congresului din acelaș an sub lit. G) pe care îl pune apoi în vigoare cu 1 Ianuarie 1907.

În acest Regulament parohiile se împart după numărul sufletelor și în temeiul situației topografice în trei clase și anume:

I. Parohii de clasa primă sunt cele din orașe și din comunele centrale, fără considerare la numărul sufletelor. Mai departe parohiile din comunele rurale cu un număr de credincioși dela 1200 suflete în sus.

II. Parohii de clasa a doua sunt toate comunele rurale cu un număr de credincioși dela 600 suflete în sus. În fine

III. Parohii de clasa a treia sunt toate celelalte parohii din comunele bisericesti. Totdeodată consistoarele eparhiale, fură prin acest Regulament îndrumate ca să împartă — după ascultarea sinoadelor protopresbiterale — parohiile din eparhie în aceste trei clase, compunând o consemnare generală a tuturor parohiilor astfel împărțite, pentru consistor și alta referitoare numai la parohiile din tract, care să se păstreze la oficiile protopresbiterale. Parohiile înființate din nou au să se clasifice într'una cu înființarea lor. Iar consemnarea făcută are să se revizide și să se rectifice tot la zece ani.

Totdeodată să regulează aci și calificațiunea concurenților la singuraticile parohii în modul următor și anume:

Că la parohiile de clasa I-a pot concură preoții și absolvenții de teologie cu pregătire de 8 clase gimnaziale sau reale și cu examen de maturitate, dacă au depus examenul de calificațiune preoțească cu calcul «distins».

La parohiile de clasa a II-a pot concură, ceice au absolvat 8 clase medii și cursurile teologice și au depus examenul de calificațiune cu calcul general bun.

La parohiile de clasa a III-a pot concură aceia, care afară de cursurile teologice, au mai absolvat cel puțin 6 clase medii sau patru clase medii și au atestat de calificațiune învățăto-rească, dacă pe lângă aceasta au depus cu (orice) succes și examenul de calificațiune preoțească.

Dar dela calificațiunea aceasta normală, din capul locului s'au admis excepțiuni. Și anume:

Mai întâi pentru toate trei clasele de parohii s'a admis excepțiunea aceea, ca ele să poată fi eventual ocupate cu candidați cari au calificațiunea numai pentru clasa imediat următoare. S'a dat adecă consistoarelor eparhiale dreptul ca ele pe preoți cari s'au distins pe terenul bisericesc-cultural prin zel și

capacitate intelectuală și morală să-i poată declară vrednici și îndreptățiți de a putea concură la parohii din clasa imediat superioară, aceleia pentru care ei au calificațiunea formală.

Îndreptățirile aceste extraordinare, au însă valoarea lor numai pentru eparhia ce le-a admis.

Mai departe s'a admis, dar numai pentru parohiile de clasa a doua excepțiunea aceea: că dacă la concursul prim, nu se prezintă concurenți cu calificațiunea prescrisă, să se publice din nou concurs, la care, în lipsa celor calificați pentru parohii de clasa a II-a se admit apoi și concurenți cu calificațiune numai pentru a treia clasă.

În Regulamentul acesta se expune apoi și modalitatea excrierii concursului, alegerii, întăririi și introducerii celui ales în oficial său.

Totdeodată se dispune în § 34 al acestui Regulament: că toate regulamentele și toate concluzele sinoadelor eparhiale, ale consistorului mitropolitan și ale congreselor anterioare — întrucât stau în contradicție cu acest Regulament — au să iese din valoare. Va să zică cu Regulamentul acesta s'a introdus o praxă nouă și uniformă în privința regulării, organizării și ocupării parohiilor.

Dar nu pentru lungă vreme. Pentru că la proxima sesiune congresuală chiar, la anul 1909 s'a votat un Regulament pentru parohii, nou acludat la protocolul acelu congres sub lit. P).

Noul acesta Regulament — bagseamă față de noua lege pentru întregirea venitelor preoțești dela stat, Art. XIII/909 — dă clasificarea parohiilor și regularea calificațiunei candidaților de preoți, iarăș în competența singuraticelor eparhii și respective a sinoadelor eparhiale; făcând astfel din nou posibil ca să se nimicească uniformitatea, în astă privință, dupăcum se contemplant ea prin dispozițiile de mai sus ale Regulamentului din 1906.

Sinodul arhidiecezan din 1910 a făcut uz de noua dispoziție a «Regulamentului pentru parohii» din 1909, ocupându-se dejă în ședința sa dela 1/14 Maiu 1910 cu această chestiune, pe care a regulat-o astfel:

Parohiile de clasa I-a le-a sistemizat în conformitate cu Regulamentul din 1906 § 16 lit. a) numai cât că au mai introdus în clasa primă toate parohiile cu 2 sau mai mulți parohii,

iar numărul sufletelor parohiilor rurale aparținătoare la clasa I-a I-a urcat dela 1200 la 1500 suflete.

La clasa a II-a de parohii a urcat numărul credincioșilor în comunele rurale dela 600 la 1000 de suflete; astfel că azi aparțin la clasa a II-a parohiile rurale cu un număr de credincioși dela 1000 până la 1500 suflete. Dar și parohiile cu mai puțin de 1000 credincioși aparțin clasei a II-a, dacă dela stat e votată pentru ele întregirea maximală.

La clasa a III-a aparțin — lucru natural — toate celelalte parohii.

Iar în ceea ce privește calificațiunea concurenților, aceasta sinodul arhidiecezan în general a susținut-o așa după cum a fost fixat-o congresul național-bisericesc în Regulamentul dela anul 1906 § 17, susținând totdeodată și excepțiile pentru anumite cazuri și anumiți concurenți cari s'au distins îndeosebi pe terenul bisericesc-școlar și cultural prin zel faptic și prin capacitate intelectuală și morală.

Iar în ceea ce privește parohiile acelea de clasa a III-a pentru care nici în urma concursului de două ori repetit nu se află concurenți cu calificațiunea normală — se admite ca ele să poată fi ocupate în mod excepțional și cu concurenți cu pregătire mai inferioară.

Autonomia comunelor bisericesti.

Comunele noastre bisericesti — parohiile — încă își au autonomia lor; care însă după natura lucrului, e mult mai restrânsă, ca a bisericeii în întregitatea sa:

Pentru că, pe când autonomia bisericeii ca atare, apare restrânsă numai prin dreptul de supremă inspecțiune și de control al statului pe al cărui teritoriu ea își desvoaltă activitatea sa — autonomia parohiilor se restrânge și prin inspecțiunea și controlul autorităților superioare bisericesti, chemate în înțelesul legilor bisericesti nu numai de a supraveghea și controla, ci chiar și de a diriga acțiunile și lucrările comunelor bisericesti ale parohiilor.

Intre aceste împrejurări apare oarecum îndreptățită întrebarea dacă oare mai poate fi vorba de autonomie? și dacă da, — în ce consistă aceea?

Comunele bisericesti — ca și cele politice — pe lângă toate restrângerile acestea, tot mai au autonomie. Au adevărat dreptul de a funcționa ca subiecte de drept; de a agonisi, a posedea și a înstrăina avere, de a purta procese, de a-și alege înșile pe funcționarii și reprezentanții săi și de a lua înșile pozițiile trebuincioase în privința constituirii și reprezentării comunității și în privința administrării și manipularii averii aceleia.

Toate acestea însă sub controlul și pe lângă aprobarea autorităților superioare.

Pe lângă toate restrângerile acestea și pe lângă tot controlul, autonomia comunelor bisericesti încă tot e existentă. Și ea consistă în dreptul de a-și manifesta *exchiziv* voința și de a îndeplini *exchiziv* actele și agendele ce cad în sfera de activitate a lor.

Organele superioare pot d. e. să nu aprobe și să nu întărească o alegere, o vânzare sau cumpărare, sau un alt act de administrare sau manipulare al reprezentanței bisericești. Dar nu pot să *îndeplinească ele înșile* acel act. Și prin urmare nu pot să *împună* comunelor bisericesti acte, lucruri și persoane pe care ele nu le voesc.

§ 1. Parohia, ca comună bisericescă, este întrunirea creștinilor cu mijloacele materiale și morale, spre a susține una sau mai multe biserici, școale și cimiterii, unul sau mai mulți preoți și învățători, precum și celalalt personal trebuincios.

Astfel de parohie se numește matre.

Parohia este negreșit o comună bisericescă, — sau apoi o întrunire a creștinilor dintr'o anumită localitate, (arareori din mai multe localități; când adevărat materia cu filiile împreună formează o parohie).

Dar întrunirea aceasta nu este numai cu mijloacele materiale și morale și numai spre a susține una sau mai multe biserici, școale și cimiterii, — unul sau mai mulți preoți și învățători precum și celalalt personal trebuincios.

Din definiție evident că lipsește momentul cel mai însemnat al scopului întrunirii. Și acesta este: voința de a trăi într'o comuniune spirituală cu cei de aceeași credință și de a lucra împreună, spre promovarea intereselor culturale comune.

Parohia este în sensul Statutului organic o comună bisericească, care este de sine stătătoare și-și are instituțiunile proprii și propriul personal de cult.

Parohiile au de regulă numai câte un paroh. Pot fi însă și mai mulți parohi într'una și aceeași parohie, precum pot fi și mai multe parohii în una și aceeași comună politică.

Dacă într'o parohie sunt mai mulți parohi, aceștia pot împărți pe parohieni între sine, așa ca fiecare paroh să-și aibă parohienii săi. Parohienii unui paroh însă nu formează pentru sine o parohie. Pentrucă parohie e numai întrunirea aceea, care-și are afară de paroh și propriile instituțiuni culturale, precum: comitet, sinod, epitropie, biserică, școală, cimitir etc.

Biserica noastră nu cunoaște instituțiunea de plebani, sau parohi principali și cooperatori sau capelani, dupăcum îi au catolicii și chiar și luteranii și reformații. La aceștia din urmă numai un paroh — pleban sau paroh principal — poate fi în o parohie. Toți ceilalți clerici aplicați în aceeaș parohie sunt supușii lui și sunt numai cooperatori sau capelani. La noi însă pot fi și mai mulți parohi în aceeași parohie și în aceleași drepturi.

Numai oficiul parohial îl conduce numai unul dintre dâșii; de regulă cel mai bătrân în oficiu. Și dacă acesta n'ar fi apt, acela pe care îl designează consistorul. Celce conduce oficiul parohial — ca primul paroh — este și prezidentul sinodului parohial și membru, natural, al comitetului parohial. Drepturile și datorințele parohului acestuia primar, le stabilesc amănunțit §§-ii 4 și 5 din Regulamentul congressional pentru parohii votat în congresul din anul 1909 sub Nr. 184 congr. Dar tot acele drepturi și datorințe le are fiecare paroh care este singur în parohia sa și ca atare eo ipso conducătorul oficiului și al sinodului, precum și membru natural al comitetului parohial.

Capelanatul la noi are de tot alt înțeles. La noi se aplică capelan *temporal* — în înțelesul §-lui 6 din Regulamentul mai sus provocat — atunci când vreun paroh este neputincios sau neapt de a-și îndeplini oficiul său și aceasta se dovedește în mod autentic, sau apoi în cale disciplinară. Capelan *permanent* — care seamănă mult cu capelanatele dela celelalte confesiuni — să aplică numai pe lângă protopopi, când adecă aceștia, prin oficiul lor de protopopi sunt într'atăta ocupați, încât numai ajung să-și îndeplinească cu acurateță oficiul lor de paroh.

Capelanii se aleg întocmai ca și parohii, în conformitate cu dispozițiunile §§-lor 7, 9, 13 și 23 din Statutul organic. Iar raportul dintre ei și parohi respective protopopi, îl regulează încă înainte de alegere consistorul eparhial. Capelanul de regulă este îndreptățit la toate funcțiunile preoțești și capelanul temporal urmează de sine ca paroh în locul aceluia lângă care fusese aplicat ca capelan. Va să zică aceștia sunt capelani cu drept de succesiune. Capelanii permanenți însă — de cari altcum puțini se află în mitropolia noastră — n'au drept de succesiune, ei sunt avizați să se ferească pe calea concursului prin alte parohii.

Statutul organic numește în §-ul de mai sus parohiile de sine stătătoare, parohii *matre*. Noi însă așa credem că parohii matre s'ar putea numi cu drept cuvânt numai acelea cari au filii, va să zică cari sunt mame pentru fiile lor — pe când celelalte parohii cari nu au filii, după natura lucrului nu pot fi matre, ci sunt parohii în sensul cel adevărat al cuvântului, — parohii de sine stătătoare.

§ 2. Întrunirea acelor creștini, cari nu sunt în stare a-și țineă paroh, școală și celalalt personal trebuincios, se alătură la o parohie matre vecină, sub nume de filie, având în afaceri bisericești, școlare și fundamentale asemenea drepturi și datorințe cu consoșii lor din parohia matre.

Sub cuvântul întrunire se înțelege aici corporațiunea sau obștea de creștini. Și așa §-ul acesta cu alte cuvinte zice: că credincioșii noștri gr.-or. atunci când într'o comună sau localitate sunt atât de puțini la număr, încât nu sunt în stare a-și țineă parohul lor și celelalte așezăminte cari le reclamă o parohie de sine stătătoare, atunci ei nu se alătură la vreo altă confesiune, din localitate, ci se alătură la proxima parohie de ritul nostru, ca filie a aceleia. În cazul acesta credincioșii noștri din filie exerciază aceleaș drepturi bisericești constituționale ca și cei din materă. Iau parte la toate afacerile și sunt membri ai sinodului parohial din materă; dar au și aceleași datorințe ca cei din materă, trebuie să contribuie cu ei asemenea la susținerea parohului, a bisericei, a școlii etc. În cazul acesta cei din filie nu au reprezentanța lor proprie bisericească. Iar asta este o lacună în constituția noastră bisericească. Pentrucă filia este subiect de drept. Ea are de multeori

avere proprie, agonisită din vreo donațiune; mai ales însă din comasație, segregajie și regularea posesiunilor în respectiva comună. Cine chivernisește acum această avere? Necesitatea i-a adus pe credincioșii noștri din atari filii, ca în cazuri ca cele mai sus memorate, să-și aleagă pentru sine un subcomitet parohial, sau cel puțin o epitropie a filiei. Și dupăce acestea au să dea socoteală despre administrația lor în prima linie celor din filie, iată și necesitatea unui subsinod pentru afacerile din filie. Praxa aceasta nu se poate nega nici stârpi, deci legislațiunea bisericească ar trebui într'o formă, sau alta să o confirme.

§ 3. Dacă vreo filie ar vrea să se facă parohie matre, are a petiționă la scaunul protopopesc, documentând, că e în stare a se susține ca parohie matre în înțelesul §-lui 1.

Astfel de cauză, după ascultarea parohiei matre, se subșterne consistorului respectiv spre deciziune finală.

Aici e vorba despre cazul când vreo filie voește să se facă parohie de sine stătătoare. Și Statutul organic nu pretinde în scopul acesta dela filie alta, decât să dovedească că e în stare a se susține ca parohie de sine stătătoare. În înțelesul Regulamentului pentru parohii votat de congres la anul 1878 sub Nr. 175 § 9, numai acele filii se pot face parohii de sine stătătoare care au biserică și școală proprie și pot arăta un venit preoșesc sistematizat de cel puțin 400 flor. la an. Va să zică atât cât este minimul de venit pentru o parohie de a treia clasă. Noul Regulament pentru parohii din anul 1909, în § 2. sub lit. a) pretinde dela o filie care vrea să devină parohie de sine stătătoare, ca să aibă un număr de peste 300 de credincioși. Puțin de tot pentru ca să poată susține un paroh propriu și toate celelalte așezăminte culturale. Dar la avansarea unei filii la rangul de parohie de sine stătătoare nu va fi decizător atât numărul credincioșilor, cât mai ales dacă credincioșii acesteia sunt materialicește în stare a susține parohie proprie! Mai înainte putea conta în ceea ce privește dotațiunea parohului, la congrua dată de stat în sensul Art. de lege XIV/1898. Acum însă în sensul noului Art. XIII/909 parohilor aplicați în parohii de nou înființate, li se dă congrua numai atunci, dacă înființarea a urmat cu învoirea statului.

Afară de cazul provăzut în §-ul 3, mai pot obveni și alte cazuri de înființări de parohii nouă. Mai ales cele amintite în

Regulamentul pentru parohii § 2. lit. b), precum sunt prin colonizări, așezarea mai multor credincioși de ai noștri la vreo fabrică sau alte stabilimente ca lucrători, treceri dela alte confesiuni etc. Dar mai obvine și alt caz neamintit, nici în noul Regulament, pentru parohii și anume: când vreo parohie mai mare, din cauza situațiunii ei topografice sau din alte cauze, se împarte în două parohii de sine stătătoare.

În cazul acesta din urmă mai ales, se nasc apoi pricini pentru împărțirea averii bisericești pân' aci comune. De aceea ar fi bine când astfel de separări nu s'ar încuviința din partea autorităților superioare, decât dupăce s'a staverit înțeles deplin și în privința separării averii pân' aci comune.

§ 4. Dacă vreun străin vreă să se așeze într'o parohie și să se facă membrul ei, este dator a se legitima înaintea sinodului parohial, că este de religiunea greco-orientală, și numai după astfel de legitimize și decurs de 6 săptămâni se va bucura de încorporare în aceea parohie și de drepturile ei parohiale; dar va fi totdeodată dator a purta și greutățile asemenea celorlalți parohieni locali.

Acest § tractează chestiunea: cum cineva ajunge în posesiunea drepturilor constituționale bisericești. Pentru că presupune, că celce voește să le câștige este deja creștin gr.-or. numai nu este încă primit în obștea credincioșilor din respectiva parohie. De aceea un atare individ are simplu să se legitimize înaintea sinodului parohial că este de confesiunea gr.-or. Dar celce de loc nu e de confesiunea asta? Acela mai întâiu trebuie să treacă la ea, să între în sinul confesiunii și numai după aceea apoi poate să între și în sinul vreunei parohii. Incorporarea în respectiva parohie urmează prin introducerea în lista parohienilor. — Vezi § 5 și notițele la el. — Introducerea în listă, dă îndreptățirea de a exercia drepturile constituționale bisericești. Dar datorința de a suportă impozitele și greutățile ce parohia le pretinde dela parohienii săi, nu atarnă dela introducerea în lista parohienilor; căci confesiunile sunt în sensul legilor statului în drept a face impozite asupra tuturor celor ce aparțin confesiunii respective, ori sunt aceia induși în lista membrilor sinodului ori nu. Ba am văzut mai sus că membrii confesiunii au să plătească impozitele votate, chiar și dupăce au eșit din sinul confesiunii care le-a votat.

În § 4 se regulează modul cum un *străin*, — va se zică unul care nu e născut în parohie — are să devie membrul respectivei parohii. Dar nici în acesta, nici într'alt § al Statutului organic sau al vreunui alt regulament bisericesc nu se vorbește despre modul cum cineva își pierde încetățenirea bisericească. — Pierderea va urmă de regulă prin moarte, abdicere, excomunicare și prin eșire de voie bună din sinul parohiei. Aci trebuie însă să observăm că mutarea locuinții, afară de teritoriul parohiei, încă nu trage după sine *eo ipso* eșirea din sinul respectivei parohii; ci cel strămutat din parohie se va putea privi de eșit numai atunci când anume va declară că ese din sinul parohiei, sau când el va fi intrat în sinul altei parohii sau altei confesiuni. — Căci de mulțori credincioși de-ai noștri se strămută cu locuința în localități unde credincioși de-ai noștri nu se află. Ei, bine aceștea să stea acum în cer și să nu aparțină nici unei parohii? Nu se poate. Ei deci aparțin și mai departe parohiei din care s'au depărtat. Mai obvin încă de mulțori cazuri, mai ales în orașe cu mai multe parohii, că credincioși de-ai noștri, se strămută de pe teritoriul unei parohii, pe al alteia. Ei, bine aceștia să fie siliți a-și strămută parohia de câteori își strămută locuința? Asta n'ar avea nici un sens. De aceea praxa îndatinată mai cu seamă la Consistorul Arhidiecezan a fost și este aceea, că astorfel de credincioși li se lasă în voie, dacă vreau, să treacă în parohia în care s'au strămutat cu locuința; dacă nu vreau însă, — pot să rămână și mai departe parohieni ai parohiei de mai înainte. Și asta corespunde praxei îndatinată și la stat; după care nime nu-și pierde încetățenia sau aparținerea la o comună din simpla cauză că s'a strămutat din ea. Ce ar fi atunci cu mulții noștri emigrați la America?

§ 5. Afacerile parohiei se îndeplinesc: 1. prin sinodul parohial, 2. prin comitetul parohial, 3. prin epitropia parohială.

Aici se enumără organele parohiei, prin care ea își îndeplinește afacerile sale. Aceștea după expunerea §-lui ar fi: 1. sinodul 2-lea comitetul parohial și al 3-lea epitropia parohială. După părerea noastră însă parohia mai are încă un organ, care e cel puțin de tot atâtă însemnătate ca cele aci enumărate. Și acesta este *parohul*.

Căci parohul nu este numai membru al hierarhiei bisericești și nu se ocupă numai cu afacerile sacre și spirituale; ci

el este, precum și protopopul în protopopiat și episcopul și mitropolitul în eparhie resp. mitropolie, totdeodată și un factor însemnat în administrația noastră bisericească. De aceea noul Regulament pentru parohii îl numără în §. 23 și pe el ca al patrulea organ de administrație al parohiei. Dar totuș nu pe el, ci pe *oficiul* parohial, — ca și când oficiul și nu parohul ar fi acela ce are să îndeplinească agendele atribuite lui în §. 23 al Regulamentului pentru parohii.

Dealtcum despre paroh și agendele lui încredințate, vom vorbi mai pe larg în capitolul următor.

Articolul I.

Sinodul parohial.

Sinodul parohial este reprezentanța cea posibil mai largă a unei comuniuni sau întruniri de creștini. Pentrucă el se compune din toți parohienii maioreni, de sine stătători și nepătați, care-și împlinesc datorințele parohiale.

Sinodul parohial este corporațiunea legiuitoare și de control a parohiei, întocmai precum sinodul protopopesc, corporațiunea legiuitoare și de control a protopopiatului, sinodul eparhial a eparhiei și congresul a mitropoliei; firește cu unele schimbări, ce zac în natura lucrului. Între aceste din urmă cea mai de însemnătate: că sinodul parohial se compune imediat din ceata tuturor parohienilor și aici reprezentarea nu are loc; pe când toate celelalte sinoade și congresul se compun din aleșii și reprezentanții credincioșilor.

Sfera de activitate a diferitelor acestor corporațiuni încă este după natura lucrului diferită, după cum se va arată asta acolo, unde vom vorbi la rândul său despre ele.

§ 6. În sinodul parohial iau parte toți parohienii majoreni, de sine stătători, nepătați, cari își împlinesc datorințele parohiale. (Vezi Suplem. Nr. XIV).

Aici trebuie mai nainte de toate să observăm, că cuvântul «*maioreni*» în textul original elaborat de congres a lipsit și a fost adaus din partea guvernului înainte de aprobarea statutului. Congresul din anul 1870 l-a acceptat, deși altcum eră poate de prisos. Căci dacă pretinzi odată dela cei îndreptății să ia parte la sinod, ca să fie de sine stătători, atunci eo ipso nu vor putea

fi mulți minori în sinod, dar și aceia cari ar fi odată, de sine stătători fiind, îți dau destulă garanță despre cuminența lor...

Statutul organic mai pretinde dela membrii sinodului parohial ca ei să fie *nepătați*. Dar nici din Statutul organic nici din celelalte norme și regulamente. apărute mai apoi, nu se poate vedeă, cine sunt cari au să se privească ca *pătați*? Deci judecata asupra întrebării dacă vreun parohian poate sau nu poate trece de nepătat, are să o aducă sinodul parohial însuși care este chemat să statorească lista membrilor sinodului parohial. Și anume prin aceea că pe vreun parohian de caracter suspect îl admite sau nu-l admite în listă. Decisiunea finală în această materie, cade în competența consistorului eparhial: la care se admite recurs. Cauzele din cari cineva ar trebui privit ca pătat, vor avea să fie: dacă respectivul a fost de judecat din partea forurilor civile, militare sau bisericești, pentru vreo crimă sau vreun delict de onestător. Dacă cineva trăește în concubinată sau duce o vieată imorală și compromițătoare. Dacă își bate joc de legea sa, așezămintele și slujitorii ei ș. a.

Concluzul congresului din 1891 Nr. 179, impune organelor competente ca datorință, să se îngrijească ca cei cari se află în conviețuirii nelegiuite, să fie excluși din corporațiunile bisericești.

O mai departe recerință pentru a fi membru sinodului parohial este, ca să-ți implinești datorințele parohiale, va să zică să contribui la zidirea și susținerea bisericii, școalei, a parohului și altor așezăminte și instituțiuni culturale din parohie. — Cine nu-și implinește aceste datorințe, după sunetul § 6 din Statutul organic poate fi lăsat afară din lista parohienilor. În ziua de azi însă, când potestatea statului ne incassează în cale de execuțiune impozitele ce se fac asupra parohienilor, nu se mai face uz de remediul acesta.

Insușirea de a fi membru al sinodului parohial, afără dela a fi introdus ca atare în lista membrilor sinodului parohial. Celce nu-i indus în această listă, acela n'are drepturi în parohie.

Lista aceasta se statorește an de an în modul expus în § 8 al «Regulamentului pentru parohii în provincia mitropolitană» din 1909, în două exemplare autentice, dintre care unul se păstrează la oficiul parohial, iar al doilea la Consistorul eparhial.

§ 7. Agendele sinodului parohial sunt:

1. Alegerea membrilor comitetului parohial.
2. Alegerea parohului, capelanului, diaconului, epitropilor parohiali, profesorilor și învățătorilor. (Vezi Supl. Nr. IV).
3. Examinarea și aprobarea proiectelor comitetului parohial despre edificarea, repararea sau înzestrarea bisericii, școalei, casei parohiale, sau altor realități bisericești, școlare și fundaționale.
4. Examinarea și aprobarea mijloacelor proiectate din partea comitetului parohial, pentru înființarea fondurilor spre scopuri bisericești, școlare și filantropice.
5. Examinarea și aprobarea proiectului comitetului parohial pentru dotațiunea parohului, capelanului, diaconului, profesorilor, învățătorilor și a celuilalt personal trebuincios.
6. Alegerea membrilor sinodului eparhial și ai congresului național-bisericesc.
7. Privegherea, ca comitetul și epitropii parohiali să-și implinească chemarea după prescriesele acestui Statut organic.
8. Subșternerea deciziunilor proprii prin protopresbiter consistorului concernent spre afacere ulterioară.

În acest § se expune în 8 puncte sfera de activitate a sinodului parohial. În textul întărit de monarh se află la început încă un al 9-lea punct referitor la confiniul militar. Acesta însă în urma remonstrațiunii congresului dela 1870 și a Consistorului din Caransebeș s'a lăsat afară.

Ad. 1, 2 și 6. Una dintre agendele principale ale sinodului parohial sunt alegerile. Și anume alegerea membrilor comitetului parohial pct. 1. — a parohului, capelanului, diaconului, epitropilor parohiali și a profesorilor și învățătorilor pct. 2. Și în fine alegerea membrilor sinodului eparhial și ai congresului național bisericesc pct. 6. Cum se vede din pct. 1 și 2, la noi greco-orientalii ocuparea tuturor posturilor de oficanți în parohie se face prin alegere. Deasemenea și reprezentanții parohiei — comitetul parohial — se institue tot prin alegere. Și în fine obștea tuturor credincioșilor gr.-or. se reprezintă prin aleșii săi în sinoadele eparhiali și în congres. Și la alegerile acestea iau

parte toți parohienii induși în lista membrilor sinodului parohial; va se zică adevărat vot universal. Și iau parte la alegeri până la cele mai înalte corporațiuni bisericești, astfel deci constituția bisericii noastre e pusă pe bazele cele mai liberale și democratice. — Și pentruca să nu se poată abuză de libertatea asta atât de largă, congresul din anul 1878 sub Nr. 119 a exprimat ca normă specială că:

«Orice alegere de funcționar bisericesc, școlar sau epitropesc, la care alesul s'a folosit direct sau indirect de mijloace nemorali spre seducerea sau coruperea alegătorilor, să se nulifice din oficiu și să nu fie aprobată».

Concurenții culpabili pentru astfel de abuzuri, pentru prima dată vor fi excluși dela candidare pentru acel post; în cazul repețirii abuzului însă vor fi excluși pentru totdeauna de a mai candida la vreun post în biserică. Aceleași principii le exprimă Regulamentul pentru parohii din anul 1909 în § 33, cu adausul că candidaților le este oprit a fi de față la îndeplinirea alegerii. Mai departe pedepsește acest § și pe alegătorii cari se vor fi făcut complici la corupere, cu pierderea dreptului electoral activ și pasiv.

Unul dintre drepturile cardinali a parohiei este dreptul de a-și alege pe parohul său. Și totuși avem și astfel de parohii cari sunt lipsite de acest drept. Și acestea sunt așa numitele parohii protopresbiterale. Protopresbiterul este — dupăcum se știe — totdeauna și paroh în parohia unde își are el sediul de protopop. Prin alegerea de protopop devine el și parohul parohiei sediului său de protopop. De aceea, parohia, care are pe protopop de paroh, nu mai poate avea dreptul de a-și alege pe parohul său.

În schimb pentru acest drept, are parohia protopresbiterală dreptul de a-și da votul său colectiv la alegerea de protopop. Adecă reprezentanța comunei protopresbiterale se pronunță prin majoritatea voturilor ei, pentru vreunul dintre candidații la postul de protopresbiter. Pronunțiamentul acesta însă nu are altă urmare, decât se privește ca o dorință a respectivei comune bisericești. (Vezi concluzul congr. Nr. 129/1881 și Regulamentul pentru alegerea de protopresbiter § 13 și 14).

În privința alegerilor deputaților la sinodul eparhial și la congres, unii erau în congresul din 1868 de părere, că ele să se facă indirect, adecă alegătorii originari, să-și aleagă delegați

și aceștia apoi pe deputați — alții erau pentru alegerile directe — așa că fiecare alegător să voteze direct pentru persoana deputatului. La propunerea mult regretatului deputat de atunci Dr. Alexandru Mocioni s'a primit modalitatea din urmă și alegerile se fac astfel direct pentru persoana deputatului.

Ad. 3. 4. și 5. Comitetul parohial ca organ executiv pregătește proiectele pentru edificarea, repararea sau înzestrarea bisericei, școlii, casei parohiale, sau a altor realități bisericești școlare și fundamentale mai departe proiectele pentru dotațiunea parohului, capelanului, învățătorilor și a celuilalt personal trebuincios, precum și proiectele pentru înființarea de fonduri spre scopuri bisericești, școlare și filantropice și le suscerne apoi proiectele acestea sinodului parohial spre aprobare. Sinodul parohial cenzurează proiectele suscunute și dacă le află corâșpunzătoare le aprobă și le redă comitetului spre efectuare.

Ad. 7. Sinodul priveghiază mai departe ca comitetul și epitropii parohiali să-și împlinescă chemarea lor în conformitate cu prescriesele Statutului organic.

Agendele de sub punctele 3, 4, 5 și 7, sunt agende curat de control. Dar nici în § 7 din Statutul organic și nici în noul Regulament pentru parohii din anul 1909 nu sunt expuse toate acele afaceri cari cad în competența sinodului parohial ci din acestea lipsesc unele dintre cele mai de însemnătate agende. O întregire îmbucurătoare în astă privință ne dă Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești votat de congresul nostru sub Nr. 107/897, care în § 24 numără între agendele sinodului parohial și următoarele afaceri. Și anume:

- a) Revizuirea inventarului averilor din parohie;
- b) Examinarea și primirea proiectului de buget, precum și a proiectelor de repartiții asupra credincioșilor;
- c) Revizuirea și încuviințarea rațiociniului epitropesc;
- d) Deciderea în privința cumpărării, vânzării sau însărcinării averilor nemisțătoare ale bisericei;
- e) Examinarea și deciderea asupra propunerilor comitetului, cari privesc bunăstarea și progresul economic al parohiei;
- f) Examinarea și încuviințarea proiectelor de statute speciale, pentru administrarea averilor și a venitelor parohiei.

În § 7, al Statutului organic lipsește amintirea uneia dintre cele mai de însemnătate agende ale sinodului parohial. Și

aceasta este dreptul de a impune contribuiri asupra credincioșilor, pentru scopuri bisericesti.

Lacuna asta o suplinește dispoziția §-lui 24 al Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești votat de congres sub Nr. 107/1897.

Din contră atât în Statutul organic § 7 sub punct 8 cât și în Regulamentul din 1897, sub lit. *m.* vine numărată între agendele sinodului suscernerea decisiunilor proprii consistorului eparhial spre afacere ulterioară, sau cum se zice în Regulament spre reviziune și aprobare. Asta însă nu este o agendă specială a sinodului ci mai mult numai o afacere de formă; — care altcum nici nu se îndeplinește de sinod însuși ci de paroh și celelalte organe de executivă.

§ 8. În ziua primă a sinodului parohial e a se țineă sfânta liturghie cu chemarea duhului sfânt.

Acesta este un act religios prescrist în Statutul organic pentru toate sinoadele; adevărat atât pentru cel parohial cât și pentru cel eparhial și pentru congres. Numai la sinodul protopopesc nu este prescrist, decât atunci când în el se face alegerea de protopop.

§ 9. Ziua ținerii sinodului parohial împreună cu obiectele ce se vor pertractă, este a se publică în biserică cu opt zile mai înainte prin parohul local, și a se da de știre protopresbiterului, ca iertându-i împrejurările, să poată lua parte și el la sinodul parohial.

Aici este vorba despre aceia, cum și prin cine se conchiamă sinodul parohial? El se conchiamă de regulă prin parohul local; iar unde sunt mai mulți parohi prin acela care este conducătorul oficiului parohial. Dacă însă parohia este vacantă, atunci conchemarea o face administratorul parohial.

Protopopul ca șef al tractului protopopesc are să fie în cunoștiință totdeauna despre conchemarea sinodului parohial, stându-i în drept a lua oricând parte la el. Iar când e vorba despre îndeplinirea de alegeri în sinod un atare sinod electoral îl convoacă în sensul §-lui 43 Statutul organic protopopul însuși, care duce și prezidiul în el.

§ 10. Prezidentul ordinar al sinodului parohial este parohul, iară unde stațiunea acestuia este văduvită, administratorul parohiei. Este dator însă a cedă prezidiul pro-

topresbiterului, dacă acesta este de față, în care caz dânsul ocupă locul de viceprezident. Fiind parohul, respective administratorul împiedecat, de cumva în parohie sunt mai mulți preoți, atunci cel mai bătrân în serviciu ocupă scaunul prezidial, iară dacă de fel nu este preot în loc, protopresbiterul este îndreptățit a încredința prezidiul vreunui preot din altă parohie.

Prezidentul este răspunzător pentru ordinea cea bună, și este dator a propune agendele spre pertractare. Nu se poate pertractă nici un obiect, care dânsul nu l-a pus la ordinea zilei.

Membrii sinodului încă au dreptul a face propuneri, sprijinite cel puțin de trei dintre dânsii, și prezidentul este îndatorat a defige ordinea pentru pertractarea lor încă în decurgerea aceluiaș sinod.

Prezidentul sinodului parohial e totdeauna un preot. Fie parohul conducător al oficiului parohial, fie cel mai bătrân în oficiu, fie protopopul sau un delegat al aceluia. Va să zică mireni sunt dela ducerea prezidiului în sinodul parohial exchiși; chiar și atunci când ar funcționa ca comisari consistoriali.

Excepție în astă privință formează acele sinoade în cari se aleg deputații mireni la sinodul protopopesc și cel eparhial precum și la congres. Aci având mireni să aleagă ei singuri și pentru sine pe deputați, își aleg ei înșiși și pe prezidentul sinodului electoral. Dar acestea sunt cazuri de tot speciale.

Astfel deci stă ca regulă: că prezidentul comitetului parohial poate fi și un mirean, prezidentul sinodului parohial însă de regulă mirean nu poate fi.

Oare penține nu?

Negreșit penține să fie garantată continuitatea în mersul afacerilor noastre bisericesti. Căci parohul e aplicat pe vicață, pe când comitetul se alege tot numai pe câte trei ani, iar după expirarea alor trei ani mandatul membrilor din comitetul parohial expiră și astfel biserica ar putea rămâne fără reprezentanță când n'ar fi ceice să se îngrijască ca să se țină sinod parohial și în el să se aleagă comitet parohial nou.

De aceea Regulamentul pentru parohii din Anul 1909 îi impune parohului ca îndatorire oficială ca să convoace sinodul parohial ordinar, la terminii prescriși; mai departe să convoace

comitetul parohial spre a se constitui cel mult în 8 zile după alegere. § 23 pct. b.

Prezidentul sinodului parohial are să se îngrijască pentru susținerea bunei ordine în sinodul parohial. Însă cu mijloace morale nu cu amenințări și cu forța — și unde acestea nu mai ajung are să închidă sinodul. El are să propună și agendele spre pertractare; va să zică are să le pună pe rând unul după altul sub desbatere. Anunțate au trebuit să fie aceste obiecte în sensul § 9, încă cu 8 zile mai înainte și într-una cu convocarea sinodului.

Obiecte ne puse de prezident la ordinea zilei și sub desbatere nu pot fi pertractate în sinod, și dacă totuși sinodul s'ar ocupa cu astfel de obiecte datorința prezidentului-paroh este, să închidă ședința sinodului și astfel să nu lase să se desbată obiecte neaparținătoare ordinei de zi.

Membrii sinodului încă au dreptul a face propuneri de sine stătătoare. Și dacă ele sunt sprijinite de barem trei membri din sinod, atunci prezidentul este dator a *defige* încă în ședința aceluiaș sinod, ordinea pentru pertractarea lor.

Textul Statutului organic admite și presupunerea ca și când propunerile membrilor ar trebui să se pertracteze în ședința aceluiaș sinod. Noi însă credem că nu asta a fost intențiunea legislaturii. Căci în lege anumit se zice că prezidentul este numai dator a *defige* în aceia ședința a sinodului ordinea pentru desbatere. Deci prezidentul poate pune obiectul și la ordinea de zi a altei ședințe ce va urmă.

Când protopopul ia parte la ședințele sinodului, de sine înțeles că el are să ducă prezidiul; ba sinoadele electorale se pot ține — dupăcum văzurăm numai sub prezidiul lui.

§ 11. Prezidentul are dreptul a dizolva sinodul parohial în caz de disordine, fiind dator despre acest caz a raporta protopresbiterului, iar acesta consistoriului concernent.

Prezidentul, dupăcum am arătat mai sus, nu numai este în drept, ci e chiar dator să dizolve sinodul, atunci când se produce disordine; ba chiar și atunci când el trece preste sfera competenței sale și ia în desbatere obiecte cari nu-s puse la ordinea zilei, sau nu cad în competența sa.

Imprejurarea aceasta o va aduce la cunoștința Consistorului eparhial — pe calea protopopului — pentruca acesta eventual să ia măsurile de lipsă, pentru delăturarea răului ce s'a ivit.

§ 12. Sinodul parohial se ține regulat odată în an, în luna lui Ianuarie; se poate țineă însă și extraordinar, când ar cere vre-un obiect din cele expuse în § 7, spre exemplu: alegerea parohului, capelanului, diaconului, episcopilor, profesorilor și învățătorilor.

Sinoadele parohiale sunt — întocma ca și cele protopopești și eparhiale precum și congresul — ordinari și extraordinari. Cele ordinari se țin numai odată pe an în luna lui Ianuarie; va să zică când un an de gestiune a trecut și este a se da seamă despre el și a se face proviziunile de lipsă pentru anul ce se începe. Sinoadele extraordinari se țin însă de câteori cere trebuința și mai ales când este să se facă vre-o alegere în sensul §-lui 7 pct. 1, 2, și 6 din Statutul organic.

Curios este că atât în sensul Statutului organic cât și în al celorlalte norme și regulamente, ce de atunci încoace s'au adus — atât sinoadele parohiale, cât și ședințele comitetelor parohiale se pot țineă numai atunci, când *vreă* prezidentul acelora, sau cel chemat, să le convoace. Va să zică nici membrii sinodului, nici cei ai comitetului parohial nu sunt în drept, de ar fi oricât de mulți la număr, să provoace ei înșiși conchemarea vreunui sinod sau comitet extraordinar; ci sunt siliți să aștepte pânăce cel în sensul Statutului organic chemat, binevoește însuși să concheme ședința, sau apoi să ceară conchemarea ei dela forurile superioare. — Asta este după noi, o lacună în constituția noastră bisericească, lacună ce se repețește și la convocarea sinodului extraordinar eparhial și la convocarea congresului extraordinar, întru cât adecă nici convocarea acestora nu o poate iniția un număr ori cât de mare al deputaților sinodali ori congresuali, ci atârnă numai și numai dela voința celor în sensul Statutului organic îndreptățiți spre convocarea sinoadelor sau a congresului ordinar.

Excepție în astă privință face §. 45 din Statutul organic, care condece ca *două terțialiități ai membrilor sinodului protopopesc* să poată iniția ținerea unui sinod extraordinar protopopesc. — Bine, pentruce nu s'ar putea da dreptul acesta și deputaților sinoadelor eparhiale și congresului național? Ba încă

la un număr și mai mic de deputați; spre pildă la jumătate sau chiar și numai o terțialitate dintre ei?

Legislațiunea bisericească deci trebuie să ia dispoziții pentru delăturarea acestei lacune, cu atâta mai vârtos, cu cât altcum putem veni în poziție, ca să fim lipsiți chiar și de ținerea sinoadelor sau congreselor ordinare, la caz când s'ar afla cu timpul episcopi și mitropoliți cari n'ar voi să le concheme.

§ 13. Sinodul parohial, ce se va ține pentru alegerea parohului, capelanului, diaconului, profesorilor și învățătorilor, se conchiamă de cătră protopop, care totodată e și prezidentul unui asemenea sinod.

Protopopul înainte de sinod se consultă cu comitetul parohial în privința indivizilor de candidat, cari aspirând la treapta preoției trebuie să fie teologi absolvenți, apți și pentru chemarea învățătoarească și provăzuți cu atestatul consistorului despre calificațiunea lor de a îmbrăca postul preoțesc.

Iară indivizii, cari concurg la vreun post de profesor sau învățător, trebuie să producă, pe lângă atestat de capacitatea statorită în Art. de lege XXXVIII din 1868, și dela consistorul eparhial atestat de calificațiune.

Sinoadele electorale — dupăcum am amintit și mai sus, — le convoacă și prezidează însuși protopopul. Acesta apoi încă înainte de ședința sinodului cenzurează împreună cu comitetul parohial calificațiunea candidaților și ambii compun lista candidaților în care însă în înțelesul §-lui 32 al Regulamentului pentru parohii din 1909 — numai candidații cari au calificațiunea recerută, aceștia însă toți au să fie induși. Dacă protopopul și comitetul parohial în acest caz de prezidentul său ordinar prezidat — în privința compunerii listei de candidare nu sunt de acord, precum și atunci când candidați cu calificațiunea recerută n'au concurat — sinodul electoral se amână și actele se subștern consistorului eparhial spre ulterioară decideră și dispunere. Altcum însă lista candidaților, cu protocolul comitetului parohial împreună, se susțern sinodului spre a efectui alegerea.

Statutul organic statoroște în general calificațiunea candidaților de preoție, de profesor și învățător. Congresul dela 1878 ocupându-se cu regularea parohienilor, în Regulamentul

votat sub Nr. 175/1878 congr. precisează mai deaproape și calificațiunea parohilor. Regulamentul acesta însă s'a modificat prin noul Regulament votat de congresul din 1906 sub Nr. 124. Regulamentul acesta din urmă, iar a fost scos din vigoare prin noul Regulament din 1909 Nr. 184 congres care în §-ul 30 transpune clasificarea parohiilor și regularea calificațiunii candidaților de preoție în competența singuraticilor sinoade eparhiale.

Sinodul arhidiecezan din anul 1910, s'a și ocupat cu acest obiect și a statorit încât privește Arhidieceza — calificațiunea candidaților de preoție, în modul arătat la § 121 Statutul organic.

Despre calificațiunea candidaților de profesor și învățător vom vorbi la §-ful 122 Statutul organic observând aici numai atâta, că pasagiul din alineatul din urmă: *pre lângă atestat de capacitatea statorită în Art. de lege XXXVIII/1868* în textul original al Statutului organic nu s'a aflat, ci acela a fost introdus din partea guvernului în text în contra voinței alcătuitorilor Statutului organic. Congresul dela anul 1870 a remonstrat atât în contra acestei inovațiuni, cât și preste tot în contra Art. de lege de mai sus — așa-numita lege școlară din 1868. — Vezi acluzul c) la protocolul congresual din 1870 — dar remonstrațiunea nu a folosit nimic și astfel adausul acesta, oricât de nedorit, a rămas pentru toate timpurile în textul Statutului organic.

§ 14. Sinodul parohial își alege din sinul său sau dintre ceialalți membri parohiali, unul sau doi notari pentru purtarea lucrărilor scripturistice, cari de cumva sunt aleși dintre membrii sinodului, au vot decisiv.

Acest § vrea să ne spună cum se face constituirea biroului sinodal. Acest lucru însă mult mai bine ni-l deslușesc §-ii 12 și 35 din Regulament pentru parohii ex 1909, unde ni se spune: că după deschiderea ședinței, care urmează imediat după terminarea serviciului divin, se constituie biroul sinodal astfel, că își alege doi bărbați de încredere din sinul său și unul sau doi notari. Notarii pot să nu fie membri ai sinodului parohial, ba în caz de lipsă nici chiar ai parohiei în care se ține sinodul, numai trebuie să fie de legea gr-or.

Dacă în sinod se remarcă mai multe partide atunci câte un notar și un bărbat de încredere, să se ia din fiecare partid. Notarul dacă nu e membru al sinodului, lucru natural — nu are vot.

§ 15. Spre aducerea unei deciziuni valide se cere observarea formelor prescrise în §§ 9, 10 și 13, și majoritatea voturilor membrilor prezenți.

Dacă voturile sunt egale, dirimă votul prezidentului.

Va să zică neobservarea formalităților prescrise în §§-ii 9, 10 și 13 din Statutul organic trage după sine eo ipso nulitatea deciziunilor aduse și între împrejurări a ședinței comitetului parohial peste tot.

Dacă spre pildă nu se va publică ținerea sinodului cu opt zile mai înainte și nu se vor indica obiectele ce se vor pertracta în el sau dacă ședința peste tot se va ține sub prezidiul altuia, decât al aceluia care în sensul Statutului organic este chemat să conducă sinodul: în cazurile acestea ședința înțreagă a sinodului cu toate deciziunile sale va fi nulă și fără valoare.

Dacă însă numai unul sau câteva obiecte se vor pertracta cari n'au fost mai înainte corect puse la ordinea zilei sau dacă numai la unul sau la câteva obiecte n'a purtat prezidiul persoana în sensul legii îndreptățită: atunci lucru natural — că numai obiectul sau obiectele acestea vor rămâne nule și fără valoare, pecând celelalte obiecte corect pertractate își vor ține valoarea lor.

Am zis deasupra intenționat că neobservarea acestor forme eo ipso trage după sine nulitatea actelor de mai sus: pentru că noi așa credem că observarea formelor e a se controla din oficiu și unde ele lipsesc, actul e a se cassa din oficiu, ori s'a înaintat în contra lui recurs ori ba.

Se mai cere aici pentru validitatea actelor săvârșite și majoritatea voturilor membrilor prezenți; dar nu se spune câți membri trebuie să ia parte la ședința sinodului, pentru că acela să poată aduce concluze valide?

Lacuna aceasta o întregeste Regulamentul pentru parohii ex. 1909 în § 10 unde hotărât ne spune: că sinodul parohial pentru ca să se poată constitui și aduce hotărâri valide, trebuie să fie cercetat de cel puțin atâți membri, din câți este compus comitetul parohial. Pentru că într'adevăr ar fi ceva de tot noștin, când în sinod ar putea hotărâ asupra actelor comitetului parohial, un număr mai mic de membri, ca câți au hotărât în comitet.

Statutul organic nu cuprinde dispoziții nici în privința modului de votizare. Noul Regulament pentru parohii și lacuna aceasta o îndeplinește prin dispozițiile sale din § 15 în care dispune: că sinodul ia concluzele sale ori cu aclamațiune ori cu vot nominal sau secret. Votarea urmează de regulă cu aclamațiune sau prin ridicare și ședere, sau prin ridicarea mânilor; va să zică fără ca fiecare membru să voteze separat și votul lui îndeosebi să fie în protocol însemnat la numele lui, — ceea ce se numește votizare nominală.

În sinoadele electorale votarea poate fi numai nominală — pe față ori secretă — și aci aclamațiunea este exclusă — în conformitate cu cele dispuse în Statutul organic § 91 lit e) în privința alegerilor sinodale pentru mireni. Dar și la deciderea asupra altor obiecte poate urma votarea nominală, dacă o cere un număr atât de mare dintre membri prezenți ai sinodului, din câți membri este compus comitetul parohial.

Prezidentul sinodului parohial nu votează. Pentru că el dirimă cu votul său, numai atunci când voturile date de cealaltă membri ai sinodului sunt egale.

Noul Regulament pentru parohii conține mai departe în §§-ii 16 și 17 prețioase dispoziții în privința modului cum se compune și se poartă protocolul ședințelor sinodului parohial — cum se introduc într'ânsul concluzele aduse — cum se încheie și verifică protocolul și cum se păstrează în viitor protocoalele sinoadelor parohiale în arhiva parohială, după ce s'au înregistrat mai întâi în protocolul de exhibite al oficiului parohial.

§ 16. Recurse contra vreunei deciziuni a sinodului parohial se pot face în 14 zile la scaunul protopresbiteral, de unde se înaintează consistorului eparhial.

Recursele întrate după expirarea alor 14 zile, nu se iau în considerațiune.

Din cuprinsul acestui § reiasă, că toate hotărârile sinodului parohial pot fi atacate prin recurs. Recursul e a se adresa consistorului eparhial — nu protopopului care în aceste afaceri nu e instanță — pe calea protopopului concernent, în termen de 14 zile socotite dela ziua în care s'a adus concluzul.

Ce se întâmplă însă cu celelalte concluze cari n'au fost recurate? Cele mai multe dintre ele, cari privesc alegerile apoi procurarea, vânzarea și administrarea averei bisericesti — sub

care, firește, se înțelege și cea școlară — trebuiesc, în sensul §-lui 22 din Regulamentul congresual pentru administrarea afacerilor epitropești Nr. 107/897, subșternute *din oficiu* consistorului eparhial spre aprobare. Cele de mai puțină importanță și cari n'au nevoie de aprobare, se reînapoiază comitetului parohial spre executare și respective spre observare.

Dispoziția din urmă a §-lui 16, că adecă recursul intrate după expirarea alor 14 zile nu se iau în considerație, încă nu este destul de precisă. Pentru că din ea nu se știe cine este acela care nu le ia în considerație? Cu alte cuvinte cine e în drept să respingă recursul întârziat, protopopul însuși, sau el trebuie să-l subștarnă în tot cazul și numai consistorul este apoi în drept să-l respingă?

Părerea noastră și din punct de vedere a desărcinării cât numai se poate pe consistor — ar fi, ca protopopul însuși să fie în drept a reieptă din capul locului un recurs care nu a intrat în restimpul prescris de 14 zile. Și asta cu atâta mai vârtos, cu cât că recurentului, atunci când crede că recursul lui pe nedrept a fost reieptat ca întârziat, îi stă apoi totuș în drept să recureze în contra reieptării și așa cauza ajunge apoi totuș la consistor spre a decide.

Articolul II.

Comitetul parohial.

Comitetul parohial este organul reprezentativ și executiv al sinodului parohial, întocmai așa precum comitetul protopresbiteral este organul reprezentativ și executiv al sinodului protopopesc iar consistoarele eparhiale și cel mitropolitan sunt organele reprezentative și executive ale sinoadelor eparhiale și respective al congresului național. Singuraticile sinoade și congresul ca corporațiuni largi și extinse nu se pot întruni întruna spre a rezolvă ele înșile toate afacerile bisericesti, școlare și epitropești; nici nu le pot ele administra; de aceea își aleg în parohii și protopopiate din *sânul* lor, în eparhii și în mitropolie și din afară — o corporațiune mai restrânsă, care întrunindu-se mai ușor, iar la eparhii și la mitropolie lucrând în permanență — să reprezinte corporațiunile cari o au delegat și respective corporațiunile bisericesti pentru cari a fost delegată să execute hotărârile sinoadelor și respective ale congresului cari

o-au ales și să administreze afacerile corporațiunilor bisericesti pentru cari a fost aleasă.

Comitetul parohial este așazicând o delegațiune a sinodului parohial, deaceea actele mai însemnate ale lui au numai atunci valoare când au fost aprobate din partea sinodului parohial.

§ 17. Comitetul parohial este corporațiunea aleasă din sinul sinodului parohial, pentru a reprezintă în afară comuna bisericescă, a administra și a conduce afacerile ei în privința economică a bisericii, a școlii și a fundațiilor. (Vezi Suplem. Nr. V.)

Comitetul parohial și cel protopresbiteral se aleg din sinul sinodului parohial și respective protopresbiteral. Va să zică membrii acestor două comitete nu pot fi, decât aceia cari sunt totdeauna și membri sinodului parohial și respective protopresbiteral.

Chiemarea comitetului parohial în general este, să reprezinte în afară comuna bisericescă și să administreze și conducă afacerile ei peste tot; nu numai în privința economică cum se zice aici. Căci după cum se vede din § 23 al Statutului organic în competența comitetului parohial cad și agende cari nu sunt de natură pur economică. Precum sunt d. e. îndatorirea comitetului de a priveghiă asupra religiozității și moralității membrilor parohiali — § 23 pct. 13. A apăra vaza și onoarea bisericii și a comunei parohiale — § 23 pct. 14 s. a. Ba în înțelesul concluzului congresual de sub Nr. 196 ex. 1878 comitetul parohial are să formeze și scaunul școlar.

Comitetul parohial — după cum se vede din acest § mai ales însă și din § 8 al Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești votat de congres sub Nr. 107/907 — este, reprezentantul legal al comunei bisericesti. Dar comitetul însuși este corporațiune și ca atare nu poate lua parte în întregitatea sa la îndeplinirea singuraticelor agende. Spre pildă la reprezentarea bisericii înaintea judecătoriei sau în alte afaceri; de aceea este de lipsă ca comitetul însuși să-și aibă pentru atari cazuri reprezentantul său. În astă privință dispune § 8 al Regulamentului de mai sus: că comitetul parohial se reprezintă prin președintele său. Iar pentru cazul când ar fi a se intentă proces de despăgubire în contra singuraticilor membri din comitetul parohial, dreptul de actorat îl exerciază consistorul eparhial.

§ 18. Membrii comitetului parohial se aleg pe 3 ani, se pot însă și realege.

Membrii comitetului se aleg tot pe un period de câte trei ani. Dar după trecerea celor trei ani nu expiră de sine mandatul lor, ci ei au să stea în funcțiune, pânăce intră cei din nou aleși în locul lor. Pentrucă de n'ar fi așa, s'ar putea întâmplă ca biserica să rămână fără reprezentanță, în cazul când s, p. noile alegeri nu se fac la timp, sau când cei de nou aleși n'ar voi să-și ocupe locurile.

§ 19. Comitetul parohial se compune: în parohiile până la 1000 de suflete din 10, până la 1500 din 15, până la 2000 din 20, până la 2500 din 25 și de acolo în sus din 30 de membri.

Tatăl și fiul, moșul și nepotul, frații, socrul și gine-rele, nu pot fi deodată membri ai comitetului.

Parohul, respective administratorul parohiei este membru natural al comitetului, iar unde de prezent sunt mai mulți parohi, cel mai înaintat în serviciu. (Vezi Suplem. Nr. XXII).

Mărimea comitetului parohial, atârnă dela mărimea comunei bisericești. Comunele mai mari au în relație cu mărimea lor și un comitet din mai multe persoane constatător. Și anume constau comitetele parohiale după mărimea comunelor bisericești din 10, 15, 20, 25 și 30 de membri aleși. Dar lângă aceștia mai vine încă parohul sau administratorul parohiei, ca *membru natural* al comitetului. Și astfel comitetul parohial constă fap-tice din 11, 16, 21, 26 și 31 de membri ordinari.

Afară de membrii aceștia ordinari, sinoadele parohiale și protopresbiterale fură prin concluzul congresual Nr. 149/1891 autorizate, ca să-și aleagă în comitetele parohiali și respective protopresbiterali și membrii suplenți în numărul de jumătate al membrilor ordinari. Asta pe motivul că s'au ivit mai de multe ori cazuri, când în comitetele parohiali și protopresbiterali ba chiar și în sinoadele protopresbiterali nu s'au întrunit atâția membri ordinari încât să se poată țineă ședința. Din pricina aceasta tot prin concluzul congresual de mai sus s'a dispus: ca membrii comitetului parohial, precum și ai comitetului și sinodului protopresbiteral, cari absentează de douăori după oaltă dela ședință, fără a-și justifica absentarea, să se considere ca și când și-ar fi depus mandatul și-și pierd dreptul de a mai putea

fi aleși atât în periodul acela, cât și în cel următor. Locul lor se suplinește apoi din șirul membrilor suplenți.

Împrejurarea că în §-ul acesta se vorbește de 10, 15, 20, 25 și 30 de membri ai comitetului și apoi se mai zice că parohul resp. administratorul parohial este membru natural al comitetului — a fost tras după sine o practică greșită, conform căreia în multe locuri se alegeau în loc de 10 numai 9, în loc de 15 numai 14 membri și așa mai departe, tot cu unul mai puțin sub cuvânt că parohul și respective administratorul parohial, membru natural al comitetului parohial fiind el completează numărul de 10, 15, 20 și mai departe. Greșala acestei practice este însă evidentă; căci parohul și respective administratorul parohial este preste numărul membrilor aleși membru natural — va să zică nesupus alegerii — al comitetului parohial, întocmai precum protopopul este membru natural al Scaunului și al sinodului protopopesec, episcopul este membru natural al sinodului eparhial, iar congresul are chiar trei membri naturali, adecă afară de metropolit și pe ceialalți doi episcopi. O deosebire în punctul acesta este numai întru atâta, că protopopii, episcopii și metropolitul ca membrii naturali sunt totdeodată și prezidenții respectivelor corporațiuni, pre când parohului și respective administratorului parohial legea nu-i dă acest drept ci comitetul parohial își poate alege însuși pe prezidentul său.

Înțelesul cel adevărat al §-ului de mai sus, în privința numărului membrilor comitetului parohial, l-a staverit congresul din anul 1906, prin concluzul său de sub Nr. 78/1906.

Dispoziția ca rudenii de aproape să nu fie deodată membri ai comitetului parohial este salutară, având drept scop ca să nu se încuibe nemoteniile în corporațiunile noastre bisericești. Aceiaș dispoziție o aflăm și la §-ii 112 și 162 din Statutul organic în privința membrilor Consistoarelor eparhiali și a celui metropolitan. Și ea urmărește negreșit scopul ca să facă dignitarilor bisericești și altor persoane de influință imposibil de a se îngădi în corporațiunile bisericești cu nemoteniile lor.

La alegerea membrilor în scaunul și comitetul protopopesec însă, legea nu face nici o restrângere. Vă să zică aci s'a dat nepotismului teren liber!!

§ 20. Comitetul parohial constituindu-se, își alege prezident și notar. Prezidentul se alege din sinul comite-

tului, notar însă poate fi și alt individ apt, care de nu este membru al comitetului, are numai vot informativ.

Aceasta este singura corporațiune care își poate alege pe prezidentul său. Și de aceea aici poate fi prezident și un *mirean*; pe când toate celelalte corporațiuni bisericești și anume toate sinoadele, până chiar și sinodul parohial, mai departe scaunul protopopesc și consistoarele toate bine își au presidenții lor naturali și acesteia sunt parohii, protopopii, episcopii, metropoliții și substituții lor. Constituțiile bisericilor evang. augustane și reformate precum și a celei unitare sunt în astă privință mai liberale; aci le stă mirenilor terenul deschis până la cele mai înalte oficii în treburi de administrație.

Comitetul și sinodul parohial sunt singurile corporațiuni cari se pot compune tot din mireni. Precând toate celelalte corporațiuni bisericești au să se compună în o terțialitate din preoți; iar scaunul protopopesc, se compune curat numai din preoți, așa că numai defensorul matrimonial și notarul — mai pot fi aleși și dintre mireni.

Prezident, lucru natural că nu poate fi, decât unul dintre membrii comitetului. Notar însă poate fi și cineva care nu e membru comitetului, ba chiar nici al sinodului. Dela notar se cere după analogia §-ului 12 din ultimul Regulament pentru parohii numai ca să fie membru al bisericii ortodoxe române din mitropolie.

Comitetul parohial își poate alege — în sensul §-ului 18 din Regulament pentru parohii — și un viceprezident, care în caz de nevoie să substituie prezidentul.

Notarul dacă nu-i membru în comitet n'are vot de loc. În §-ul de mai sus se zice, că are *vot informativ*. *Vot informativ* însă, după natura lucrului nu există; căci votul nu poate fi informativ, ci numai decizător. Notarul deci n'are vot, ci are dreptul de a-și expune și el în discuțiune părerea sa, care să servească spre informațiunea membrilor cu vot, din comitet. Notarul este de regulă referentul comitetului parohial și astfel în prima linie, în poziția de a-și forma o părere temeinică asupra obiectului de sub pertractare.

§ 21. Comitetul ține ședințe, când va cere trebuința, însă regulat cu finea lunei lui Iulie și Decemvrie a fiecărui an, ca la sinodul parohial, ce se ține în luna lui Ianuarie

(§ 12), să-și poată așterne raportul general despre averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și fondurilor, precum și rațiociniul anual și un proiect de budget despre trebuințele bisericii, școalei și ale fondurilor pe anul viitor.

Comitetul parohial ține ședințe ordinare și extraordinare. Ședințe ordinare ține două pe an: la sfârșitul lunei lui Iulie și a lunei lui Decemvrie a fiecărui an. Ședințe extraordinare poate țineă comitetul parohial de câteori cere trebuința și sunt obiecte grabnice de rezolvat.

Ședința dela sfârșitul lui Decemvrie sau a anului, este negreșit cea mai însemnată. Ea are să pregătească și să susțină proximalului sinod, care se ține în Ianuarie anul următor — un raport general despre întreaga activitate a comitetului parohial în decursul anului expirat, precum și rațiociniul despre administrarea averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și a fundațiunilor în anul expirat. Mai departe un proiect de buget pentru anul viitor. Va se zică ședința din urmă a comitetului parohial, are să dea seamă despre toată activitatea comitetului în anul expirat și să facă totdeodată proviziune pentru anul ce urmează. — Ședința a doua ordinară din sfârșitul lui Iulie, va pregăti obiectele pentru ședința dela sfârșitul anului, pertractându-le întru cât se refer la prima jumătate de an. Atât ședințele ordinare, cât și cele extraordinare se vor ocupa mai departe și cu toate acele obiecte, cari în sensul §-lui 23 din Statutul organic formează sfera de activitate a comitetului parohial.

§ 22. Pentru validitatea deciziunilor comitetului parohial se cere prezența majorității absolute a membrilor și majoritatea voturilor. (Vezi Suplem. Nr. XIII).

Dacă voturile sunt egale, dirimă votul prezidentului.

Comitetul poate aduce deciziuni valide numai dacă la ședință ia parte majoritatea membrilor din comitet. Va să zică mai mulți ca jumătate a numărului membrilor ordinari. Numărul recerut de membrii se poate întregi și dintre membrii suplenți. De aceea la ședință au să fie convocați toți membrii și cei suplenți cari din urmă întră după etate în locul membrilor ordinari, pânice suplinesc numărul recerut spre a se putea aduce hotărâri valide.

La ședința comitetului parohial iau parte și membrii din epitropie, cari pot vorbi la singuraticele obiecte, dar n'au vot.

Concluzile comitetului parohial se iau cu majoritatea voturilor celor prezenți. Când voturile sunt egale, se ridică la valoare de concluz părerea la care s'a alăturat prezidentul. Votarea se face prin aclamațiune sau vot nominal. Votarea secretă este exchisă în sensul §-lui 19 al Regulamentului pentru parohii.

§ 23. Sfera de activitate a comitetului parohial este următoarea:

1. A inventă averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și a fondurilor, și a o ține în evidență. Acest inventar se compune în trei exemplare, dintre cari unul se păstrează la epitropia parohială, al doilea la comitet, iar al treilea se subșterne consistorului.

2. A îngriji pentru susținerea în întregime a averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și a fondurilor.

3. A păstră în stare bună edificiile bisericesti, școlare și fundamentale.

4. A prevede biserica cu trebuincioasele icoane, vase sfințite, cărți și alte aparate pentru serviciul dumnezeesc, și școala cu mobilele și aparatele recerute.

5. A publică concurs pentru ocuparea postului de paroh, capelan, diacon, profesor și învățător, în urma avutei conțelegeri cu protopresbiterul locului, respective cu direcțiunea școlară.

6. A se consultă și a combină cu protopresbiterul, respective cu direcțiunea școlară, lista candidaților, cari au concurs pentru postul de paroh, capelan, diacon, profesor și învățător. (Vezi Suplem. Nr. VII).

7. A află mijloacele trebuincioase pentru eventuala edificare și reparare a bisericii, școalei, casei parohiale și a altor edificii proprii ale fondurilor, și a relaționă despre ele sinodului parohial.

8. A trată despre aflarea mijloacelor, ce se recer la dotațiunea parohului, capelanului, diaconului, profesorilor și învățătorilor, și a relaționă despre aceea sinodului parohial.

9. A prefige condițiunile, ce trebuie să le observe epitropii la exarândarea realităților bisericesti, școlare și fundamentale.

10. A prefige modalitatea elocării banilor disponibili ai bisericii, școalei și ai fundațiilor.

11. A examină cu finitul anului rațiociniul epitropiei și a-l subșterne sinodului parohial.

12. A alege pe cantori, clopotari și pe alți servitori bisericesti și școlari. De cantori numai acei indivizi pot fi aleși, cari produc dela protopresbiter atestat de calificățiune.

13. A priveghea asupra religiozității și moralității membrilor parohiali, precum și pentru desrădăcinarea datinilor stângace și a desfrânării, prin mijloace morale și pedepse mai mici bisericesti, și a cere ajutorul protopresbiterului, iar la caz de necețitate al episcopului, spre restaurarea religiozității și moralității.

14. A apăra vaza și onoarea bisericii și a comunei parohiale în înțelesul legilor.

15. A face oficiului protopresbiteral și prin acesta consistorului eparhial orice propunere și plânsoare, privitoare la treaba bisericască, școlară și fundamentală.

16. A sprijini pe copiii săraci întru frecventarea școalei parohiale, prin prevederea lor cu cărți școlare.

17. A înființă bibliotecă parohială, spre înlesnirea cetirii cărților folositoare.

18. A duce protocol despre toate afacerile sale, a ține actele în ordinea cuviincioasă și a le păstră în arhiv.

În privința inventării și a ținerii în evidență, a averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și a fondurilor, atât din parohie cât și din protopresbiterat, precum și în privința administrării și controlului averii parohiilor și protopresbiteratelor, Arhidieceza a făcut proviziune separată prin: «Regulamentul despre administrarea și controlul averii parohiilor și protopresbiteratelor» votat de sinodul arhidiecezan sub Nr. 92/901 sin.

În acest Regulament se arată; cum are să se compună și să se poarte: inventarul, bugetul, jurnalul de casă, contul capitalului active și pasive și rațiociniul. Totdeodată se expun în el datorințele protopresbiterilor și parohilor cu privire la compunerea, controlarea și subșternerea rațiociniilor spre reviziune.

Inventarul, în sensul §-lui 4 al acestui Regulament se compune tot numai la 10 ani. Schimbările obveniende se fac evidente

în inventarul existent, imediat; iar cu finea anului într'un inventar supletor, ce se alătură la rașiocinii. Din cele trei exemplare în care se face inventarul, unul se subșterne oficiului protopopesc.

Sfera de activitate a comitetului parohial e astăzi, mult mai largă ca cum se expune ea, în acest §.

În înțelesul «Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești» votat de congresul din anul 1897 sub Nr. 107 congr. pentru întreaga mitropolie, § 9, se numără între agendele comitetului parohial încă următoarele afaceri de deosebită însemnătate. Și anume:

Pct. *i*) Dreptul și datorințele de a face proiect de buget (preliminariu) de venituri și cheltuieli la susținerea bisericești, școlii, fondurilor și a tuturor așezămintelor bisericești; precum și de a face *proiect de repartitie* asupra credincioșilor, cu scop ca din venitul ei să se acopere cheltuielile de lipsă din buget. În privința compunerii și a conținutului bugetului dispune: Regulamentul despre administrarea și controlul averii parohiilor și protopresbiteratelor în § 6 și cei următori.

Pct. *o*) A debate și decide cu vot nominal toate chestiunile de cumpărare, vânzare sau însărcinare, a averilor imobile ale bisericești, școlii și fondurilor.

Pct. *p*) A tractă și decide asupra tuturor chestiunilor, cari tind la bunăstarea și progresul economic al parohiei.

Pct. *r*) A stabilește statute speciale pentru administrarea averilor parohiei, în cadrul Statutului organic și a regulamentelor deja existente. Și

Pct. *s*) A face la finea anului raport către sinodul parohial, despre activitatea sa în decursul anului.

La celelalte dispoziții din acest § vom reflecta pe scurt numai următoarele:

Mai întâi observăm în general, că Statutul organic atât aici cât și în alte locuri, vorbește când de *fonduri*, când de *fundațiuni*, va să zică nu face deosebirea necesară între aceste noțiuni. Fondurile sunt avere *proprie* a bisericești destinată prin statute să servească unui anumit scop. Fundațiunile însă sunt avere *străină*, încredințată numai bisericești spre a o administra și a întrebuința veniturile ei, pentru anumit scop. Fundațiunile au de regulă și ele fondurile lor; dar acelea sunt apoi fondurile

inalienabile ale fundațiunii, pe când cu fondurile proprii bisericești poate dispune după plac.

Mai observăm încă că dispozițiile de sub pctele 1, 2, 3 și 4, tractează în diferite variațiuni, unul și același obiect: administrarea corectă și conservarea averii bisericești. — Punctele 7 și 8 încă sunt de aceeași natură, urmărind scopul de a procura mijloacele trebuincioase pentru edificarea și susținerea edificiilor bisericești și pentru dotarea personalului aplicat în serviciul bisericești și școlii. Datorințele comitetului parohial față de școlile confesionale le-a statorit congresul nostru național-bisericesc în «Regulamentul pentru organizarea învățământului în școlile populare» votat la anul 1906 sub Nr. 136 congr. în mod provizoriu iar la anul 1909 sub Nr. 171 congr. în mod definitiv. În acesta din urmă și anume în §ii 119, 120 și 121 sunt enumerate în special toate agendele comitetului parohial față de școala confesională. Între aceste agende aflăm că comitetul parohial n'are de-a se îngriji numai de bunăstarea edificiilor școlare, a mobilierului și de salarizarea învățătorilor; ci și de inspecțiunea școlii, frecventarea ei din partea elevilor, precum și de afacerile interne ale școlii. El este dator să frecventă din când în când școala. A participă la examenele publice. Și a dispune în privința delăturării neajunsurilor observate în școală. El are să poarte grije, ca copiii obligați să cerceteze școala, să se conscrie de timpuriu și să cerceteze școala regulat. El poartă grije ca părinții pruncilor, cari nescuzați absentează dela școală, să fie constrânși a-și trimite pruncii la școală ș. a.

Punctele 9, 10 și 11 din acest § precizează relația dintre comitet și epitropie sau mai bine zis epitropi. Comitetul statorțe condițiile, între cari *epitropii* au să dea în arândă realitățile și să elocze banii disponibili ai bisericești, școlii și fundațiunilor. El controlează activitatea epitropilor, censurează cu finea anului rașiociniul epitropilor și-l subșterne apoi pe lângă părerea sa motivată sinodului parohial, spre a-l censura și din parte-și și a-l subșterne apoi consistorului eparhial spre censurare și rezolvare finală.

În privința compunerii, rașiocinului, a cuprinsului și a subșternerii la forurile superioare, dispune Regulamentul despre administrarea și controlul averii parohiilor și protopresbiteratelor, în § 18 și cei următori.

Pecând alegerile funcționarilor superiori din parohie, a parohilor, capelanilor, diaconilor, profesorilor și învățătorilor cade în competența sinodului parohial, pe funcționarii inferiori, cum sunt cantorii, clopotarii și ceilalți servitori bisericești îi alege în sensul punctului 12 din acest § comitetul parohial. El are a privilegii în înțelesul punctului 13 și asupra religiozității și moralității membrilor parohiali, precum și pentru desrădăcinarea datinilor stângace și a desfrânării, prin mijloace morale și pedepse mai mici bisericești. Iar când acestea nu ar fi deajuns, comitetul parohial are a solicita ajutorul protopopului și chiar și al episcopului, spre a restaura religiozitatea și moralitatea în parohie. — Va să zică comitetul parohial este între altele și păzitorul religiozității și al moralității în parohie. El este chemat să apere vaza și onoarea bisericii și a comunei parohiale, să sprijinească pe copiii săraci întru frecventarea școlii, provezându-i cu cărți școlare din mijloacele parohiei și să înființeze în fiecare parohie bibliotecă parohială spre a înlesni parohienilor cetirea cărților folositoare.

În privința înființării bibliotecilor parohiale, a susținerii și administrării lor, congresul dela 1906 a votat sub Nr. 142/906 un normativ special, aclus la protocolul congresual sub lit. *b*. Conform normativului acestuia, comunele bisericești nu sunt numai datoare să și aibă bibliotecile lor proprii parohiale; ci dacă au și filii, au să se îngrijească ca și filiile să și aibă bibliotecile lor, iar până când le vor avea, să poată folosi bibliotecile din comuna materă. Îngrijirea cărților și împărțirea lor o prevede învățătorul. Iar supraveghierea asupra administrării și manipulării bibliotecii o îndeplinește parohul. Pe când protopopul apare în înțelesul acestui normativ îndatorat să cerceteze an de an starea bibliotecii parohiale, procurându-și informații în privința folosirii cărților din bibliotecă și controlând pe parohi și învățători, cum își îndeplinesc datoria față de biblioteca parohială.

Hotărârile și propunerile comitetului parohial în chestiile enumerate în Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropoști § 9 sub lit. *a) e) f) i) l) o) p)* și *r)* trebuiesc subșternute înainte de executare sinodului parohial pentru examinare și primire, și de aci consistorului eparhial spre reviziune și aprobare.

Iar în ceea ce privește responsabilitatea, același Regulament conține în § 11, dispoziția: că comitetul parohial poartă ră-

sponderea materială, pentru buna administrare a averii lui încredințate și are să restituie parohiei atât daunele cauzate prin administrare necorectă sau culpabilă, cât și cele cauzate prin neglijarea controlului și a supraveghierii trebuincioase.

§ 12 al aceluiaș Regulament deobligă pe comitet ca să sconteze cassa parohială de câteori crede a fi de lipsă, dar cel puțin de douăori pe an. Iar § 13 conține dispoziția că: *Membrii comitetului parohial, nu pot lua parte la ședințele în cari se tractează de interesele lor proprii, ori de ale soției, tatălui, fiului, nașului, nepotului, socrului sau ale ginerei lor.*

În privința opririi membrilor de a lua parte la aducerea hotărârilor în cauze, în care apar interesați, vezi Normativul congresual de sub Nr. 79/903 și notițele la § 112 Statutul organic.

Articolul III.

Epitropia parohială.

Statutul organic vorbește despre o epitropie parohială, pe când epitropii nu formează o corporațiune, ca d. e. comitetul și sinodul parohial. Ei nu țin ședințe și nu decid afacerile ce cad în sfera lor de activitate prin majoritatea voturilor; ci fiecare epitrop își îndeplinește afacerile lui încredințate singur pentru sine. Singur și răspunde pentru corecta lor îndeplinire. O solidară răspundere îi apasă pe toți epitropii împreună, numai în privința casei, care are să fie provăzută cu trei chiei, dintre care fiecare epitrop are să păstreze una și astfel fiecare are să fie de față la deschiderea și închiderea casei. De aceea și sunt apoi cei trei epitropi, cari să află în posesiunea celor trei chiei dela cassă, solidar responsabili pentru starea casei. § 27 pct. 2 Statutul organic.

De altcum epitropii de regulă împart între sine agendele ce cad în competența lor. Fiecare își îndeplinește pe ale sale separat și neatârnat de ceilalți. Și de aceea și răspunde fiecare separat pentru agendele sale. Între aceste împrejurări deci la parohie se poate vorbi mai potrivit de epitropi, decât de epitropie.

§ 24. Epitropii parohiali sunt acei bărbați din parohie, cărora li-se concede averea parohială, școlară și fundamentală.

Dupăcum se vede și din stilizarea acestui § averea parohială, școlară și fundațională se încredințează epitropilor parohiali, nu epitropiei — spre manipulare și administrare.

§ 25. Epitropii se aleg prin sinodul parohial dintre cei mai meritați bărbați ai parohiei. Aceștia nu pot fi ru-diți între sine până la al șaselea grad de sânge și al patrulă de cuscrie.

Epitropii deși stau sub imediatul control al comitetului parohial, sunt delegații și funcționarii sinodului parohial.

Ei se aleg dintre cei mai meritați dar și cei mai cu stare bărbați din parohie. Dispoziția ca ei să nu fie înrudiți între sine până la al șaselea grad de sânge și al patrulă de cuscrie are de scop ca epitropii să se poată controla și ei înșiși unii pe alții. Bine ar fi dacă n'ar fi permis ca epitropii să fie înrudiți nici cu membrii comitetului parohial în gradurile de mai sus. Dar asta ar fi întimpinat greutăți, dupăce mai cu seamă în comunele mai mici, anevoe s'ar fi putut afla oameni apți de a fi epitropi, cari să nu fie înrudiți nici cu membrii comitetului parohial.

§ 26. Pentru parohiile până la 1000 de suflete se aleg doi, până la 2500 de suflete trei, iar pentru parohiile al căror număr trece peste 2500 suflete, patru epitropi.

Ei se aleg pe trei ani, însă pot fi și realeși.

Numărul epitropilor atârnă dela numărul parohienilor. Dar asta nu este tocmai corect, pentrucă se poate întâmpla, ca o parohie mare să aibă avere foarte puțină și viceversa. Deaceia eră poate mai corect dacă se lăsă numărul epitropilor la chib-zuiala sinodului parohial.

Epitropii se aleg tot pe câte trei ani, dupăcum și comitetul parohial și toate celelalte corporațiuni ale noastre bisericesti, cari sunt supuse alegerei, tot câte pe trei anj devin alese.

§ 27. Chemarea epitropilor parohiali este:

1. A primi dela comitetul parohial pe lângă inventar toată averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și fondurilor, și a o administra după concluzul sinodului și al comitetului parohial.

2. A păstră într'o ladă de fier cu trei chei averea mișcătoare a bisericii, școalei și a fondurilor, precum sunt

banii și alte hârtii de preț și obligațiunile. Dintre cele trei chei ale cassei parohiale, se va păstră câte una la câte un epitrop. Unde sunt numai doi epitropi, acolo a treia cheie se va păstră la paroh, iar unde de prezent sunt mai mulți parohi, la cel designat prin comitet spre aceea.

La deschiderea și închiderea cassei se cere prezența a toți trei indivizii, cari au cele trei chei ale cassei, și aceștia sunt în solid răspunzători pentru starea cassei.

3. A duce un protocol despre percepte și erogate.

4. A duce un jurnal despre starea averii parohiale. Acest jurnal e a se duce în două exemplare, dintre cari, unul se va așeză în cassă, iar celalalt rămâne la epitropi.

5. Cu finea fiecărui an a depune comitetului parohial rațiociniul documentat despre venitele și cheltuielile bisericesti, școlare și fundaționale și a se supune numai decât la o reviziune specială a cassei, ce ar ordina-o comitetul parohial.

6. A nu face nici o eroğațiune nepreliminată, fără împuternicirea comitetului, respective a sinodului parohial.

7. A priveghia, ca edificiile bisericesti, ale școalei și ale altor realități, precum și curtea bisericii, a școalei și a casei parohiale, asemenea și cimiterul să fie în stare bună.

8. A plăti regulat salarele prefapte pentru personalul bisericesc și școlar, precum și ajutoarele persoanelor sărace și ale știpeștiștilor.

Ad. 1. Epitropii nu pot administra averea bisericescă așa după cum îl taie capul pe fiecare dintre ei. Ci ei au să o administreze conform îndrumărilor sinodului și comitetului parohial și în înțelesul eventualelor regulamente și Statute speciale de administrare. Pasagiul din urnă e statorit prin Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești votat în congresul dela 1897 sub Nr. 107 și este oarecum de sine înțeles: căci toate parohiile care au o avere mai însemnată, își au normele lor în privința administrării aceleia, ba și în lipsa de norme scrise în decurs de atâța ani, a trebuit să se formeze o praxă sigură, care face de prisos aducerea de concluze din partea sinodului și comitetului parohial, la fiecare act de administrare.

Pentru arhidieceză cuprinde regulamentul despre administrarea și controla averii parohielor și protopresbiteratelor în

§-ii 13—16 dispoziții speciali în privința administrării, elocărei și valorizării averii bisericești.

Ad. 2. Epitropii de regulă împart agendele ce cad în sfera lor de activitate, între sine, așa că unul administrează cassa și acela este apoi epitrop-cassar, altul administrează averea mișcătoare a bisericii și acesta se numește econom, al treilea administrează averea mișcătoare a bisericii, făclii, disc, odoarele bisericești și altele. — Deși însă încassările și erogatele de regulă le efectuește numai unul, pentru starea cassei au să garanteze toți epitropii cari au câte o cheie dela cassă și eventual și parohul, când una dintre cele trei chei dela cassă se află în păstrarea lui. În cassă se păstrează banii și celelalte hârtii de valoare ale bisericii. Acestea nu-i iertat să se scoată din cassă, decât cu știrea și învoirea tuturor celor trei inși, cari au câte o cheie dela cassă în păstrare. Pentruca epitropul-cassar să nu fie opăcit întru împlinirea chiemărei sale, el are de regulă o cassă de mână separată, în care se păstrează o sumă mai mică de care are lipsă la manipulările de toate zilele și preste care dispune apoi el singur, firește sub controlul colegilor săi epitropi și al comitetului și sinodului parohial.

Curios este, că aici, la caz când sunt mai mulți parohi în parohie, comitetul îl designează pe acela care să păstreze a treia cheie, pre când altcum pe prezidentul sinodului parohial și pe purtătorul oficiului parohial îl designează legea, Statutul organic însuși. Și așa este posibil ca altul să fie prezidentul sinodului și purtătorul oficiului parohial și altul păstrătorul cheii a treia dela cassă.

Ad. 3 și 4. Regulamentul despre administrarea și controla averii parohiale vorbește în § 9 despre jurnalul de cassă, care pare a fi identic cu jurnalul contemplat de Statutul organic sub pct. 4), apoi în § 17, despre contul capitalelor active și pasive.

Jurnalul de cassă se poartă și în înțelesul Regulamentului mai sus pomenit în două exemplare: Un exemplar îl poartă epitropul-cassar și îl păstrează împreună cu documentele în casa bisericii. Exemplarul al doilea însă, legat în formă de protocol, îl poartă parohul, pe care Regulamentul amintit îl instituie de *controlor* al averii parohiale și îl face răspunzător pentru purtarea corectă și facerea la timp a socotelilor bisericești.

Ad. 5. În privința formei și a cuprinsului rațiociniului dispune în Arhidieceză, tot Regulamentul mai sus pomenit în §-ul 8; arătând totdeauna ce acte au să formeze acluzele lui.

Rațiociniul îl vor depune toți epitropii împreună, introducând în el fiecare rezultatul afacerilor de el chivernisite. Epitropii sunt — lucru natural — datori a concede oricând reviziunea cassei. Și anume nu numai atunci când ea se ordină din partea comitetului parohial, ci și când reviziunea o ordină protopresbiterul sau comisarul consistorial.

Indeosebi protopresbiterul este, în sensul § 17 din Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești, dator a revida în fiecare an inventarul și socotelile epitropilor și a scontră cassa parohială cel puțin odată pe an.

Ad. 6. Aici nu este vorba despre o agendă a epitropilor, ci despre ceva ce ei nu sunt îndreptățiți să facă. Și anume epitropii nu sunt în drept să facă vreo eroğațiune nepreliminată, fără autorizarea comitetului sau a sinodului parohial.

Chemarea epitropilor este ca ei să execute bugetul așa cum el a fost compus de comitet și votat de sinodul parohial. Eroğațiuni neprevăzute în buget, nu este iertat ca să le facă. Dacă totuș se ivesc cazuri unde în interesul bisericii se recer eroğațiuni cari în buget nu au fost preliminate, atunci împrejurarea asta trebuie să se supună deliberării comitetului și în cazuri de mai mare însemnătate sinodului și numai dupăce acestea își vor fi dat învoirea lor, se pot face eroğațiunile de felul acesta.

Ad. 7. Indatorirea din punctul acesta privește în prima linie pe comitetul parohial — § 23, pct. 2 și 3. Dela el însă trece asupra epitropilor, cari comitetul va avea numai să-i mai controleze în astă privință.

Ad. 8. Erogatele aci enumerate încă sunt a se face numai întru cât ele sunt provăzute în buget. În înțelesul Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești, mai sus pomenit, ține de datorința epitropilor: să facă și să prezenteze comitetului parohial propuneri și proiecte pentru administrarea averilor, pentru crearea de fonduri, pentru sporirea averilor și a venitelor și în general pentru bunăstarea și progresul economic al parohiei.

Iar în ceea ce privește responsabilitatea epitropilor parohiali Regulamentul mai sus provocat conține în § 18 și 19 următoarele dispoziții. Și anume:

§ 18. Epitropii parohiali sunt responsabili pentru buna administrare a averilor și a venitelor parohiale și sunt obligați să restituie comunei bisericesti toate daunele cauzate prin o administrare necorectă sau contrare cu dispozițiunile aceluși Regulament, precum și prin neglijență sau culpozitate.

§ 19. Dispozițiunile din § 13 al respectivului Regulament, referitoare la suspendarea, amovarea și responsabilitatea materială a comitetului parohial, precum și la instituirea unei comisiuni provizorie de administrare și în fine la urmărirea disciplinară a comitetului, se aplică și are deplină valoare și față de epitropia parohială.

În cazul când protopresbiterul în decursul reviziunii și scontrării casei parohiale constată o fraudă evidentă, este îndreptățit a suspenda epitropia parohială în mod preventiv și a institui o comisiune provizorie pentru administrarea casei parohiale, având însă să facă despre toate acestea imediat raport către senatul epitropesc consistorial, pentru ulterioară competență afacere.

Comitet și epitropie școlară.

Statutul nostru organic, afară de comitetul parohial și epitropia parohială, mai cunoaște încă un așa-numit comitet școlar și o epitropie școlară; numite astfel pentru că ele se înființează anumite, pentru înființarea și susținerea de școale din partea mai multor parohii, spre acest scop întrunite.

Dispoziția Statutului organic în astă privință este următoarea:

§ 28. Acolo unde mai multe comune bisericesti împreună susțin una sau mai multe școale, se alege din comitetele acestor parohii un comitet școlar și prin acesta o epitropie școlară, și așa:

1. Numărul membrilor unui asemenea comitet școlar constă câte din trei membrii aleși din și prin comitetul parohial respectiv.

2. Asemenea epitropia școlară constă din patru membri.

3. Alegerea acestui comitet se face pe 6 ani, iar a epitropiilor pe trei ani.

4. Comitetele și epitropia școlară au acel cerc de activitate în treburile școlare, ce le compete comitetelor și epitropiilor parohiale. (Vezi Suplem. Nr. XVI.)

În sensul Statutului nostru organic fiecare parohie își are școala sa. Școale comune ale mai multor parohii însă se pot înființa atunci, când mai multe parohii învecinate nu sunt în stare a-și susține fiecare pentru sine școala sa proprie, precum și, și mai ales atunci, când mai multe comune bisericesti se întrunesc spre a susține împreună, o școală, comună mai bună, o școală superioară.

Exemplul cel mai frumos în astă privință este gimnaziul rom. gr.-or. din Brașov, pe care l-au înființat și îl susțin cele două parohii din Brașov-Scheiu și Brașov-cetate. Școala centrală din Bran, susținută de toate comunele brăneșene, ș. a. Ca să-și aibă școala aceasta reprezentanța sa și organul său de administrare, se compune pentru ea un comitet separat școlar și o epitropie școlară. — Comitetele școlare se compune din delegații comitetelor parohiilor cari susțin școala; iar epitropia școlară o alege comitetul școlar însuși.

Comitetele școlare constă de regulă din câte trei membrii designați anume spre acest scop, din sinul comitetului fiecărei parohii, părtășe la școala comună. Epitropia școlară constă din patru membrii, și se alege tot numai pentru trei ani, pe când comitetul școlar se compune tot pe câte șase ani.

O abatere dela cele cuprinse în § 28, face «Regulamentul pentru organizarea învățământului în școalele populare» votat de congresul nostru sub Nr. 171/1909. Acela adecă dispune în § 124 sub punct 15. că: Acolo unde toate comunele confesionale dintr'un tract protopresbiteral contribuie la întemeierea și susținerea unei școale *trattuale* comune; — acolo comitetul protopresbiteral înlocuiește pe cel școlar; provăzut de §-ul 28 al Statutului organic.

În ceea ce privește în fine sfera de activitate a comitetului școlar și a epitropiei școlare, precum și drepturile, datorințele și responsabilitatea aceloră, acelea sunt în înțelesul §-lui 28 din Statutul organic și a §-lui 21 din Regulamentul, deja des citat, la fel cu ale comitetului parohial și ale epitropiei parohiale. Astfel deci comitetul școlar se va reprezenta în afară prin președintele său; el va avea se dea îndrumările de lipsă epitropiei școlare, să controleze activitatea ei ș. a.

Activitatea comitetului școlar și a epitropiei școlare, nu se mărginește însă, după cum s'ar părea din stilizarea §-lui 28 Statutului organic, pe lângă afaceri *curat școlare*, ci ea se extinde

asupra tuturor afacerilor — aşadară şi asupra celor economice şi de drept — ale şcoalelor respective. Ba mai mult, în înţelesul concluzului congr. Nr. 115/895 comitetul provăzut în acest § — şi în consecinţă la şcoalele tractuale comune, comitetul protopresbiteral — se consideră ca sinod şcolar al comunelor care susţin şcoala şi ca atare are a alege însuşi pe învăţători sub prezidiul protopresbiterului tractual.

Articol IV.

Parohul.

Intre organele parohiei, prin care ea îşi îndeplineşte agendele sale, se poate numera cu drept cuvânt şi oficiul parohial sau mai bine zicând parohul.

Statutul organic în §-ul 5, unde vorbeşte despre organele parohiei, prin care ea îşi îndeplineşte agendele sale, nu face nici o amintire despre paroh. Noul Regulament pentru parohii însă, votat de congresul din 1909 sub Nr. 184 congr. în §-ul 23, rectifică greşala comisă şi numără pe oficiul parohial între organele parohiei, atribuindu-i următoarele agende. Şi anume:

a) Să reprezinte comuna bisericească în toate afacerile ce privesc parohia, afară de cazurile circumscrise în § 8 al Regulamentului congresual al afacerilor epitropeşti şi § 17 din Statutul organic, cari sunt rezervate comitetului parohial.

Mai înainte de toate observăm că aici peste tot nu poate fi vorba de oficiu parohial, ci de paroh; căci oficiul peste tot nu poate reprezenta, ci parohul ca atare are să reprezinte parohia sa. El are să convoace sinodul parohial, să pregătească lista membrilor sinodului şi să îndeplinească toate acele agende ce §-ul 23 le atribuie oficiului parohial.

În ceea ce priveşte însă reprezentarea comunei bisericeşti, aci trebuie să facem iar deosebire între reprezentare şi reprezentare: În înţelesul §-lui 17 Statutul organic şi al §-lui 8 Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropeşti, comuna bisericească o reprezintă comitetul parohial şi respective preşedintele aceluia în afară. Va se zică parohului, dacă nu e însuşi preşedintele comitetului parohial — nu-i mai rămâne decât să reprezinte comuna bisericească *întăuntru*. La înţeles vorbind comitetul parohial reprezintă comuna bisericească în toate afa-

cerile ei de drept şi administrative, pe când parohul o va reprezenta mai mult numai în cele formale.

b) Să convoace sinodul parohial ordinar şi cele extraordinare la termeni statutar, respective la termenul pus de autoritatea superioară. Mai departe să convoace comitetul parohial pentru a se constitui, cel mult în 8 zile după alegere.

Sinoadele parohiale, ordinare şi extraordinare nu se pot întruni, dacă nu le conchiamă parohul, care e preşedintele natural al aceluia, sau protopopul. Deasemenea comitetul parohial nu se poate constitui, dacă nu-l va convoca parohul; căci altcineva nu este care să-l poată convoca, după ce comitetul numai după constituire îşi are preşedintele său, care apoi îl convoacă însuşi de aci înainte.

c) Să pregătească şi prezenteze în comitet şi sinod lista membrilor sinodului parohial pentru fiecare an care — după satorirea definitivă — are să rămână la oficiu şi din ea să deie copii autenticate pentru toate alegerile ce se fac în decursul anului.

Nime altul nu este, aşa ca parohul în poziţia de a compune lista membrilor sinodului parohial, nici nu poate fi altcineva chemat ca să păstreze această listă şi să dea copii autentice din ea.

Statutul organic zice în § 6 că membrii sinodului parohial sunt toţi parohienii, maioreni, de sine stătători, nepătaţi, cari îşi împlinesc datorinţele parohiale. Însă dacă, de câteori se întruneşte sinodul, ar trebui mai întâiu să se constate, care sunt membrii îndreptăţiţi ai aceluia, atunci sinoadele şi-ar pierde mai totdeauna timpul cu întrebarea cari sunt şi cari nu sunt îndreptăţiţi a lua parte la sinod? Spre a încunjiura acest neajuns, se compune la începutul fiecărui an, lista parohienilor aceluia cari sunt îndreptăţiţi a lua cu vot decizător, parte la sinod. Şi anume lista o compune mai întâiu parohul, care în calitatea sa aceasta este în prima linie chemat a cunoaşte pe credincioşii săi din parohie şi relaţiunile lor, şi o subşterne comitetului parohial la finea anului spre cenzurare. Comitetul parohial în şedinţa sa ordinară din Decembrie cenzurează lista şi dacă e de lipsă o rectifică şi o subşterne apoi proximului sinod din Ianuarie anul următor spre cenzurare şi stabilire. Amănuntele în privinţa stabilirii listei se cuprind în §-ful 8 al Regulamentului pentru parohii din 1909 Nr. 184 congresual.

d) Să îngrijască de redactarea corectă a protocoalelor luate în comitet și sinod, de verificarea lor și de introducerea lor în cartea întocmită și legată spre acest scop, care se va păstra la oficiul parohial».

Aici i-se impune parohului între împrejurări și anume pentru cazul când el nu este prezidentul comitetului parohial, o îndatorire anevoioasă: Anume ca el să îngrijască de redactarea corectă și verificarea protocoalelor luate în comitetul parohial, — lucru care cade în competența prezidentului respectivei corporațiuni. — Dar parohul e singura persoană oficială asupra căreia autoritățile bisericești pot dispune necondiționat. Și astfel este explicabil pentru că tocmai lui i-se impun între toate împrejurările redactarea corectă și verificarea protocoalelor luate în comitet și sinod; introducerea lor în cartea întocmită și legată spre acest scop și păstrarea la oficiul parohial.

e) Să poarte matriculele botezaților, cununaților și morților; să deie din ele extrase, la cererea autorităților și a particularilor. Ceste din urmă pe lângă taxele legale».

Agendele aici enumerate aparțin mai mult chemării parohului ca atare, decât membrului comitetului parohial, care din urmă cu astfel de agende de loc n'are să se ocupe.

f) Să primească toate exhibitele care privise comuna bisericească și să poarte protocolul de exhibite despre piesele întrate dela diferitele officii, autorități și particulari.

g) Să îngrijască de rezolvirea actelor întrate la oficiul parohial, la terminii puși.

h) Să îngrijască de arhiva parohială, păstrată într'un local sau dulap separat cu încuietore».

Multe dintre afacerile ce vor intra la paroh, vor cădea în competența comitetului sau a sinodului parohial. Parohul și dacă nu este prezidentul comitetului parohial, trebuie să le primească — căci comitetul parohial nu are alt organ spre acest scop. Trebuie mai departe să îngrijască el însuși și dacă nu e prezidentul comitetului ca afacerile să se rezolveze și încă e timpul său — și în comitet. Mai departe tot el are să îngrijască ca hotărârile aduse să se ia corect la protocol, să se execute; iar actele referitoare la osăbitele obiecte să se păstreze în arhiva parohială într'un dulap separat închis.

Comitetul și sinodul parohial n'au protocoale de esibite separate, nici arhiv separat. De aceea parohul trebuie să îngri-

jască și despre acestea, pentru că el este officiant bisericesc și ca atare mai mult supus disciplinei bisericești, decât laicii din comitet și sinod.

i) Să țină în evidență numărul credincioșilor săi, purtând protocol parohial — conscripția parohială — despre numărul familiilor, numărul sufletelor, despre ceice știu ceti și scie, despre ceice cercetează școala poporală și alte școale, despre cei emigrați, despre cei veniți la biserica noastră și despre cei trecuți dela biserica noastră, cari în senzul legilor 5 ani după trecere au să supoarte impozitele culturale și despre ceice viețuiesc în nelegiuire și ceice sunt căsătoriți fără binecuvântarea bisericești».

Dupăcum se vede, chiar și numai în punctul acesta 'i se impun parohului o sumețenie de agende, cari în legătură cu celelalte îndatoriri din celelalte puncte, fac chemarea parohului cât de grea.

În punctul acesta se cuprinde însă și o neexactitate, întru cât adecă se zice aci, că cei trecuți dela biserica noastră au să supoarte impozitele culturale încă în cinci ani după trecere, asta nu este adevărat. Căci în sensul Art. de lege XLIII, 1895 § 24 și § 25 numai atunci au cei trecuți să supoarte impozitele culturale încă în 5 ani după trecere, dacă ei nu intră în sânul altei confesiuni recepte. Iar dacă intră în sinul vre-unei confesiuni recepte, atunci au să supoarte numai impozitele votate deja înainte de trecerea lor. Legea dupăcum se vede, vrea să lovească numai pe cei fără confesiune, sau cari intră în sânul vreunei secte nouă.

l) Să poarte o consemnare despre cărțile din biblioteca parohială, despre cărțile rituale aflătoare în biserică și la strană, despre donațiunile făcute pe seama școalei ori a bisericești cu o scurtă descriere a persoanelor, cari au donat și a scopului și timpului în care au făcut donațiunea».

m) Să îngrijască ca parohia și oficiul parohial să aibă sigil parohial, pentru sigilarea documentelor cu ceară și alt sigil pentru imprimarea cu vâpseală, cum și toate regulamentele votate de sinoadele eparhiale și congresele naționale, de asemenea protocoalele acestora dela introducerea vieței constituționale».

Protocoalele congresuale și regulamentele votate de congres, au să se procure pentru parohiile din întreaga mitropolie; pe când cele votate de sinoadele eparhiale, precum și proto-

coalele acestora, lucru natural — au să se procure numai pentru parohiile din eparhia respectivă.

n) Fiindcă organele parohiale se schimbă, oficiul parohial păstrează toate documentele privitoare la parohie și adevă: condicile privitoare la raționinile bisericești și școlii, inventarul, absolutul și documentele de cassă, contractele de cumpărări, vânzări și donațiuni, planurile despre zidirea bisericești, școlii, a casei parohiale, planurile pentru exploatarea pădurilor, un extras din foaia funduară despre averea bisericești și școlii, foaia catastrală, coalele de equivalent libelele de dare, pe cari le poate da și episcopilor pe lângă revers din caz în caz.

Dispoziția din punctul acesta stă la părere în contradicție cu Statutul organic § 27 pct. 2 și cu Regulamentul pentru administrarea afacerilor episcopice § 16 lit. b) unde se zice: că chemarea episcopilor parohiali este, a păstra într'o ladă de fier cu trei chei averea mișcătoare a bisericești, școlii și fundațiilor, precum sunt banii și alte hârtii de preț și obligațiunile. Nu este însă contradicție, pentru că în lada de fier au să se păstreze numai banii și hârtiile de valoare, cari încă reprezintă preț de bani. Toate celelalte documente și instrumente însă, au să se păstreze în înțelesul acestui punct la oficiul parohial, din pricină că organele parohiale se schimbă și astfel aceste documente și instrumente ar fi expuse să se tot strămute dela un loc la altul. Sub organele parohiale, cari se schimbă, sunt a se înțelege comitetul și episcopia parohială cari se schimbă tot la trei ani. Parohul încă nu este pentru vecie; dar el este instituit pe viață, pe când oficiul parohial e neperitor.

Având episcopi sau membrii comitetului parohial lipsă de documentele și instrumentele păstrate la paroh, le pot ridica dela acesta pe lângă revers de primire și îndatorirea de a le restitui, îndată ce nu vor mai avea trebuință de ele.

o) «Pentru a preîntîmpina orice neplăceri cu organele statului, la oficiul parohial se păstrează toate documentele primite dela matriculantul civil despre cazurile de nașteri, căsătorii și morți și la finea anului se pun într'un plic și se păstrează la arhivă».

p) «Despre cei născuți, și încă nebotezați, oficiul parohial ține evidență separată».

Spre a da mai multă greutate îndatoririlor de mai sus, Regulamentul conține încă dispoziția: că neîmplinirea oricărei

recerinți — vrea să zică îndatoriri — din punctele înșirate mai sus se pedesește prin organele legale. (ca și când alte întreprinderi nu s'ar pedepsi deloc, sau nu prin organele legale!)

Afară de îndatoririle de mai sus și de cele pe cari parohul duhovnic și părinte sufletesc le are, el este încă și directorul local al școlii confesionale. Ca atare, în sensul §-ului 145 pct. 7 din Regulamentul pentru organizarea învățământului votat de congres sub Nr 136/1906 are datoria a cerceta cel puțin de douăori pe săptămână școala, precum și a îndeplini toate agendele ce i le impun dispozițiile Regulamentelor congresuale de sub Nr. 136/906 și de sub Nr. 171/909.

În deosebi este parohul dator a purta o evidență exactă despre administrarea și plățirea regulată a salariului învățătoresc. Rglmnt 171/909 § 42. Iar acolo unde comunele bisericești susțin școală confesională, dar nu voiesc a întregi leafa învățătorului la suma prescrisă de lege, acolo parohul este dator a se îngriji din oficiu ca să se facă aruncul trebuincios spre acoperirea salariului învățătoresc. Rglmnt Nr. 136/906 § 55. În fine parohul, în sensul Regulamentului despre administrarea și controlul averii parohiilor și protopresbiteratelor în arhidieceză e și *controlor* al averii parohiale și ca atare răspunzător pentru purtarea corectă și facerea la timp a socotelilor bisericești.

Lângă toate acestea mai obvine că în sensul §-lui 3 al Normativului pentru bibliotecile parohiale, cade în sarcina lui și supraveghierea asupra administrării și manipulării bibliotecii parohiale ș. a.

CAP. II.

Protopresbiteratul

Protopresbiteratul este în organizația bisericii noastre prima categorie de întruniri — nu a singuraticilor credincioși — ci a mai multor comune bisericești și totdeauna un for de administrație și justiție pe seama comunelor din protopresbiterat și a credincioșilor dintr'ânsele. În fruntea lui stă protopresbiterul, care conduce trebile bisericești, școlare și fundamentale din protopresbiterat, împreună cu organele aceluia. Protopopul însă este totdeauna, și mai ales, organul consistorului, care din pricină că multe afaceri ale comunelor bisericești și ale credincioșilor trec peste competența protopresbiteratului și se rezolvă

direct la consistor — mijlocește comunicarea între consistor și comunele bisericesti, respective credincioșii din protopresbiterat și îndeplinește cercetările și hotărârile consistorului eparhial.

Protopresbiteratele, ca corporațiuni de sine stătătoare în organismul bisericii, au astăzi puțină însemnătate. Fiindcă judecătura de sine stătătoare în cauzele matrimoniale, în urma introducerii căsătoriei civile, li s'a luat, iar agendele administrative date în competența protopresbiteratelor sunt așa de puține și atât de neînsemnate încât abia mai merită ca pentru ele să se susțină scaunele protopopești și celelalte organe ale protopopiatului.

Alta este protopopul, mai ales ca organ al consistorului eparhial. El este în tot cazul o necesitate. Dar și-ar putea îndeplini misiunea sa și fără de celelalte aparate ale protopopiatului.

Congresele noastre naționale-bisericesti îndată după introducerea constituției bisericesti s'au ocupat cu arondarea și organizarea protopresbiteratelor. Deja congresul dela 1870 a statorit prin concluzul de sub Nr. 157/870 principiile pentru arondarea și organizarea protopresbiteratelor; iar proiectarea arondării și organizării lor a conezut-o singuraticelor eparhii, cu îndrumarea ca operatele lor să le subștearnă congresului spre aprobare. Arondarea și organizarea din nou a protopresbiteratelor a și urmat în cursul timpului și a fost aprobată din partea congresului, conform operatului alăturat la protocolul congresual din 1886 sub Lit. I). Arhidieceza însă nu s'a mulțămît cu arondarea dela 1886, ci la anul 1900 și prin concluzul sinodului arhidiecezan de sub Nr. 107/900 a pus la cale o arândare nouă, carea și-a primit sancțiunea sa prin concluzul congresual Nr. 57/900. La anul 1905 arhidieceza prin concluzul sinodal Nr. 38/905 a mai înființat un protopresbiterat nou al «Geoagiului» — creațiune nouă confirmată de congres prin concluzul 74/906.

Iar în dieceza Aradului, prin concluzul Nr. 64/913, s'a în-cuviințat împărțirea protopopiatului de până aci al Timișoarei în două protopopiate și respective desfacerea alor 14 comune bisericesti dela acest protopopiat și a comunei bisericesti Sân-Nicolaul mic dela protopresbiteratul Lipovei și formarea unui protopresbiterat nou cu sediul în Vinga, din ele.

Totdeauna sub Nr. 65/913 sinod. sinodul arădan a îndrumat pe consistorul din Arad și cel din Oradea-mare, ca

chestiunea arondării din nou a protopopiatelor să o facă obiect de studiu și întrucât ar află de necesar să facă proximalui sinod propuneri în privința arondării din nou a protopopiatelor.

§ 29. Protopresbiteratul este întrunirea mai multor comune bisericesti, având un protopresbiter, ca antiste în trebile lor bisericesti, școlare și fundamentale; protopresbiterul trebuie să locuiască în acel loc al protopresbiteratului, care este mai îndemână comunelor bisericesti din protopresbiterat. (Vezi suplem. Nr. VIII și XVII.)

Protopresbiteratul nu este numai întrunirea comunelor bisericesti, ci și întrunirea tuturor credincioșilor din protopresbiterat spre îndeplinirea afacerilor lor bisericesti, școlare și fundamentale. Pentru că toți credincioșii iau parte la alegerea protopresbiterului și toți stau sub jurisdicțiunea lui în trebile bisericesti.

În privința locuinței protopopului congresul din 1881 sub Nr. 129 congr. a dispus următoarele:

«Protopopul este dator să locuiască în comuna centrală a protopresbiteratului. Dacă însă cu ocaziunea punerii în lucrare a arondării, parohia din comuna centrală este ocupată prin alt paroh: protopresbiterul, încât locuiește în protopresbiterat, rămâne în parohia sa, având a ocupa parohia centrală numai după devenirea ei în vacanță; iar dacă locuiește pe teritoriul altui protopresbiterat, are să se mute în comuna centrală, fără a avea drept să ocupe parohia centrală».

Congresul dela 1897 sub Nr. 74/897 congr. a adus mai departe concluzul următor:

«Administratorii protopresbiterali se denumesc prin consistorul eparhial; iar proviziunea interimală și anume până la proxima întrunire a consistorului o face președintele consistorului.

Îndată ce se naște necesitatea de a se institui în vre-un protopresbiterat vacant, administrator, pe acesta îl denumește în mod provizor președintele consistorului; adevă episcopul și respective locșitorul său, vicarul episcopesc, sau apoi cel mai bătrân asesor consistorial.

Denumirea aceasta însă are valoare numai până ce se întrunește consistorul plenar, care este apoi în drept a institui însuși pe administratorul protopresbiterat.

§ 30. Protopresbiterul își îndeplinește afacerile: 1) prin scaunul protopresbiteral, 2) prin sinodul protopresbiteral, 3) prin comitetul protopresbiteral, și 4) prin epitropia protopresbiterală.

Protopresbiteratul are cu un organ mai mult decât parohiile. Și anume afară de sinod, comitet și epitropie parohială mai are și un scaun protopresbiteral. Pe lângă acestea mai putem numi și pe protopresbiterul însuși ca organ și încă cel mai de frunte al protopresbiteratului.

Articol I.

Scaunul protopresbiteral.

§ 31. Scaunul protopresbiteral este acea autoritate în afacerile bisericesti, care în acestea în general, iar în cele mai jos enumerate în special formează forul de prima instanță în mitropolie.

Scaunul protopresbiteral este o creațiune singură în felul ei în organizația noastră bisericească. Pecând parohia, eparhia și mitropolia au numai sinoade, comitete — consistorii — și epitropii, protopresbiteratul mai are pe deasupra și un scaun protopresbiteral. Și acesta se și compune cu abatere dela principiul, urmat la compunerea comitetelor și consistoriilor, numai din preoți așa că elementul mirean este de tot exclus din scaunele protopresbiterale. Împrejurarea aceasta a dat ansă la o desbatere și dispută animată chiar la alcătuirea Stat. organic. Pretinzând o mare parte dintre reprezentanții mireni ca barem jumătate dintre asesorii scaunului protopresbiteral să fie aleși dintre mireni, cari, aceștia din urmă să ia parte numai la decderea cauzelor disciplinare preoțești și la acelor matrimoniale unde se tratează de despărțirea căsătoriei de tot, ori de pat și de masă. Dar propunerea aceasta nu s'a primit din motiv că ea ar fi în contradicere cu canoane pozitive și cu praxa bisericească. Și așa s'a primit apoi textul din Statutul organic.

Textul §-ului 31 însă după părerea noastră nu este exact. Pentru că în el se zice că scaunul protopresbiteral formează forul de prima instanță în afacerile bisericesti în general și în afacerile enumerate în § 33 Statutul organic în special. Sunt însă o mulțime de afaceri ale parohiilor și credincioșilor lor, ba pu-

tem zice că toate afară de cele enumerate în § 33, — cari dela parohie și organele ei, trec direct în competența consistoarelor eparhiale și astfel de loc nu cad în competența scaunului protopresbiteral. Pentru acestea deci scaunul protopresbiteral nu formează nici un for. Spre pildă toate concluzele comitetelor și sinoadelor parohiale, cari au lipsă de aprobare, spre a putea dobândi deplină valoare, își primesc aprobarea lor dela consistoarele eparhiale.

Astfel deci scaunul protopresbiteral este, după cum se zice aceasta și în § 33 Statutul organic un for special pentru afacerile enumerate în § 33 Statutul organic.

§ 32. Scaunul protopresbiteral constă afară de protopresbiter sau suplantul acestuia, ca prezident, — din șase parohi, ca membri cu vot decisiv, apoi din un defensor matrimonial și un notar cu vot consultativ. (Vezi Supl. Nr. 11).

Cești doi din urmă pot fi și dintre capelani, diaconi sau mireni, având notarul a purtă protocolul, a se îngriji de lucrările scripturistice, expediții și arhiv.

Scaunul protopresbiteral constă afară de protopop ca prezident, din șase membri ordinari. Însă fiindcă la aducerea de concluze valide, se recer în sensul § 34 Statutul organic, afară de prezident patru votanți, iar din cei șase ușor pot se lipsască dela ședință atâta, încât să nu se poată aduce concluze valide, de aceea congresul prin concluzul său Nr. 73/1874 a dat auto-rizație protopresbiteratelor aceloră, în cari se simte trebuința, ca pe lângă cei șase membri ordinari, să mai poată alege și membri suplenți în scaunul protopresbiteral.

Defensorul și notarul cari au numai vot informativ, pot fi aleși și dintre mireni.

Notarul însă pe lângă ducerea protocolului, are a se îngriji și de lucrările scripturistice și de expediții și de arhiv, agende ce la parohii, în senul Regulamentului pentru parohii § 23 lit. *d*, *g* și *h* are să le îndeplinească parohul însuși. De «Normativul privitor la regularea funcțiunei organelor protopresbiterale» instituite în temeiul §-ului 30 din Statutul organic, votat de congresul din 1912 sub Nr. 501/M. impune și programul îngrijirea de expedarea și executarea concluzelor luate.

§ 33. De competența scaunului protopresbiteral, ca for de prima instanță, se țin următoarele obiecte:

1. A complană și eventual a decide diferențele escate între preoți, controversele comunelor parohiale în privința exagerării competenței stolare și privitoare la alte controverse cauzate de preoțime, diferențele privitoare la scutarea stolei și altor venituri legale preoțești din partea comunelor parohiale sau a singuraticilor credincioși.

2. A complană și eventual a decide controversele referitoare la logodnă (încredințare) și căsătorie în partea lor canonică.

3. A priveghia asupra ducerii acurate a protocoalelor matriculare și altor protocoale parohiale; a pertracta obiecte bisericesti și disciplinare preoțești, pe cari consistorul le încredințează scaunului protopresbiteral, ca forului de prima instanță; a examina alegerile de paroh, capelan, diacon și ale altor fețe bisericesti.

4. A priveghia asupra purtării fețelor bisericesti.

Ad 1. Stilizarea acestui § e cât se poate de mică și inoportună. De aceea noul «Normativ» referitor la regularea agențelor organelor protopresbiterale, votat de congresul din 1912 sub Nr. 501/M. mai sus pomenit — și precizează în punctul III mai de aproape agendele scaunului protopresbiteral.

Scaunul protopopesesc este chemat, să împace și în caz de lipsă să decidă: diferențele între preoții din tract. Mai departe controversele în privința exagerării și a scurtării competențelor stolare și a altor venituri preoțești, ivite între preoți și comunele parohiale, ori credincioșii lor.

Ad 2. Chemarea cea adevărată a scaunelor protopopești a fost pertractarea și deciderea proceselor matrimoniale. Cu introducerea căsătoriei civile prin Art. de lege XXXI/1894 s'a luat judecătura în cauzele matrimoniale din mâinile confesiunilor, și s'a dat în competența tribunalelor regești. Iar prin Art. de lege XXXIII/1894 s'au introdus matriculele de stat, obligatoare. În urma acestor împrejurări scaunele protopopești și oficiile parohiale, ca purtătoare de matricule au pierdut mult din însemnătatea lor de mai înainte.

Deoarece însă tribunalele civile nu pot fi, după părerea bisericii în drept să desființeze căsătoriile bisericesti încheiate, în partea lor sacramentală, ci aceasta cade și rămâne în competența forurilor bisericesti, de aceea congresul nostru național

a susținut și pe mai departe competența forurilor noastre bisericesti în privința despărțirii căsătoriilor în partea lor sacramentală. Însă fiindcă procedura matrimonială de până aci, votată de congres sub Nr. 266/878, era acum prea greoaie și nu mai corespunde împrejurărilor create prin introducerea căsătoriei civile cu urmările ei: de aceea congresul dela anul 1900 a votat un nou Regulament, mai sumar și expeditiv pentru procedura judecătorească în cauzele matrimoniale. Iar congresul dela 1912 sub Nr. 98 a votat alt Regulament și mai sumar pentru pertractarea și deciderea căsătoriilor, în partea lor sacramentală.

Ad 3 și 4. Priveghierea asupra ducerii acurate a protocoalelor matriculare și altor protocoale parohiale, precum și priveghierea asupra purtării fețelor bisericesti, cu anevoie o va putea îndeplini o corporațiune, cum este scaunul protopresbiteral; aceea va trebui după natura lucrului să o îndeplinească protopopul însuș.

Iar în ceea ce privește pertractarea și deciderea în prima instanță a altor obiecte bisericesti și disciplinare preoțești, aci scaunul protopopesesc întrevine, după Statutul organic, numai ca for delegat, va să zică fără a avea o jurisdicțiune proprie. Totuș Regulamentul disciplinar votat de congres sub Nr. 179/1909 îi atribuie — nu scaunului protopopesesc — ci protopopului însuș, în § 6 un oarecare drept de disciplină față de subalternii săi; față de cari poate aplica însuș pedepsele prescrise în acel Regulament § 4 lit. a) b) adică admonițiune și înfruntare în scris, precum și pedeapsa de sub c) amendă până la 20 coroane.

Examinarea alegerilor de paroh, capelan, diacon și altor fețe bisericesti, încă nu cuprinde în sine act de jurisdicțiune: pentru că scaunul protopopesesc nu poate însuș decide asupra acestor alegeri, ci are numai a le examina și a-și da o părere în privința lor, părere de altcum nenormativă, pentru consistorul eparhial, care este chemat să decidă.

§ 34. Spre aducerea unui conclud valid se recere, ca afară de prezident și notar, să fie de față cel puțin 4 membri.

Când voturile sunt egale, dirimă votul prezidentului.

Concluze valide se pot aduce numai dacă afară de prezident și notar sunt prezenți cel puțin patru membri ordinari ori și numai suplenți. Când voturile sunt egale se ridică la valoare de conclud părerea la care s'a alăturat prezidentul.

§ 35. Membri scaunului protopresbiteral nu pot fi rudiți între sine până la al 6-lea grad de sânge și al 4-lea de cuscrie, și nu pot lua parte la pertractările, unde cu vre-o parte litigantă sunt în aceeaș măsură rudiți.

Aceasta este o dispoziție egală pentru toate corporațiunile noastre bisericesti, afară de comitetul protopresbiteral, la care nu este prin lege exchisă nemotenia.

Aici însă li se interzice membrilor scaunului protopresbiteral și de a lua parte la pertractări, unde cu vre-o parte litigantă sunt până la al 6-lea grad de sânge, sau al 4-lea grad de cuscrie înrudiți.

Acesta este singurul caz de exchidere dela funcționare din pricină de interes, statorit de Statutul organic. — Legislațiunea mai nouă a statorit însă astfel de cazuri de exchidere și pentru membrii comitetului parohial și ai consistorului eparhial. Vezi notițele la §§-ii 23 și 112 Statutul organic.

§ 36. Scaunul protopresbiteral va ține regulat ședințele sale din lună în lună; însă în cazuri urgente se pot ține și ședințe extraordinare.

În ziua de azi, unde cele mai însemnate obiecte, spre pildă judicatura exclusivă în cauzele matrimoniale, — s'a scos din competența scaunelor protopresbiterale lipsește necesitatea ca scaunele protopresbiterale să se întrunească în fiecare lună. De aceea noul «Normativ» mai sus menționat, votat de congresul din 1912 sub Nr. 68/1912 congr. și dispune că atunci când lipsesc obiectele de pertractat, să nu se țină în respectiva lună ședința a scaunului protopopesc. Iar protopopul ia act despre aceasta, având a raportă în ședința următoare.

§ 37. Apelațiuni dela scaunul protopresbiteral se pot face la consistorul eparhial în 14 zile, iar cele mai târziu făcute nu se iau în considerațiune, și hotărîrea scaunului protopresbiteral se pune în lucrare, afară de cauzele matrimoniale terminate cu totala despărțire a părților, cari trebuiesc din oficiu subșternut consistorului respectiv.

Apelul în contra hotărîrilor scaunului protopresbiteral are să se facă asemenea ca și în contra hotărîrilor celorlalte corporațiuni bisericesti. Ecsepție formează însă hotărîrile aduse în cauzele matrimoniale, cari și dacă nu se face apel, din oficiu

trebuiesc sușternute consistorului eparhial spre deciderie. Aceasta este însă o dispoziție învechită. Pentru că legislațiunea mai nouă nu mai cunoaște precauțiunea aceasta prin nimic justificată. Și în procesele matrimoniale purtate înaintea forurilor civile în urma dispoziții Art. de lege XVII/1907 § 6 subșternerea din oficiu a sentințelor aduse în cauze matrimoniale, la instanțele superioare, nu mai are loc. Ar fi deci timpul suprem ca și în sinul bisericii să se facă această înlesnire, ca să nu se facă divorțarea înaintea forurilor bisericesti mai anevoioasă ca înaintea celor civile.

În sensul noului Regulament de procedură în cauze matrimoniale votat de congresul național bisericesc la anul 1912 sub Nr. 98/1912 congresual procedura referitoare la desființarea bisericescă, a căsătoriilor din partea forurilor civile deja desființate, are să se îndeplinească din oficiu și fără spese. — Păcat însă că și acum se mai inzistă, că sentința scaunului protopopesc să se suștearnă din oficiu consistorului eparhial spre reviziune și aprobare. Ba § 1 din respectivul Regulament vorbește chiar și de consistorul mitropolitan, ca a III-a instanță în aceste cauze, fără însă să precizeze cazurile când acesta ar avea să întrevină. Negreșit că numai atunci când instanțele inferioare ar avea păreri contrare în privința desfacerii căsătoriei; un caz acesta care anevoie se va putea ivi.

Articol II.

Sinodul protopresbiteral.

Cu sinodul protopresbiteral se începe un nou fel de reprezentare în constituția noastră bisericescă. Și anume o reprezentare separată a preoțimei și alta iar separată a mirenilor, care se continuă de aci înainte și în sinoadele eparhiale și congresul național bisericesc și pătrunde și în delegațiunile acestora în comitetul protopresbiteral și în consistoarele eparhiale și cel mitropolitan.

În toate acestea preoțimea este reprezentată cu una a treia parte, iar mireni cu două din trei părți a membrilor respectivei corporațiuni. Pentru sinoade se fac și alegerile deosebit. Preoții își aleg deosebit reprezentanții lor dintre dânsii; mireni iarăș pe ai lor separat. În sinoade însă lucră toți împreună.

Toți laolaltă aleg apoi comitetele protopresbiterale și consistoarele: dar așa ca toate acestea, ba chiar și singuraticele comisii din ele să consistă în una a treia parte din preoți și în două terțialități din mireni.

Va să zică elementul preoțesc care în proporția numărului este disparent față de cel mirenesc, vrea să-și aibă asigurată prin lege influința sa și în afacerile administrației bisericești, pe lângă că toate corporațiunile sunt prezidate și conduse numai de dignitari clericali. În chestiile spirituale și dogmatice însă elementului mirean nu i se dă absolut nici o influință, aici preoțimea dispune singură și după bunul său plac.

§ 38. Sinodul protopresbiteral este reprezentanța preoțimii și a comunelor parohiale din protopresbiterat — așa, ca preoțimea să fie reprezentată în o terțialitate, iar comunele parohiale în două terțialități.

În protopresbiteratul care numără peste 20,000 de suflete, numărul membrilor sinodului protopresbiteral constă din partea preoțimii din 12, din partea comunelor bisericești din 24; iar unde numărul sufletelor este mai mic de 20,000, acolo va constă din partea preoțimei din 8, iar din partea comunelor bisericești din 16 membri.

Textul §-ului acestuia este evident neexact. Pentru că în sinodul protopresbiteral nu este reprezentată preoțimea și apoi comunele din tract; ci reprezentate sunt preoțimea și mirenimea sau credincioșii din tract. Și cumcă aceasta așa este reese, din dispoziția §-ului 48 Statutul organic conform căreia nu fieștecare comună își trimite reprezentanții săi în sinod, ci tractul se împarte în scopul alegerii reprezentanților mireni în cercuri electorale, după numărul credincioșilor și respective alegătorilor, — așa că unele comune aleg câte doi și mai mulți reprezentanți. Altele mai mici nu aleg pentru sine nici unul; ci credincioșii din ele numai în legătură cu alți credincioși din alte comune, aleg împreună un deputat mirenesc. Dar și fără de aceasta în tot organismul nostru bisericesc nu aflăm nicăiri comunele parohiale, ci tot numai pe credincioșii din ele reprezentați. Astfel la sinodul eparhial și la congres, alegerile se fac de regulă după comune; dar pentru aceea nu comunele, ci credincioșii sunt reprezentați în sinoade și în congrese.

Imprejurarea că numărul membrilor sinodului protopresbiteral atârână dela numărul credincioșilor din tract, încă dove-

dește că credincioșii și nu comunele parohiale sunt reprezentate în sinodul protopresbiteral.

§ 39. Acele sinoade, cari aleg pe protopresbiter, constau din număr îndoit de membri. (Vezi suplem. Nr. IX).

Sinoadele electorale se compun din numărul îndoit al membrilor sinoadelor ordinare. Și anume, atunci când este să se aleagă protopop în sinodul protopresbiteral se mai aleg pe lângă membri deja aleși ordinari, încă odată atâția membri extraordinari, cari n'au de a se ocupa decât cu alegerile și chestiile referitoare la ele. Mandatul acestor membri expiră cu terminarea actului de alegere. Va să zică atunci când protopopul ales a fost deja și întărit, căci rămânând alegerea fără rezultat membri extraordinari participă la alegerile noi, până atunci până când urmează întărirea celui ales.

§ 40. Membri sinodului protopresbiteral se aleg pe trei ani și se pot realege.

Membri eclesiastici ai sinodului protopresbiteral se aleg prin preoțimea tractuală, în locul destinat; iar cât pentru membri mireni, protopresbiteratul se împărțește în atâtea cercuri electorale, câți membri mireni sunt a se alege în înțelesul §-lui 38.

Pentru sinodul alegător de protopresbiter, în fiecare cerc electoral se aleg câte doi membri mireni.

Alegători sunt toți aceia, cari posed calitățile prescise în § 6.

Dispozițiunile necesare pentru conducerea și efectuarea actului de alegere se concred consistorului eparhial, până la altă dispozițiune ce se va face din partea sinodului eparhial.

Durata timpului pentru care se aleg este la membri sinodului protopresbiteral aceeaș ca și la toate celelalte officii și corporațiuni bisericești, de 3 ani.

Numai chiar comitetul școlar — Stat. org. § 28 — face în această privință o excepție, întrucât adecă membri lui se aleg pe un period îndoit, adecă pe 6 ani.

Alegători sunt și pentru sinodul protopresbiteral ca și pentru sinoadele eparhiale și pentru congres, toți credincioșii gr.-orientali, cari sunt membri vre-unei parohii din tract; posed așazicănd indigenatul bisericesc.

Modalitatea alegerii protopresbiterului Statutul organic nu o precizează — ca d. e. pe a alegerii episcopilor și a mitropolitului; ci în privința alegerii protopresbiterilor a dat deocamdată mână liberă consistoarelor eparhiale, ca ele să o reguleze după buna lor chibzuială.

Congresul dela anul 1888 sub Nr. 136/888 congr. a votat apoi un Regulament special pentru procedura de observat la alegerea de protopresbiter, — cu care ne vom ocupa mai de aproape la § 51 din Stat. org. și cei următori.

Statutul organic cuprinde în privința alegerilor membrilor sinodului protopresbiteral numai dispozițiile fundamentale; conerezând fixarea detaliilor, singuraticelor consistoare eparhiale. Acestea din urmă prin ordinațiuni au regulat deocamdată procedura de observat, rămânând ca cu timpul să o reguleze prin Normative speciale. Aceasta a făcut-o până acum numai sinodul eparhial din Arad, care în legătură cu Normativul congressional cu Nr. 68/912 privitor la regularea funcțiunii organelor protopresbiterale, a votat în sinodul său din 1913 sub Nr. 61/1913 sin. un Normativ special în privința alegerilor deputaților la sinodul protopopesc.

Dispozițiile mai de seamă în această privință sunt: că deputații clericali în număr de jumătate ca cei mireni, să aleg *deodată* într'un așa numit colegiu electoral constător din toți preoții din tract, sub conducerea protopopului sau substitutului său. Deputații mireni se aleg în cercurile în care s'a împărțit tractul, astfel că din fiecare cerc să se aleagă câte un deputat.

Alegerile urmează dealtcum așa ca și cele pentru sinoadele eparhiale; numai cât că în colegiul electoral clerical, se aleg dintr'una toți deputații clericali și protocolul de alegere servește drept credențional pentru toți și de aceea se și promovează protopresbiterului direct. Tot asemenea se promovează protopresbiteratului și toate actele de alegere din acele cercuri, cari aleg pentru sine câte unul sau mai mulți deputați. Numai în cercurile acelea cari se formează din alegători din mai multe comune urmează o scrutinare formală pe baza căreia se dă apoi credențional celui ales. Ceilalți deputați se în-cunoștințează și se invită la ședințe prin protopresbiter.

Verificarea se face în ședința sinodului la propunerea biroului, care mai înainte studiază actele de alegere. Alegerile supletorii le verifică o comisiune anume aleasă pentru acest scop.

§ 41. De membri ai sinodului protopresbiteral pot fi aleși numai aceia, cari posed calitățile prescrise în § 6.

Pentru membri sinodului protopresbiteral, statutul organic încă nu pretinde altă cualificațiune, decât indigenatul bisericesc, adecă ca cel ales să fie membru al vre-unei parohii.

Dar acum se naște întrebarea de mare însemnătate: Dacă cel ales are să fie membrul vre-unei parohii din tractul protopresbiteral? Sau poate fi și din afară de tract?

Întrebarea aceasta Statutul organic nicăiri, va să zică nici aici, nici la alegerile pentru sinoadele eparhiale nu o desleagă.

Cu deslegarea ei însă s'a ocupat congresul nostru din anul 1886, în urma reprezentațiunii sinodului eparhial din Arad pentru autentică interpretare a §-ului 41 din Stat. org. în astă privință. Și interpretarea a urmat în sens liberal, enunțând congresul sub Nr. 128/886 următorul conclud:

Ca membru al sinodului protopresbiteral poate fi ales și acela, care nu e membru al unei comune parohiale din acelaș cerc protopresbiteral; se recere însă ca alesul să fie membru al vreunei comune parohiale din mitropolia noastră ortodoxă orientală română.

§ 42. Cu ocaziunea conchemării sinodului protopresbiteral, care trebuie să se publice cu 14 zile înainte, prezidentul este dator a publică și obiectele, ce se vor pertractă în sinod.

Precând sinodul parohial se publică cu 8, cel protopresbiteral trebuie să se publice cu 14 zile mai înainte, fiindcă la el vin deputații din mai mari depărtări. Conchiamarea sinodului o face protopresbiterul, care e totdeodată și prezidentul aceluia. Când postul de protopresbiter este vacant, conchiamarea o face administratorul ori apoi comisarul consistorial anume exmis, care va purtă și prezidiul în sinod.

§ 43. Ca sinodul protopresbiteral să poată aduce hotărîre validă, se recere, ca afară de prezident să iee parte la acela cel puțin majoritatea membrilor. (Vezi Suplem. Nr. XIII.)

§ 44. Sinodul acesta își alege din sau afară de sinul său pe notar, pentru lucrările scripturistice, care poate fi preot sau laic.

În acești doi §-i se cuprind reguli ce se observă la agențele tuturor corporațiilor. De observat este că și pentru sinodul protopresbiteral au să se aleagă în sensul concluzului congresual de sub Nr. 149/891 congr. membri suplenți în numărul de jumătate al celor ordinari, cari să înlocuiască pe membri aceia ordinari, cari lipsesc de douăori după oaltă dela ședințe fără a-și justifica absentarea și care din acest motiv se privesc apoi demisionați.

Vezi notițele la § 22 Stat. org.

Mai departe în sensul noului Normativ pentru regularea funcțiunii organelor protopresbiterale din 1912 sinodul își mai alege o comisiune verificatoare și alta autenticatoare permanente.

§ 45. Sinodul protopresbiteral se ține odată în an, la la 1-a sau a 2-a Duminecă a lunii lui Faur, și la conchiemarea lui se observă cele din § 42; în cazuri urgente se poate conchiemă și extraordinar, când adecă protopresbiterul sau două terțialități a membrilor vor află de lipsă ținerea extraordinară a aceluia spre pertractarea vreunui obiect însemnat bisericesc, școlar sau fundațional.

Despre ținerea unui sinod protopresbiteral extraordinar trebuie înștiințat și consistorul eparhial.

Sinod protopresbiteral ordinar se ține numai odată la an. Dar se pot ține și sinoade extraordinare la dorința protopresbiterului sau a două terțialități a membrilor din sinod. Va să zică la două terțialități a deputaților li se dă dreptul de a putea iniția ținerea unui sinod extraordinar protopresbiteral. Dar numai membri sinodului protopresbiteral au dreptul acesta de inițiativă, membri celorlalte sinoade, adecă ai sinodului parohial și eparhial, precum și ai congresului nu au acest drept. Corporațiunile acestea din urmă deci, atârnă în funcționarea lor dela bunăvoința fețelor bisericesti, îndreptățite de a le conchiemă.

§ 46. Protopresbiterul ca prezident, respective suplentul lui, este răspunzător pentru buna ordine a sinodului, precum și pentru aceea, ca acolo numai obiectele enumerate în § 50 să se trateze, cu frica lui Dumnezeu și modestie, și ca concluzele să fie bazate pe instituțiunile bisericesti, și pe ordinațiunile arhieresti, ale consistorului și sinodului eparhial.

Când sinodul protopresbiteral s'ar lăsa în obiecte, cari nu se țin de sfera lui, sau buna ordine s'ar vătămă, și la admonițiunea prezidentului nu s'ar restitui ordinea cuviincioasă: atunci prezidentul este dator a încheia protocolul, a disolva sinodul și a relaționa consistorului eparhial, cerând înviațiune pentru pașii ulteriori.

Pare de tot grea îndatorirea protopresbiterului și resp. a prezidentului sinodului protopresbiteral, ca el să garanteze pentru păstrarea bunei ordine în sinod și pentru ca acolo să nu se pertracteze alte obiecte decât cele enumerate în § 50 al Statutului organic. Și într'adevăr că foarte grea și de neîndeplinit ar fi îndatorirea aceasta — mai ales atunci când protopopului nu-i stau la dispoziție decât mijloace morale — dacă n'ar avea la îndemână un remediu de tot simplu cu care la caz de nevoie să se poată scoate din impas. Și acesta este închiderea sinodului. Prin închiderea sinodului la timp, se face imposibil ca în sinod să se facă gălăgie, sau să se pertracteze obiecte care nu cad în competența lui. Căci celece se petrec după închiderea sinodului, sau după ce sinodul s'a declarat închis, acelea nu se mai petrec în sinod, ci afară de sinod și de aceea nici nu pot avea nici o valoare din punct de vedere bisericesc.

De aceea comite o gravă omisiune protopopul acela, sau preste tot acea față bisericască, încredințată cu conducerea vreunei corporațiuni bisericesti, care ivindu-se în decursul pertractării gălăgie și disordine, sau făcându-se abatere dela obiectele puse anume la ordinea zilei pentru aceea adunare, și văzând că admonițiunile rămân fără de rezultat, nu procedează îndată la închiderea sau disolvarea adunării sau a ședinței; ci lasă curs liber aberațiilor ivite, sau se încearcă a susține ordinea cu putere brachială. Căci pe lângă că anevoe poate să-i stea la dispoziție o astfel de putere brachială, care să fie în stare a stabili deplina ordine, hotărârile ce s'ar aduce la scutul baionetelor și așa n'ar putea fi privite drept valabile. — Și mai condamnabilă greșală este însă aceea, când o persoană încredințată cu afaceri bisericesti, din capul locului se pune sub ocrotirea baionetelor și provoacă astfel dinainte vreme resensul credincioșilor cu care are să lucreze împreună. Biserica îndeplinește tot numai acte de bună ordine și morale; acelea însă nu se pot îndeplini ca forță brută.

Se ivesc negreșit uneori animosități și împăcheri între credincioși cari uneori în orbirea lor chiar cu forța voesc să impedeze sau să siluiască vreun act care nu le convine resp. care nu este după dorința lor. Tactul și înțelepciunea persoanei concretizate cu conducerea unei astfel de afaceri însă, va ști să evite între toate împrejurările conflictul și să nu dea ansă la lupte și bătăi formale, cari nu pot decât submina vaza bisericeii.

§ 47. Stă în voia liberă a membrilor a-și da vot separat, și a pofți ca acela să se petreacă în protocol; însă numai acel vot separat, care în 24 de ore se dă în scris, se poate primi și petrece în protocol.

Dacă cineva nu este învoit cu concluzul ce s'a adus de majoritatea membrilor din sinod, atunci el poate cere ca la protocol să se însemne votul lui separat. Va să zică că el n'a fost de acord cu concluzul ce s'a adus. Respectivul poate să arete și în scris motivele din care el nu se alătură la votul majorității și resp. la concluzul adus. Voind să o facă aceasta, adecă să-și motiveze votul său separat în scris, asta trebuie să o facă în termen de 24 de ore; căci altcum motivarea în scris, nu se mai primește și nu se mai alătură la protocol.

Statutul organic vorbește numai despre votul separat, care se admite în contra concluzului sinodului protopresbiteral. Acesta însă nu este remediul de drept. El nu atacă concluzul adus și nu provoacă revizuirea lui din partea forului superior.

Însușirea de a provoca hotărîrea forului superior, o are numai recursul sau apelațiunea. Statutul organic însă cum se vede, din principiu nu admite recurs sau apelațiune în contra concluzelor corpurilor legiuitoare: a sinoadelor protopresbiterale și eparhiale și a congreselor; ci numai în contra concluzelor sinoadelor parohiale. Asta se vede apriat de acolo, că pe când în § 16 vorbește despre recursul înaintîndu-se contra decisiunilor sinoadelor parohiale, la celelalte sinoade și congres nu vorbește de loc de recurs.

«Regulamentul pentru alegerea de protopresbiteri» din anul 1888 admite în mod excepțional în § 26 recurs de nulitate în contra actului alegerii, precum chiar și a denumirii protopresbiterului. Însă tot numai din motive de formă; pe când alegerea însăși și denumirea le privește, în fondul lor, de neapelabile.

Deși însă hotărîrile sinodului protopopesc sunt neapelabile ele totuși încătr privesc afaceri economice, sunt supuse contro-

lului consistorului eparhial, în înțelesul Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești § 26.

§ 48. Președintele preface ordinea obiectelor ce se vor pertractă; pentru aceea orice propunere din partea unuia sau mai multor membri e a se însinua președintelui, care în conțelegere cu sinodul preface ordinea și timpul, când aceea propunere are să vină la pertractare.

Dela președinte atâră ce să se pertracteze în sinod și ce nu. Pentrucă el face lista obiectelor ce au să fie pertractate în sinod. Și ce nu pune el la ordinea zilei nu poate să se pertracteze.

Dacă membrii sinodului voesc și din partea lor, ca vre-o chestiune să se pertracteze în sinod; au să aducă această voință în formă de propunere la cunoștința președintelui, fie în decursul ședinței, fie afară de ședință. Într'un atare caz, dacă președintele propunerea o află admisibilă, defige termenul pentru pertractarea ei, în înțelegere cu membrii sinodului; adecă sau să se ia încă în aceiaș ședință sub desbatere, sau să se pună la ordinea zilei, a uneia din ședințele următoare.

§ 49. Protocolul sinodului protopresbiteral după ce s'a autenticat, îl subscrie președintele și notarul; asemenea și expedițiunile și extrasele încă se subscriu prin dânsii.

Protocolul sinodului protopresbiteral se autentică în ședința sinodului, eventual prin comisiunea aleasă spre acest scop. Protocolul astfel verificat îl întărește apoi președintele și notarul cu subscrierile lor. Tot aceștia subscriu și toate expedițiile și extrasele ce se fac.

§ 50. Afacerile sinodului protopresbiteral sunt:

1. Obiectele economico-bisericești, școlare și fundamentale, privitoare la protopresbiterat.

2. Alegerea protopresbiterului, a membrilor scaunului protopresbiteral, a profesorilor și învățătorilor pentru școlile tractuale, și prezentarea actului de alegere la consistorul eparhial.

3. Înaintarea trebii școlare din protopresbiterat, și

4. Ingrijirea pentru susținerea vazei și autonomiei bisericii.

În punctul 1 se spune deși nu tocmai nimerit — în general, care sunt agendele sinodului protopresbiteral. În punctele 2, 3 și 4, se spune în special tot ceea ce s'a fost spus în punctul 1.

În general putem zice, că agendele sinodului protopresbiteral sunt, îngrijirea trebilor bisericesti, școlare și economice ale tractului protopresbiteral. În special aparține sferei de activitate a sinodului protopresbiteral: alegerea diferiților săi funcționari. Și anume a protopopului și a profesorilor și învățătorilor dela școalele tractuali — unde sunt astfel de școale. Mai departe alegerea scaunului protopopesc și a comitetului protopresbiteral.

Noul normativ în privința regulării funcțiunii organelor protopresbiterale; mai sus pomenit, precizând mai de aproape agendele sinodului protopresbiteral, între ele numără încă: Examinarea raportului general al oficiului protopresbiteral și luarea de hotărâri meritorice la el. Decidere asupra propunerilor și proiectelor comitetului protopresbiteral. Arondarea cercurilor electorale, pentru alegerea membrilor mireni ai sinodului protopresbiteral.

Aceasta din urmă însă nu poate forma obiect permanent al sinodului.

Din contră îi incumbă sinodului protopresbiteral dreptul de a impune comunelor din tract contribuiri trebuincioase la acoperirea recerințelor bugetare. (Regulament pentru administrarea afacerilor epitropești Nr. 107/897 congr. § 27).

§ 51. Pentru ținerea sinodului protopresbiteral în care se va alege noul protopresbiter, consistorul eparhial va denumi un comisar, pe care îl va împuternici spre chemarea și ținerea sinodului.

Modalitatea alegerii protopresbiterului, congresul dela anul 1888 a regulat-o printr'un Regulament special — Regulamentul pentru procedura la alegerea de protopresbiter — votat sub Nr. 136/888 congr.

În sensul acestui regulament protopresbiteratele vacante au să fie provăzute cu protopresbiteri în decurs de un an. Pe timpul vacanței protopresbiteratul se administrează de un administrator protopopesc.

Spre scopul alegerii noului protopresbiter dispune consistorul eparhial, mai înainte de toate, ca să se îndoească în

sensul §-lui 39 Statutul organic numărul deputaților din sinod, va să zică să se aleagă pe lângă deputații sinodului protopresbiteral ordinar, încă atâta deputați ad hoc, numai pentru sinodul electoral și numai pentru actul alegerii de protopresbiter.

Îndată după terminarea alegerilor sau și în decursul acestora compune comitetul protopresbiteral sub prezidiul administratorului protopresbiteral, concursul pentru ocuparea postului de protopresbiter și-l subșterne Consistorului eparhial spre aprobare și publicare.

Fiind însă că s'au ivit cazuri unde comitetul protopresbiteral nici în urma mai multor provocări nu s'a întrunit în numărul recerut, sau n'a voit să compună concursul — congresul dela 1909 sub Nr. 53 a luat dispoziția: ca atunci când comitetul protopresbiteral nu s'ar întruni nici la două convocări în număr recerut, sau n'ar voi să compună concursul pentru ocuparea postului de protopresbiter, atunci consistorul eparhial are să compună și publice însuș concursul din oficiu.

Cererile concursuale se adresează consistorului eparhial. Acesta după ce a expirat termenul de concurs și dacă au intrat cereri, denumește pentru îndeplinirea alegerii un comisar consistorial din cler și provoacă totdeodată pe așanumita parohie protopresbiterală — aceea pe care o va ocupa protopopul alegând — ca ea în sunetul concluzului congresual Nr. 129/881, să-și valideze votul ei colectiv; va să zică să se declare pentru vreunul dintre candidații la postul de protopresbiter, a căror consemnare se alătură la provocare.

Votul acesta colectiv este mai mult numai o formă goală, după ce el pentru nimenea nu este obligator. Rostul lui zace într'aceea ca să i se dea și parohiei protopresbiterale — care este despoiată de dreptul de aș alege pe parohul său — posibilitatea de a se pronunța și ea în privința viitorului protopop și totdeodată paroh al ei.

Comisarul consistorial convoacă sinodul electoral pentru a îndeplini alegerea; iar comitetul protopresbiteral îl convoacă încă înainte de sinod, la o ședință în care se constată calificațiunea concurenților și se compune lista de candidare, eventual se expune la protocol motivele din care unul sau altul dintre concurenți nu se admite la candidare.

Pentru cazul când comitetul protopresbiteral în regulă convocat nu s'ar întruni în număr recerut, sau n'ar voi să efec-

tuiască actul de candidare, sinodul electoral — în sensul concluzului congresual Nr. 54/1909 — va stabili însuși lista candidaților, înainte de a procedea la actul alegerii. Sinodul electoral e mai departe pe temeiul §-ului 18 al Regulamentului pentru procedura la alegerea de protopresbiter — îndreptățit a lua lista de candidare statorită de comitetul protopresbiteral, sub desbatere și eventual a o corege și întregi.

Modalitatea *cum* să procedă sinodul electoral la stabilirea listei candidaților nu ni-o arată nici Regulamentul amintit, nici concluzul congresual Nr. 54/909. De sine înțeles însă este, că după ce sinodul în plenul său nu poate face candidarea, va exmite din sinul său o comisiune candidatoare, care va compune apoi lista de candidare, eventual va face propuneri în privința modificării sau a întregirii listei compuse de comitet.

Dacă în urma concursului nu se ivește nici un candidat, sau dacă nici unul dintre cei ce s'au însinuat ca concurenți nu se află destul de calificat și nu se admite la alegere, atunci se va publica nou concurs. Când însă în urma concursului se află chiar și numai un concurent calificat, în sensul §-ului 15 din Regulamentul pentru alegerea de protopresbiter — alegerea se pune la cale, deși aci numai poate fi vorba de alegere.

Se poate însă întâmpla ca majoritatea deputaților din sinod să nu-l aleagă pe acest candidat; sau chiar fiind mai mulți să nu aleagă pe nici unul. Ce se va întâmpla atunci?

Pentru acest caz nu aflăm dispoziții nici în Regulamentul des pomenit, nici în concluzele congresuale. Noi însă așa credem că într'un atare caz consistorul eparhial încă va excrie concurs nou și dacă sinodul electoral nici acum nu ar alege, va fi dizolvat și se vor ordina nouă alegeri de deputați sinodali. Și asta se va repeți până atunci, până când în cele din urmă tot va rezulta un candidat de protopop ales. Căci consistorul în sensul §-ului 53 Stat. org. nu poate denumi protopresbiter decât numai pe unul dintre cei aleși de sinodul protopopes.

§ 52. În ziua alegerii comisarul eparhial celebrează sfânta liturgie cu chemarea sfântului Duh, și ține o cuvântare potrivită actului alegerii.

Din asemănarea §-ului acestuia cu § 45, care tractează despre sinoadele protopresbiterale ordinare, rezultă că la cele

ordinare nu-i nevoie de a se celebra sf. liturgie cu chemarea sfântului Duh.

§ 53. După sfânta liturgie membri sinodului se adună sau în biserică, sau într'o sală, și din sinul lor trimit o deputațiune la comisar spre a-l invita la deschiderea sinodului; comisarul venind ocupă locul de prezident; ține o cuvântare către alegători și apoi predă notarului spre cetire împuternicirea consistorială.

După aceea face verificarea alegerilor și pășește la actul alegerii, chemând membri la votare pe rând.

Aclamațiunea nu se primește, ci numai votare secretă.

Fiecare alegător predă prezidentului comisar votul său în scris, și după ce s'au adunat voturile, prezidentul le numără, deschide și le cetește cu voce înaltă.

Acei trei indivizi, cari au întrunit cele mai multe voturi, se prezintă consistorului eparhial spre a denumi pe unul dintre ei. (Vezi Suplem. Nr. IX.)

Alesul, respective denumitul trebuie să fie bărbat apt și binemeritat pe terenul bisericesc și școlar. (Vezi Supl. Nr. XII)

Formalitățile de observat la alegerea protopresbiterului sunt aproape la fel, cu cele de observat la alegerea de episcop. După ce s'a introdus și legitimat comisarul consistorial, urmează mai întâiu verificarea membrilor de nou aleși. Verificarea aceasta însă nu o face — comisarul însuși, ci împreună cu membrii sinodului deja verificați. Tot așa și actul de alegere îl îndeplinește cu aplicarea unei comisiuni de scrutinare conform Regulamentului de procedură la alegerea de protopresbiter de sub Nr. 136/888 Congr.

În înțelesul textului din acest § consistorul eparhial are să *denumască* pe unul dintre cei trei indivizi, cari la alegere au întrunit mai multe voturi.

Față de acest text se naște de sine întrebarea: e aici vorba de o adevărată alegere sau numai de o candidare? Și dacă consistorul întărește sau denuște pe protopop?

Când sinodul protopresbiteral ar avea dreptul de alegere atunci Consistorul ar avea numai dreptul de întărire și eventual neîntărire a celui ales. Mai departe când sinodul ar fi în drept să aleagă, atunci n'ar trebui să subștearnă consistorului spre întărire trei candidați, ci numai unul; pentru că adevărat

ales numai unul ar putea fi. Indată ce se subștern deci trei inși pentru întărire, dintre care consistorul poate alege pe unul după placul său: mai poate fi vorba numai de candidare din partea sinodului protopresbiteral și de alegere din partea consistorului eparhial dintre cei trei.

Am zis intenționat *alegere* din partea consistorului a unuia dintre cei trei prezentați sau candidați din partea sinodului protopresbiteral. Pentru că consistorul ca corporațiune nu poate denumi ci numai alege — prin votizare în sinul său — pe unul dintre cei trei. Astfel deci sinodul protopresbiteral — deși în Statutul organic § 50 pct. 2, precum și în alte locuri se vorbește despre alegere — n'are dreptul de aș alege pe protopresbiterul său, ci are numai dreptul de a alege trei candidați pentru postul de protopresbiteri și a-i prezenta pe aceștia consistorului eparhial, ca acesta apoi să aleagă și instituie pe unul dintre ei de protopop.

Dar nici modalitatea de candidare după cum o prevede Statutul organic sub numirea de alegere, nu este corectă. Pentru că dacă sinodul protopresbiteral are dreptul de candidare prin alegere atunci alegerea ar trebui să se facă din capul locului *pentru trei indivizi*, cari să se propună consistorului spre denumire respective instituire. Prezentarea acelor trei indivizi cari au întrunit cele mai multe voturi, n'are și nu poate avea nici un sens. Pentru că ea face posibil ca să fie instituit de protopop un individ, pe care din întregul tract, un singur alegător îl voește. Căci dacă acela cu un singur vot vine între cei trei, cari au mai multe voturi și consistorul poate alege dintre acești trei liber, atunci poate alege și institui — după cum s'a și întâmplat deja — pe cel cu un singur vot, iar cel cu marea majoritate a voturilor și pe care mai întreg cercul îl dorește, poate fi ăst mod delăturat.

Adevărat că protopopul — după cum deja mai sus am întonat — este organ de însemnătate al consistorului și se cuvine astfel ca și consistorul să aibe o influință oarecare la alegerea lui. Adevărat mai departe și aceea că alegerile se pot influența și pot deveni aleși și astfel de indivizi cari nu ar corespunde chemării lor. Dar momentele acestea — după noi — încă nu justifică, ca sinodul protopresbiteral, faptice să fie lipsit de dreptul său electoral în privința protopopului său, dupăcum vedem că într'adevăr este lipsit. Și anume cu atât mai puțin

apare justă această dispoziție a Statutului organic față de sinodul protopresbiteral, cu cât că consistorului și așa îi stă în drept, să nu întărească pe alesul sinodului protopresbiteral când crede că acela n'ar fi corâspunzător pentru acel post.

Adevărat că în Statutul organic nu stă nimic despre acest drept al consistorului eparhial de a nu institui eventual, pe nici unul dintre cei prezentați spre instituire. Iar în Regulamentul pentru procedura la alegerea de protopresbiter § 25 și în înțelesul concluzului congresual din anul 1881 Nr. 186 i se dă consistorului dreptul de a nu denumi și de a ordona alegere nouă, numai în cazul când i s'ar prezenta spre denumire — nu trei, ci numai unul sau doi aleși din partea sinodului protopresbiteral. Adevărat mai departe că acelaș § la caz când și o a doua alegere n'ar da alt rezultat, deobligă formal pe consistorul eparhial ca să întărească, denumească pe cel singur ales, sau pe unul dintre cei doi aleși. Inșă și în cazul acesta: *numai întrucât nu ar avea excepțiune, din punct de vedere al calificațiunei!*

Ei! Apoi la denumirea sau întărirea celor aleși și așa numai despre calificațiune poate fi vorba; căci dacă s'au comis la alegere inexactități, sau chiar corumperi, în cazul acesta și așa alesul nu poate fi instituit, fie alegerea chiar și mai de multeori repețită. (Vezi concl. 119/878 congr. și § 26 din Regulamentul mai sus provocat).

Întrebarea, că cum să se impace de o parte recerința de a conserva sinodului protopresbiteral electoral dreptul de a-și alege pe protopopul său, cu aceea recerință ca să i se dea de altă parte și consistorului înrăurința trebuincioasă la ocuparea acestui post, atât de important din punct de vedere al administrației în biserică, — întrebarea asta a dat ansă la serioase desbateri încă cu ocaziunea alcătuirii Statutului organic la anul 1868. În acel congres s'au ivit propuneri ca membri sinodului protopresbiteral electoral, să voteze deodată pentru toți trei candidații, ce sunt a se subșterne consistorului eparhial spre întărire; ceea ce din punct de vedere al candidării în tot cazul ar fi mai corect. Iar în proiectul de statut prezentat congresului dela 1868 de Marele arhiepiscop și mitropolit Șaguna, carele a și servit de bază la compunerea Statutului organic de azi, în § 75 se proiectă: «Consistorul diecezan candidează trei indivizi harnici și binemerați pe terenul bisericesc și școlar, iar sinodul

protopresbiteral electoral alege dintre aceștia unul și îl subșterne consistorului eparhial spre întărire.

La Sârbi consistorul însuși excrie concursul pentru postul de protopresbiter; pe cei calificați apoi îi comunică sinodului din comuna în care protopopul are să fie paroh; sinodul acesta apoi înmulțit cu câte un deputat clerical și altul mirean din comunele din tract, cari cei din urmă însă au să fie cu $\frac{1}{3}$ -ia parte mai puțini ca reprezentanții din comuna protopresbiterală — alege pe protopop, iar consistorul îl întărește.

La evanghelici protopopul-decan se alege din partea reprezentanților comunelor și institutelor de învățământ din tract tot pe câte 6 ani din rândul parohilor din respectivul tract.

Toate trei modalitățile pentru îndeplinirea postului de protopop, mai sus arătate, însă par mai corăspunzătoare decât modalitatea acceptată de Statutul organic, care nu este nici alegere și nici candidare veritabilă. De aceea va fi chemarea congreselor. viitoare că să dea sinoadelor protopresbiterale electorale dreptul de alegere neștirbit, precizând și din punct de vedere al practicei, mai bine calificațiunea candidaților la protopopie.

Și aceasta cu atâta mai vărtos cu cât vedem că chestia calificațiunei joacă rol însemnat la ocuparea postului de protopresbiter. Din pricina lipsei calificațiunei, cineva poate fi exchis chiar și dela alegere. Iar dacă a și fost ales din partea sinodului protopresbiteral și anume chiar și pentru a doua oară, și atunci poate fi respins de Consistor din motivul lipsei calificațiunei recerute.

Ca să nu se poată face abuz, cu această recerință, calificațiunea recerută trebuie să fie cât numai se poate de bine precizată.

În Statutul organic în astă privință nu se zice mai mult, decât că: candidatul trebuie să fie bărbat apt și bine meritat pe terenul bisericesc și școlar. Dispoziția aceasta însă nu-i destul de precisă, pentru că ea lasă calificațiunea la aprecierea subiectivă a celor chemați să judece asupra ei. Congresul din 1881 sub Nr. 186 iar cel din 1888 prin concluzul său de sub Nr. 111 a satorit calificațiunea candidatului la protopopie astfel: că acela trebuie să aibă examenul de maturitate — bacalaureatul — apoi să fi absolvat teologia, să aibă praxă de cel puțin 5 ani și să fi depus examenul de calificațiune preoțască cu succes foarte bun. O calificațiune cum se vede destul de mo-

destă, pentru un post atât de însemnat în administrația noastră bisericească. Dar încă și dela aceasta consistorul eparhial în parte poate dispensa: întru cât adecă aceluia îi stă pe temeiul concluzului de mai sus congresual în drept, ca pe preoții, cari în decursul unei praxe mai lungi, și-au câștigat deosebite merite pe terenul administrației bisericești, să-i admită la concursul pentru postul de protopresbiter și fără de a avea examen de maturitate atunci când alți candidați cu calificațiune deplină lipsesc.

Dela candidații la postul de protopresbiter deci nu se pretinde altă calificație, ca dela candidații la parohii de clasa primă. Numai cât că candidații la protopresbiterat, trebuie să poseadă examenul de maturitate dela *gimnaziu*, nu se primesc aci atestatele dela școalele reale sau comerciale — apoi și praxă de 5 ani care dela candidații la parohii nu se recere.

În contra actului de alegere al sinodului protopopesc electoral, în sensul Regulamentului pentru procedura la alegerea de protopresbiter are loc în termin de 14 zile, recurs de nulitate la consistorul eparhial; iar în contra hotărârii acestuia la consistorul mitropolitan. Însă numai pentru defecte formale, adecă din pricină că la alegere și resp. la întărirea candidatului nu s'ar fi observat formele și prescisele legale.

§ 54. Nou alesul, respective denumitul protopresbiter, înainte de a-și începe funcțiunea, se prezintă la episcopul eparhial spre hirotesia și înzestrare cu singelie. Despre toate acestea se înștiințează protopresbiteratul prin un circular arhieresc, și noul protopresbiter intră în activitate.

Din cele în acest § cuprinse reiese, că candidatul la protopopie prin alegere și denumire din partea consistoriilor competente, încă nu devine în toată forma protopop; ci la această se mai recere ca el să primească hirotesia și singelia din partea episcopului eparhial.

În Statutul organic hirotesia și înzestrarea cu singelie, se privesc ca ceva de sine înțeles, pentru unul care a fost odată ales și întărit de forurile noastre superioare bisericești. Și aceasta cu atât mai vărtos, cu cât că episcopului respectiv și așa îi stă în drept să-și facă eventualele sale observări față de candidat, atunci când chestia alegerii se pertractează în consistor, la care el funcționează ca prezident.

Hirotesirea și investirea cu singelie sunt deci mai mult acte, cari privesc partea duhovnicească a nou alesului protopresbiter.

Introducerea formală a nou alesului în oficiu, după Statutul organic nu are loc ci locul ei îl ocupă un circular arhieresc, prin care obștea din protopresbiterat se încunoștințează despre urmata alegere și instituirea nou alesului protopresbiter.

§ 55. Alegerea membrilor scaunului protopresbiteral, a profesorilor și a învățătorilor pentru școalele tractuale (ale protopresbiteratului), se efectuește sub prezidenția protopresbiterului.

La alegerea celor întâi numiți sunt a se observă cele prescise în § 53, iar pentru ocuparea posturilor de profesori și învățători, protopresbiterul în înțelegere cu comitetul protopresbiteral publică concurs. După expirarea termenului concursual protopresbiterul, asemenea în conțelegere cu comitetul amintit, compune lista concurenților și o prezintă sinodului, care apoi candidează prin alegere pentru fiecare post trei bărbați, calificați în sensul legilor pentru cariera creșterii și bine meritați pe terenul școlar, iar actele alegerii le subșterne consistorului respectiv spre denumire.

Dispoziția §-ului acestuia, că adecă alegerile membrilor scaunului protopopesc, a profesorilor și a învățătorilor pentru școalele tractuale, să se facă sub prezidiul șefului tractual, a protopresbiterului — pare de sine înțeleasă. Parohul ca prezident al sinodului parohial, însă nu se bucură de acelaș drept pentru că sub prezidiul lui se pot alege numai membrii comitetului parohial și ai epitropiei; precând alegerea parohului, capelanului diaconului a profesorilor și învățătorilor dela școalele din respectiva comună, se face în înțelesul §-lui 13 Statutul organic sub prezidiul protopopului și nu sub al parohului, ca prezident ordinar.

Alegerea membrilor scaunului protopopesc, se face în sinodul ordinar — nu înmulțit — în conformitate cu dispozițiile din § 53. În ceea ce privește însă alegerea profesorilor și a învățătorilor pentru școalele tractuale, în punctul acesta dispozițiile §-ului acestuia s'au alterat prin concluzul congresual din anul 1895 Nr. 115 care dispune: că comitetele școlare, provăzute în § 28 al Stat. org. au să se considere ca *sinoade școlare* și ca

atari au să aleagă înșile pe învățători sub prezidiul protopresbiterului respectiv.

Deși există negreșit între profesorii și învățătorii contemplați în § 28 al Stat. org. și între cei contemplați aici, o evidentă deosebire întrucât adecă aici e vorba despre școale pe cari le susțin toate comunele din tract, precând în § 28 se tractează numai de școale susținute de două sau mai multe comune, totuș credem că dispoziția concluzului congresual de sub Nr. 115/895 se referă și la alegerea profesorilor și învățătorilor dela școalele tractuale.

În ceea ce privește calificația candidaților, despre aceasta vom vorbi în general la alt loc. Aici voim numai să constatăm că în §-ul acesta încă a introdus regimul o modificare și resp. a schimbat textul original al proiectului elaborat de congres. Pentru că în textul original se zicea în privința calificației candidaților numai că ei au să fie «calificați și binemeritați pe terenul școlar». Guvernul însă a mai adaus dela sine fraza fără de înțeles: — «în sensul legilor pentru cariera creșterii» voind să marcheze prin ea, că și candidații de confesiunea noastră trebuie să aibe calificațiunea pretinsă de legile statului.

Articol III.

Comitetul protopresbiteral.

§ 56. Comitetul protopresbiteral este acea corporațiune aleasă din membrii protopresbiteratului, care efectuește concluzele sinodului, și este chemată a provedea și conduce mai deaproape afacerile comune ale întregului protopresbiterat, în privința economico-bisericească, școlară și fundațională.

Comitetul protopresbiteral este pentru tractul protopresbiteral și pentru afacerile protopresbiteratului întreg, aceea ce comitetul parohial este pentru parohie. Agendele lui sunt în înțelesul §-ului 63 al Stat. org. acelea în trebile protopresbiteratului întreg, cari în trebile parohiei sunt ale comitetului parohial. Astfel deci comitetul protopresbiteral este organul administrativ și executiv al protopresbiteratului și el reprezintă protopresbiteratul în afară.

§ 57. Membrii acestui comitet se aleg pe 3 ani în sinodul protopresbiteral, cu majoritatea voturilor și se pot realege.

Acest § este întru toate identic cu § 18 Stat. org. Căci membrii comitetului protopresbiteral se aleg în același fel și pe același timp de către sinodul protopresbiteral, cum se aleg membrii comitetului parohial de sinodul parohial.

§ 58. Acest comitet constă în protopresbiteratele până la 20,000 de suflete din 6, iar în cele peste 20,000 de suflete din 12 membri, a căror una terțialitate este din cler, iar două terțialități din mireni.

Comitetul protopresbiteral, după cum protopresbiteratul se compune din mai puțin sau mai mult de 20,000 de suflete — constă din 6 sau apoi din 12 membri. Și fiindcă numărul acesta restrâns de membri face de multeori imposibilă ținerea unei ședințe capabile de a aduce concluze valide, prin concluzul congresual Nr. 149/891 s'a admis ca pe lângă membri ordinari să se aleagă și membri suplenți în comitetul protopresbiteral. Și anume în numărul de jumătate a membrilor ordinari. Tot prin acel concluz s'a dispus mai departe ca aceia dintre membrii comitetului și ai sinodului protopresbiteral, cari lipsesc de două ori una după alta dela ședințe și nu-și justifică absentarea, să se privească ca dimisionați și locul lor să se suplinească din șirul membrilor suplenți.

Membrii comitetului protopresbiteral nu mai pot fi ca cei ai comitetului parohial toți mireni, sau în parte preoți în parte mireni, după voia alegătorilor; ci ei au să fie, ca și ai sinoadelor eparhiale și ai congreselor, două părți mireni, iar a treia parte din cler. Mai departe membrii comitetului protopresbiteral pot fi înrudiți între sine și cu capul protopresbiteratului cât le place. Pentrucă la ei nu se aplică dispoziția din § 19 Stat. org. alin. 2.

§ 59. Prezidentul comitetului este protopresbiterul, respective suplentul lui.

Protopresbiterul nu e numai membru natural al comitetului protopresbiteral, ci totdeauna și prezidentul aceluia. Același drept îi compete și suplentului său; va să zică administratorului protopresbiteral și comisarului consistorial exmis la anumite ocazii ca să substituie pe protopop.

În Statutul organic nu se vorbește de administratorii protopresbiterali. Necesitatea însă a adus cu sine, ca până la alegerea protopopului să se instituie un locțiitor al lui și acesta este administratorul protopopesc.

Pe administrator îl denuște în sensul concluzului congresual 74/897 consistorul eparhial în ședință plenară. Iar până la ședință instituie episcopul însuși pe administrator în mod provizor.

Dealtcum postul de protopresbiter în sensul Regulamentului pentru alegerea de protopresbiteri § 1 trebuie să se îndeplinească în decurs de cel mult un an dela devenirea lui în vacanță.

Tot asemenea se instituie administratori și pentru parohiile vacante, până la alegerea parohului. Parohiile vacante trebuie să se întregască cu paroh în decurs de 6 luni. (Regulament pentru parohii Nr. 184/909 Congr. § 27).

§ 60. Comitetul însuși își alege personalul manipulant.

Și acest § conține o abatere dela regula generală observată altcum în Statutul organic. Pentrucă personalul de manipulație, de regulă îl denuște prezidentul — așa e de pildă la diferitele consistorii. Aici însă îl alege comitetul protopresbiteral, căci pe altcineva el și așa nu mai are ca să aleagă.

§ 61. Concluz valid se poate lua numai fiind prezenți — afară de prezident — cel puțin patru și respective opt membri. Când voturile sunt egale, votul prezidentului dirimă. (Vezi Suplem. Nr. XIII.)

Spre a se putea aduce concluze valide se recere mai mult ca majoritatea din comitet. Pentrucă acolo unde comitetul constă din 12 membri, majoritatea e 7 și nu 8 dintre membri aceluia.

Din norocire și aici alegerea de membri suplenți este admisă, — concl. Congr. Nr. 149/891; — căci altcum aducerea de concluze valide ar fi cât de anevoioasă.

Din stilizarea §-ului acestuia reiese, că prezidentul încă are vot și că votul lui dirimă. Astfel de pildă când într-o ședință a comitetului afară de prezident ar fi de față 9 membri și aceștia s'ar învârți la votare așa că 4 dintre ei ar fi pentru o părere, iar 5 membri pentru altă părere, în cazul acesta părerea celor 5 membri încă nu formează majoritate. Căci pre-

zidențul încă are vot. Și dacă el se alătură la părerea celor patru, atunci voturile sunt egale și astfel se ridică la valoare părerea căreia aparține votul lui.

Membri comitetului, ba chiar și ai sinodului precum și cei ai scaunului protopresbiteral nu pot lua parte la pertractarea și deciderea cauzelor în care sunt interesați, în înțelesul Normativului congresual Nr. 79/903. Vezi notițele § 112 Stat. org.

§ 62. Comitetul ține de regulă patru ședințe pe an, și adică: în Ianuarie, Aprilie, Iulie și Octomvrie, — iar în caz de urgență și mai multe.

Curios este că Statutul organic îi atribuie comitetului protopresbiteral patru, pe când comitetului parohial în § 21 numai două ședințe ordinare la an.

Se vede că atunci când s'a alcătuit Statutul organic s'a dat mult prea mare importanță agendelor comitetului protopresbiteral.

§ 63. Agendele lui sunt acelea în trebile comune ale protopresbiteratului, cari în trebile ce se țin de parohie, sunt ale comitetului parohial.

Chemarea comitetului protopresbiteral ar fi ca el să îndeplinească aceleaș agende în protopresbiterat, pe cari le îndeplinește în sensul §-ului 23 comitetul parohial. Faptice însă el numai o mică parte din aceste agende o îndeplinește. Și aceasta din simpla cauză, pentru că protopresbiteratele, ca atari nu prea au avere proprie, ba nici biserici, nici școale și nici fonduri sau fundațiuni proprii ale protopresbiteratului.

În timpul mai nou au început protopresbiteratele aș crea fonduri proprii pentru asigurarea existenței protopresbiterilor. Noul Normativ în privința regulării funcționării organelor protopresbiterale, votat de congresul din 1912 sub Nr. 68, îndatorește pe toate protopresbiteratele, ca să-și înființeze fond protopresbiteral, având sinodul protopresbiteral să decreteze mijloacele pentru înființarea lui.

Sunt și unele școli ale protopresbiteratelor, cari și-ar putea afla îndreptățirea lor în dispozițiile §-ului 28 din Statutul organic. Legile școlare ale statului însă categoria aceasta de școală nu o recunosc. Și de aceea nici nu sunt prospecte, ca școlile de această categorie să ia un avânt mai îmbucurător.

Astfel deci sfera de activitate a comitetelor protopresbiterale se mărginește azi de regulă pe lângă îndeplinirea agendelor enumerate în Statutul organic § 23 sub lit. 1. 2. 7. 8. 11. 13. 14. 15. și îndeosebi a celor enumerate în § 21 Stat. org. adică compunerea proiectului de buget, facerea și respective examinarea rațiociniilor și subșternerea raportului despre activitatea sa în anul expirat.

În privința bugetului, a rațiociniilor a controlului, compunerii și a subșternerii acelorora, vezi și aici Regulamentul pentru administrarea și controla averii parohiilor și protopresbiteratelor, votat pentru arhidieceză sub Nr. 92/901 sinod.

Iar agendele comitetelor protopresbiterale se expun în detail în Noul Normativ din 1912 Nr. 68/912 Congr.

Articol IV.

Epitropia protopresbiterală.

§ 64. Pentru manipularea speselor, ce se recer spre acoperirea trebuințelor bisericesti și școlare ale întregului cerc protopresbiteral ca atare, precum și pentru administrarea fondurilor bisericesti și școlare ce s'ar înființă pentru întregul protopresbiterat: se va așeză o epitropie protopresbiterală. Această epitropie va sta din 4 epitropi și doi suplenți, aleși din sinodul protopresbiteral pe câte 3 ani, având pentru întregul cerc protopresbiteral acelaș cerc de activitate, ce compete epitropilor parohiali în afacerile sale.

Epitropii protopresbiterali sunt pentru protopresbiterat și administrarea averii aceluia; ceiace sunt epitropii parohiali pentru parohie și averea aceleia. Numai cât că protopresbiteratele de regulă au avere foarte puțină și de multeori poate că n'au nici o avere și de aceea nu multă ocupațiune vor avea cei 4 epitropi și doi suplenți provăzuți în Statutul organic.

Se vede că la alcătuirea Statutului organic s'a așteptat dela protopresbiterate altă dezvoltare. De aceea s'a preliminar pentru ele deodată 4 epitropi și încă și doi suplenți. Așteptarea alcătuitorilor Statutului organic însă nu s'a împlinit. Și nici că putea să se îplinească. Fiindcă protopresbiteratul ca atare este o creațiune mai mult măestrită în organismul bisericesc. Protopresbiterul ca organ executiv și de control al consistoriului

eparhial, este la locul său. Dar că el să mai fie provăzut încă și cu sinod, comitet și epitropie protopresbiterală, asta seamănă a lux, atunci când sfera de activitate a acestor corporațiuni e atât de redusă și ele nu formează nici for separat în administrația noastră bisericească. Dealtcum și sfera de activitate a epitropiei acesteia o schițează Normativul congresual din 1912 mai sus pomenit, cu deamănuntul.

§ 65. Acolo, unde spre susținerea unui institut școlar mai înalt concură comunele din două sau mai multe protopresbiterate, alegându-se din comitetele protopresbiteratelor concurente un comitet central școlar, se va alege prin și din acesta și o epitropie centrală, analog §-ului 28.

Acest § prevede după analogia §-ului 28 din Statutul organic un comitet școlar *central* și o epitropie școlară *centrală*, pecând § 28 Stat. org. cunoaște numai un comitet școlar și o epitropie școlară; — va să zică fără ca acestea să fie centrale.

Centrale sunt comitetul școlar și epitropia școlară, normate în acest § pentru că ele se compun din reprezentanții alor două sau mai multe protopresbiterate; pe când comitetele și epitropiile școlare necentrale se compun din reprezentanții mai multor comune din unul și același protopopiat.

Comitetul școlar se compune din câte 3 membrii exmiși din comitetul fiecărei comune, care contribue la susținerea școlii comune. Comitetele școlare, se compune din membrii exmiși din comitetul fiecărui protopresbiterat interesat.

La comitetul școlar numărul membrilor e precizat în § 28 Statutul organic. La comitetul școlar central însă numărul membrilor nu e precizat. Și astfel dacă ne-am lua după analogia § 28 Statutul organic ar trebui să presupunem că și acesta se compune din câte 3 membrii exmiși din comitetul fiecărui protopresbiterat interesat. Analogia la § 28, aici provocată însă după părerea noastră se referă numai la epitropia centrală. Și astfel aceasta are să consistă din 4 membrii, ca și cea școlară și are să fie aleasă de, și din sinul comitetului școlar central, pentru 3 ani. Numărul membrilor din comitetul școlar central, însă vor avea să-l statorască cei interesați, cu ocaziunea înființării vreunui institut școlar mai înalt.

Astfel și vedem că reprezentanța gimnaziului român gr. or. din Brad, care e susținut de protopresbiteratele Zarand și Hal-

magiu și cade astfel în categoria institutelor școlare mai înalte, amintite în § 65 Statutul organic se compune din 72 membrii. Adecă din toți membrii ambelor sinoade protopresbiterale. Iar comitetul reprezentanței gimnaziale, — care în sensul Statutului organic ar fi să fie «comitetul școlar central» se compune cu totul din 14 membrii. Și anume dintr'un prezident din cler și un secretar laic; apoi din alți 12 membrii în comitet, dintre care 4 din cler și 8 laici.

Un alt institut mai de seamă școlar mai înalt, ar fi gimnaziul nostru român gr. or. din Brașov, cu școala reală și cea comercială, lângă el atașate. Acestea fiindcă se susțin de cele două parohii din Brașov, parohia Brașov-cetate și parohia Brașov-Scheiu, ar cădea în categoria școalelor provăzute în Statutul organic § 28. Comitetele lor școlare însă care se numește: «Delegațiunea școalelor din Brașov» constă cu totul din 26 de membrii din fiecare parohie 13. Iar epitropia școlară, care se numește: «Eforia școalelor din Brașov» constă din 12 membrii, aleși atât acesteia, cât și membrii delegațiunei fără privire dacă sunt laici sau din cler.

Instituțiunile aceste culturale s'au înființat, ce-i drept, înainte de Statutul organic și astfel la înființarea lor, dispozițiile Statutului organic n'au putut fi băgate în seamă. Dar tot atât de puțin au fost la alcătuirea Statutului organic luate în seamă, normele instituțiunilor culturale deja existente. De unde urmează că Statutul organic în §-ii săi 28 și 65 statorește principii generale, dela care însă se poate face abatere, în interesul nouelor instituțiuni culturale superioare, ce se intenționează.

Articol V.

Protopresbiterul.

Precum la cap. I, despre parohie am adaus un articol nou, articolul IV, în care am arătat însemnătatea parohului ca atare în organismul nostru bisericesc, tot așa și aici am aflat de bine să consacram un articol separat activității încă și mai rodnică și mai de mare însemnătate a protopresbiterului în organismul nostru și în administrația noastră bisericească.

Protopopul este chitul care leagă parohiile de eparhia la care aparțin. El este mai departe organul prin care eparhia își

impărtășește și îndeplinește hotărârile și dispozițiile sale în parohii și prin care se exercită controlul în privința mersului regulat al agendelor în osăbitele parohii și în eparhia întreagă. — Protopopul mai departe are rol însemnat și în administrația școalelor noastre. El este inspectorul școlar confesional în tractul său și ca atare are să controleze mersul afacerilor școalelor din tract, să țină examenele la fiecare școală confesională din tractul său și să se îngrijască ca în aceste școli să se facă progres și să se susțină morala și disciplina. Mai departe tot el are să poarte grija și despre bunăstarea școalelor, precum și despre salarizarea și buna purtare a învățătorilor. Cu un cuvânt protopresbiterul este sufletul tractului protopresbiteral și activitatea lui e mult mai multilaterală și mai rodnică decât a corporațiilor protopresbiterale.

Protopopul în prima linie pune la cale constituirea corporațiilor protopresbiterale, a scaunului protopopesc și a sinodului și comitetului protopresbiteral. El este prezidentul natural al acestora și ca atare are nu numai să convoace și să conducă adunările acestor corporațiuni, ci totdeauna să se îngrijască ca concluzele în ele aduse să se ia corect la protocol și să se execute. Concluzile acestor corporațiuni precum și ale corporațiilor parohiale, care au lipsă de aprobare, le subșterne consistorului eparhial spre aprobare și îngrijește ca ele apoi să fie executate întocma. Datorințele protopresbiterului în această privință, le expune mai pe larg «Normativul privitor la regularea funcțiunii organelor protopresbiterale» votat de congres sub Nr. 68/1912, mai sus provocat.

Protopresbiterul convoacă și conduce ședințele comitetelor și sinoadelor parohiale din întreg tractul său, în cari au să se facă alegeri de parohi, capelani, diaconi, profesori sau învățători. Statutul organic § 13. El subșterne actele de alegere consistorului eparhial spre întărire și el introduce apoi pe cei aleși în postul lor.

Protopopul revidează în fiecare an inventarul și raționniile din parohiile lui subordonate și scontează cassa cel puțin odată pe an. (Regulament pentru administrarea afacerilor epitropești § 17 alin. 2).

El are mai departe să înainteze consistorului cel mult până a I-ma Mai a fiecărui an, raționniile din toate parohiile tractului său, sub urmări disciplinare. — (Regulament despre ad-

ministrarea și controla averilor parohiilor și protopresbiteratelor, votat pentru arhidieceză sub Nr. 92/1901 sin.)

Protopopul ca inspector districtual de școale este organul acela carele — în sensul §-lui 122 din Regulamentul pentru organizarea învățământului în școlile populare» votat de congresul din 1909 sub Nr. 171/909 — are să poarte nemijlocita supraveghiere asupra tuturor școalelor din protopresbiteratul său. El are să îndeplinească agendele impuse lui în §-ii 123 și 124 ai susprovocatului Regulament. Îndeosebi este dator să viziteze de mai multeori pe an fiecare școală din tractul său. Și anume sub urmarea de a fi pedepsit la dincontră în cale disciplinară. Are să supravegheze școalele. Și anume numai în privința mersului învățământului; ci și în privința frecventării școalei. Are să stăruie pentru susținerea școalelor existente și înființarea de școale nouă, chiar și de școale populare superioare sau și civile unde se poate și cere trebuința. Supraveghează plățirea regulată a salarelor învățătoarești și unde aceasta pe cale pacinică nu se poate, solicează intervenirea autorităților politice. Stăruie pe lângă prevederea școalelor cu utilitățile trebuincioase. Iar la sfârșitul fiecărui an are să facă raport detaliat despre starea școalelor din tractul său, indicând într'ansul îmbunătățirile ce după a sa părere ar fi să se facă, precum și mijloacele potrivite de a îmbunătăți starea școalelor din tractul său și promovarea învățământului preste tot.

Protopopul ca atare are să îngrijască și de bibliotecile parohiale. Și în înțelesul §-lui 7 al Normativului votat de congres sub Nr. 142/1906, are să cerceteze în fiecare an odată, starea bibliotecii parohiale și să se convingă: câte cărți se cetesc și cum își împlinește parohul și învățătorul datoria cu privire la biblioteca parohială. Protopopului în fine îi obvine și o jurisdicțiune proprie, atât în chestii de administrație, cât și în cele judecătorești. Și anume:

În înțelesul §-lui 19 alin. 2 din Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești, protopresbiterul în cazul când în decursul reviziunii și scontrării casei parohiale află o fraudă evidentă, — este îndreptățit a suspenda epitropia parohială în mod preventiv și a institui în locul ei o comisiune provizorie pentru administrarea casei parohiale. Despre aceasta însă trebuie să facă imediat raport consistorului eparhial, spre ulterioară competentă afacere.

În baza Regulamentului disciplinar, votat de congresul național-bisericesc din 1909 sub Nr. 179, § 6 protopresbiterul este îndreptățit a aplica față de subalternii săi pedepsele prescise în § 4 lit a) și b) — admonițiune și înfruntare — și pedepsa de sub c) — mulctă banală — până la 20 de coroane, pentru abaterile enumerate în § 2 lit. a) și b) adică: Negligență sau neascultare în împlinirea datoriștelor și necorectități în afacerile oficiale.

CAP. III.

Mănăstirile.

Capitolul acesta întreg, care tractează despre organizarea și administrarea mănăstirilor, ar putea cât de bine să lipsească din cadrul Statutului organic al legii fundamentale pentru viața constituțională a bisericii noastre în genere. Pentru că organizarea și administrarea mănăstirilor și a persoanelor dintr'ânsele, se deosebește într'atâta de organizarea și administrarea celorlalte instituțiuni bisericesti și viața din mănăstiri se deosebește într'atâta de viața constituțională a întreg clerului și poporului din mitropolie; încât ea formează o particularitate, însă atât de neînsemnată, încât se pierde în cadrul legilor și al principiilor generale ce dominează în constituția noastră bisericască.

Instituția mănăstirilor, organizarea și administrația lor, dela înființarea Statutului organic și până azi, a rămas tot aceeași; ele nu s'au mai dezvoltat deloc. Cauza e deoparte pentru că instituțiunea în sine prea particulară și de puțină importanță fiind, n'a atras asupra sa atențiunea legislațiunei noastre bisericesti. De altă parte pentru că azi, în toată mitropolia numai o singură mănăstire importantă avem. Pe cea dela Hodoș-Bodrog în apropierea Aradului, — pe care singură Sârbii de bună voie ne-au eliberat-o, cu ocaziunea despărțirii noastre hierarhice de către ei. Celelalte mănăstiri bogate și de credinciosi de ai noștri, pe timpul când nu ne aflam încă sub hierarhia sârbească înființate, coreligionarii sârbi de voie bună nu ni le-au eliberat și nu ni-le eliberează; va trebui deci să ni-le agonisim în calea procesului, înaintea tribunalului, anume spre acest scop, delegat, din Budapesta. Congresul din 1903 sub Nr. 84 a luat

dispozițiile trebuincioase pentru intentarea proceselor în scopul revendicării mănăstirilor, rămase încă în posesiunea Sârbilor.

Falnicele mănăstiri din țara Maramurășului, precum au fost arhimandritura dela Peri; Biserica Moiseiu rezidența episcopului român Dumitru-Miron-Pop; Biserica Albă lângă Sighet, unde sunt îngropați episcopii români din Maramurăș și mulți alți călugări și preoți din Sighet; apoi mănăstirile dela Iod, din Silvaș, Bălgrad, Geoagiu, Vad, Bistrița, Cuhea, Rozavlea, Bârsana, mănăstirea dela Săcel și multe altele de mai puțină însemnatate din Ungaria și Transilvania au rămas reminiscențe istorice.

§ 66. Mănăstirea este locuința acelor persoane bisericesti, cari sunt întrunite canoniceste prin vot solemn a-și petrece viața în toată înfrânarea, în sărăcie și obediență.

§ 67. Mănăstirea deoparte întrunește în sine calitățile unei comune bisericesti, de altă parte însă este coordonată unui protopresbiterat, și ca atare e supusă numai autorităților eparhiale.

Primul § vorbește despre mănăstire ca clădire, al doilea despre mănăstire ca corporațiune bisericască. Pe noi firește numai mănăstirea în înțelesul §-ului din urmă ne interesează. Și aci observăm că mănăstirea ca corporațiune bisericască, în parte numai seamănă unei parohii sau comune bisericesti, protopopiatului însă deloc nu-i seamănă.

Mănăstirea ca comună bisericască numai atâta are comun cu protopresbiteratul, că ea e subordonată imediat eparhiei și autorităților aceleia; adică nu stă sub protopop.

De comuna bisericască însă încă se deosebește în foarte multe privințe. Și anume mai întâi de toate într'aceea, că comuna bisericască e subordonată protopopului. Apoi că membrii comunei bisericesti se mișcă liber. Intră ca membri și ies fără multe forme, ș. a.

Dar chiar și chemarea și organizarea comunei bisericesti este de tot alta, ca a mănăstirilor. Chemarea cea mai de căpetenie a mănăstirilor este, ca membri ei să-și petreacă viața în rugăciuni, înfrânare, sărăcie și obediență. Pecând membrii comunei bisericesti au să îngrijească de biserică și școală și de creșterea tinerimei în spirit bisericesc și moral. Ei au să agonisească și să chivernisească avere, din care să se poată susține instituțiunile bisericesti. De aceea comunele bisericesti

își au comitetul lor parohial și epitropia parohială, pe cari mănăstirile nu le au.

§ 68. Mănăstirea se poate fundă și înființă numai cu învoirea și binecuvântarea episcopului concernent; iar fundatorul este dator să asigure izvoarele de venit necesare spre susținerea mănăstirii.

Din cuprinsul acestui § vedem că mănăstire nu poate înființă oricine, cum și când vrea; ci celce voește să înființeze o mănăstire trebuie să dobândească mai întâi încuviințarea episcopului în eparhia căruia voeste să o înființeze. Din partea statului nu se opune înființării unei mănăstiri nici o greutate. Pentru că în sensul Articolului de lege XLIII/895, confesiunile recepte, precum și cele de nou înființându-le își pot înființa liber instituturile menite spre propagarea cultului lor.

Mai departe celce voește să înființeze o mănăstire trebuie să-i asigure din capul locului mijloacele de existență pentru întreagă durata ei. Asta se face prin înființarea unei fundațiuni, fie în bani, fie în realități, din a căror venit să se acopere trebuințele mănăstirii.

§ 69. Din mănăstiri nu se pot face locașuri lumești.

Aici iar e vorba numai de edificiul mănăstirii care în senzul acestui § tocmai așa ca și zidurile bisericilor — nu-i ertat să se întrebuițeze, ca locuințe sau locașuri lumești; ci dacă nu se mai pot întrebuița conform destinațiunii lor originale, să lasă ca să le nimicească dintele vremii.

§ 70. Monahii cu celalalt personal din mănăstire stau sub nemijlocita inspecțiune a prepozitului; iar mijlocit sub jurisdicțiunea episcopului, respective a arhiepiscopului diecezan.

Deși partea primă a §-lui vorbește numai despre inspecțiunea prepozitului, din partea a doua reiese destul de lămurit că monahii stau sub jurisdicțiunea nemijlocită a prepozitului și mijlocită a episcopului. Aceștia îi ocârmuesc în mod absolutistic; prepozitul în prima, iar episcopul în a doua și ultima instanță.

Regulamentul disciplinar valabil pentru toate persoanele încredințate cu funcțiuni bisericesti, școlare, epitropești și fundaționale, la călugări nu află aplicare dupăcum anume se exprimă asta în primul § al acestui Regulament.

§ 71. Celce va să se facă monah, trebuie să se supună cercării canonice, apoi aflându-se demn prin sinodul mănăstiresc de a se primi în tagma monahală, prin prepozitul mănăstirii se prezintă episcopului, respective arhiepiscopului, și i-se dă binecuvântarea arhierescă.

Aci aflăm ceva analog cu dispoziția §-lui 4 din Statutul organic. În înțelesul acestuia sinodul parohial primește în sinul său, pe celce se însinuă pentru de a fi primiți. Sinodul mănăstiresc încă decide în prima linie, dacă celce s'a însinuat e demn, sau nu, de a fi primit în tagmă călugărească. Și numai dupăce acest sinod s'a pronunțat pentru primire, candidatul de călugărie se prezintă, prin prepozit episcopului eparhial și acesta îi dă binecuvântarea, sau întărește alegerea lui.

§ 72. Monahii, fără privire la hirotonie sau hirotesie, împreună cu prepoziții lor, sunt datori a se purta strâns și conștientos conform prescrișelor canonice.

Îndatorirea exprimată în acest § nu este nimic nou; căci doar a se purta conform prescrișelor canoanelor e datoria și a preoșilor de mir, precum chiar și a celorlalți credincioși laici ai bisericei noastre.

§ 73. Afacerile mănăstirii se îndeplinesc prin sinodul mănăstiresc, la care iau parte toți ieromonahii cu vot deciziv, iar ierodiaconii numai ca ascultători și ca notari, cu vot informativ.

Mănăstirea încă își are sinodul ei mănăstiresc. Dar acela nu se compune, — ca cel parohial — din toți membrii comunității mănăstirești; ci numai din ieromonahii mănăstirii, — pe când simplii monahi — cari n'au gradațiune preoțască — ba chiar și ierodiaconii și noviții, n'au nici un fel de drepturi.

Ba monahii și noviții nu's admiși la sinoadele mănăstirești nici chiar ca ascultători; afară de în calitate de notari ai sinodului.

§ 74. Prezentul sinodului mănăstiresc este prepozitul, care totdeodată este îndatorat a ținea ordinea bună în consultări. La întâmplarea morții prepozitului, sinodul își alege dintre ieromonahi prezent interimar.

Prezent al sinodului, — după potestatea ce văzurăm că întrunește în persoana sa — lucru natural, că nu poate fi altcineva decât prepozitul mănăstirii. După moartea acestuia si-

nodul alege dintre ieromonahi un prezident *interim*, va să zică un locoșitor al prepozitului, până ce acest post se ocupă tot prin alegere din partea sinodului mănăstiresc. (Statutul organic § 79 pct. 13.)

§ 75. Notarul se alege dintre ieromonahi, ierodiaconi sau monahi, care duc protocolul și celelalte lucrări scripturistice.

Va se zică notar poate fi și un simplu monah. Novitul însă oricât de erudit ar fi el altcum, nu poate fi. Evident din cauză că el nu este membru al sinodului; monahul simplu încă nu este membru sinodal, dar pentru aceea el tot poate fi notar.

§ 76. Protocolul și expedițiunile se subscriu de prepozit, și se contrasemnează de notar.

Aici poate fi vorba numai de expedițiunile care se fac în numele sinodului; căci în celelalte afaceri prepozitul dispune în numele său propriu și astfel nu-i nevoie de contrasemnare.

§ 77. Concluzele se fac prin pluralitatea voturilor; când voturile sunt egale, votul prezidentului dărimă. Tot separat numai atunci se primește, și se alătură la acte, dacă s'a dat în scris, și aceasta trebuie în 3 zile să se facă căci mai târziu nu se primește. Se poate însă cere și prelungire, ce nu se poate denega, căci la din contră se poate apela la episcopul.

Dispozițiile acestea sunt întru toate analoage celor din §-ii 15, 22, 34, 61, 138, Statutul organic și îndatinate la toate hotărârile corporațiilor. Pe când însă membrii sinodului parohial în sensul §-lui 16 au drept de a înainta recurs în contra hotărârilor aduse fără voia lor, membrii sinodului mănăstiresc pot da numai vot separat; dar acesta tot cu abatere dela dispoziția §-lui 47 Statutul organic îl pot da în scris în termen de trei zile. Ba pot cere chiar prelungirea acestui termen; o dispoziție aceasta pe care nu o mai aflăm nicăiri în tot Statutul organic.

§ 78. Fiecare mănăstire trebuie să aibă econom, care manuce partea economică a mănăstirii, potrivit concluzelor sinodului și înviațiunilor prepozitului. Economul este dator a ține în evidență starea materială a mănăstirii, și la finea anului a subșterne sinodului rațiociniu documentat.

Locul epitropiei parohiale și respective protopresbiterale îl îndeplinește aici economul mănăstirii, care altcum îndeplinește aceleaș agende și are aceleaș datorințe, ca și epitropia sau epitropii. Pre când însă epitropii îi alege sinodul parohial; între agendele sinodului mănăstiresc nu ocură alegerea economului de unde putem deduce că pe econom îl institue prepozitul mănăstirii. Încă o deosebire între epitropii parohiali și între economul mănăstirii este ca: adevărat epitropii trebuie să ia parte fie și numai fără vot, la ședințele comitetului parohial, pe când economul *ca atare*, nu e membru al sinodului mănăstiresc, dar ca ieromonah este, având a se institui economul dintre cei mai apți ieromonahi din mănăstire, conform § 80 pct. 10 Statutul organic.

§ 79. Afacerile sinodului mănăstiresc se extind atât la partea religioasă, bisericască și disciplinară, cât și la partea economică.

Acelea sunt următoarele:

1. Desemnarea serviciului special pentru fiecare ieromonah, ierodiacon și monah, și pentru econom.
2. Primirea novitilor în mănăstire.
3. Examinarea novitilor înainte de a se primi în tagma monahală.
4. Reprezentarea și rugarea către episcop pentru primirea novitilor în tagma monahală.
5. Consultarea și deciderea de a se hirotoni monahul de ierodiacon și ierodiaconul de ieromonah, și prezentarea lor episcopului.
6. Manipularea și ținerea în evidență a averii mănăstirești, și spre acest scop facerea unui inventar despre toată averea mănăstirii, revederea acestei conscrieri din timp în timp și adevărat cel puțin odată pe an.
7. Consultarea și concluderea pentru erogațiunile anuale ordinare ale mănăstirii, spre care scop se cere aprobarea episcopescă.
8. Consultarea și staverirea erogațiunilor extraordinare.
9. Examinarea rațiociniului economului și apoi așternerea lui la consistorul diecezan cu sau fără observări.

10. Nizuința pentru bunăstarea școalei mănăstirești în privința religioasă, morală și didactică.

11. Nizuința pentru îndreptarea religiosității și a moralității vreunui ieromonah, ierodiacon sau monah, sau și pedepsirea lui mai ușoară; iară pentru pedeapsa mai simțitoare vine obiectul a se așterne consistoriului diecezan, care îl decide finalmente.

12. Tratarea asupra vreunui noviciu excesiv și pedepsirea lui, eventual și eliminarea lui din mănăstire. Astfel de întâmplare are a se comunica cu mănăstirile din provincia mitropolitană.

13. Alegerea prepozitului, care se face după prescrierea canoanelor, sub conducerea episcopului diecezan, dintre confracții săi sau din altă mănăstire, sau dintre demnitarii episcopiești. — Alesul se prezentează episcopului, care după ce a aflat că are toate însușirile recerute pentru un prepozit, îl întărește și-l hirotesește de igumen respective de arhimandrit.

Pe când activitatea sinoadelor parohiali și protopresbiterali se restrânge mai mult numai pe lângă partea economică a bisericilor, școalelor și fundațiilor, precum și pe lângă alegerea și controlul funcționarilor dela instituturile bisericești și școlare: sfera de activitate a sinoadelor mănăstirești, după natura lucrurilor, se extinde și la viața religioasă, bisericască precum și la disciplina din mănăstire.

De aceea agendele sinoadelor mănăstirești numai în puține puncte se întâlnesc cu cele ale sinoadelor parohiali și protopresbiterali. Și anume în punctele înșirate în acest § sub Nrii 6, 7, 8, 9, 10 și 13. Va să zică în punctele care privesc administrarea și controlarea averii și alegerea prepozitului. Pe când de altă parte sinoadelor mănăstirești le obvine o anumită competență și în privința disciplinei asupra monahilor, ieromonahilor și noviciilor din mănăstire; competență aceasta, pe care sinoadele parohiali și protopresbiterali nu o au.

De remarcat mai este aici: că prepozitul mănăstirii se alege de sinodul mănăstiresc întocma așa, ca parohul din partea sinodului parohial. Însă nu sub conducerea protopresbiterului, ci direct sub a episcopului eparhial, care apoi tot el este chemat să-l și întărească.

În fine mai observăm că mănăstirile nu au comitete. Și de aceea sinoadele mănăstirești trebuie să îndeplinească ele și acele agende pe cari la parohii și protopresbiterate le îndeplinesc în prima linie comitetele parohiale și respective protopresbiterale.

Astfel spre pildă la parohii și protopresbiterate e treaba comitetelor să facă inventarele despre averea mișcătoare și nemiscătoare a bisericei, școalei și fondurilor și să îngrijască pentru susținerea ei în întregime. Comitetele au a păstra în stare bună edificiile bisericești, școlare și fundaționale; a prevedea biserica cu cele trebuincioase ș. a. pe când la mănăstiri toate aceste agende are să le îndeplinească sinodul mănăstiresc.

§ 80. Datorințele prepozitului mănăstirii sunt următoarele:

1. A se ține strâns de obligamentele generale monahale, și a nizui, ca nici monahii să nu piardă dinaintea ochilor acele obligamente generale monahale; prin urmare prepozitul trebuie să fie exemplu viu de viață corectă monahală în toate privințele.

2. A fi bisericos, va să zică a nu se retrage dela frecventarea regulată și acurată a serviciului dumnezeesc.

3. A priveghea, ca serviciul dumnezeesc să se împlinească totdeauna după tipic, iară cântarea și cetirea să fie evlavioasă și edificătoare.

4. A nizui, ca întreg personalul mănăstiresc să cerceteze serviciul dumnezeesc acurat și regulat, și pe timpul serviciului dumnezeiesc să nu-l ocupe pe acela cu altfel de lucru.

5. A lua parte la prânz și cină cu ceilalți, și numai în cazuri de tot extraordinare a se abate dela această regulă.

6. A dispune, ca sub decursul prânzului să se cetească viața sfinților sau alt prolog, precum aceea o prescrie tipicul.

7. A nu absentă din mănăstire fără cauză îndestulătoare, nici a lăsa, ca frații fără știrea și binecuvântarea lui să meargă undeva din mănăstire.

8. A se perfecționa în științe și cunoștințe canonice, dogmatice și biserico-istorice.

9. A nizuî, ca și frații să se perfecționeze în științele bisericești, în cântări și în cunoștința vieții sfinților.

10. A fi conștientios în averea mănăstirească și a dispune, ca cel mai apt dintre ieromonahi să se pună de econom.

11. A țineă adeseori cu frații exortațiuni pentru cultura și disciplinarea lor, și pentru îndreptarea moravurilor unuia sau altuia dintre frați, care cu purtarea sa a dat ansă la aceea.

12. A avea în susținerea disciplinei monahale perseveranță și priveghere neadormită, dară și răbdare și modestie.

13. A nizuî, ca școala mănăstirească să fie în ordine bună, și ca cei mai cualificați dintre frați să se desemne de învățatori.

Datorințele aci înșirate ale prepozitului mănăstirei sunt de natură mai mult morală și duhovnicească. El este în aceste privințe sufletul mănăstirei.

Dar cu toate acestea prepozitul este în prima linie chemat a susține disciplina și a se îngriji pentru buna chivernisire a averei din mănăstire. El are supremul control și asupra școalelor susținute de mănăstire, având a aplică în aceste școale pe cei mai destoinici dintre monahi, ca învățatori.

§ 81. Fiindcă fundatorii mănăstirilor dau în scris intențiunea lor când fundează acele sfinte locașuri, impunând și unele îndatoriri ce trebuiesc păzite neștrămutat, pentru aceea prepozitul este dator a dispune, ca cartea fundațională a mănăstirii cel puțin odată în an să se citească în sinodul mănăstiresc, parte pentru aducerea aminte de fundatori parte pentru împlinirea acurată a îndatoririlor cuprinse în fundațiunea fundatorului de mănăstire.

Aici se vorbește negreșit despre patronat. Aceia care înființează mănăstiri sau chiar și biserici și le înzestrează astfel ca ele să se poată susține din venitele fundațiunei de ei anume spre acest scop făcute, aceia se numesc patronii resp. mănăstiri sau biserici și ca atari au și anumite drepturi în literile fundaționale asigurate. Biserica noastră dupăcum se vede din dreptul ei canonic și din acest §, încă e aplicată să respecte

drepturile acelor care și jertfesc averea lor spre a întemeia vreo mănăstire sau biserică. Dar ea nu condece și n'a conces nici celor mai mari binevoitori și ocrotitori ai ei, ca în baza jertfelor materiale aduse pentru biserică să și fundeze drepturi cari tae în organizația ei și opresc pe credincioși dela exercierea drepturilor ce le compet în sensul constituției noastre bisericești.

În biserica catolică patronatul s'a desvoltat la o instituție ce tae afund în viața internă a bisericei. La catolici patronii împart ei toate funcțiunile din biserică; denumesc ei înșiși pe parohi sau apoi au dreptul să-i candideze. Până sunt în viață patronii ocupă locul cel mai de frunte în biserică; iar după moarte au să fie înmormântați în interiorul bisericei ș. a. Și ceea ce e mai păgubitor pentru biserica apusană este, că dreptul de patron se moștenește dela tată la fiu și mai departe. Și astfel biserica împovărată cu un astfel de patronagiu anevoie se mai poate scăpa de el.

La noi în biserica noastră patronii — sau ctitorii se bucură mai mult numai de unele prerogative. Ocupă locul cel mai de frunte în biserică; au dreptul a și pune portretele și insigniile lor în biserică; au strana și cripta lor și au să fie pomeniți în rugăciunile ce se fac în biserică.

Caz de un adevărat patronat după cum îl cunoaște dreptul canonic papistășesc — nouă numai unul ne este cunoscut în sinul bisericei noastre din Ungaria și Transilvania. Și acesta este la biserica noastră din Sibiiu suburbiul-Iosefin, unde întemeietorul aceleia neguțătorul Constandin Hași Pop și-a rezervat dreptul de a denumi însuși pe parohul dela biserica aceasta de el întemeiată și dreptul acesta l-a cedat apoi episcopului și respective Arhiepiscopului și mitropolitului din Sibiiu. Pe temeiul acestui patronat până în ziua de azi parohul din suburbiul-Iosefin se denumește direct din partea arhiepiscopului și mitropolitului din localitate. Altcum însă comuna parohială își are reprezentanța sa, care uzează de toate drepturile ce i-le dă constituția noastră bisericească, afară de dreptul de a și alege pe parohul său.

În cuvintele întrebuintate în acest § cu «îndatoririle impuse trebuiesc păzite neștrămutat» se poate privi negreșit obligământul de a îndeplini îndatoririle ce s'au impus într-una cu întemeierea mănăstirei sau a bisericei. Din norocire însă la noi

îndatōrii atāt de grele cum le aflām în biserica apusanā nu s'au pus. Și de aceea nici nu s'a putut desvoltā patronatul într'o māsūrā atāt de pāgubitoare pentru bisericā, ca la papistași.

§ 82. Pentru cauzele de logodnā și matrimoniale ale credincioșilor, cari neavānd biserica lor proprie, se țin de biserica mănāstirii, consistorul eparhial delegeā pe cel mai îndemānā scaun protopresbiteral.

Mănāstirea poate sluși și ca bisericā pentru mireni din împrejurul ei, cari n'au biserica lor proprie. Dar fiindcā mănāstirea nu se ocupā cu lucruri lumești, de aceea ea deși stā în rang de protopopiat — nu se poate ocupā cu afacerile de logodnā și matrimoniale ale mirenilor ce aparțin mănāstirei și astfel acelea se încredințează celui mai îndemānā scaun protopresbiteral.

Mireni cari se țin de biserica mănāstirei, nu posed nici un fel de drepturi la ocārmuirea și administrarea aceleia. Ei nu sunt nici membrii ai sinodului mănāstiresc; ci sunt numai simplii oaspeți cātā vreme nu intrā în cinul cālugāresc.

§ 83. Credincioșii atinși în paragraful precedent nu au nici o încurgere în trebile mănāstirii.

Nu numai mireni, ci chiar și monahii care nu posed graduri ierarhice, n'au nici o influință în trebile mănāstirei. Pentru cā ei, precum chiar și ierodiaconii, în sensul §-lui 73 Statutul organic nu sunt membrii ai sinodului mănāstiresc.

§ 84. Mănāstirile femeești cad într'o categorie cu cele bărbătești, prin urmare mănāstirile femeești, monahinele și igumenisele au una și aceeași chemare ca și mănāstirile bărbătești, monahii și prepoziții.

Mănāstirile femeești numai în privința ocārmuirei și administrației cad într'o categorie cu cele bărbătești. În trebile spirituale însă nu. Pentru cā femeile și dacā aparțin tagmei monahale sunt lipsite de darul preoțesc. De aceea funcțiunile sacerdotale le îndeplinesc și în mănāstirile femeești numai preoți destinați anume spre acest scop.

CAP IV.

Eparhia.

Eparhia este o nouă și a treia categorie de întruniri în organismul nostru bisericesc. Ea este întrunirea credincioșilor, a parohiilor, protopresbiteratelor și mănāstirilor, de pe un teritoriu mai larg sub conducerea unui episcop.

Eparhia sau dieceza, e parohia, — sau avānd în vedere numai pe credincioși — turma episcopului.

Astăzi avem în provincia mitropolitană trei eparhii. Eparhia sau arhidieceza Transilvaniei, cu un număr de 802,221 credincioși. Eparhia sau dieceza Aradului cu un număr de 601,005 credincioși și eparhia sau dieceza Caransebeșului cu un număr de 401,649 credincioși.

Cele două eparhii, a Transilvaniei și a Aradului existau atunci cānd s'a restaurat vechea noastră metropolie. Ele existā de veacuri. Eparhia Transilvaniei s'a promovat prin decretul împārātesc din 12/24 Decembrie 1804 la rangul de arhidiecezā și metropolie a tuturor Romānilor din Ungaria și Transilvania. Tot atunci și în urma despārțirei ierarhice a Romānilor de cātrā Sārbi s'a înființat de nou eparhia Caransebeșului, primindu-și în anul 1865 primul său episcop român în persoana fostului arhimandrit Ioan Popasu.

Pentru mulțimea aceasta de cu totul 1,804,875 de credincioși lucrul natural, cā cele trei locuri centrale — eparhii — nu pot fi îndeștuitoare. De aceea dela începutul erei noue constituționale bisericești, s'au ivit cereri pentru înființarea de eparhii nouă; mai întâiu numai pe teritoriul celor doue eparhii sufragane, în Oradea-mare și în Timișoara, în timpul mai nou și pentru înființarea unei a doua și resp. a șeasa eparhii pe teritoriul arhidiecezei, în orașul Cluj.

Congresul dela 1868 chiar s'a ocupat cu chestia înființării a două eparhii nouă, una în Oradea-mare și alta în orașul Timișoara, invitāndu-se prin concluzul de sub Nr. 95/868 prezidiul ca sā pregāteascā un proiect în astā privință. De atunci și până azi, chestia înființării acestor două nouă eparhii, lângā care dela anul 1895 încoace s'a alăturat apoi și chestia unei a treia eparhii nouă în Cluj — a ocupat mai toate congresele noastre dearāndul, fără ca ea până în ziua de azi s'ă-și fi aflat rezolvirea sa, defi-

nitivă; Prin concluzul congresual Nr. 243/878 s'a decretat în principiu înființarea a două eparhii nouă în Timișoara și în Oradea-mare. Congresul dela anul 1895 abătându-se dela acest enunțiat prin concluzul său de sub Nr. 95/895 a însărcinat pe consistorul mitropolitan, ca să elaboreze două proiecte de arondare alternative. Și anume: unul pentru înființarea a două episcopii sau eparhii — nouă în sensul concluzului congresual de sub Nr. 243/878 și altul pentru înființarea a trei eparhii nouă, dintre care una pe teritoriul arhidiecezei.

Congresul dela anul 1900 decretează apoi prin concluzul său Nr. 64/900 înființarea alor trei eparhii nouă pe teritoriul mitropoliei și anume: una cu rezidența în Orade, alta cu rezidența în Timișoara și a treia cu rezidența în Cluj. Însărcinează totodată pe consistorul mitropolitan, ca să elaboreze un plan exact și detaliat în privința modului și condițiilor de înființare a acestor eparhii, arătând și mijloacele și garanțele de înființare și susținere a lor. Iar planul acesta să-l subștearnă proximalului congres spre deliberare.

Proximalul congres însă care s'a ocupat iarăși în mod meritoric cu chestia înființării nouelor eparhii, a fost apoi congresul dela 1909, care prin concluzul său cu Nr. 67/909 dispune din cari protopopiate și comune bisericesti au să se înființeze nucele eparhii, și cum să se împartă averea de azi a eparhiilor existente cu cele de nou înființându-se. Tot de odată îndrumă pe consistorul mitropolitan, ca să ia dispozițiile necesare pentru efectuarea acestui concluz, *la timp potrivit*. Astfel deci numai lipsa timpului potrivit mai este pricina din care nu se purcede îndată la înființarea nouelor trei eparhii.

Și timpul acesta potrivit par'că nu prea vrea să se apropie; deși de mulți este dorit din tot sufletul lor.

Spre pregătirea și înlesnirea înființării nouelor eparhii, marele arhiepiscop și mitropolit Andreiu la moartea sa a înființat o fundațiune de 50 de mii de floreni sau 100,000 de coroane, care fundațiune cu dobânzile ei dă azi considerabila sumă de K 940,701-70 care se administrează ca fond separat, anume pentru eparhiile de nou înființându-se.

§ 85. Eparhia este întrunirea mai multor parohii, protopresbiterate și mănăstiri, în fruntea cărora stă episcopul, care întru înțelesul canoanelor necurmat este dator a lucra,

mijlocit și nemijlocit, pentru religiozitatea și luminarea preoțimii și a poporului.

În acest § scopul întrunirii în eparhie nu se spune direct. Indirect însă spunându-se care este datorința episcopului, urmează de sine că scopul întrunirii este propagarea religiozității și culturai și luminarea preoțimii și a poporului credincios.

§ 86. Afacerile eparhiale se îndeplinesc: 1. prin sinodul eparhial; 2. prin consistorul eparhial.

Organele eparhiei, cari îndeplinesc afacerile ei, sunt: Sinodul și consistorul eparhial.

Sinodul eparhial e corporațiunea legiuitoare și de controlă a eparhiei. Consistorul e organul reprezentativ și executiv al eparhiei.

Lângă acestea însă mai vine încă — precum la parohie, parohul și la protopresbiterat protopresbiterul — ca al treilea organ al eparhiei, episcopul; care încă are să îndeplinească unele, și încă de cea mai mare însemnătate afaceri ale eparhiei.

Articol I.

Sinodul eparhial.

Sinodul eparhial este reprezentanța, sau adunarea reprezentanților clerului și poporului din întreaga eparhie. În parohie sinodul se compune din *toți* membrii parohiei; va să zică aci credincioșii îndreptățiți *toți* bine iau parte la ședințele sinodului, — la desbaterile și hotărârile lui.

În protopresbiterat, eparhie și mitropolie însă este cu neputință ca *toți* credincioșii clerici și mireni să ia parte la desbaterile și hotărârile ce se aduc în sinoadele și respective în congresul acestora; de aceea ei își aleg deputații lor, pe cari îi trimit în aceste corporațiuni și astfel în mod indirect iau parte la desbaterile și hotărârile acelor.

Sinodul eparhial — după cum am zis mai sus și se va vedea și din agendele ce cad în competența lui — e corporațiunea legiuitoare și de controlă a eparhiei. El votează legile, normativede și regulamentele pentru întreaga eparhie; el îndeplinește alegerile singuraticelor organe executive și controlează agendele lor. El votează bugetul eparhiei și controlează întrebuin-

țarea lui, precum și conservarea averei, a instituțiilor și fundațiilor eparhiei.

Sinodul este organul singur îndreptățit a exprima voința întregii eparhii ca atare.

§ 87. Sinodul eparhial este reprezentanța eparhiei, și se compune din deputații clerului și ai poporului eparhial, și afară de episcopul, respective arhiepiscopul diecezan, constă din 60 de membri, dintre cari 20 sunt preoți, 40 mireni. În dieceza Caransebeșului în numărul celor 40 de mireni confiniul militar alege 10 deputați. (Vezi Supl. Nr. III.)

Cuvântul *reprezentanța* eparhiei, nu e de a se înțelege — după noi — așa ca și când sinodul ar fi reprezentantul eparhiei. Pentru că adevăratul ei reprezentant în afară, este organul ei executiv, consistorul diecezan.

Când se vorbește deci în acest § despre reprezentanță, se înțelege reprezentarea clerului și a poporului, sau că clerul și poporul credincios din eparhie este reprezentat în sinod.

Cu toate acestea Consistorul este mai mult numai reprezentantul *formal* al sinodului, al congresului și al bisericii, pecând atunci când eparhia, mitropolia, sau biserica ca atare, are să-și exprime voința sa — în chestiuni mai grave — asta o pot face numai corpurile legiuitoare bisericesti; adică sinoadele eparhiale pentru eparhii, iar pentru mitropolia întregă congresul.

Reprezentanța aceasta a eparhiei — sau sinodul eparhial se compune din 60 de deputați aleși și din episcopul respective arhiepiscopul diecezan ca membru natural și totdeauna prezident al sinodului.

În caz de vacanță a scaunului episcopesc, locul episcopului îl suplinește și respective prezidiul îl poartă, vicarul episcopesc. Și în lipsa aceluia cel mai bătrân asesor ordinar din senatul bisericesc. (Vezi §-ii 92 și 118 Statutul organic).

Cei 60 de deputați sinodali, sunt 20 din cler și aleșii clerului; iar 40 sunt mireni și aleșii mirenilor din eparhie. — Alegători sunt toți aceia cari sunt membri sinodului vreunei parohii din respectiva eparhie. Și dreptul de alegere pot să-l exercite numai în parohia aceia unde sunt luați în lista parohială.

Aleși pot fi toți aceia care posed dreptul de alegere în respectiva eparhie. Concluzul congresual din anul 1878 Nr. 105 oprește ca cineva să fie în același timp membru sinodal în mai

multe eparhii. Și dacă cineva faptice devine ales astfel, are datorința ca în termen de 3 zile după verificare, să se pronunțe pentru unul dintre mandatele primite, în care caz celelalte mandate devin eo ipso vacante. La caz însă când alesul nu s'ar pronunța hotărît pentru unul din mandatele primite, alegerea din urmă se privește de nevalidă. Presupunându-se că cel odată ales, nu mai putea fi ales a doua oară.

Cazul acesta însă azi, unde indigenitatea și în biserică este mai bine determinată și nime nu va mai putea fi parohian în mai multe parohii și chiar eparhii — e imposibil să se mai ivească. Arhidieceza în Regulamentul său pentru alegerea deputaților pentru sinod, hotărît dispune în § 29: că numai acela poate fi ales ca deputat pentru sinodul arhidiecezan, care este alegător în vreo parohie din arhidieceză.

Dispoziția din acest §, conform căreia confiniul militar are să aleagă dintre cei 40 de deputați ai eparhiei Caransebeșului 10 — aparține mai mult chestiei formării cercurilor electorale. Chiar în § 8 al Art. de lege XX/848 în care se pune baza fundamentală pentru constituția celor de confesiunea gr.-or. în genere întâlnim o deosebită îngrijire pentru cei din confiniul militar, dispunându-se acolo, ca între cei 100 de deputați ai unui congres comun al tuturor celor de confesiunea gr.-or. 75 să fie mireni și dintre aceștia 25 din confiniu militar. — În Art. de lege IX/868 care formează apoi temelia constituției bisericii noastre separate române, se dispune ca dintre cei 60 de deputați mireni la congresul prim constitutiv 10 să fie din confiniul militar. Și acest număr de 10 s'a susținut apoi și pentru sinodul diecezan; deși aci numărul total al deputaților mireni e numai 40.

§ 88. Membrii sinodului eparhial se aleg pe 3 ani, și pot fi realeși.

Alegerile pentru sinoadele eparhiale se fac tot pentru câte 3 ani deodată, deși sinod se ține în fiecare an. Va se zică alegerile pentru crușarea timpului și a speselor, se fac tot pentru trei sesiuni sinodale deodată. Iar aceia cari în urma expirării celor 3 ani sau și din alte motive, s. p. în sensul § 24 din Regulamentul afacerilor interne pentru că nu s'au prezentat la timp, credenționalele, nu și au scuzat absentarea, etc. — și-au pierdut mandatul, pot fi de nou aleși...

§ 89. Sinodul eparhial se ține regulat odată în an, la Dumineca Tomei, iară în cazuri urgente se poate conchēmă și extraordinar.

Sinoadele eparhiale sunt ca și cele parohiale și protopresbiterale ordinare și extraordinare. Cele ordinare se țin, ca și cele parohiale și protopresbiterale odată la an; totdeauna la Dumineca Tomii. Cele extraordinare se țin când și de câteori cere trebuința.

§ 90. Convocarea sinodului se face prin episcopul eparhial, respective arhiepiscopul eparhial, iar în caz de vacanță, prin consistorul respectiv.

E lucru natural ca sinodul, atât cel ordinar, cât și cel extraordinar să se concheme prin prezidentul aceluia; adecă prin episcopul resp. arhiepiscopul respectiv. — Pecând însă în înțelesul §-lui 45 Statut. organic două terțialități a membrilor pot iniția convocarea sinodului protopopesc extraordinar în scopul pertractării vreunei chestiuni urgente, pentru toate celelalte sinoade și pentru congres lipsește o dispoziție similară. De unde urmează că membrii celorlalte sinoade și ai congresului nici chiar în totalitatea lor, nu pot iniția ținerea unui sinod sau congres, fie ordinar sau extraordinar, decât numai în calea de reclamă la autoritățile superioare.

Bine că pentru sinoadele eparhiale și pentru congresul ordinar sunt fixate anume în Stat. org. zilele ținerei lor. Dar membrii acestor corporațiuni, tot nu se pot întruni fără a fi convocați. Și astfel întrunirea lor atârnă totuși dela bunăvoința celor în drept de a-i conchēmă!

§. 91. Membrii sinodului eparhial se aleg în modul următor:

a) Fiecare dieceză se împarte în 20 de cercuri electorale proporționate.

b) În fiecare cerc se aleg 3 deputați, adecă un preot, și doi mireni, și anume preotul prin toți preoții, iară mireni prin toți membrii sinoadelor parohiale din cercul electoral, spre care scop:

c) Consistorul diecezan denuțește pentru fiecare cerc electoral câte doi comisari consistoriali, adecă pentru preoți unul din cler, iară pentru mireni unul din mireni.

d) În ziua prefiptă preoții se adună la locul desemnat, și sub prezidenția comisarului consistorial, alegându-și doi bărbați de încredere și un notar, numai decât purced la alegere, care se efectuește sau prin votare publică, sau la cererea unei terțialități a alegătorilor, prin votare secretă. Acela care a întrunit majoritatea voturilor, se proclamă de deputat, se provide cu credențional scris prin comisar, bărbații de încredere și notar, iară despre actul alegerii luându-se protocol și subscriindu-se prin susamintiiți, se subșterne consistorului eparhial spre știință.

e) Incât pentru alegerea deputaților mireni, comunele bisericești se adună în sinoade parohiale. Asemenea sinoade se constituiesc astfel, că alegătorii își aleg prezident, doi bărbați de încredere și un notar. Purcezând la alegere, fiecare alegător votează pentru doi deputați deodată. Votarea este publică, iară la cererea alor 20 de alegători poate fi și secretă prin ședule. Aclamațiune nu este permisă.

f) Despre actul alegerii se ia protocol, în care se scriu toate voturile, iară în caz de votare secretă, i se alătură și ședulele ce conțin voturile.

g) Finindu-se votarea, protocolul în prezența alegătorilor se încheie, constatându-se și publicându-se rezultatul alegerii, se subșcrie prin prezident, bărbații de încredere și notar, se sigilează cu sigilul parohial și al prezidentului sau al vreunui bărbat de încredere, apoi se predă unuia dintre bărbații de încredere, pentruca la timpul său să-l ducă la comisarul consistorial.

h) În timpul defipt toți trimișii bărbați de încredere ai sinoadelor electorale din un cerc alegător se adună la locul desemnat spre acest scop, aducând cu sine protocoalele electorale sigilate în modul prescris sub litera g). Aci, sub prezidiul comisarului consistorial, toți laolaltă formează colegiul de scrutiniu alegându-și un notar pentru ducerea protocolului.

În prezența tuturor se desfac prin comisarul consistorial protocoalele colegiilor electorale și se cetesc cu voce înaltă, numărându-se voturile și înscriindu-se în protocol.

Acei doi indivizi, cari au căpătat mai multe voturi, numai decât se proclamă de deputați și se provăd cu cre-

denționar. În cazul când doi înși au întrunit asemenea voturi, între dânsii decide soarta, executată numai decât în fața locului.

Atât protocolul colegiului de scrutinare, cât și credenționalele se subscriu prin comisarul consistorial și prin toți ceilalți membri.

Protocolul se subșterne prin comisar consistorului, iar credenționalele se înmanuează aleșilor deputați.

1) Alegători și alegibili sunt toți aceia, cari posed calitățile prescise în § 6.

2) Formarea cercurilor electorale în proporțiune cât se poate mai dreaptă, asemenea defigerea locului de alegere pentru preoți și de scrutinare pentru mireni, și denumirea comisarilor, precum și luarea măsurilor necesare spre alegere — până la altă dispozițiune din partea sinodului eparhial, este afacerea consistorului eparhial.

3) Alegerile deputaților se efectuează în restimp de 6 săptămâni, înainte de Dumineca Tomei, și au să fie ordinate și publicate astfel, ca în cât pentru mireni între alegere și scrutinare, și iarăși între aceasta și deschiderea sinodului, să întrevină un restimp cel puțin de 8 zile.

În §-ul acesta se expune modalitatea alegerilor deputaților pentru sinod, după cum s'a fost contemplat ea, atunci la alcătuirea Statt. org. — Congresele ce au urmat însă au făcut mai multe schimbări în astă privință.

Împărțirea singuraticelor dieceze în câte 20 de cercuri electorale s'a fost dat la început în competența diecezelor. Congresul dela 1895 a votat însă sub Nr. 89/895 un normativ formal pentru împărțirea întregii provincii mitropolitane în cercuri electorale pentru alegerea deputaților la congres. — Acelaș normativ și resp. aceiaș împărțire a cercurilor, a fost adoptată apoi de singuraticile sinoade eparhiale și pentru alegerile deputaților sinodali și se folosește astăzi și la aceste alegeri; alegându-se în fiecare cerc electoral, câte trei deputați: doi mireni și un preot. Împărțirea cercurilor electorale făcută de congres, s'a modificat apoi prin concl. congresual Nr. 73/897 în privința deputaților ce se aleg în eparhia din Caransebeș, restabilindu-se acolo, la cererea eparhiei, împărțirea cercurilor de mai nainte.

Iar în ceea ce privește alegerea însași, — ivindu-se în cursul timpului necesitatea precizării mai de aproape și a întregirii

mai multora dintre dispozițiile Statt. org. — congresul dela 1891 a votat sub Nr. 156/891 un anume Regulament de procedură la alegerea deputaților pentru congresul național-bisericesc. Regulamentul acesta apoi — tractând acelaș material — l-au adaptat și sinoadele eparhiale — pe lângă schimbările ce zac în natura lucrului — ca Regulament de procedură și pentru alegerea deputaților la sinoadele eparhiale.

Schimbările și inovațiunile mai de seamă, ce prin acest Regulament s'au adus dispozițiilor din acest §. prin «Regulamentul de procedură la alegerea deputaților pentru sinodul arhidiecezan», votat de acest sinod sub Nr. 84/899 sunt următoarele:

Ad c). La caz când comisarul consistorial ar fi reținut dela îndeplinirea misiunii sale, trebuie să aducă asta imediat la cunoștința consistorului eparhial, carele în locu-i are să denu-mească alt comisar. Când comisarul exmis vine în combinație de a fi însuși ales, trebuie să se retragă dela oficiul de comisar. În cazul acesta, precum și atunci când consistorul, din orice motiv n'a denumit însuși substituit, membrii colegiului electoral preoțesc, respective ai scrutiniului mirenesc aleg însuși un comisar substituit, care îndeplinește apoi toate agendele pe care aveă a le îndeplini comisarul denumit de consistor.

La caz când comisarul denumit de consistor, declară că nu reflectează la eventualul mandat de deputat al celui cerc, declarațiunea asta se petrece îndată în protocolul de alegere sau de scrutiniu și atunci apoi alegerea resp. scrutinarea se continuă sub prezidiul lui. Când totuș dânsul ar deveni ales, alegerea se privește de nulă și se face imediat din nou, atunci când e vorba de alegerea unui deputat preoțesc, iar la alegerea de mireni, actele se subștern consistorului eparhial, ca acela să ordone alegere nouă.

Ad d). Alegerile deputaților preoțești se fac imediat în colegiul electoral convocat sub prezidiul comisarului consistorial. Pe când alegerile deputaților mireni, se fac în sinoadele parohiale din comunele aparținătoare la respectivul cerc electoral; — iar colegiul de scrutiniu, ce se întrunește sub prezidiul comisarului consistorial, are numai să scrutineze alegerile și să constate cari doi dintre candidați au întrunit majoritatea *relativă* a voturilor din acel cerc.

Drept bază atât la alegerile preoțești, cât și la cele mirenești servește lista de alegători, așa că acei cari nu sunt induși

în listă nu se admit la votizare. Listele se compun separat pentru preoți și pentru mireni. Listele preoților le compune consistorul și le predă comisarului consistorial spre a face la alegere uz de ele. Listele alegătorilor mireni se compun în conformitate cu § 5 al Regulamentului congresual pentru parohii din anul 1878 resp. al §-ului 8 din Regulamentul pentru parohii votat de congresul dela 1909 sub Nr. 184/909 cong. an de an. Listele acestea pot fi întregite și resp. autenticate de colegiul electoral preoțesc și resp. de sinodul parohial electoral.

Ad e). Alegerea deputaților mireni, după cum am spus și mai sus, se face în fiecare comună separat, sub conducerea unui prezident, alor doi bărbați de încredere și a unui notar, aleși toți de sinodul electoral anume spre acest scop.

Deși în lege nicăiri expres nu e zis, este de sine înțeles, că preoții n'au să ia parte la alegerea deputaților mireni; după cum nici mirenilor nu le este permis a lua parte la alegerile deputaților din cler. Parohul are să concheme sinodul electoral. Să-l deschidă și să-l conducă, până ce se constituie, alegându-și prezidentul său, bărbații de încredere și pe notar. Urmând acestea, parohul și-a terminat funcțiunea sa și are să se retragă, lăsând pe mireni să efeptuiască alegerea ei de ei. Regulament de procedură la alegerea deputaților pentru sinodul arhidiecezan Nr. 84/899 sin. Praxa mai nouă admite, ca și parohul să poată fi ales de prezident, fără însă de a avea drept de alegere.

Aclamațiunea nu este permisă, nici la alegerile deputaților din cler, nici la ale mirenilor; ci fiecare alegător are să-și dea votul său pentru vreun candidat fie cu graiu viu, fie prin o ședulă de votizare. În cazul prim numele celor aleși se introduc în protocolul de votizare, într'una cu numele alegătorilor. În cazul al doilea se adună ședulele, se numără voturile și se alătură apoi la protocolul de votizare.

Ad g). În protocolul de votizare, se însemnează timpul (oara și minutele) — când s'a deschis sinodul sau colegiul electoral și când s'a început și terminat votizarea. Sinodul și colegiul electoral, precum și colegiul de scrutiniu, nu se încheie îndată după ce au votat toți cei prezenți, ci se mai așteaptă încă o jumătate de oră după aceea, ce s'ar mai putea prezenta mai târziu. Și numai după ce a trecut aceasta jumătate de oră și au votat și ceice s'au prezentat mai târziu, sau la scrutiniu și-au

predat protocoalele de votizare, se încheie actul și protocolul de alegere și resp. de scrutinare, și se subscrie. Și anume la sinodul și colegiul electoral se subscrie de prezident, de bărbații de încredere și de notar; iar la colegiul de scrutiniu se subscrie afară de aceștia și de toți bărbații de încredere ai singuraticelor comune votizătoare, cari toți împreună cu comisarul consistorial, formează colegiul de scrutiniu. Aceștia subscriu și credenționalul ce se extradă celui ales.

Protocoalele de alegere ale sinoadelor parohiale, dacă constau din mai multe coale, se coasă lăolaltă, iar firul cu care au fost cusute se pune sub sigil. Acest protocol se autentifică mai departe prin aplicarea alor două sigile întregi; unul al parohiei, altul al prezidentului sau al vreunuia dintre bărbații de încredere. Dacă acestei recerințe din orice motiv nu se poate satisface, împrejurarea asta se înseamnă la protocol.

Protocolul astfel pregătit și provăzut și cu lista alegătorilor autentificată și event. cu ședulele de votizare se pune într'o cuvertă, iar cuverta asta se sigilează *cu ceară* și cu cele două sigile, ce s'au fost pus însuși pe protocol. Dacă prezidentul sau bărbații de încredere nu au sigilul lor propriu, cuverta se prevede cu sigilul parohiei, în locul sigilului care lipsește. Iar atunci când lipsesc ambe sigilele, cu două sigile ale parohiei.

Protocolul astfel sigilat se prevede pe covertă cu inscripția: «Protocolul sinodului parohial din comuna N». și se predă apoi bărbatului de încredere anume designat spre acest scop din partea sinodului electoral, care are să-l ducă în persoană la colegiu de scrutiniu și să-l predea comisarului consistorial. Când acest bărbat de încredere ar fi împedecat a-și împlini însuși misiunea sa, protocolul trebuie să-l încredințeze substitutului său, designat din capul locului de cătră sinodul electoral.

Ad h). Bărbații de încredere ai comunelor alegătoare, adunându-se cu toții la locul destinat de comisarul consistorial, formează colegiul scrutinator; scrutează protocoalele de alegere intrate dela singuraticile comune, constată rezultatul alegerii, compun credenționalele pentru deputații aleși și le spedează direct la adresa acelora; iar actele electorale comisarului consistorial le ia la sine și le subșterne consistorului eparhial. Despre efeptuirea scrutiniului încă se compune protocol separat în care se fac evidente comunele care au luat parte la alegere și vo-

turile date pentru fiecare candidat de deputat, precum și rezultatul alegerii și resp. al scrutinării.

Ad 4). În sensul noului Regulament de procedură la alegerea de deputați pentru sinod, alegerile au să se efectueze astfel, ca cu șase săptămâni înainte de Duminica Tomi — termenul pentru întrunirea sinodului — alegerile să fie *de tot terminate*. Și asta din motiv că în contra lor se poate înainta în termen de 15 zile dela ziua alegerii, la mireni dela ziua scrutinului socotite — protest la consistorul eparhial. Consistorul însă are să examineze protestele întrate la timp și dacă află că gravaminele din protest, adevărate fiind, ar putea altera rezultatul alegerii, are să dispună investigațiunea lor și să pregătească chestia alegerii astfel ca sinodul în proxima sa sesiune să poată decide definitiv în meritul ei.

Mai departe consistorul eparhial prin noul Regulament este îndatorat ca — după analogia §-lui 150 Statutul organic, — atunci când vreun deputat în decursul periodului electoral ar fi murit, ar fi resignat sau și-ar fi pierdut dreptul de a fi ales — să pue îndată la cale alegere nouă, ca astfel cercul electoral în care respectivul fusese ales — să nu rămâe nereprezentat la proxima sesiune sinodală.

În ceea ce privește cualificațiunea candidaților de deputați, Statutul organic nu pretinde dela ei altă cualificație, decât pe care o pretinde și dela membrii sinodului parohial și protopresbiteral, precum și dela ai congresului național-bisericesc. Și anume cualificațiunea normată în § 6 Statutul organic; că adevărat respectivii să fie majoreni, de sine stătători, nepătați și să-și împlinească datorințele parohiale.

Statutul organic după cum se vede și aci e foarte liberal. Avându-se însă în vedere, că mai ales în sinoadele eparhiale și în congrese se tractează de cele mai vitale interese ale bisericești în genere. Și că astfel celce voește a-și îndeplini cu adevărat chemarea sa, trebuie să aibă cunoștințe temeinice nu numai în legile, ci în toate afacerile bisericești. Avându-se aceasta în vedere, interesele bisericești pretind, că mai ales în corporațiunile superioare bisericești să se aleagă și exmită floarea inteligenței de confesiunea greco-orientală. Și în adevăr, așa se și întâmplă.

Se mai pretinde dela celce vrea să fie ales, ca să fie membru vreunei parohii din eparhie, va să zică, nu poate fi ales ca deputat la sinod un credincios din altă eparhie.

§ 92. Președintele sinodului eparhial este episcopul, respective arhiepiscopul, iară în caz de împiedecare sau vacanță, locțiitorul lui.

Cine este locțiitorul episcopului și respective arhiepiscopului aceasta ni-o spune § 118 Statutul organic. Conform aceluia episcopul este în drept a-și institui însuși un substitut — vicar — dintre asesorii consistoriali din cler, cu îndreptățirea de a-l substitui în toate afacerile sale, nu numai câtă vreme, el — episcopul se află în viață, ci și după moartea sa, sub durata vacanței scaunului său.

Statutul organic face însă proviziune și pentru cazul, când episcopul ar fi murit, fără a rămâne vicar în urma lui. Și pentru cazul acesta dispune ca cel mai bătrân asesor consistorial din cler, să fungeze ca locțiitor al episcopului defunct. Astfel deci acesta ar avea să conducă și sinodul eparhial, la caz când ar lipsi atât episcopul cât și vicarul episcopesc.

§ 93. În ziua deschiderii sinodului eparhial se ține sfânta liturghie cu chemarea sfântului Duh.

Celebrarea sfintei liturghii cu chemarea sfântului Duh, urmează la toate întrunirile corporațiunilor noastre bisericești; deși în Statutul organic este prescrisă numai pentru sinoadele parohiale și eparhiale, iar dintre sinoadele protopresbiterale numai pentru acelea în care se face alegerea protopopului.

§ 94. Adunându-se membrii sinodului la locul destinat, președintele înainte de toate chiamă la oficiul notarial provizoric un număr potrivit dintre cei mai tineri membri, și deschide ședința prin o cuvântare solemnă.

După aceea se procede la verificarea membrilor, cari fiind preste jumătate verificați, își aleg notari ordinari și cu aceasta sinodul este constituit.

Aici este vorba despre deschiderea sinodului. Acea urmează de regulă în biserica catedrală prin o cuvântare potrivită din partea președintelui, prin care apoi sinodul se declară de deschis.

Având a se lua protocol despre cele ce se petrec în sinod și fiindcă sinodul înainte de verificarea membrilor și înainte de constituire nu poate aduce concluze valide și prin urmare nu poate îndeplini nici alegeri, de aceea președintele sinodului denumește dintre cei mai tineri deputați notari provizorii, cari în-

deplinesc agendele notariatului până la constituirea sinodului și respective a biroului.

La verificarea membrilor înainte de constituire, se procedează numai la primul sinod, după alegeri, când încă nu sunt deputați verificați. Iar la sinoadele din anul al doilea și al treilea după alegeri, unde marea majoritate a membrilor din sinod este verificată, se constată simplu, că sunt prezenți mai mult ca jumătate dintre membrii verificați ai sinodului și că prin urmare sinodul este capace a aduce concluze valide.

Cu aceasta sinodul este constituit și se procedează apoi imediat la alegerea notarilor și a diferitelor comisii, cari au să studieze și să prepare obiectele ce au să urmeze la pertractare.

§ 95. Sinodul așa constituit, înainte de toate își statorosește regulamentul pentru afacerile interne.

Dispoziția din acest § azi numai are nici o însemnătate. Ea a avut însemnătate atunci când nu existau încă Regulamente statornice în privința îndeplinirii agendelor sinoadelor eparhiale. Azi însă există atare Regulamente. Și îndeosebi pentru arhidieceză există Regulamentul votat de sinodul arhidiecezan din 1892 sub Nr. 111/892 sin. care regulează modalitatea deschiderii și a constituirii sinodului, precum și a desbaterilor și aducerii de concluze în sinod.

Atari regulamente există azi negreșit și pentru sinoadele din eparhiile sufragane. Regulamentul pentru arhidieceză a suferit o modificare prin concluzul Sinodului arhidiecezan cu Nr. 55/909 sin. care în privința interpelărilor la adresa prezidentului sinodului dispune că interpelările ce se intenționează a se adresa prezidiului, au să se anunțe fie în sinod, fie afară de sinod, încă în ziua premergătoare ședinței aceleia, în care se intenționează a se face interpelarea. — Excepție fac interpelările după natura lor urgente, cari însinuate prealabil la prezidentul sinodului, pot fi făcute apoi și în aceiași ședință, dacă sinodul își dă învoirea sa.

Mai departe § 16 din Regulamentul mai sus pomenit s'a modificat prin concluz sinodal 35/913, astfel: Propuneri de sine stătătoare — afară de cele prezidiale — se pot face numai la începutul ședinței înainte de ordinea zilei, cari subscrise de propunător și de cel puțin încă 10 alți deputați prezenți, se pre-

zentează în scris prezidentului sinodului, se motivează scurt și obiectiv, după care apoi se predă comisiei competente pentru studiere și raportare.

Apoi § 16 din respectivul Regulament, devenind de prisos se eliminează de tot.

§ 96. Agendele sinodului eparhial sunt următoarele: (Vezi continuarea § 96 la pag. 268).

Ad 1. Cele cuprinse sub acest punct consună din cuvânt în cuvânt cu cele cuprinse în § 154 Statutul organic tot sub punct 1. Ceeace va să zică, că atât sinodul eparhial cât și congresul național-bisericesc, au datorința să îngrijească pentru susținerea libertății religioare și autonomiei bisericii.

Ambilor le incumbe aceiaș datorință. Sinodului în cerc mai restrâns, întru cât privește adecă afaceri numai ale eparhiei, congresului însă referitor la afacerile ce privesc mitropolia întreagă.

Astfel vedem — ca numai unele exemple să aducem înainte — cum în cauza așanumitei «mile împărătești», a dotațiunii de 24,000 flor. din vistieria statului pe seama preoțimii gr.-or. din arhidieceză, și resp. în contra faimoasei ordinațiuni ministeriale de sub Nr. 77/884 eln., prin care conferirea ulterioară a celui ajutor se puse sub condiții, din partea arhidiecezei neacceptabile, arhidieceza însăș prin sinoadele sale dela anii 1884, 1885 și resp. prin concluzele sinodale de sub Nrii 52/884 și 148/884 apoi Nrii 50 și 51 și resp. 9 ex. 1885 au ridicat remonstrațiuni energice în contra vătămării autonomiei noastre bisericești, plânuite prin ordonanța ministerială de mai sus. — Tot astfel și eparhia Caransebeșului a suportat însăș cu guvernul lupta pentru caracterul confesional al școalelor din confiniile militare ș. a.

Iar în ceeace privește îngrijirea congresului pentru susținerea libertății religioare și a autonomiei bisericii peste tot, despre aceasta vom vorbi la locul său, la § 154 Statutul organic.

Ad 2. Despre modalitatea alegerii episcopului vorbește § 97 Statutul organic și cei următori. Aici e vorba numai de competență. Și punctul 2 din acest § ne spune că alegerea episcopului cade în competența sinodului eparhial. Cu alte cuvinte fiecare eparhie își alege însăși pe episcopul său.

În congresul dela 1868 și cu ocaziunea alcătuirii Statutului organic a fost făcut deputatul Ioan cav. de Pușcariu sub Nr. 179/868 propunerea: ca episcopii diecezani, asemenea ca și arhiepiscopul sau mitropolitul, să se aleagă în congres. Propu-

nera această însă nu s'a primit și așa a rămas în sensul propunerii comisiei, ca eparhiile să-și aleagă înșile episcopii lor, întocmai cum își aleg parohiile parohii și protopresbiteratele protopresbiterii lor.

Ad 3. Cuvântul îngrijire, nu are însemnătatea ca și când sinodul însuși s'ar ocupa cu administrarea și manipularea averii eparhiei; ci sinodul are numai să ia dispozițiile de lipsă — să facă statute și regulamente, în privința manipulării și administrării averii eparhiei și apoi să controleze observarea lor și mersul administrației peste tot. De aceea consistoarele eparhiale, ca organele executive și administrative ale eparhiei an de an, au să substearnă sinodului eparhial rapoartele lor în astă privință, prevăzute cu inventariile și raționamentele despre întreaga avere mișcătoare și nemișcătoare a eparhiei. (Statutul organic § 132 pct. 2. 3. 4).

Ad 4. De sine înțeles este, că dacă sinodul este reprezentanța eparhiei, numai el poate fi și în drept a face dispoziții în privința averii aceleia. — Afacerile de cumpărare sau vânzare de realități sau chiar și de efecte și alte valori mai însemnate cad în competența sinodului eparhial; tocmai așa cum afacerile de aceiași natură în comună și protopresbiterat cad în competența sinoadelor parohiale și resp. protopresbiterale.

Bineînțeles însă, că numai hotărârile în privința acestor afaceri le aduce sau le aproabă sinodul. Iar executiva cade și aci în competența consistorului, ca organ executiv.

Tot asemenea și afacerile care privesc schimbarea substanței sau a modului de pân' aci de administrare a averilor bisericesti.

Ad 5. Consistorul eparhial este oarecum comitetul eparhiei. Și astfel este lucru natural dacă el se alege din partea sinodului eparhial. Modalitatea alegerii și durata timpului pentru care se fac alegerile, sunt expuse în § 116 Statutul organic.

Ad 6. Una dintre chemările sinodului eparhial este și aceea, ca el să se îngrijască pentru înaintarea în cultură a poporului din eparhie. De aceea este datoria lui ca să inițieze procrearea a tot felul de institute de învățământ.

Ad 7. Și aici activitatea sinodului se va mărgini mai ales pe lângă luarea de dispoziții generale în privința bunei discipline din eparhie.

Ad 8. Consistorul eparhial este dator a se îngriji și pentru procurarea mijloacelor de lipsă spre promovarea culturii și a creșterii tinerimii școlare.

Aici aparține înființarea de fonduri culturale pentru eparhie și pentru anumite institute de creștere dintr'ansa.

Iar în ceea ce privește delăturarea piedecilor ce se ivesc, prin concluzele congresuale Nrii. 118/897, 83/1900, 148/906 și 87-909 s'a introdus în acest scop vizitarea și inspectarea școlilor prin exmiși consistoriali speciali, cari au datorința a cerceta și arăta piedecile ce se opun înaintării credincioșilor noștri în cultură. Iar sinoadele eparhiale sunt avizate a lua dispozițiile de lipsă spre delăturarea lor.

Ad 9. În scopul ajutorării bisericilor sărace există în arhidieceză un anumit fond, creat de marele Arhiepiscop și mitropolit Andreiu, din care fond se întrebuințează an de an o sumă de peste 7000 cor. spre ajutorarea bisericilor sărace.

Asemenea are arhidieceza un anumit fond eparhial școlar și altul cultural din care se votează an de an sume considerabile pentru ajutorarea școlilor și învățătorilor.

Ad 10. Conferirea stipendiilor menite pentru tineri cari se pregătesc pentru cariera preoțască și școlară, urmează din partea consistorului eparhial. Sinodul ca atare are mai mult numai să se îngrijască pentru înființarea acestor stipendii și pentru corecta întrebuințare a lor.

Ad 11. Excrierea de colecte, dacă ele se mărginesc pe lângă teritoriul eparhiei — cade în competența sinodului eparhial. Când este însă vorba de colecte pe terenul întregii mitropolii sau chiar și afară de mitropolie, acelea le poate încuviința numai congresul național-bisericesc.

Ad 12. Afacerile bisericesti dogmatice, spirituale și simbolice nu cad în competența sinoadelor eparhiale, ci în a sinodului episcopesc. Statutul organic § 171. Aici este deci vorba numai despre delăturarea greutăților ce eventual s'ar putea ivi la ducerea în deplinire a vreunor canoane sau alte instituțiuni bisericesti.

Ad 13. Una dintre cele mai de căpetenie agende a sinoadelor eparhiale este stabilirea bugetului anual, examinarea raționamentelor și votarea salarelor obișnuite. Spre scopul acesta consistoarele eparhiale substern an de an raționamentele pentru anul expirat și un proiect de buget pentru anul următor, pe care

sinoadele eparhiale în ședințele lor ordinare le censurează și resp. le fixează.

Votarea bugetului invoală în sine vot de încredere pe seama consistorului eparhial. Pecând denegarea votării bugetului ar avea să tragă după sine dimisionarea membrilor din consistor.

Ad 14. Această dispoziție din lipsa mijloacelor bănești, numai rar află aplicare, deși altcum ar fi foarte potrivită de a promovă literatura noastră bisericească destul de modestă.

Ad 15. Alegerile pentru sinodul eparhial le pune la cale tot la 3 ani consistorul eparhial; iar sinodul însuș numai le inițiază. Arondarea cercurilor electorale însă e o afacere strict de competența sinodului eparhial, care însă numai foarte rar are să se îndeplinească.

Apendice.

Alegerea episcopului diecezan.

Statutul nostru organic — dispune în §-ii 97—106 cum să se aleagă episcopii diecezani, iar în §-ii 155—158 despre alegerea mitropolitului.

Alegerea însăș se face pentru toate acestea posturi aproape în acelaș mod. De aceea ne vom și da silința să scoatem aici la iveală numai deosebirile ce există în unele puncte la aceste alegeri.

§ 97. Episcopul se alege prin sinodul eparhial dintre bărbații calificați spre această treaptă.

Principiul este și aici ca și la parohie, protopresbiterat și la mitropolie acelaș, că fiecare eparhie își alege pe episcopul său. Numai arhidieceza este lipsită de acest drept; întru cât adecă episcopul ei este mitropolitul, iar pe acesta îl alege reprezentanții tuturor eparhiilor în congresul electoral.

Alegerea se face în sinod. Iar în privința calificațiunii, Statutul organic nu conține nici o dispoziție mai concretă, ci aceea o condece aprecierii sinodului episcopesc, care după săvârșirea alegerii are să examineze calificațiunea celui ales și să se exprime în privința aceleia. Statutul organic § 104 și 174 pct. 1.

§ 98. Pe timpul văduviei scaunului episcopesc, consistorul eparhial conduce trebile eparhiei în înțelesul instituțiilor bisericești, ferindu-se de orice învoire sau schimbare; stăruiește, ca alegerea de episcop să se facă în restimp de 3 luni, și face dispozițiunile trebuincioase pentru convocarea sinodului eparhial spre alegerea episcopului, cerându-și inviațiuni dela mitropolitul, care încă se va îngriji, ca în timp de 3 luni să se întregească scaunul episcopesc văduvit, și va sprijini pe concernentul consistor în această a lui nizuință.

Sub timpul vacanței scaunului episcopesc, trebile eparhiei le conduce consistorul eparhial. Câtă vreme însă episcopul este în vieață, el este conducătorul acelora.

Dar numai *conducătorul* și numai în calitate de prezident al consistorului eparhial. Căci adevăratul administrator al eparhiei este consistorul eparhial. — Statutul organic § 110.

Consistorul, lipsindu-i conducătorul său natural, are să se ferească de orice învoiri și schimbări. El însuș are însă să facă pregătirile de lipsă, ca scaunul vacant în restimp de 3 luni să se ocupe, sprijinit fiind în întreprinderea sa aceasta și din partea mitropolitului.

§ 99. Alegerea o va conduce sau mitropolitul, sau un mandatar al lui, autorizat spre acest scop.

Din §-ul acesta se vede că prezidiul în sinodul electoral îi compete mitropolitului, care poate exercia dreptul său acesta sau în persoană, sau prin un delegat al său.

Dispoziția aceasta din urmă, conform căreia mitropolitul, la alegerea episcopilor sufragani poate interveni și prin delegați ai săi — s'a făcut mai cu seamă din considerație, că anevoie ajunge cineva încă tânăr la o astfel de dignitate, iar celor înaintați în etate le va fi uneori imposibil a prezida în persoană sinodul electoral. De aceea ar fi de dorit ca mitropoliții să nu facă des uz, de dreptul acordat lor în acest §, numai pentru cazul de nevoie.

§ 100. În preseara zilei de alegere se ține priveghere după tipicul Rusaliilor, iar în însași ziua de deschidere a sinodului sfânta liturghie, după acelaș tipic.

Solemnitatea privegherii după tipicul Rusaliilor, o aflăm și la alegerea de mitropolit, în § 157 Statutul organic. Iar servirea

sânței liturghii la alegerea de mitropolit nu e prescrisă, ci numai invocarea Duhului sfânt.

§ 101. După finitul serviciului dumnezeesc prezidentul deschide sinodul cu o cuvântare corespunzătoare împrejurărilor actului de alegere.

După aceea constituindu-se sinodul în modul prescris în § 94, se procedează la actul de alegere.

Aceeaș solemnitate la deschiderea sinodului electoral, ca și la congresul electoral Statutul organic § 157. Numai cât că la cea dintâi, cuvântarea-răspuns din partea vreunui deputat, nu e prescrisă.

Constituirea sinodului electoral urmează întru toate asemenea ca și a sinodului ordinar și a congresului electoral.

§ 102. Alegerea se face în secret prin ședule. Fiecare alegător scrie pe o ședulă numele aceluia, pe care îl cunoaște vrednic de episcop, și dupăcum se va striga de prezident, se duce și pune ședula în urna destinată. Dupăce au votat toți membrii sinodului, prezidentul și notarii sinodali, cari împreună cu doi bărbați de încredere, aleși de sinod din sinul său, fac organul de scrutinare, numără ședulele, luând una câte una din urna în care s'au pus, și băgându-le în altă urnă, ce va stă gata, și aflându-se numărul ședulelor corespunzător cu numărul alegătorilor, prezidentul în vederea tuturor și a bărbaților de încredere, ridică pe rând ședulele din urnă, citește în auzul tuturor numele scrise în ele, notarii totdeauna înseamnă voturile, și în urmă încheind scrutiniul, se publică sinodului rezultatul alegerii și se petrece la protocol.

De ales se privește acela, care a întrunit majoritatea absolută a voturilor.

Protocolul alegerii, subscris de prezident, notari și bărbații de încredere se transpune sinodului episcopesc, pentru pertractare canonică și subșternere la Maiestatea Sa spre preagrațioasa întărire a alegerii.

Alegerea episcopului eparhial urmează în acelaș mod ca și a mitropolitului prin votizare cu ședuli, cari se pun în urnele anume pregătite spre acest scop.

Ales este acela care întrunește majoritatea *absolută* a voturilor date. Dacă nici unul dintre candidați n'a întrunit maio-

ritatea absolută, atunci se face și aici alegere-restrânsă între aceia, cari au întrunit cele mai multe voturi, după analogia § 157 pct. 10.

Curios este însă că pe când protocolul de alegere a episcopului se subșterne de prezident, notari și bărbații de încredere, protocolul alegerii de mitropolit, în baza §-lui 157 Statutul organic pct. 13 are să se subșterne numai de prezident și de notarul general al congresului electoral.

Actul de alegere a episcopului se subșterne mai întâi sinodului episcopal spre cenzurare, pe când actul alegerii de mitropolit se subșterne dintr'una Maiestății Sale spre întărire: pentru că cel ales de mitropolit mai este supus cenzurării sinodului episcopesc numai la caz când n'ar fi deja sfințit întru episcop.

§ 103. Ședințele sinodului de alegere sunt publice; sinodul însă din cauze momentoașe poate ține și ședințe secrete.

La ședințe secrete publicul nu poate lua parte.

Ședințele sinoadelor și ale congreselor noastre preste tot sunt publice și numai din motive de tot extraordinare s'ar putea întâmpla ca publicul să fie exchis dela ele.

§ 104. Mitropolitul, dacă a condus în persoană sinodul de alegere, poate conchiemă la locul alegerii pe episcopi, ca numai decât să țină sinod episcopesc pentru pertractarea sinodală a actului de alegere, și spre a prezentă Maiestății Sale atât actul alegerii, cât și votul sinodului episcopesc, pentru preafnalta întărire a nou-alesului episcop.

Iar dacă mitropolitul n'a luat parte la sinodul electoral, atunci primind actul alegerii, convoacă fără întârziere la reședința sa sinodul episcopesc și predă acestuia actele de alegere spre pertractare canonică.

Cenzurarea nou alesului din partea sinodului episcopesc și recomandarea sau nerecomandarea lui spre întărire poate avea între împrejurări, rezultate bune, pentru eparhie, exchizându-se eventual vreun nevrednic dela ocuparea postului de episcop.

Oricum ar fi însă, fapt este, că la facerea unui episcop, concură trei factori osebiți. Și anume: alegătorii, sinodul episcop. și Maiestatea Sa împăratul și regele nostru. Votul sino-

pe capelanul sau protodiaconul său. Acesta încă va fi în rândul prim episcopului său responsabil; în al doilea însă și mai cu seamă după moartea episcopului și eparhiei însăși. Pentru că el deși strict luat este oficiantul episcopului, natura oficiului său o aduce cu sine, ca după moartea episcopului să dea seamă despre purtarea oficiului său, aceluia dela care însuși stăpânul său și-a fost primit dignitatea sa.

§ 108. Episcopul respective arhiepiscopul are drept să facă testament numai despre jumătate din averea sa; iară murind fără testament, toată averea cade eparhiei. Prin urmare făcând testament, după detragerea datoriilor și a speselor de îngropăciune, legatele lui se vor plăti numai până la jumătatea averii sale.

Remarcabil în acest § nu e aceea, că episcopul respective arhiepiscopul nu poate testă, decât asupra la jumătate din averea sa; ci remarcabil este: *că dreptul de moștenire la averea rămasă după episcopii și respective arhiepiscopii noștri, îi compete eparhiei și nu rudeniilor reposatului episcop.*

Aici formează deci dreptul canonic o excepție față de cel civil, acordând dreptul de moștenire, care pe temeiul dreptului civil s'ar cădea rudeniilor reposatului, — acordând dreptul acesta în locul rudeniilor de sânge, eparhiei văduvite și preferind astfel înrudirea canonică, înaintea celei trupești.

Astfel deci la rămasul episcopilor și arhiepiscopilor noștri, sunt îndreptățite *ex lege, numai și numai eparhiile și resp. arhiepiscopia văduvită. Și legăturile de rudenie nu se iau în nici o considerație.*

Îi stă însă episcopului și respective arhiepiscopului în drept, ca să dispună prin testament asupra la jumătate din averea sa. Și jumătatea aceasta o poate lăsa apoi rudeniilor sale ori altcuiva după bunul său plac. La caz însă când testamentul ar deveni invalabil sau nu s'ar putea duce în deplinire, averea, testată trece tot în proprietatea eparhiei văduvite, și nu în a rudeniilor repausatului episcop.

Din cele aci zise, se mai vede că nici chiar rudeniile cele mai de aproape ale episcopului repausat, precum sunt pruncii și părinții lui — n'au dreptul nici de a pretinde așa numita parte necesară — köteles rész, Pflichttheil — nici de-a combate dispozițiile lui pe acest motiv. Fiindcă nici chiar aceste rudeniile nu

sunt *erezi necesari*; căroro episcopul ar fi silit să le lase o anumită parte din averea sa.

Statutul nostru organic merge așa de departe încât dispune și aceea cum să se împartă averea rămasă, în caz când s'ar fi dispus prin testament asupra jumătății dintr'ansa. În acest caz lucru natural că mai întâiu trebuie să se scoată toate pasivele și între ele și spesele de înmormântare din întregul; apoi averea ce rămâne se face în două, jumătate primesc moștenitorii testamentari, cealaltă jumătate este a eparhiei văduvite.

Mitropolia ca atare nu vine nicicând în poziția de a moșteni ab intestato dela mitropolitul său. Pentru că mitropolitul este totdeodată și arhiepiscopul arhidiecezei; după moartea lui însă dreptul de moștenire îi este rezervat arhidiecezei.

§ 109. Intregă biblioteca episcopului reposat rămâne proprietate eparhială și se întrunește cu biblioteca eparhială.

Biblioteca particulară a episcopului formează între toate împrejurările averea eparhiei. Asupra ei nu se extinde nici chiar dreptul de testare și altcum mărginit — al episcopului.*)

*) Dreptul extraordinar de moștenire al eparhiei la rămasul episcopului său își are temelia în împrejurarea, că episcopul este și trebuie să fie ieromonah, iar ca atare nu are și nu poate să aibă avere proprie, ci toată averea lui e eo ipso averea ordului din care face parte, — în cazul acesta a eparhiei în fruntea căruia stă.

Nevoind însă episcopul ca averea sa *privată* pe care atunci când devine episcop, o are, sau pe care, în decursul episcopiei o moștenește, — să devie avere eparhială, atunci averea sa aceasta trebuie să și-o separeze de a eparhiei și să și-o administreze ca avere a sa *separată*. Atunci apoi poate dispune asupra ei, până se află în viecea, după plac. Averea aceea însă pe care episcopul sub durata episcopiei sale și-o agonisește, precum și aceea pe care nu și-a separat-o anume, devine avere eparhială și asupra acesteia nu mai poate dispune nici el, nici rudeniile lui. Can 40. din Cartagena

Dar și din averea sa *privată* episcopul — în înțelesul can. 89 dela Cartagena — trebuie cel puțin jumătate să lase bisericii și respective eparhiei sale. Și de aci provine apoi — după părerea noastră — dispoziția din Statutul organic că episcopul numai despre jumătate din averea sa poate să facă testament; ceea ce cu alte cuvinte ar însemna: că și din averea sa *privată*, și făcând chiar testament, episcopul numai jumătate poate să înstrăineze și să o detragă dela eparhia sa.

Legile țării puțin s'au ocupat cu succesiunea în averea rămasă de episcopii noștri. Puținele dispoziții aflătoare în §§-ii 5 și 18 din declar. illir. dela 16 Septembrie 1779, privesc numai pe episcopii și arhiepiscopii gr.-orientali din confiniul militar. Ele par însă a fi influențat cu toate aceste dispozițiile atât de precise ale acestor paragrafi.

Articol II.

Consistorul eparhial.

Consistorul e pentru eparhie, ceea ce e pentru parohie și protopresbiterat comitetul parohial resp. protopopesc și epitropia într'una. Ba mai mult, pentru că consistorul este un oficiu permanent, fiind în continuu ocupat nu numai cu regularea și administrarea afacerilor proprii ale eparhiei, ci totdeodată și cu regularea și administrarea afacerilor tuturor comunelor bisericesti și a protopresbiteratelor din eparhie. Cele dintâi afaceri le regulează și administrează ca organ administrativ și judecătoresc propriu și de prima instanță al eparhiei. Afacerile parohiilor și protopresbiteratelor însă le rezolvște consistorul eparhial de regulă ca a doua instanță; fie în urma recurselor și apelurilor intrate, fie exerciind dreptul de control și de revizuire, rezervate lui prin legile bisericești.

§ 110. Consistorul eparhial este organul administrativ și judecătoresc permanent, în trebile bisericești, școlare și fundamentale în dieceza întreagă.

Cuvântul *fundamentaionale* din acest § e ca și în §§-ii anteriori greșit întrebuințat în loc de epitropești. Pentru că trebile «fundamentaionale» formează numai o parte și încă de tot mică, a trebilor epitropești sau economice ale consistorului.

§ 111. Prezidentul natural al consistorului este episcopul, respective arhiepiscopul.

Cuvântul — de-altcum destul de nepotrivit — «natural» însemnează și aici că în § 19 Stat. org. alin. 3. atât cât: de sine înțeles. Sau poate și mai corect exprimat, care nu trebuie să mai fie ales. Pentru că, celce devine odată episcop, devine prin faptul acesta eo ipso și prezidentul consistorului eparhial.

Dar bine 'nțeles numai prezident și nu și locțiitor al consistorului. Cum este bună oară la catolici, unde episcopul este eparhia. Guvernul încă s'a îndatinat a corăspunde numai cu episcopul; ignorând astfel existența și sfera de activitate a consistoarelor noastre. Ba într'un anumit caz dl ministru de culte și instrucțiune publică, a adresat Prea sfinției Sale episcopului din Arad, rescriptul său cu Nr. 147,441/908, prin care s'a exprimat anume într'acolo, că consistorul ar fi numai o corpo-

rațiune consultativă a episcopului și n'ar putea funcționa ca autoritate față de guvern. Părerea aceasta a dlui ministru — fu însă combătută atât din partea Prea sfinției Sale a domnului episcop, cât și din a consistorului mitropolitan, ceea ce a avut urmarea că Excelența Sa dl ministru în cele din urmă s'a convins despre netemeinicia părerii sale și a reces dela rescriptul său. Congresul dela 1909 a luat sub Nr. 47/909 congr. cu plăcere la cunoștință demersurile făcute în acest obiect. Ceea ce va îndemna organele noastre superioare ca și în viitor să apere cu același interes drepturile bisericeii.

Afară de prezident al consistorului eparhial însă, episcopul și arhiepiscopul nostru, mai este încă și înalt dignitar bisericesc. Și în calitatea sa aceasta îi incumbe chiar și în înțelesul Statutului organic osebite agende speciale de mare însemnătate. Precum d. e. întărirea asesoriilor clericali din consistor, convocarea sinodului, conducerea lui ș. a.

§ 112. Membri consistorului sunt parte ordinari, parte onorari; toți se numesc „asesori consistoriali“, și au vot decisiv.

Asesorii consistoriali nu pot fi rudiți între sine până la al șaselea grad de sânge și al patrulea de cuscrie. (Vezi Suplem. Nr. X. și XXI.)

Deosebirea între asesori ordinari și onorari — după cum o face Statutul organic — nu este corespunzătoare. Pentru că toți îndeplinesc aceleași funcțiuni. Numai cât unii sunt plătiți și aceia prestează servicii continue, sunt așazicând funcționari, precând ceialalți nefiind salarizați, nu cercetează în continuu oficiul; dar în ședințe și la deciderea cauzelor, au asemenea vot decizător ca și asesorii salarizați.

Mai potrivit ar fi deci când asesorii s'ar numi salarizați și nesalarizați. Pe cei nesalarizați îi înțelege Statutul organic sub numirea de onorari. Inșă în lumea mare se înțelege sub funcționari *onorari* aceia care numai se onorează cu titlul vreunui oficiu, fără ca să-l îndeplinească.

Asesorii consistoriali *între sine* nu pot fi înrudiți, până la gradurile în § indicate. Cu *prezidentul* consistorului și respective cu episcopul însă pot fi înrudiți, dupăcum a decis congresul prin concluzul său de sub Nr. 114/897; deși înrudierea aceasta — după noi — este mult mai periculoasă pentru inte-

reșele bisericești decât înrudirea asesorilor între sine. Fiindcă ea face posibil ca episcopul să se îngrădească în consistor cu neamurile sale.

Prin concluzul congresual Nr. 102/886 s'a interpretat mai departe §-ul acesta într'acolo; că este exclusă și cuscria și înrudirea, din gradurile al patrulea și respective al șaselea.

În fine prin concluzul congresual de sub Nr. 90/903 s'a decis, că nu este permis ca cineva să fie deodată asesor la mai multe consistorii coordonate.

În sensul Regulamentului pentru afacerile interne ale consistorului arhidiecezan § 21, nu este prezidentului, asesorilor și secretarului consistorial permis a lua parte la deciderea cauzelor, lor proprii, sau dela care așteaptă vreo daună sau folos. Mai departe la deciderea cauzelor rudeniilor lor de sânge până la al 6-lea și de cuscrie până la al 4-lea grad. Apoi la deciderea cauzelor părinților sau a copiilor adoptivi, precum și a celor ce stau sub tutoratul sau curatela lor. La deciderea cauzelor în care au fost martori, plenipotențiați, mijlocitori, pricepători de lucru sau comisari investigatori. Și în fine nu le este iertat a lua parte la deciderea acelor cauze apelate, sau din oficiu spre decideră subșternute, la a căror decideră au luat parte în instanța inferioară.

Dispozițiile acestea congresul dela 1903 și le-a însușit și prin Normativul votat sub Nr. 79/903 congr. le-a extins asupra tuturor corporațiilor bisericești reprezentative și administrative, restrângând însă excluderea dela participare din cauză de înrudire, la înrudirea până la gradul al 4-lea de sânge și al 2-lea de cuscrie.

Din aceste motive deci, nu pot lua parte la aducerea de concluze, nici membri comitetului și sinodului parohial, și ai comitetului, sinodului și scaunului protopresbiteral, — precum nici membri consistoarelor eparhiale și mitropolitan, ai sinoadelor eparhiale și ai congresului.

§ 113. Consistorul se împarte în trei senate separate și anume:

1. în senatul strâns bisericesc;
2. în senatul școlar;
3. în senatul episcopesc.

Împărțirea consistorului în mai multe secții, sau senate provine de acolo, că obiectele ce sunt a se pertractă în ședin-

țele lui sunt după natura lor diferite. Și așa este negreșit mai potrivit, ca obiectele de natură strâns bisericesc, să se pertracteze și decidă, într'un senat format anume pentru ele, în cel bisericesc, cele de natură școlară în senatul școlar, iar cele de natură economică în senatul economic sau episcopesc.

Sunt însă și afaceri a căror caracter nu este atât de pronunțat încât să se poată zice că sunt s. p. curat bisericești, școlare sau economice, precum sunt și astfel de cauze care după natura lor taie în sferile tuturor celor trei senate separate și acestea se pertractează și decid apoi în plenul consistorului Stat. org. § 140. Și de aceea consistorul își rezolvează afacerile sale, strict luat în patru senate separate.

§ 114. Fiecare senat îndeplinește afacerile ținătoare de competența sa independent, sub titlul general de „Consistor eparhial“ respective „arhidiecezan“.

Fiecare senat își ține separat ședințele sale și decide cauzele ce cad în competența sa. Cauzele ce privesc toate senatele se decid în plen și se spedează sub marca «din ședința plenară».

§ 115. Senatul strâns bisericesc se compune din membri ordinari (salarizați) și din onorari, toți din cler, și din un defensor matrimonial, care poate fi și mirean.

Senatul școlar, precum și senatul episcopesc asemenea se compune din membri ordinari (salarizați) și onorari, în o terțialitate din cler și două terțialități din partea mirenească.

Defigerea numărului membrilor fiecărui senat se rezervă respectivelor sinoade eparhiale.

Un secretar salarizat, care poate fi preot sau mirean, îndeplinește afacerile notariale; în fine un arhivar și un număr potrivit de scriitori, îndeplinesc agendele de manipulațiune în toate trei senatele.

Consistorul eparhial are și un fiscal consistorial, care deodată poate fi și defensor matrimonial.

Senatul strâns bisericesc constă numai din asesori din cler; salarizați și nesalarizați. El are și un defensor matrimonial, care poate fi și mirean și care deci nu trebuie să fie și în cele mai multe cazuri nici nu este membru al senatului, cum s'ar părea din textul §-lui.

Senatul școlar și cel episcopesc constau în $\frac{1}{3}$ parte din membri din cler și $\frac{2}{3}$ părți din laici. Membri acestora sunt mai toți nesalarizați. Numai referenții din aceste două senate — de regulă în fiecare senat unul — sunt salarizați. Iar unde lipsește mijloacele se provăd referadele și în aceste senate, cu câte unul dintre asesorii salarizați ai senatului bisericesc.

În proiectul original al Statutului organic se proiectase ca asesorii consistoriali toți bine să fie numai din cler.

Numărul membrilor fiecărui senat și prin urmare și al consistorului peste tot, în lege nu e fixat, ci e lăsat la buna chibzuință a fiecărei eparhii, ca să-și aleagă atâția asesori, de câți are trebuință.

Fiecare consistor își are mai departe secretarul său, mirean sau cleric. Mai departe personalul de lipsă de manipulațiune, care este ca și secretarul comun pentru toate senatele. Lângă fiecare consistor se află aplicat și un fiscal, căruia i-se încredințează afacerile juridice ale eparhiei și care fungează și ca procuror în cauzele disciplinare. Fiscalul poate fi totdeauna și defensor matrimonial.

§ 116. Atât asesorii ordinari, cât și cei onorari se aleg prin sinodul eparhial.

Pentru posturile asesorale ale senatului strâns bisericesc, sinodul eparhial prin votare secretă, cu majoritate absolută de voturi, alege numărul recerut și-l subșterne episcopului, respective arhiepiscopului, spre întărire. (Vezi Suplem. Nr. VI.)

Deplinirea posturilor de asesori consistoriali la celelalte două senate se efectuește tot în acel mod, însă cu acea deosebire, că bărbații, cari au întrunit majoritatea absolută a voturilor, se privesc și se proclamă numai decât de aleși finalmente.

Asesorii senatului bisericesc se aleg pe viață, asesorii celorlalte două senate însă se aleg pentru durata unui period de alegeri la sinod (§ 88), și pot fi realeși.

Asesorii consistoriali toți bine se aleg de sinod prin votare secretă. Cei din senatul bisericesc după alegere trebuie să fie și întăriți din partea episcopului. Și anume atât cei ordinari cât și cei nesalarizați. Dacă episcopul nu-l întărește pe vreunul dintre cei aleși, atunci alegerea rămâne zadarnică. Epis-

copul însă într'un atare caz este în sensul concluzului congr. Nr. 217/878 dator ca să arete sinodului motivele din cari nu întărește pe cel ales. Iar sinodul din parte-și poate subșterne apoi cauza sinodului episcopesc spre decideră finală.

Acesta este sunetul concluzului Nr. 217/878. Prin acest concluz însă — după noi — nu s'a decis chestiunea ce s'a fost sulevat. Pentrucă adevărata chestiune eră la anul 1878 aceea: dacă un asesor din senatul bisericesc nesalarizat, ales mai târziu asesor ordinar sau salarizat în acelaș senat, — dacă acesta, mai trebuie să fie din nou întărit? Deși el ca asesor nesalarizat fusese întărit odată?

Asta a fost după noi chestiunea la 1878 și ea a rămas ne-rezolvată. Sulevându-o însă acum noi aici de nou, părerea noastră este: că un atare asesor nu-i nevoe ca să mai fie întărit a doua oară; dacă stă aceea că între asesorii ordinari și onorari nu-i altă deosebire decât plata.

Asesorii din senatul bisericesc și anume toți bine și cei onorari se aleg pe viață; iar cei din celelalte două senate se aleg tot numai pe durata unei sesiuni sinodale, adecă pe trei ani, dar pot fi realeși. — În proiectul original al Statutului organic s'a fost contemplat ca toți asesorii să se aleagă pe viață; dar dispoziția asta nu s'a primit din partea guvernului de atunci, ci s'a modificat, în modul indicat în §.

§ 117. Asesorii consistoriali trebuie să fie bărbați deplin cualificați și binemeritați pe terenul bisericesc și școlar; iar dela acei membri ai senatului episcopesc, cari manipulează averea, se cere și o cauțiune corespunzătoare.

Asesorii din senatele bisericesc și școlar trebuie să fie deplin cualificați și binemeritați; iar cei din senatul episcopesc trebuie să fie și cu avere, ca să dea garanță în privința averii lor spre chivernisire încredințate.

În privința incompatibilității, sau a neparticipării asesorialor la hotărîrea de afaceri în care ei sunt interesați, dispune Normativul votat de congresul din 1903 sub Nr. 79/903. În înțelesul acestui Normativ asesorii consistoriali nu pot lua parte la decideră următoarelor cauze:

a) a cauzelor lor proprii, sau a acelor cauze care le poate aduce câștig sau pagubă;

b) a cauzelor rudeniilor de sânge până la gradul al IV-lea sau de cuscrie până la gradul al II-lea;

c) a cauzelor părinților sau pruncilor adoptivi, precum și a cauzelor celor ce stau sub curatela sau tutoratul lor;

d) a cauzelor în cari au fungat ca martori, plenipotențiați sau experți, și

e) a cauzelor la a căror decideră au luat odată parte, în instanța inferioară.

§ 118. Episcopul, respectiv arhiepiscopul diecezan, ca prezident ordinar al întregului consistor, poate denumi dintre asesorii de tagmă preoțească, un locțiitor (vicar) al său, care în caz de împiedecare sau absență a episcopului, respective a arhiepiscopului, să-l suplinească în ducerea prezidiului, iar în caz de moarte, să conducă împreună cu consistorul afacerile bisericesti în eparhie peste tot până la alegerea noului episcop.

Murind episcopul fără de a fi denumit locțiitor, afacerile aceluiaș le va exercia cel mai bătrân asesor ordinar consistorial din partea preoțească.

În caz de necesitate episcopul poate concredă ducerea prezidiului în senatul școlar și epitropesc și unui asesor din aceste senate, fie acela preot, fie mirean.

Vicarul în înțelesul acestui § e asesor de tagma preoțească, denumit din partea episcopului, ca prezident al consistorului, ca să-l înlocuiască în ducerea prezidiului la caz de împiedecare sau absență. Numai după moartea episcopului are deci vicarul proprie sferă de activitate, având să conducă, dar cu consistorul împreună, afacerile bisericesti pân' la alegerea noului episcop.

Vicarul după Statutul organic e substitutul episcopului; dar numai în purtarea prezidiului. El pare a fi deci vicarul personal al episcopului. Și totuș funcțiunea lui nu înceată cu moartea episcopului; ci din contră tocmai acum câștigă vicarul o proprie sferă de activitate, având să înlocuiască pe episcop, ca prezident al Consistorului, până ce se alege episcop nou.

Vicarul însă și sub noul episcop rămâne în funcțiunea sa de substitut, ceea ce dovedește că el nu este numai un simplu mandatar al episcopului.

Concluzele congresului 105/870, 55/874 și 243/878 tractând despre înființarea de episcopii nouă, au decretat într'una și avan-

sarea vicarului la rangul de Arhieru; cîe însă până azi au rămas neîndeplinite.

La caz când ar muri episcopul fără să lase în urma sa vicar instituit, atunci ca locțiitor al episcopului are să fungeze cel mai bătrân asesor ordinar din tagma preoțească.

În senatul școlar și epitropesc poate încredința episcopul în caz de nevoe, ducerea prezidiului și unui asesor din aceste senate; fie acela preot, fie mirean. Încredințarea aceasta însă este numai trecătoare și nu are caracter statornic ca vicariatul.

§ 119. Defensorul matrimonial, precum și personalul de manipulațiune se denumește prin prezidiul ordinar, iar fiscalul și secretarul consistorial se alege prin consistor în sesiune plenară, cu majoritate absolută de voturi a membrilor prezenți din toate trei senatele.

Pe defensor și personalul de manipulațiune îl denumește prezidiul ordinar; va să zică episcopul sau arhiepiscopul, nu însă și locțiitorul acestuia, adică vicarul. Pe fiscal și secretar însă îl alege consistorul în ședința plenară.

§ 120. Asesorii, defensorul și secretarul consistorului depun jurământ de funcționare conștiințioasă, sunt stabili, și numai în cazuri de excese grave, constatate pe calea procesului disciplinar, se pot suspenda sau amova.

Fiscalul și personalul de manipulațiune se pot schimba.

Asesorii, defensorul matrimonial și secretarul, numai ei sunt după Statutul organic funcționari definitivi; au să depună jurământ și pot fi amovați din postul lor numai în cale disciplinară. Personalul de manipulațiune însă și fiscalul nu sunt definitivi în posturile lor și astfel pot fi dimiși și fără proces formal disciplinar.

De mult s'au fost întreprins în arhidieceză pași, ca să se voteze o formală pragmatică de serviciu, prin care să se reguleze poziția tuturor acelora cari stau în serviciul bisericeii. Pragmatica asta în sinodul din 1913 sub Nr. 82/913 sin. s'a votat. Ea deși nu va mulțumi pe deplin dreptele aspirațiuni ale tuturor acelora, care stau în serviciul bisericeii — este totuș negreșit un pas îmbucurător spre ameliorarea stărei și poziției celor mai mulți dintre ei, pân' atunci când biserica se va afla în situația de a putea onora pe toți funcționarii săi, după merit.

Appendice.

Agendele deosebitelor senate consistoriale.

După cum am fost arătat mai sus la § 113 obiectele, ce au să-și afile rezolvarea lor la consistor, nu se pertractează și decid toate în plenul consistorului; ci după natura lor, într'unul din cele trei senate speciale în care se împarte consistorul și numai atunci când nu aparțin nici unui senat special — în plenul consistorial. În §-ii 121—141 ce urmează, se arată acum în special, cari obiecte la care senate speciale și cari aparțin la plen.

A. Senatul strâns bisericesc.

§ 121. Agendele acestui senat sunt:

1. A judecă trebile ținătoare de sacramente și de tipic.
2. A priveghia asupra purtării bisericești și morale a preoțimii, călugărilor și a poporului.
3. A nizuî, ca bisericile să se sfințească și să se înzestreze cu icoanele, vasele, candelile și cărțile trebuincioase.
4. A priveghia, ca protocoalele botezațiilor, cununărilor, și ale morților să se poarte amăsurat normelor în vigoare.
5. A nizuî, ca sinoadele parohiale, protopresbiterale și mănăstirești să-și împlinească datorințele după cele ordinate în acest statut organic.
6. A dispune, ca protopresbiterii în tot anul să subștearnă consistorului conscrierea preoțimii și a poporului tractual.
7. A priveghia, ca bisericile ce se vor edifică de nou, să se clădească conform canoanelor.
8. A delegă o comisiune permanentă pentru examinarea celorce au a se înaintă în treapta preoțească (v. § 13).
Celce este a se examina, va depune o taxă de 20 fl., care numai în caz de sărăcie documentată se poate iertă.
9. A judecă despre excesele preoțimii și ale poporului, ce privesc datorințele lor bisericești.
10. A decide în instanța a doua cauzele apelate dela scaunele protopresbiterale, și cele subșternute din oficiu.

11. După moartea episcopului a ocupa conducerea eparhiei, a înștiința pe mitropolitul și pe guvernul țării despre moartea episcopului, a nizuî ca și până la venirea noului episcop să meargă în eparhie toate după cuviință, a stăruî ca în decurs cel mult de trei luni dela reposarea episcopului să se convoace sinodul eparhial, pentru alegerea episcopului.

Fiindcă toate senatele și toate agendele cu care se ocupă consistorul sunt bisericești, de aceea cuvântul «strâns bisericesc» are să însemneze senatul acela, care se ocupă cu afacerile bisericeștilor, și ale preoților, precum de altă parte senatul școlar se ocupă cu afacerile școalelor, iar cel episcopesc cu chivernisirea averii bisericești peste tot.

Agendele senatului bisericesc sunt, precum și ale celorlalte senate de două feluri: Agende pe care are să le îndeplinească senatul bisericesc așazicând din oficiu și ca prima instanță. Și agende pe care are să le îndeplinească ca a doua instanță, în urma apelului înaintat, sau în urma subșternerii din oficiu a anumitor cauze spre revizuire și aprobare.

La categoria primă aparțin agendele enumerate sub Nrii 1—9 și 11. Iar la categoria a doua agendele amintite sub Nr. 10 din acest §.

Ad 2. Consistorul are dreptul de disciplinare atât asupra preoțimii cât și asupra candidaților la preoție și a poporului credincios. Față de credincioșii laici, consistorul — lucru natural — nu poate întrebuiți decât mijloace morale, precum sunt exchiderea din sinod, detragerea dreptului electoral, exchiderea dela sf. cuminecătură ș. a. — Față de preoți și candidați la preoție, îi stau consistorului la dispoziție toate mijloacele expuse în Regulamentul disciplinar votat de congresul național-bisericesc sub Nr. 179/909. — În sensul acestui Regulament § 1 însă, cauzele disciplinare ale călugărilor dela mănăstiri, nu mai cad în competența consistorului, ci are să le reguleze sinodul episcopesc.

Ad 6. În ceea ce privește conscrierea preoțimei și a poporului credincios congresul dela anul 1903 nefiind mulțumit cu rezultatele conscrierii de pân' aci sub Nr. 33 a adus următorul concluz:

Se însărcinează consistorul mitropolitan să elaboreze o instrucțiune detaiată în privința conducerii conscripțiunei popo-

rațiunii în parohii și să iee măsuri ca conscripția să se introducă și să se facă de nou, apoi să se conducă exact conform instrucțiunii în toate parohiile din mitropolie; iar pe viitor datele statistice despre mișcarea populației să se facă cu finea fiecărui an, pe baza acestor conscripțiuni.

Instrucțiunea aceasta, reclamată și prin concluzele congrsuale Nr. 51/906, Nr. 60/909 și Nr. 43/912 până acum încă nu s'a elaborat, sau cel puțin la congres încă nu s'a subșternut.

Ad 8. La fiecare consistor se află instituită o comisiune permanentă, pentru examinarea candidaților la preoție. Înaintea acestei comisiuni fiecare candidat are să depună, așanumitul examen de calificațiune. Fără de acesta candidații la preoție nu se admit la concurs. — Ba mai mult dela rezultatul acestui examen și resp. dela calificațiunea ce fiecare candidat în urma examenului o primește, atârnă la parohie de ce clasă să fie aplicat.

Astfel s. p. în arhidieceză nu poate candida la postul de protopresbiter sau la parohii de clasa primă, decât acela care a depus examenul de calificațiune cu calculul «distins» sau «foarte bine». La parohii de clasa a doua pot concură cei cari au depus examenul de calificațiune cu calculul de «bine». Iar cei care au primit o calificație și mai inferioară aceia nu pot concură decât la parohii de clasa a treia. (Vezi concluzul sinodului arhidiecezan Nr. 82/910 și notițele la § 1 Stat. organic introducere).

Ad 9. Fiind punctul acesta cu cel de sub 2 aproape identic, susținem și aici cele zise mai sus.

Ad 10. Obiectele ce intră la consistor ca a doua instanță încă sunt de două feluri: Unele care se subștern consistorului spre decideră numai în urma apelului părților și altele care se subștern din oficiu.

Sub cuvântul «apel» aci întrebuițat, înțelegem atât apelațiunea, cât și recursul. Apelațiunea se îndreaptă în contra sentințelor și a deciziunilor finale meritore, pe când recursul se ocupă cu chestiile formale. (Vezi Statutul organic § 16 și 36 ș. a.)

Numirea greșită a remedului de drept, nu are nici o urmare păgubitoare.

Regularea dreptului de apel până în ziua de azi nu a urmat; deși e grabnic reclamată de împrejurări și deja prin concluzele congrsuale 131/886, 55/888 și 151/891 s'a fost inițiat. Praxa de azi este următoarea:

În urma apelului părților se subștern consistorului spre decideră nu numai cauzele decise la scaunele protopresbiterale, ci și cauzele *particulare* decise de vreun oficiu sau vreo corporațiune inferioară, — dacă cel interesat nu se mulțumește. Astfel spre pildă dacă cineva cere să fie primit înre membrii sinodului parohial și la organele inferioare nu izbutește, el va apela la consistor și acesta va decideră în a doua instanță în cauză ș. a.

Concluzele organelor inferioare, ale comitetelor și sinoadelor parohiale și protopresbiterale referitoare la alegeri și la administrarea averii bisericești, intră în vigoare numai după ce primesc aprobarea consistorului eparhial; ele deci din oficiu trebuie să se subștearnă spre revizuire și aprobare. Astfel s. p. alegerile de parohi și învățători, concluzele referitoare la manipularea, agonisirea și înștrăinarea averii bisericești ș. a.

În general se poate zice: că neapelabile sunt numai hotărârile corporațiunilor reprezentative și legiuitoare; ale sinoadelor protopresbiterale și eparhiale, precum și ale congresului. Cele dintâiu însă numai într'atâta, întrucât nu e nevoie să fie subșternute din oficiu spre revizuire și aprobare. Pentru că unde are a se face subșternerea din oficiu spre aprobare acolo după natura lucrului și apelul are loc.

Sunt în fine și astfel de concluză care dacă se duc în deplinire fără a fi fost aprobate prealabil din partea consistorului, trag după sine și responsabilitatea disciplinară și materială a celor vinovați. (Regul. discipl. § 2 lit. f). Astfel sunt s. p. începerea de procese, fără prealabilă autorizare din partea consistorului. Începerea de clădiri din averea bisericii etc.

În cece privește decideră sau aprobarea însăși, aci trebuie să observăm, că consistorul *numai votul majorității* din corporațiunea decizătoare, poate să-l aproabe sau să nu-l aproabe. — Pentru că numai acela este concluz. Iar consistorul numai cu concluzul are să se ocupe și numai pe acela poate să-l aproabe sau să nu-l aproabe. — Dacă însă consistorul nu aproabă concluzul adus, atunci trebuie să ordone aducerea unui concluz nou, după părerea sa corespunzător. Nu poate însă să pună în locul concluzului neaprobat o dispoziție a sa. Pentru că asta ar fi absolutism și ar vătămă autonomia corporațiunii bisericești respective.

Ad 11. Din acest punct se vede, că după moartea episcopului conducerea eparhiei îi compete consistorului; iar vicarul este numai conducătorul acestuia. Tot consistorul are să încunoștințe pe mitropolitul și pe guvern despre moartea întâmplată și să stăruie pentru cât mai grabnică alegere a noului episcop.

B. Senatul școlar.

În competența acestui senat cad, cele mai însemnate afaceri: afacerile tuturor școalelor noastre confesionale din eparhie. De aceea și e legislațiunea referitoare la aceste afaceri, cea mai bogată.

Statutul organic în §-ii 122—131 se ocupă cu agendele acestui senat iară a le exhausta și fără a le tracta în vreun sistem. De aceea nizuința noastră va fi, ca să punem în oarecare sistem agendele acestui senat și după puțință să le întregim:

§ 122. Agendele acestui senat sunt:

1. A lucra pentru bunăstarea și prosperarea școalelor mari și mici confesionale.
2. A îngriji despre procurarea celor mai corespunzătoare cărți școlare, și acelea ale așterne sinodului eparhial spre aprobare.
3. A priveghia asupra perfecționării și a purtării morale a profesorilor și a învățătorilor.
4. A propune sinodului eparhial spre remunerare pe acei bărbați literați, cari prin edarea vreunui op în oarecare sferă școlară au binemeritat.
5. A dispune cele de lipsă, ca tinerimea confesională, ce frecventează școale comune sau de alte confesiuni, să învețe doctrina religiei gr.-orientale, să cerceteze biserica greco-orientală și să se cuminece în posturile prescise; prin urmare:
6. A pune cateheți pentru toți tinerii de confesiunea gr.-or., aflese ei la orice școală de altă confesiune, și piedecile ce s'ar ivi în privința aceasta ale delătură.
7. A prefițe termenul pentru examinarea acelor indivizi, cari aspiră la ocuparea vreunui post profesoral sau învățătoresc.
8. A denumi o comisiune examinătoare de trei membri.

9. A stărui, ca numai acei indivizi să se pună de profesori în gimnaziile confesionale, cari sunt bine pregătiți; și cari au depus examen înaintea comisiunii ad hoc, cu succes bun, din studiile cari ei au să le propună, (filologice, matematice, naturale și istorice, din cunoștința limbilor clasice și ale patriei, precum și din literatura limbii române).

10. A stărui, ca de profesori în institutul clerical să se așeze astfel de indivizi, cari au depus examen din științele teologice, pedagogice, din dreptul canonic, din tipic și cântările bisericești; iară de profesori la institutul pedagogic astfel de indivizi, cari au depus examen din științele pedagogice, tipic și cântările bisericești.

11. A stărui, ca de învățători la școalele capitale și populare să se înainteze astfel de clerici sau pedagogi, cari au absolvat cursul teologic sau pedagogic, și din studiile pedagogice au depus examen cu calcul bun.

12. A clasifica pe cei examinați strâns și a le da calculul: „distins“, — „bine“ — „suficient“, — „neîndestulitor“.

13. Celui examinat, care capătă calcul neîndestulitor, a-i da voie spre repetiția examenului, care nu se mai poate repeti dacă și a doua-oară va fi reportat calcul „neîndestulitor“.

Agendele enumerate în acest § și în §-ii următori după natura lor se pot împărți în următoarele categorii:

1. În categoria acelorora, care se ocupă cu cărțile școlare. Și aici aparțin dispozițiile din § 122 pct. 2 și 4, care deobligă pe senatul școlar: a) A se îngriji pentru procurarea celor mai corespunzătoare cărți școlare și a le așterne sinodului eparhial spre aprobare. b) A propune sinodului eparhial spre remunerare, pe aceia care și-au câștigat merite prin edarea vreunui op școlar de valoare.

Referitor la pct. 2, din acest § comisiunea congressională școlară, a fost înaintat la congresul dela 1906 propunerea: ca să se institue o comisiune censurătoare de manuale școlare, care să censureze manualele și să facă sinoadelor eparhiale propuneri referitoare la aprobarea cărților de școală. — Propunerea aceasta însă nu s'a primit; ci ea a fost transpusă prin concluzul de sub Nr. 55/907 congr. consistorului mitropolitan

spre studiere și raportare. Consistorul mitropolitan până acum n'a raportat în chestie. Și așa chestia a rămas încă tot numai pendentă.

2. În categoria a doua ar cădea dispozițiile cari au în vedere perfecționarea și purtarea profesorilor și a învățătorilor. La această categorie ar aparține apoi dispozițiile din § 122 pct. 3 apoi cele din §-ii 127 și 131 Statutul organic.

În ceea ce privește mai întâi perfecționarea profesorilor și a învățătorilor în specialitatea lor, în astă privință mai înainte de toate observăm: că se dau tinerilor cari excelează în studii stipendii ca să cerceteze cele mai renumite universități și la ele să se pregătească pentru cariera de profesori la teologiile și pedagogiile, precum și la gimnaziile susținute de confesiunea noastră. Tot asemenea se dau și celor ce frecventează cursul pedagogic ajutoare, spre a-i atrage astfel la cariera asta atât de obositoare și atât de trebuincioasă pentru dezvoltarea noastră culturală. Tot în scopul perfecționării învățătorilor noștri cursul pedagogic s'a ridicat dela 3 la 4 ani și s'a provăzut cu cele mai bune puteri didactice, ce au stat la dispoziție. — Iar consistorul mitropolitan sub Nr. 178/1911 M. a introdus în școlile populare cu începere dela 23 August 1911 un nou Plan de învățământ și îndreptar metodic pentru școlile populare confessionale greco-orientale române din Ungaria și Transilvania aprobat și de dl ministru de culte și instrucțiune publică sub Nr. 73,311/911. Acesta are să treacă drept plan definitiv pe seama școlilor noastre confessionale, în înțelesul §-lui 20 al Art. de lege XXVII, 1907.

Tot scopului perfecționării învățătorilor noștri servește și instituțiunea provăzută în § 130 Stat. org. de a se ține an de an conferințe învățătorești, cari tractează rând pe rând în mod practic cele mai de însemnătate chestii de educație și instrucțiune.

În ceea ce privește însă privegherea asupra purtării morale a profesorilor și învățătorilor, consistorul eparhial exerciază privegherea aceasta față de profesori prin directorii respectivelor institute și în caz de lipsă prin comisarii consistoriali. Față de învățători își exerciază consistorul controlul său prin parohii locale și protopopii tractuali cari în înțelesul §-ilor 121 și 122 ai Regulamentului școlar votat de congres sub Nr. 171/909 congr. sunt directorii locali și respective inspectorii districtuali ai școlilor din raionul lor. Mai departe prin comisarii din sânul

său, ce an de an are să-i trimită spre cercetarea școlilor. Stat. org. § 127.

Senatului școlar în fine îi incumbe atât în înțelesul §-lui 131 Stat. org. cât și al §-lui 125 din Regulamentul școlar mai sus provocat, jurisdicțiunea și dreptul de disciplină asupra tuturor profesorilor și învățătorilor din eparhie.

3. A treia categorie a agendelor senatului școlar ar forma-o afacerile referitoare la catehizare:

Aici aparțin dispozițiile din punctele 5 și 6 ale acestui § conform cărora senatul școlar al consistorului eparhial are a se îngriji, ca tinerimea școlară de confesiunea noastră să învețe doctrina religiei noastre, să cerceteze biserica noastră și să se cuminece la timpul său și dacă cercetează școli de altă confesiune. Senatul școlar are să institue cateheți pentru toate școlile pe cari le cercetează tineri de confesiunea noastră și să stăruie pentru delăturarea piedecilor ce s'ar putea ivi în privința catehizării, mai ales la institutele străine.

Și astfel de piedeci, mai ales în timpul mai nou s'au ivit destule.

În privința instrucțiunii religioase-morale a elevilor de confesiunea și naționalitatea noastră dela institutele străine, congresul dela anul 1906 a votat un Normativ special sub Nr. 145/1906 congr. care se află aclus la protocolul din acel an sub lit. M. În înțelesul aceluia acolo unde în localitate sau în apropiere se află parohii de confesiunea noastră, aceștia au să îndeplinească catehizația la elevii de confesiunea noastră dela institutul străin. Unde însă nu se află parohii de ai noștri nici în localitate, nici în apropiere și numărul elevilor de confesiunea noastră este mai însemnat, precum și la institutele mai înalte și unde numărul elevilor de confesiunea noastră este destul de mare, acolo se instituiesc cateheți speciali a căror ocupație principală este catehizația tinerilor noștri dela respectivele institute. Dar în timpul mai nou catehizarea aceasta la institutele maghiare a întâmpinat greutăți; pretinzându-se dela cateheții noștri ca să facă catehizarea în limba maghiară. Directoratele dela unele licee maghiare, mai ales reformate, au amenințat cu defragerea și în cele din urmă au și detras onorarul cateheților acelor cari n'au voit să facă catehizarea în limba maghiară. Dar presiunea aceasta a rămas fără rezultat, reboni-

ficând consistoriile dela sine onorarul detras din partea directoratelor.

In cele din urmă puterea statului însaş a luat in mână chestia maghiarizării, instrucţiunii din religie.

Dl ministru de culte şi instr. publică sub datul de 23 Oct. 1908 Nr. 106.267 a dat ordin inspectorilor regeşti, să pretindă dela catiheţi ca în clasele superioare ale şcoalei elementare rugăciunile şi tezele mai cardinale ale religiunii să le propună elevilor români şi în limba maghiară, adresându-se totodată către episcopii şi respective autorităţile bisericeşti diecezane, pentru ca să îndrume pe catiheţi a se conforma ordinului susprovocat. Din partea autorităţilor bisericeşti însă a întâmpinat rezistenţă şi astfel sub datul de 23 Decembrie 1908 Nr. 144,347 s'a adresat mitropolitului, ca să intervină dânsul la autorităţile diecezane şi să ia măsuri ca să se respecte ordinul ministerial. Preasfinţia Sa mitropolitul însă nu numai că nu a satisfăcut ordinului ministerial, ci sub datul de 30 Ianuarie 1909 Nr. 20 mitrop. a înaintat un protest energic în contra-i. Sub Nr. 34,003/909 dl ministru de culte şi instrucţiune publică a adresat alt ordin autorităţilor noastre bisericeşti, ca să execute ordinul ministerial de sub Nr. 106,267/908 sub urmările suspendării dotaţiei dela stat a preoţiei noastre. Consistorul nostru mitropolitan însă sub datul de 24 August 1909 Nr. 334/M. a remonstrat de nou respingând cu toată energia atentatul îndreptat în contra autonomiei noastre bisericeşti şi respective şcolare.

Congresul nostru bisericesc ocupându-se în sesiunea sa dela 1909 cu această afacere a adus sub Nr. 187/909 congr. următorul remarcabil concluz:

«In deplin acord cu vederile diecezelor şi ale consistorului mitropolitan exprimate în remonstraţiunile sale de sub Nr. 28 din 1909 şi 334 M. înaintate la Înaltul minister de culte şi instrucţiune publică, în conformitate cu concluzul congresual Nr. 48 din 1903, având în vedere că în virtutea acestora/catehizarea formează un drept exclusiv al bisericei, întemeiat pe misiunea sa divină, iar folosirea limbii române ca limbă rituală şi oficioasă în instrucţiunea catehizării fiind decretată şi garantată atât prin legile bisericei, cât şi prin legile statului şi având în vedere că acest drept de instruire a religiei este o chestie bisericească dogmatică-canonică, care nu poate forma obiect de discuţie şi concesiune între biserică şi stat şi având în ve-

dere, că prin urmare nu poate sta în dreptul autorităţilor şi al organelor bisericeşti de a face nici un fel de abatere dela aceste principii şi dela punctul de vedere al bisericei, de a săvârşi catehizarea elevilor de religia gr.-or. română pretutindenea şi exclusiv numai în limba română şi în fine având în vedere, că ordinaţiunile ministeriale exmise în această chestie nu numai că nu au nici un temei legal, ci stau în flagrantă contradicere cu legile pozitive bisericeşti şi de stat:

Congresul ca autoritate supremă bisericească în reprezentanţa întregii Mitropolii, aprobă întru toate toţi paşii întreprinşi în această chestie din partea consistorului mitropolitan şi în puterea dreptului său bazat pe § 154 p. 2 din Statutul organic află că nu poate admite în biserică noastră nici un fel de restricţiune a limbii de catehizare şi astfel faţă cu rescriptele Înaltului Minister de culte şi instrucţiune publică de sub Nrii 106,267 din 1908, 144,347 din 1908 şi 34,003 din 1909, declară că nu-şi poate da consimţământul ca în clasele superioare din şcolile elementare de stat, principiile de credinţă mai de căpetenie şi rugăciunile mai obişnuite să se instrueze şi în limba maghiară.

Totodată congresul interzice şi opreşte pe toţi preoţii ortodocşi români din Mitropolie în orice calitate şi funcţiune s'ar afla, de a primi şi executa în afaceri bisericeşti şi şcolare şi în special în chestia de catehizare ordini şi dispoziţii venite dela autorităţi afară de biserică noastră.

Orice abatere dela dispoziţiile acestui concluz se consideră de delict şi se va urmări pe calea procedurii disciplinare.

În fine decide, ca toate ordinaţiunile şi remonstraţiunile aici menţionate să se alăture la protocol sub lit. «S». În stadiul acesta se află chestia catehizării până în ziua de azi. Biserica n'a cedat, pentrucă nu putea să cedeze; catehizarea însă se face tot în limba liturgică şi oficioasă română.

4. La categoria a patra aparţin afacerile referitoare la examinarea şi respective cvalificaţiunea candidaţilor de profesori şi învăţători; adecă dispoziţiile din punctele 7, 8, 12 şi 13 din acest §.

În înţelesul acestor dispoziţii chemarea senatului şcolar în astă privinţă ar fi: a fixa termenele pentru examene, a denumi comisiunea examinătoare, a clasifica pe cei examinaţi şi a da concesiunea pentru repeţirea examenului.

Dar din aceste dispoziții ale Statutului organic în cursul timpului multe s'au schimbat.

Astfel în prima linie profesorii dela licee făcându-și studiile la universitățile susținute de stat și examenele de cvalificațiune le depun înaintea comisiunilor censurătoare de stat. În urma acestei împrejurări ei apoi de regulă se dispensează dela repeșirea examenului înaintea organelor noastre bisericești.

Candidații la posturile de profesori la teologiile și preparandiile susținute de biserica noastră, au să depună examenele de cvalificațiune înaintea comisiunilor censurătoare exmise din caz în caz spre acest scop din partea consistoarelor eparhiale. Chestia examenului profesorilor dela teologie, nu s'a regulat tot prin congres, ci s'a dat în competița singuraticelor eparhii ca să o reguleze fiecare pentru sine. — Arhidieceza a regulat această chestie în sinodul său dela anul 1909, votând sub Nr. 71/909 sinod. un Regulament special pentru examenul de cvalificațiune a profesorilor la secțiunea teologică a Seminarului Andreian.

În privința examenelor candidaților de profesori la preparandii, dispune Regulamentul votat de congresul din 1909 sub Nr. 186/909 congr. — Iar în privința examenelor de cvalificațiune ale candidaților de învățători congresul dela 1906 a fost votat sub Nr. 150/906 congr. un Regulament special. La anul 1909 congresul însă având mai ales în vedere noua lege școlară, Art. de lege XXXVII/907 sub Nr. 127/909 congr. a votat alt Regulament, iar congresul dela anul 1912 sub Nr. 74/912 congr. a votat iarăși alt Regulament pentru examenul de cvalificațiune învățătorească la institutele pedagogice confesionale din întreaga mitropolie.

Regulamentul acesta conține mai multe inovațiuni de însemnătate. Astfel examenele de cvalificațiune le împarte în:

1. Examene de cvalificațiune de curs și
2. Examene finale de cvalificațiune. Examenele de cvalificațiune de curs, se depun din studiile mai puțin importante în decursul anilor de studii și atunci când respectivele studii au fost terminate. Examenele finale de cvalificațiune se depun după terminarea cursurilor și a examenelor de cvalificațiune de curs, — din studiile principale pentru învățător.

Examenele din urmă, ceice au absolvat regulat pedagogia, le pot depune imediat după terminarea studiilor și depunerea

examenelor de cvalificațiune de curs. Cei pregătiți particular și ceice au absolvat cu succes clasa 8-a din școalele medii, au să dovedească pe lângă depunerea examenelor de cvalificațiune de curs și praxă de cel puțin un an.

În înțelesul acestor Regulamente terminul pentru ținerea examenelor îl statorește consistorul eparhial — la propunerea conferenței profesore. La comisiunile chemate a examina pe candidații de învățători numai pe prezident îl denumește consistorul; iar ceialați membri ai comisiunii sunt directorul și profesorii cari propun studiile ce vin la examen.

Di ministru încă participă la aceste examene cu vot, printr'un exmis al său.

Prezidiul îl poartă la examenele de cvalificațiune profesorală, episcopul sau delegatul său; la examenele candidaților de învățători comisarul consistorial.

Clasificarea celor examinați o face comisiunea examinatoare. Iar examenul de emendare îl poate face orice candidat care numai dintr'un studiu sau cel mult din două a primit calcul neîndestulitor, fără a mai cere permisiune specială. Terminul îl fixează și pentru acest examen consistorul eparhial, respective senatul lui școlar. Candidații cari la primul examen pică din mai mult ca două studii, aceia pot repetă examenul întreg numai după un an. Asemenea și aceia cari nu reușesc la examenul de emendare. Iar ceice pică și la examenul de repetiție, precum și aceia cari repășesc de trei ori dela examen, aceia nu se mai admit la examenul de cvalificațiune.

Ceice la examenul de emendare pică dintr'un singur studiu, aceia se admit la al doilea examen de emendare. Iar ceice pică și la acesta, precum și ceice pică la primul examen de emendare din două studii, aceia au să repeșească examenul întreg la proximal termin ordinar. Iar dacă nici acum nu reușesc, deloc nu se mai admit la examenul de cvalificație.

5. A cincea categorie o formează agendele senatului școlar referitoare la instituirea profesorilor și a învățătorilor, enumerate în § 122 Stat. org. sub Nrii 9, 10, 11.

În aceste trei puncte i-se impune senatului școlar să stăruie ca de profesori la licee, apoi la institutele de teologie și pedagogie precum și de învățători la școalele inferioare să aple aplicare numai candidați cu cvalificațiunea recerută. Totdeodată

se fixează rând pe rând cvalificațiunea trebuincioasă pentru fiecare dintre aceste posturi.

Astăzi dispozițiile acestea din Stat. org. sunt superate. Întrucât adecă candidații pentru aceste posturi au să depună examen special de cvalificațiune. Iar pregătirea recrută să normează prin legi speciale; precum sunt pentru profesorii dela licee legile statului, pentru cei dela institutele pedagogice, Normativul congresual de sub Nr. 186/909 iar pentru candidații de învățători noul Regulament pentru examenul de cvalificațiune învățătorească la institutele pedagogice confesionale ale mitropoliei gr.-ortodoxe române din Ungaria și Transilvania, votat de congres sub Nr. 74/912 congr.

Candidații de profesori la institutul teologic, depun examenul de cvalificațiune înaintea unei comisiuni exmise din partea senatului bisericesc și sub prezidiul episcopului, sau al substitutului său.

§ 123. Senatul școlar va stăruî cu toate putincioasele mijloace, ca punctele 7—11 din § precedent, strâns să se păzească, atât de cătră comunele bisericești, cât și de cătră indivizii, cari aspiră la postul profesoral și învățătorec, și a desluși comunelor bisericești la cazuri ocurente, ca ele, spre binele lor, să asculte de ordinațiunile autorității supreme școlare, care a adus asemenea măsuri, spre înaintarea și înflorirea culturii poporale.

Aici i-se mai impun senatului școlar, încă odată îndatoririle impuse dejă în §-ul premergător, îndeosebi sub punctele 9, 10 și 11, ceea ce ne dovedește râvna cea mare, a primului congres chiar, pentru înaintarea credincioșilor noștri în cultură.

§ 124. Senatul școlar va întări în posturi pe profesori și învățători.

La acest prilej va fi cu cea mai mare băgare de seamă, ca alegerea de profesori sau de învățători să fie făcută cu observarea prescrișelor acestui Statut organic.

Întărirea învățătorilor cade în competența senatului școlar. La întărire senatul școlar trebuie să fie cu băgare de seamă la două lucruri. Și anume: deoparte, dacă cel ales are cvalificațiunea recrută; iar de altă parte dacă alegerea a urmat pe lângă stricta observare a legilor în vigoare.

În privința cvalificațiunei dispune § 122 Stat. org. și Regulamentul mai sus provocat votat de congresul din 1912 sub Nr. 74/912 congr. Iar în ceea ce privește alegerea, aceea se îndeplinește ca și toate celelalte alegeri în biserica noastră.

Pe profesorii dela institutele teologice și pedagogice îi alege consistorul însuș în ședință plenară. Și anume pe cei dela secțiunea teologică în urma candidării făcute de senatul bisericesc; iar pe cei din secțiunea pedagogică în urma candidării din partea senatului școlar. (Normativ pentru obiectele cari aparțin la competența plenului consistorial Nr. 71/903 congr. pct. 10). Pe profesorii dela licee, îi alege reprezentanța acestora. Iar pe învățători îi aleg sinoadele parohiale, așanumitele sinoade electorale.

În privința alegerii profesorilor dela licee, dispun statutele speciale ale acestora. Iar în privința alegerii învățătorilor dispun afară de § 13 din Statutul organic dispozițiile §-ilor 55—65 din Regulamentul școlar Nr. 171.909 congr.

Acolo însă unde statul contribue la salariul fundamental al învățătorului cu o sumă ce trece peste 200 coroane, instituirea învățătorului atârnă și dela aprobarea ministrului de culte și instrucțiune publică — Art. de lege XXXVII/907 § 21 — care dacă are excepții contra celui ales, recercă autoritatea bisericească ca în termen de 60 de zile să facă altă alegere. Iar dacă recercarea aceasta ar rămâne fără rezultat, sau dacă și a doua alegere ar displăcea ministrului, atunci acesta denumește însuș pe învățător, care însă trebuie să aparțină confesiunii noastre și să fie neexcepționabil din punct de vedere moral.

§ 125. Indivizii, cari se vor examina pentru profesura teologică, gimnazială și pedagogică, au a depune o taxă de 20 fil., iară cei pentru învățători la școalele reale, capitale și poporale, de 10 fil.

Taxa aceasta numai în caz de sărăcie documentată se poate iertă.

Candidații cari voesc a se supune examenului, au a solvi pentru examen o taxă de 40 cor. respective 20 cor. pentru examenul de cvalificațiune învățătorească; dela care se dispensează numai cei ce-și dovedesc sărăcia prin atestat autentic.

§ 126. Senatul școlar va formă o cassă din taxele examenelor, care va fi proprietatea fondului școlar eparhial.

Taxele de examen, cum se vede din Regulament Nr. 74/912 congr. acum se întrebuițează spre remunerarea examinătorilor, și nu mai intră în fondul școlar eparhial.

Regulamentul pentru examenul de calificare profesorală Nr. 186/909 congr. în § 2 îndreptățește pe examinatori și la diurne și spese de călătorie, pe cari însă, după părerea noastră — le pot pretinde numai ceice sunt cu domiciliul afară de locul unde se depune examenul.

§ 127. Senatul școlar e îndatorat a trimite din timp în timp unul sau doi comisari din sinul său spre cercetarea școalelor.

Cu chestiunea inspecționării școalelor, congresele din anii din urmă s'au ocupat cu toată seriozitatea, mai ales față de pericolele ce invoalvă în sine Art. de lege XXXVII/907 pentru școalele confesionale. — Stricta inspecționare a școalelor s'a ordinar prin concluzele congresuale Nrii 83/900, 96/903, 148/906 și 87/909. Prin concluzul din urmă fură diecezele îndrumate ca în timpul cel mai scurt posibil, să sistemizeze unul sau mai multe posturi de revizori școlari pentru fiecare dieceză.

§ 128. Senatul școlar va stăruî la sinoadele parohiale și protopopești, ca comunele bisericesti să zidească școale și locuințe pentru personalul profesoral, respective învățătoresc, unde lipsesc acelea și ca să facă lefi potrivite chemării lui celei grele.

Autoritățile noastre bisericesti, spre a îndeplini grelele sarcini impuse de Art. XXXVII/907 școalelor confesionale, nu s'au mărginit numai pe lângă a stăruî la sinoadele parohiale și protopopești, ca să edifice școalele trebuincioase și să le doteze și provadă în utensiliile de lipsă, precum și să ridice lefii învățătorilor la minimul pretias de lege; ci au și votat sume considerabile din fondurile disponibile. Iar arhidieceza prin concluzele sinodului arhidiecezan Nrii 128 ex. 1908 a decretat spre acest scop înființarea unui fond cultural central, care în înțelesul concluzului sinodal Nr. 51/913 se alimentează dintr'o dare culturală, ce au să o solvească toți credincioșii din arhidieceză împărțiți în 6 clase, în proporție cu starea lor materială; așa că poporeni simpli introduși în lista parohială au să solvească la an câte 30 de fileri, cei mai cu stare și intelectualii, în proporție cu starea și poziția lor, 1 cor. 2, 5, 10 și 20 cor. la an.

Afară de aceasta s'au inițiat și colecte între credincioși, spre a putea veni întru ajutorul școalelor amenințate în existența lor.

§ 129. Senatul școlar își împlinește chemarea după instrucțiunile și măsurile sinodului eparhial; pentru aceea va fi dator a raporta pe larg sinodului eparhial, despre starea școalelor și a învățământului, și a face propuneri pentru ameliorarea trebii școlare pe baza experienței câștigate pe acest teren.

În sensul §-lui 125 al Regulamentului școlar din 1909, stau toate școalele confesionale din eparhie sub jurisdicțiunea și inspecțiunea consistorului eparhial și respective a sinodului eparhial.

Consistorul are deci să prezinte ca senat școlar, an de an raport special despre activitatea sa în decursul anului precum și despre starea și progresul învățământului având să facă totdeodată și eventuale propuneri pentru îmbunătățirea lui.

§ 130. Senatul școlar va ordinar în tot anul pe timpul ferilor conferințe învățătoresți, și spre conducerea acelorora va denumi comisari din corpul profesorilor și al învățătorilor, cari apoi, după instrucțiunea senatului, vor raporta despre rezultat.

În Statutul organic hotărit se zice că senatul școlar eparhial are să ordinar an de an conferințe învățătoresți, în scopul promovării cauzei școlare. Cu toate acestea învățătorimea noastră, dorind a avea o organizație mai de sine stătătoare și mai ferită de influința și supravegherea autorităților bisericesti, a abandonat dispozițiile acestui § și s'a organizat în întreaga mitropolie în reuniuni învățătoresți, organizate după chipul celorlalte reuniuni lumești, supuse influinței organelor de stat. — Sinodul arhidiecezan dela anul 1898, văzând pericolul ce această organizație, ar putea să-l tragă după sine, prin concluzul său de sub Nr. 49 898, încât pentru arhidieceză a cassat reuniunile învățătoresți, introducând în locul lor iar conferințele în acest § provăzute. — Chestia a venit apoi și în congresul dela 1900 în desbatere, care prin concluzul său de sub Nr. 76/900 congr. a susținut atât reuniunile, cât și conferințele învățătoresți în vigoare și astfel avem azi în sinul aceleiaș mitropolii, în arhidieceză, conferințe învățătoresți, în înțelesul Statutului organic, afară de ar-

hidieceză însă reuniuni învățărești, străine Statutului organic și peste tot legilor noastre bisericești.

§ 131. In fine senatul școlar pertractează și decide cauzele disciplinare ale profesorilor și învățătorilor.

In înțelesul acestui § și al §-lui 1 din Regulamentul pentru procedura judecătorească, votat de congres sub Nr. 179/909 congr. senatul școlar e for de judecată pentru cauzele disciplinare, nu numai ale profesorilor și învățătorilor, ci chiar și ale candidaților de profesori și învățători. Dar numai atunci când respectivii nu aparțin tagmei preoțești; pentru că asupra preoților judecă senatul bisericesc. Statutul organic § 121 pct. 2. și 9.

C. Senatul epitropesc

§ 132. Agendele acestui senat sunt:

1. A conduce și manipula averea mișcătoare și nemiscătoare a episcopiei și a purta grije pentru odoare și prețioase, bibliotecă și fondul instruct, precum și pentru fundațiunile episcopiei, respective arhiepiscopiei.

2. A compune un inventar despre toată averea susamintită.

3. A compune bugetul anual și a-l prezenta sinodului eparhial spre pertractare și staverire.

4. A duce rațiociniu anual exact despre percepțiuni și erogațiuni, și a-l subșterne sinodului eparhial spre reviziune.

5. A alege din sinul său pe cassar și controlor.

Statutul organic privește pe senatul epitropesc, ca o epitropie a consistorului, ca un organ, care are să se ocupe numai cu afacerile economice ale consistorului. In cursul vremii însă, sfera de activitate a senatului epitropesc s'a lărgit. Senatul epitropesc în urma concluzelor congresuale ce au urmat și indeosebi în urma «Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești» votat de congresul dela 1897 sub Nr. 107/897 congr. § 31 și 32 a devenit un for de control și de administrațiune pentru toată eparhia, un for prin care au să treacă afacerile economice și financiare ale tuturor comunelor bisericești ale protopresbiteratelor și ale celorlalte instituțiuni bisericești din întreaga eparhie.

Senatul epitropesc pe lângă administrarea și manipularea averii eparhiei, controlează și supraveghează administrarea și manipularea averii tuturor celorlalte instituțiuni și corporațiuni bisericești din eparhie.

Senatul epitropesc pe lângă compunerea inventarului averii eparhiei, examinează și controlează inventarele compuse de organele administrative inferioare.

Pe lângă compunerea bugetului anual, senatul epitropesc are să controleze și să examineze preliminarele de bugete ce organele inferioare an de an au să le compună și să le subștearnă consistorului spre aprobare. Senatul epitropesc pe lângă ducerea rațiociniilor despre averea eparhiei, are să examineze și să aproabe rațiociniile tuturor organelor inferioare din eparhie. Spre acest scop senatul epitropesc s'a provăzut cu un oficiu auxiliar, — exactoratul — care sub controlul senatului epitropesc censurează an de an rațiociniile tuturor corporațiunilor și instituțiunilor bisericești din eparhie, referează starea lucrului în ședințele senatului epitropesc, care apoi pe temeiul celor referate, aprobă rațiociniile și dă absolutor; eventual deneagă acestea pânăce se delătură mancitățile constatate.

Senatul epitropesc subșterne rațiociniile proprii, sinodului eparhial spre reviziune și aprobare. Iar despre reviziunea și aprobarea rațiociniilor organelor inferioare înaintează raport.

In fine senatul epitropesc pe lângă cassar și controlor, pe care îi alege din sinul său, mai alege și personalul exactoratului din indivizi de confesiunea noastră, care se indeletnicesc cu afacerile de rațiocinare.

Senatului epitropesc îi este subordonat și oficiul de cassă, care efeptuește incassările și solvirile, și manipulează și administreză atât banii, cât și efectele și toate celelalte hârtii de valoare ale eparhiei.

Oficiul de cassă dela consistor este aceea ce e epitropia la parohii și protopresbiterate; și are să indeplinească în general aceleași agende, pe care are să le indeplinească epitropiile numite, în înțelesul §-lui 27 Statutul organic și al §-lui 16 din Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești. — Dealtcum drepturile și datorințele officianților dela cassă, se regulează printr'un «Regulament de cassă» special.

§ 133. Banii și alte hârtii de valoare, precum și documentele realităților și fondurilor, se păstrează în cassa

de fier, provăzută cu trei chei, dintre cari una se va păstra la un membru al senatului, desemnat de acesta spre aceea, a doua la cassar, și a treia la controlor.

Dispoziția aceasta este conformă aceleia din § 27 pct. 2, făcută pentru epitropiile parohiale. Numai cât că aici toate trei cheile se păstrează la membrii senatului epitropesc; la epitropia parohială însă, atunci când sunt numai doi epitropi, a treia cheie o păstrează parohul.

La deschiderea și închiderea cassei — lucru natural — toți trei posesorii cheilor, au să fie de față. Și de aceea și sunt toți trei în solidum în prima linie responsabili, pentru daunele ce s'ar ivi.

§ 134. Pentru daunele escatate în averea episcopiei din negrije sau culpozitate, prezidentul și membrii asesori ai senatului epitropesc sunt răspunzători.

Aici este vorba despre responsabilitatea materială a membrilor senatului epitropesc în genere; nu numai pentru lipsurile din cassă. Și în sensul Statutului organic toți membrii senatului epitropesc cu prezidentul în frunte, sunt responsabili pentru daunele iscate în averea eparhiei, din negrije sau culpozitate.

Va să zică membrii senatului epitropesc sunt responsabili și pentru că nu întrebuițează grija necesară spre delăturarea pagubelor. — Sunt responsabili în sensul Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitrop. § 30 și pentru daunele cauzate în averile parohiei și protopresbiteratelor în urma neglijării controlului și a inspecțiunii ce acești membrii datori erau să exercite.

§ 135. Senatul epitropesc va priveghia pentru susținerea și întregitatea averii, va nizuî pentru sporirea ei, făcând propuneri în această privință sinodului eparhial; va nizuî pentru încassarea regulată a intereselor, aranzilor și a altor venituri; pentru neîntârziata elocare fructiferă a banilor disponibili, în cassa de păstrare, sau în hârtii de stat.

Elocarea de bani la privați este concesă numai pe lângă cauțiune în realități de preț întreit, intabulată la locul prim.

În acest § se enumără datorințele ce senatul epitropesc le are întru manipularea și administrarea averii eparhiei ca atare. Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești, în §-ii 28 și 29 enumeră aceste datorințe mai precis. Iar în §-ii 14, 20,

31, 32 și 33 expune datorințele senatului epitropesc ca for de supremă inspecțiune și de control, în afacerile epitropești ale tuturor instituțiilor inferioare din eparhie.

Senatul epitropesc mai este încă și for judecătorec, având în sensul §-lui 21 din Regulamentul des provocat, să decidă ca for judecătorec de prima instanță cauzele de responsabilitate și de despăgubire, ce se ivesc în contra comitetelor și epitropiilor parohiale și protopresbiterale, precum și în contra singuraticilor membri ai acelorora.

În ceea ce privește depunerea banilor disponibili spre fructificare, azi, când efectele publice și private și institutele de credit și economii, atâta s'au sporit — nu mai poate fi vorba de elocarea banilor disponibili numai în cassa de păstrare sau în hârtii de stat. Totuș la investirea în efecte, ar trebui să se procedă cu cea mai mare băgare de seamă și îndeosebi să nu se investească banii bisericii în acții de ale diferitelor institute de credit. Pentru că acțiunile au să garanteze ele înșile datorințele institutului ce le-a emis.

Una dintre datorințele cardinale ale senatului epitropesc este: *să privegheze, ca să nu se treacă cu erogațiunile peste bugetul votat de sinod.*

Dupăcum se știe, în buget se pun la dispoziția fiecărui senat consistorial, anumite sume, asupra cărora respectivul senat poate dispune după propria chibzuință. Exhaustând însă senatul respectiv bugetul său, nu mai este în drept să mai facă avizări de bani la cassă. Iar cassa care stă sub nemijlocita dispoziție a senatului epitropesc, n'are să efectuiască avizări făcute de celelalte senate, peste marginile bugetului; decât numai pe lângă specială încuviințare din partea senatului epitropesc.

Pentru că senatul epitropesc are — în sensul §-ului 135 Stat. org. — să privegheze pentru susținerea și întregitatea averii eparhiei, sub propria sa responsabilitate.

§ 136. La răposarea episcopului, respective a arhiepiscopului, fiecare senat consistorial deseamnă câte doi membri din sinul său, spre a păzi ora morții episcopului, și după urmarea acesteia spre a sigilă numai decât dulpurile și odăile, și spre a dispune cele de lipsă pentru îngropăciunea cuviincioasă. În ziua următoare delegații senatului epitropesc, în prezența celorlalți patru membri consistoriali, mai sus amintiți, inventează averea și hârtiile

răposatului, separând cele ce sunt proprietatea eparhiei de cele ce sunt proprietatea lui.

Din acestea din urmă se vor plăti datoriile și legatele legale și se vor reîntregi toate acele prețioase și odoare bisericesti, biblioteca și fondul instruct, cari pe timpul vieții răposatului au pierit sau s'au stricat.

La moartea episcopului toate trei senatele se reprezintă prin câte doi delegați. Dar dispozițiile de inventarizare, separare și asigurare a averii eparhiei, cad în competența celor doi asesori din senatul episcopesc. Aceștia vor îngriji ca averea proprie a eparhiei să se separeze și să treacă în posesiunea eparhiei. Iar încât ea s'ar fi împușinat sau deteriorat în decursul folosirii din partea răposatului episcop să se întregască din averea lui. Datoriile și legatele episcopului răposat se plătesc tot din averea lui, asemenea și speșele de înmormântare. Stat. org. § 108.

Toate aceste însă numai atunci, când răposatul și-a separat averea sa de a eparhiei și a făcut testament despre jumătate din averea sa. Căci altcum rămânând toată averea bisericii, lucru natural că rebonificările și compensările nu mai au loc și că toate speșele și datoriile au să se plătească din averea bisericii.

§ 137. După alegerea noului episcop, senatul episcopesc predă aceluia la înțrarea lui în scaunul episcopesc, pe lângă inventar, odoarele și prețioasele bisericesti, biblioteca și celalalt fond instruct de economie, spre întreținere.

Tot aceasta dispune și § 106 Stat. org. care deobligă apoi pe episcop să-și pue un econom care să chivernisească averea lui încredințată.

D. Preste tot

Sub titlul acesta de «Preste tot» să tratează atât afacerile cari privesc pe toate senatele deopotrivă, — deci comune — cât și afacerile plenului consistorial; deși eră poate mai potrivit ca plenul, care și el formează un senat separat și își are afacerile sale proprii și propria sa sferă de activitate — să fie și el înșirat lângă celelalte senate și să fie și el mai întâi separat

tractat și apoi iar separat să fie fost tractate afacerile comune tuturor senatelor.

Despre plen tractează § 140 Stat. org. în special. Iar §-ii 138 și 139 tractează despre afacerile comune tuturor senatelor.

§ 138. Fiecare senat consistorial în toate obiectele privitoare la chemarea sa, își aduce deciziunile sub prezidiul sus normat, și în prezența cel puțin a patru asesori ai săi, prin majoritatea voturilor.

Când voturile sunt egale, dirimă votul prezidentului.

Acest § și cel următor normează procedura senatelor consistoriale. Ei sunt însă de mult superați. Pentru că sinodul arhidiecezan mai întâi sub datul de 22 Aprilie 1884 st. v. sub Nr. 70/884 sinod. apoi iar în anul 1901 sub Nr. 48/901 sin. din nou a votat un special «Regulament pentru afacerile interne ale consistorului arhidiecezei ortodoxe române a Transilvaniei», prin care regulează peste tot modul de pertractare, rezolvire și expedare a tuturor afacerilor la acest consistor.

Chestia dupăcum se vede nu s'a regulat uniform pentru toată mitropolia. Nu poate încăpea însă nici o îndoială, că celelalte eparhii încă și-au regulat la fel procedura la consistoriile lor.

Spre a se putea aduce un concluz valid, se recere la ședințele celor trei senate speciale, prezența alor patru asesori. La ședințele plenului însă, în înțelesul concluzului congresual Nr. 77/1903, prezența alor cel puțin doisprezece asesori votanți, afară de prezident.

Destul că la aducerea unui concluz valid în ședințele senatelor consistoriale, nu se recere majoritatea asesorilor, precum se recere ea la ședințele comitetelor parohiale.

§ 139. Deciziunile deosebitelor senate consistoriale, se pun numai decât în lucrare, afară de cele apelabile, cari în caz de apelațiune sunt a se subșterne consistorului mitropolitan, spre deciderie finală.

Deciziunile Consistorului numai atunci se pot execută, dacă n'au fost atacate prin apelațiune, sau dacă ele sunt neapelabile; va să zică apelațiunea este exchisă. În cazul prim trebuie să se aștepte hotărîrea consistorului mitropolitan, ca ultimă instanță.

Din contextul §-lui însă lipsește dispoziția cea mai esențială; întru cât adecă nu ni se spune, care decizii sunt apelabile și care nu?

Chestia apelabilității până în ziua de azi nu s'a regulat nici prin congres, deși regularea ei s'a fost inițiat prin concluzele congresuale Nrii 131/886, 55/888 și 151/891. Astfel suntem avizați la puținele dispoziții legale, ce există în astă privință și la praxa observată în restimp de mai bine de 40 de ani.

În general putem zice și aici, ca la §-ul 121 Statutul organic pct. 10 unde se tractează însă de apelabilitatea hotărârilor organelor inferioare, la Consistor — că hotărârile corporațiilor reprezentative și legiuitoare: ale sinoadelor protopresbiterale și eparhiale și ale congresului sunt neapelabile. Hotărârile organelor executive și administrative: ale scaunului și comitetului protopopesc și ale consistoriilor eparhiale, sunt de regulă apelabile. Excepție în astă privință fac și nemai apelabile sunt:

1. Decizul consistorului eparhial, în chestia statoririi listei membrilor sinodului parohial. Regulament pentru parohii din 1909 § 8.

2. Deciziunile cari privesc chivernisirea averii și a fondurilor eparhiei — în care, după natura lucrului — consistorului mitropolitan nu-i poate compete nici o ingerință. Acolo însă unde se tractează de responsabilitatea materială a celor încredințați cu administrarea și controlarea averii bisericești. Apelul are loc în înțelesul Regulamentului pentru administrarea afacerilor epitropești § 30.

3. Următoarele decizii în cauzele disciplinare. Și anume:

a) Când fapta inculpatului se cuifică, ca simplă abatere (transgresiune) și inculpatul se pedepsește numai în cale de ordine. Regulament disciplinar § 4.

b) Când consistorul eparhial judecă ca a doua instanță în cauze în care scaunul protopopesc a judecat ca instanță primă. Regulament disciplinar § 12 Statutul organic § 27.

c) În contra deciziunilor, aduse de consistorul eparhial ca for disciplinar prin care se ordonează investigația, pertractarea, întregirea pertractării și punerea sub acuză, de loc nu se admite nici un remediu. Regulament disciplinar § 21 și 45. Iar în contra deciziei prin care se decretează sistarea procedurii disciplinare, numai fiscalului consistorial i se dă dreptul de recurs. În contra decizului prin care se ordonă suspendarea in-

culpatului dela oficiu, recursul e admis, însă fără ca să împiedece suspendarea. Regulament disciplinar § 23, 45 și 52.

În contra tuturor celorlalte decizii și dispoziții ale consistorului eparhial, se admite apelație ori recurs; în cauze de alegeri numai și numai din pricina defectelor de formă. Regulament pentru parohii § 36. Regulament pentru alegerea de protopresbiter § 26. — Ceeace are ca urmare: că consistorul mitropolitan în atare cazuri, nu poate decide în meritul alegerilor, ci poate numai să le casseze și să ordone alegeri nouă, atunci când nu s'au observat formele prescrise.

Din cele aci zise e evident: că apelul împotriva hotărârilor consistoriilor eparhiale e mult mai restrâns, ca în contra hotărârilor organelor ce stau sub consistor; ceace își află explicarea sa mai ales în autonomia singuraticelor eparhii.

În general se poate zice: că apelul împotriva hotărârilor consistoriilor eparhiale, are loc în afacerile particulare apoi în cele referitoare la alegeri și la responsabilitatea materială și morală (disciplinară), — precum durere — încă și în cauzele matrimoniale, în înțelesul Regulamentului matrimonial din 1912 Nr. 98/912 congr. § 1.

Plenul consistorial.

Fiindcă unele cauze după natura lor taie în sfera de activitate a tuturor celor trei senate speciale și de aceea nu pot fi tractate în nici unul dintr'ânsele, altele însă sunt de o deosebită importanță principială, iar altele privesc organizația bisericeii: de aceea aceste cauze se pertractează și decid de consistorul întreg, în ședința plenară.

§ 140. Ședința plenară a consistorului eparhial constă din toți asesorii deosebitelor senate, încât aceia prin absență sau altă cauză nu sunt împiedecați a participa la ea. (Vezi Suplem. Nr. XIX).

În ședința plenară se efectuește alegerea oficialilor, cari vin a se alege prin consistor; în ea se fac dispozițiunile necesare pentru conducerea alegerilor de deputați pentru sinodul protopopesc și eparhial, și pentru congresul național-bisericesc, și pertractarea diferențelor escate din aceleași, încât acestea nu cad în sfera activității amintitelor corporațiuni reprezentative. (Vezi Suplem. Nr. XVIII).

Ședința plenară este întrunirea tuturor asesoriilor din toate trei senatele.

Spre a se putea aduce concluze valide în ședințele consistorului plenar, se recere în sensul concluzului congresual Nr. 77/903 prezența alor 12 asesori, afară de prezident. Tot în înțelesul acestui concluz, la ședințele plenului au să se invite special, toți asesorii consistoriali.

Asta e însă a se înțelege numai cu referire la ședințele extraordinare. Pentru că pentru ședințele ordinare sunt fixate prin «Regulamentele pentru afacerile interne» zilele în cari au să se țină. La aceste ședințe deci asesorii au să se prezinte fără nici o invitare specială.

Astfel s. p. în arhidieceză prin Regulamentul pentru afacerile interne votat de sinodul arhidiecezan din 1901 sub Nr. 48/904 sinod. sunt fixate zilele pentru ședințele ordinare astfel: că senatul bisericesc își ține ședințele sale ordinare în fiecare săptămână Marțea, cel școlar Joia, iar cel episcopesc Sâmbăta. Plenul consistorial însă se întrunește în ședință ordinară în fiecare lună odată. Și anume în prima zi de Luni. Iar dacă acest termin ar cădea pe o zi de sărbătoare în proxima zi de Luni.

La aceste ședințe ordinare asesorii sunt datori a participa fără a mai fi indeosebi invitați. La ședințele extraordinare însă asesorii se invită separat. Și anume nu numai la cele plenare, ci și la ședințele celorlalte senate.

Iar în cece privește sfera de activitate a plenului consistorial, aceea congresul nostru dela 1903 prin Normativul votat sub Nr. 71/903 congr. o fixează astfel:

La competența plenului consistorial în eparhii aparțin:

1. Chestiunile principiale.
2. Cauzele de natură sau competență mixtă, ori dubie, cari se transpun ca atari prin prezidiu sau de cătră senate.
3. Toate câte i se deleagă anume prin legi sau dispozițiuni speciale, sau revin spre împlinire dela congresul național-bisericesc, sau dela sinodul eparhial.
4. Chestiunile controversate de drept sau de competență între senatele speciale.
5. Toate deliberările asupra rescriptelor mai înalte, cari privesc cauze de interes general.
6. Publicarea concluzelor congresuale și sinodale eparhiale.
7. Dispozițiunile pentru conducerea alegerilor de deputați pentru sinodul protopresbiteral și cel eparhial și pentru con-

gresul național-bisericesc; deasemenea pentru reconstituirea corporațiunilor bisericești în protopresbiterat și pertractarea protestelor contra reconstituirii corporațiunilor protopresbiterale.

8. Subșternerea de rapoarte, proiecte și regulamente de resortul său la sinodul eparhial.

9. Alegerea secretarului și fiscalului consistorial.

10. Alegerea directorului și a profesorilor pe baza candidării făcute, pentru teologie de senatul bisericesc, pentru pedagogie de senatul școlar, precum și alegerea medicului și a economului pentru institutul teologic și cel pedagogic.

11. Afacerile referitoare la organizarea oficiilor ajutoare ale consistorului și la dotațiunea funcționarilor consistoriali.

12. Cumpărarea și vinderea imobilelor în cazuri de mare utilitate și urgență, pe lângă ulterioara încuviințare a sinodului eparhial.

13. Afacerile referitoare la alegerea și denumirea protopresbiterilor și la denumirea administratorilor protopresbiterali.

14. Afacerile arondării protopresbiteratelor și a cercurilor electorale pentru sinodul protopresbiteral.

15. Suspendarea și amovarea comitetului parohial în cazuri de neglijență sau grave abuzuri și instituirea unei comisiuni pentru prevederea afacerilor parohiale în cazurile premise, precum și atunci când alegerea și constituirea comitetului parohial a devenit imposibilă.

§ 141. Cauzele dogmatice și pur spirituale se decid finalminte prin episcopul respective arhiepiscopul diecezan.

Cauzele dogmatice și spirituale cad cu totul în competența episcopatului și a preoșimii lui subordonate. Ele nu stau în strictă legătură cu agendele constituțiunii noastre bisericești, deaceia nu numai finalminte, ci peste tot se pertractează și se decid numai și numai de preoșime și episcopat.

În proiectul prim pentru Statutul organic eră provăzut că sinodul episcopesc să fie ultima instanță în toate afacerile bisericești. Dar propunerea aceasta nu s'a primit. Și astfel făcându-se osebirea cuvenită între afacerile administrative și cele dogmatice și spirituale s'a satorit competența exchizivă a episcopatului numai în cele din urmă.

E. Special.

§ 142. Consistorul din Oradea-mare și mai departe rămâne în activitate, și are a se acomoda întru toate dispozițiilor acestui Statut organic. (Vezi Suplem. Nr XXI)

Consistorul din Oradea-mare formează o abateră dela regula observată altcum în Statutul organic ca fiecare eparhie să-și aibă consistorul său; întrucât adecă acest consistor există fără eparhie proprie, respective eparhia Aradului are două consistoare: unul în Arad și altul în Oradea-mare.

Anomalia aceasta, datorită vitregității timpurilor trecute, a susținut-o și Statutul organic mai departe, în vederea înființării nouelor episcopii, dintre care una are să fie reînființată în Oradea-mare.

F. Responsabilitatea organelor bisericești.

Terminându-se aici dispozițiile legale referitoare la agențele organelor bisericești inferioare, am crezut a fi aici locul cel mai potrivit, de a zice ceva și despre responsabilitatea organelor bisericești:

Responsabilitatea este de două feluri: Responsabilitate *morală*, atunci când cel responsabil garantează numai cu caracterul și omenia sa. Și responsabilitate *materială*; când cel însărcinat cu responsabilitatea, are să restituie totdeauna și paguba escată din neîndeplinirea datorințelor oficiului său.

Responsabilitatea morală este legată de purtarea fiecărui oficiu, ba și de aparținerea ca membru la vreo corporațiune reprezentativă sau administrativă. Și ea va avea drept urmare, în cazuri mai ușoare admoniție; în mai grave pierderea oficiului sau a dreptului de a funga mai departe ca membru al respectivei corporațiuni sau instituțiuni. Responsabilitatea materială însă află aplicare de regulă numai acolo, unde din capul locului s'a pus în vedere, pentru anumite fapte sau omisiuni.

Statutul nostru organic conține numai de tot puțin dispoziții de responsabilitate materială, și și acestea numai față de indivizi singuratici care provăd anumite funcțiuni în biserică. Față de corporațiunile bisericești, precum sunt diferitele sinoade și congresul — sau membrii acelora, Statutul organic nu cuprinde nici o dispoziție de responsabilitate materială.

Peste tot în sensul Statutului organic sunt supuși responsabilității materiale numai: episcopii parohiali — § 27 pct. 2 —

episcopii protopresbiterali — § 64 — președintele și membrii asesori ai senatului episcopesc dela consistorul eparhial § 134 — și dela cel mitropolitan — § 168.

Referitor la episcopii protopresbiterali și la președintele și asesorii senatului episcopesc dela consistorul mitropolitan, nu este în Statutul organic expres zis, că și ei ar fi supuși responsabilității materiale; urmează însă aceasta din dispozițiile §-lor 64 și 168 Statutul organic, conform cărora la episcopii protopresbiterali se refer toate dispozițiile provăzute în lege pentru episcopii parohiali și iarăș la președintele și asesorii consistorului mitropolitan, se refer dispozițiile din Statutul organic referitoare la președintele și asesorii senatului episcopesc dela consistorul eparhial.

În înțelesul Statutului organic § 107 și 136 Statutul organic mai este episcopul și respective după moartea lui rămasul aceleia răspunzător pentru prețioasele și odorele bisericești, precum și pentru bibliotecă și fundul instruct, pe care l-a fost primit la instalarea sa numai spre folosire până trăește și cari după moartea lui au să treacă iar în posesiunea diecezei și întrucât lipsesc să fie înlocuite cu altele.

Alte cazuri de responsabilitate materială însă Statutului organic nu îi sunt cunoscute.

Cu mult mai rigoros este însă în astă privință, așa-numitul «Regulament pentru administrarea afacerilor episcopesci» votat de congresul nostru național-bisericesc din anul 1897 sub Nr. 107/897 congr. — Acesta îndată în § 3 exprimă ca normă generală: că

Pentru toate daunele cauzate prin administrare necorectă sau culpoasă a organelor instituite pentru administrarea averilor bisericești, școlare și fundamentale, sau prin neglijență și culpabilitate în control și inspecțiune, întreaga responsabilitate materială o poartă organele și corporațiunile încredințate cu administrarea, controlul și inspecțiunea.

Acest Regulament extinde mai departe în § 11 responsabilitatea materială și asupra comitetului parohial și face și pe membrii aceluia responsabili, chiar și pentru daunele provenite din neglijarea controlului și a supravegherii, administrării și manipulării averii bisericești. — Iar § ul 26 al Regulamentului acestuia extinde responsabilitatea materială chiar și asupra si-

nodului și comitetului protopresbiteral, respective asupra membrilor acestor corporațiuni.

În sensul §-lui 30 al Regulamentului mai des pomenit asessorii senatului episcopesc dela consistorul eparhial și în înțelesul §-lui 36 și cei dela consistorul mitropolitan sunt responsabili pentru toate daunele escatate nu numai în averea eparhiei și respective mitropoliei, — lor spre administrare încredințate, ci și pentru toate daunele în averile parohielor și protopresbiteratelor respective eparhielor, escatate în urma neglijării controlului și a inspecțiunii, ce respectivii asessori erau datori să exercite.

Deciderea în privința tuturor acestor daune, aparține întru cât privește daunele din parohii și protopresbiterate, sferei de activitate a senatului episcopesc eparhial. Asupra membrilor senatului episcopesc dela consistoriile eparhiale și cel mitropolitan, judecă respectivele consistorii în plen. Și în contra sentințelor senatelor episcopice dela consistoriile eparhiale, are loc apelațiunea la consistorul mitropolitan, care este ultima instanță, chiar și față de membri senatului episcopesc mitropolitan. — Regulament § 20 și 30.

De interes mai poate fi întrebarea: dacă oare decidera are să urmeze pe cale de proces disciplinar, sau și numai în cale de administrație?

Consistorul mitropolitan, — după praxa sa de pân' acum, pretinde ca toate sentințele de desdaunare să se aducă în cale de proces disciplinar.

Noi însă bazați pe dispoziția § lui 20 din Regulamentul des pomenit, — care vorbește simplu numai despre *for judecătorească*, care la noi și cel administrativ, poate să fie — așa credem: că calea pe care va fi să se aducă sentința, va atârna dela *fapta* — sub care înțelegem și omisiunea — din care izvoarește îndatorirea de despăgubire. Dacă această faptă e după natura ei delict disciplinar — precum de exemplu defraudare, acordare de favoruri ș. a. atunci, lucru natural, că sentința va trebui să se aducă în cale de proces disciplinar. La caz însă când fapta, după natura ei, nu formează delict disciplinar și totuș trage după sine îndatorirea de despăgubire, precum este de exemplu cazul uneori obvenient, când parohul sau alt oricare individ din comună încassează el însuș banii bisericești și apoi îi defraudează și când cu toate acestea episcopul, ca în sensul

legii responsabil, are să fie de judecat la rebonificarea daunei, din negrija lui escatate, în cazul acesta după noi nu este nevoie să se intenteze proces disciplinar — ba lipsește chiar substratul pentru procesul disciplinar — ci sentința se poate aduce pe cale de administrație.

CAP. V.

Mitropolia.

Mitropolia este întrunirea și legătura supremă a tuturor credincioșilor gr.-or. români din Ungaria și Transilvania, în cele bisericești. Ea cuprinde în sine pe cele trei eparhii, cu toate parohiile și protopresbiteratele din ele. Ea este centrul vieții și culturai bisericești precum și reprezentanța bisericii gr.-or. române de sine stătătoare din întreagă Ungaria și Transilvania.

Și fiindcă nici un organ care are să îndeplinească anumite agende, fără mijloace materiale nu poate să existe și să-și îndeplinească misiunea sa, de aceea congresul nostru național bisericesc de timpuriu s'a îngrijit pentru procurarea acestor mijloace, votând încă în sesiunea sa dela anul 1878 un statut pentru înființarea unui fond mitropolitan, din care să se acopere speșele trebuincioase. Statutul acesta aclus la protocolul congresual din 1878 sub lit. H. se află încă și azi în vigoare. Iar venitele fondului împreună cu celelalte resurse servesc spre acoperirea celor mai mari lipse ale mitropoliei.

§ 143. Mitropolia este întrunirea mai multor eparhii, prin legătură canonică, pentru susținerea unității instituțiilor și intereselor generale bisericești, și formează provincia mitropolitană, cu mitropolitul în frunte.

Mitropolia este o provincie bisericească mitropolitană sub conducerea mitropolitului. Numai cât că mitropolitul nu e numai capul mitropoliei, ci el este în prima linie episcopul arhidiecezei și ca atare arhiepiscop și totdeodată și mitropolitul și capul bisericii gr.-or. române din Ungaria și Transilvania.

§ 144. Afacerile mitropoliei se îndeplinesc:

1. Prin congresul național-bisericesc (sinodul mitropolitan).
2. Prin consistorul mitropolitan.
3. Prin sinodul episcopesc.

Aici întimpinăm o abatere dela principiile cuprinse în §-ii 86 și 141 ai Stat. organic.

Afacerile eparhiilor se îndeplinesc în sensul §-ului 86 Statutul organic numai prin sinodul și consistorul eparhial. Iar cauzele dogmatice și pur spirituale sunt scoase prin § 141 Stat. organic dintre agendele eparhiei și concrezute sferei de activitate separate, a episcopului. Aici însă vedem că pe lângă congresul și consistorul mitropolitan se mai adaugă ca organ făptuitor al mitropoliei și sinodul episcopesc; însă cu o sferă de activitate de tot străină eparhiilor și celorlalte corporațiuni bisericești inferioare.

Până aci s'a păstrat principiul: că afacerile spirituale, dogmatice și simbolice stau, afară de cadrul constituției noastre bisericești, care deschide larg teren de activitate și pentru laici și cad în competența exclusivă a episcopatului. Acum competența aceasta se susține; însă ea trece dela capul eparhiei, dela episcop, la sinodul episcopesc; iar acesta se pune în rând cu celelalte organe ale mitropoliei. Prin aceasta însă nimic altceva nu se schimbă; decât sistemul de până aci, care observă o strictă separare a afacerilor pur dogmatice, spirituale și simbolice, de cătră cele administrative și judiciare, supuse și ingerinței elementului laic.

Articol I.

Congresul național-bisericesc.

Congresul național-bisericesc este reprezentanța sau adunarea reprezentanților clerului și poporului din întreaga provincie mitropolitană.

Congresul e deci pentru întreaga mitropolie ceea ce e sinodul eparhial pentru eparhie. Mai mult: congresul național-bisericesc fiind reprezentanța tuturor eparhiilor și a corporațiilor bisericești dintr'ânsele, are să se îngrijească de afacerile comune tuturor eparhiilor, protopresbiteratelor și parohiilor, și are deci să susțină și uniformitatea în biserică.

Congresul național-bisericesc e corporațiunea legiuitoare și de control a mitropoliei. El votează legile, normativele și regulamentele pentru întreaga provincie mitropolitană. El îndeplinește alegerile singuraticelor organe executive ale mitropoliei și controlează agendele lor. El votează bugetul mitropoliei

și al fondurilor la ea aparținătoare și controlează întrebuințarea lui, precum și conservarea averii mitropoliei, a instituțiilor și fundațiilor ei.

Congresul este singurul organ îndreptățit a reprezenta provincia mitropolitană și respective biserica întreagă gr.-or. română din ea, a exprimă voința ei și a întreprinde pași de lipsă pentru conservarea, înaintarea și apărarea ei.

§ 145. **Congresul național-bisericesc este reprezentanța întregei provincii mitropolitane a Românilor de religiunea greco-orientală din Ungaria și Transilvania.**

§ 146. **Congresul național-bisericesc constă din 30 de reprezentanți din cler și 60 de reprezentanți mireni; prin urmare fiecare dieceză trimite la congresul național câte 10 deputați din cler și câte 20 din mireni. Dintre deputații mireni ai diecezei Caransebeșului 10 cad pe confiniul militar.**

Mitropolitul și episcopii sufragani, ca atari, sunt membrii congresului.

Congresul ordinar se compune din 90 de deputați, din fiecare eparhie câte 30, — dintre cari 10 clerici și 20 mireni.

Va să zică la congres fiecare eparhie trimite jumătate atâția deputați, ca din cât se compune sinodul său. Dar asta numai la congresul ordinar, pentru că la cel electoral, în care adecă se alege mitropolitul — arhidieceza trimite 60 de deputați; acesta deci constă din 120 de deputați. Statutul organic § 155.

Mitropolitul și cei doi episcopi sufragani sunt din oficiu membri congresului național-bisericesc, tot așa ca și parohul, membru al comitetului parohial, iar protopopul și episcopul membri ai sinoadelor protopresbiterale și respective eparhiale.

De aceea congresul constă faptice din 93 de membri; 90 aleși și 3 din oficiu.

§ 147. **Prezidentul congresului este mitropolitul, iară la caz de împedecare a acestuia, prezidiul congresului îl conduce episcopul cel mai bătrân în funcțiune.**

Va să zică la ducerea prezidiului sunt îndreptățiți toți cei trei membri din oficiu ai congresului. Numai cât că întâietatea îi obvine mitropolitului, apoi celorlalți doi episcopi după bătrânețe în oficiu.

§ 148. Fiecare eparhie se împarte în 20 de cercuri electorale, și fiecare cerc electoral alege un deputat mirean, iară preoțimea din două cercuri împreunate într'un colegiu, alege un deputat din cler, urmându-se modalitățile prescrise pentru alegerea deputaților sinodului eparhial (§ 91).

Formarea cercurilor de alegere, până la altă dispozițiune din partea congresului, se conrede consistoarelor eparhiale.

Impărțirea în cercuri electorale este aceeaș ca și la sinod, numai cât că la sinod alege fiecare cerc electoral trei deputați: doi mireni și un cleric. Pentru congres fiecare cerc electoral alege numai un mirean, iar deputat clerical numai două cercuri electorale laolaltă aleg unul.

Formarea cercurilor electorale s'a fost concretizat la început singuraticelor eparhii. Congresul național-bisericesc din 1895 apoi a compus și votat sub Nr. 89/895 congr. însuș o împărțire a cercurilor electorale pentru toate eparhiile; împărțire care a fost apoi adaptată de singuraticile eparhii și pentru alegerile de deputați la sinodul eparhial.

Încă mai înainte congresul dela 1891 a votat sub Nr. 156/891 congr. un «Regulament de procedură la alegerea deputaților pentru congresul național-bisericesc», care Regulament deasemenea s'a acceptat, cu schimbările trebuincioase și pentru alegerile la sinoadele eparhiale.

Deosebirea între Regulamentul electoral pentru congres și cele pentru sinoade, consistă — luând de bază a asemănării, Regulamentul electoral votat de sinodul arhidiecezan sub Nr. 84/899, pentru arhidieceză — în următoarele:

Dacă vreun deputat devine ales în două sau mai multe cercuri electorale, consistorul mitropolitan, în sensul §-ului 3 din Regulamentul mai sus provocat, are să-l provoace ca în termen de 30 de zile, dela primirea provocării, să opteze pentru unul din mandatele primite, notificându-i totodată dacă au intrat sau n'au intrat proteste în contra alegerii. Cercurile electorale pentru care deputatul provocat n'a optat — sau dacă deputatul în termenul fixat nu optează deloc — atunci toate cercurile în care el fusese ales, se declară vacante și se ordina alegere nouă într'ânsele.

O astfel de dispoziție lipsește din Regulamentul pentru alegerile la sinoade. Și deputații sinodali în mai multe cercuri

aleși, numai după verificare și în ședința sinodului au să se declare pe care cerc electoral voesc să l reprezinte.

Deosebirea aceasta în procedere își află explicarea sa în împrejurarea: că la congres trece mai un an întreg dela alegere și pânăce se întrunește congresul ordinar și astfel este timp de ajuns ca să se poată face o alegere nouă.

Mai departe și în împrejurarea: că la congres se fac alegerile așazicând tot numai pentru una singură sesiune. Scopul alegerii ar fi deci iluzoric, când numai din sesiunea aceasta s'ar excrie alegere, pentru cercurile devenite vacante, în urma optării celui ales.

O altă deosebire ar fi, că la alegerile preoțești pentru congres, colegiul electoral este legat de lista alegătorilor clericali, dupăcum a primit-o aceea dela consistorul eparhial. Regulament electoral § 19.

La alegerile pentru sinod însă, colegiul electoral — cel puțin în înțelesul §-lui 18 din Regulamentul electoral al arhidiecezei — este în drept a întregi lista primită dela consistor. — O mai departe deosebire, mai mult meritorică este, că deputat la congres poate fi ales oricare membru alegător al vreunei comune parohiale din întreagă mitropolia, — pe când la sinod poate fi ales numai acela, care e membru vreunei parohii din eparhie. (Regulament de procedură pentru congres § 30).

În fine și în privința remediilor în contra alegerii, există o deosebire între Regulamentul de alegere pentru congres și între cel pentru sinod, întru cât adecă protestele în contra alegerii la congres sunt a se înainta în termenul prescriș de 15 zile la *prezidiul* congresului. Regulament pentru alegeri congr. § 42. Pe când protestele în contra alegerii la sinod sunt a se înainta — în sensul Regulamentului de alegeri pentru Arhidieceză — la *consistorul eparhial*.

Celelalte dispoziții sunt atât în privința alegerilor pentru congres, cât și pentru sinod la fel și sunt expuse la § 91 din Statutul organic.

§ 149. Asupra validității actului de alegere, la caz de reclamațiune, decide congresul.

Congresul este suveran. El decide în prima și ultima instanță asupra *validității* actului de alegere, — chiar și când nu s'a înaintat protest.

Dupăcum s'a dezvoltat praxa în decursul anilor, congresul este în drept a judeca și asupra *validității interne* a actului de alegere și chiar și din oficiu.

Congresul este în drept și dator să vegheze, ca persoane nechemate și cărora nu le zace la inimă interesul bisericeii, să nu facă parte din congres. El este în drept să dificulteze și să nimicească chiar și din oficiu alegeri, cari ori în partea lor formală, ori în fond nu corespund legilor și intereselor noastre bisericești.

În privința calificațiunii celor aleși, Statutul organic nu face nici aici abatere dela dispozițiunile §-lor 91 lit. i) și resp. § 6 din Statutul organic va să zică nu pretinde mai mult dela cei aleși, decât să fie maioreni, de sine stătători, nepătați și să-și împlinească datorințele parohiale. Înșușirea principală, ca adecă cel ales să poarte la inima sa interesele bisericeii, -- Statutul organic expres nu o pretinde. Dar se înțelege de sine. Căci nu poate fi chemat să conlucre la promovarea intereselor bisericeii, acela care nu are inimă și pricepere pentru aceste interese.

De aceea și vedem că congresul dela 1895 a hezitât de a verifică pe deputații aleși Dr. Iosif Gal și Ioan Beleş, fiindcă ei în parlamentul țarei votase pentru căsătoria civilă și introducerea matriculelor de stat. Și de aceea prin concluzul său cu Nr. 107,895 congresul a transpus actele sinodului episcopesc, ca acela să se pronunțe dacă acești deputați, mai pot fi priviți de apți de a fi reprezentanți ai bisericeii sau nu?

Tot asemenea s'a dificultat prin concluzul cu Nr. 52/907 congresul și alegerea vicarului de atunci Iosif Goldiș tot din motive că ar fi observat, ca deputat dietal, o ținută dușmănoasă față de biserică. Și verificarea lui a urmat numai dupăce s'a purificat față de această învinovățire.

§ 150. Deputații congresuali se aleg pe un period de trei ani, cu a căruia expirare se publică alegeri nouă cel mult în restimp de trei luni.

Dacă în decursul unui period de alegere vreun deputat ar fi murit ori ar fi resignat, ori ar fi pierdut dreptul de a fi ales, în locul aceluia se face alegere nouă pentru restul periodului congresual.

Deputații congresuali, ca și cei dela sinoadele protopresbiterale și eparhiale se aleg tot pe câte trei ani. Deaceia tot la trei ani se fac alegeri nouă ordinare.

Se fac însă și alegeri extraordinare, atunci când în decursul periodului de trei ani, vreun deputat moare, rezignează sau își pierde dreptul de a mai putea trece de ales. Deasemenea în înțelesul §-lui 3 din Regulamentul pentru alegeri congresuale și atunci, când vreun deputat ales în mai multe cercuri optează pentru unul și celelalte devin astfel vacante, precum și atunci când deputatul în mai multe cercuri electorale ales la provocarea consistorului nu vrea să opteze și în urma renitenței acesteia toate cercurile în care fusese ales, se declară vacante.

§ 151. Convocarea congresului se face în înțelesul articolului IX. de lege din anul 1868, pe lângă făcuta înștiințare Maiestății Sale, prin mitropolitul, iară în timpul văduviei, prin consistorul mitropolitan, și se publică atât prin cerculare îndreptate către consistoarele eparhiale, cât și prin jurnalul ce servește de regulă pentru publicarea actelor mitropolitane.

Cuvintele: «în înțelesul articolului X. de lege din anul 1868, pe lângă făcuta înștiințare Maiestății Sale» — au lipsit din textul Statut. organic original, înaintat Maiestății Sale spre întărire și au fost adăugate de guvern în text. — La compunerea Statutului organic s'a crezut, că congresul, fiind o corporațiune curat bisericească și având a se ocupa cu treburi curat bisericești, să se poată conchemă fără orice înștiințare; cu atâta mai ales, cu cât că terminul întrunirii congresului este în Statutul organic a priori și pentru toate timpurile fixat, așa că strict luat nici n'ar mai fi nevoie de convocare, convocarea aceasta deci este mai mult o formalitate goală. Guvernul însă nu numai că a pretins introducerea înștiințării prealabile, în textul Statutului organic ci înștiințării acesteia uneori i-a dat caracterul unei cereri de concesiune și apoi neluând înștiințarea la cunoștință, a făcut ținerea congresului imposibilă. — Astfel s'au născut apoi — după cum vom vedeă la §-ul următor — între biserică și guvern conflicte, cari în parte nici azi nu-s deplin delăturate.

Congresul îl convoacă mitropolitul, iar când scaunul este vacant consistorul mitropolitan, întocmai ca și sinodul eparhial conform §-lui 90 Statutul organic.

§ 152. Congresul se convoacă ordinar la trei ani odată, și adecă totdeauna pe 1/13 Octomvrie a anului întâi după alegerea deputaților, iară cerând necesitatea și mai adeseori.

Congresele sunt — precum și sinoadele — ordinare și extraordinare. Cele ordinare se întrunesc tot numai la trei ani odată și anume totdeauna la ziua de 1/14 Octomvrie a proximalului an după alegeri. Congresele extraordinare se întrunesc de câteori cere trebuința.

Deși însă întrunirea congreselor ordinare este normată în Statutul organic în însaș legea din partea Majestății Sale aprobată și întărită. Și deși atât aici cât și în § 3 al Art. de lege IX/868 apriat se zice: că congresul îl convoacă mitropolitul și respective consistorul pe lângă raport subșternut prealabil Maiestății Sale — *Ő felségének teendő elölleges bejelentés mellett* — totuș guvernul Maiestății Sale i-a dat raportului acestuia prealabil, uneori caracterul unei cereri de concesiune și declarând apoi că nu ia raportul subșternut la cunoștință, prin aceasta a făcut ținerea congresului imposibilă.

Astfel s'a întâmplat la anul 1877, când d-l ministru de culte și instrucțiune publică, în rescriptul său cu Nr. 26,156/877 susține: că nu terminul întrunirii ar fi obiectul notificării prealabile, ci întrunirea congresului însași, și că aceasta poate avea loc numai dacă urmează luarea ei la cunoștință. Neurmand însă luarea la cunoștință a congresului convocat pe 16/28 Octomvrie 1877, congresul prin literile mitropolitului de sub Nr. 161/877 mitr. a fost revocat, convocându-se alt congres pe 1/13 Octomvrie 1878, care apoi a fost luat la cunoștință și s'a și ținut. — Congresul dela 1878 n'a întreprins în contra celor petrecute și față de ținuta d-lui ministru alți pași, decât că prin concluzul său de sub Nr. 272/878 a decis: *ca periodul congresual să se numere dela 1 Octomvrie 1877 până la 1 Octomvrie 1880.*

Pe ziua de 1 Octomvrie 1880 s'a convocat apoi congres nou, a cărui convocare s'a și luat la cunoștință. Congresul acesta însă s'a revocat prin literile mitropolitane cu Nr. 150/880 M. «din lipsa materialului pregătit pentru congres».

Consistorul mitropolitan nu s'a ocupat cu această revocare, ci în ședința sa din 20 Aug. 1881 a decis să se convoace congres ordinar pe ziua de 1/13 Octomvrie 1881. Mitropolitul arată d-lui ministru că are de cuget a convoca acest congres, ceea ce se și

ia la cunoștință și apoi urmează faplica convocare a congresului, care s'a și întrunit, dar nu s'a ocupat cu chestia convocării și respective a revocării congresului ordinar dela 1880.

Pentru congresul ordinar din 1884 s'au ordinar și s'au și indeplinit alegerile, dar congresul *nu s'a convocat*, pentru că s'a introdus praxa, ca congresul să se convoace numai după ce intenționata convocare s'a luat la cunoștință. Luarea la cunoștință însă nu a urmat. Din contră dl ministru prin rescriptul său cu Nr. 35,2148/84 a cerut ca din cauză că terminul la care se intenționează convocarea congresului coincide cu timpul serbării aniversării de 100 de ani a revoluțiunii lui Horia-Cloșca, congresul să se concheme la alt termin. Consistorul mitropolitan întrunit, dând expresie părerii sale de rău, pentru nedreptele suspiționări, aruncate fără temei asupra organelor bisericii noastre, decide convocarea congresului pe ziua de 11/23 Noemvrie 1884. Dar convocarea lui nici pentru acest termin nu a urmat. Fiindcă rezoluția prin care convocarea se luase la cunoștință, a sosit numai la 5/17 Noemvrie 1884, va se zică numai cu șase zile mai înainte de ce ar fi trebuit să se întrunească congresul — la mâinile mitropolitului; iar acesta a aflat nepotrivită convocarea congresului în timp de iarnă, așa de scurt. Sub datul de 20 August 1885 st. v. Nr. 118,884 M. s'au întreprins pași pentru convocarea congresului pe ziua de 1/13 Octomvrie 1885 și după ce luarea la cunoștință până la 2 Octomvrie 1885 nu a urmat, mitropolitul în aceeași zi și sub Nr. 110/885 încunoștiințează pe dl ministru că mai fiind disponibile încă numai 11 zile și sperând că în contra convocării nu va obveni nici o pedecă, la 5 Octomvrie 1885 va expedă convocările pentru congres și fără primirea rezoluțiunii Preainalte. La 3 Octomvrie 1885 sub Nr. 1695/885 Eln. d-l ministru roagă însă pe mitropolitul ca *să aștepte* Preainalta rezoluțiune. Iar sub datul de 18/30 Octomvrie, va să zică cu 5 zile după terminul la care eră să se întrunească congresul sosește dela d-l ministru rezoluțiunea cu Nr. 1821/885 Eln. de cuprinsul că terminul de 1/13 Octomvrie 1885 nu s'a aflat potrivit pentru întrunirea congresului, *din pricina împrejurărilor sgomotoase*, cari întrunindu-se congresul, ar da anză la interpretări sinistre.

Astfel deci congresul nici în 1885 nu s'a putut întruni.

În 12 Aprilie 1886 sub Nr. 119/885 M. s'a făcut apoi notificare pentru convocarea congresului pe ziua de 8/20 Iunie 1886,

care luându-se la cunoștință, sub datul de 8/20 Mai 1886 Nr. 57/886 s'au emis literile convocatoare și congresul s'a întrunit apoi la termenul extraordinar de 8/20 Iunie 1886.

Congresul acesta prin concluzul său de sub Nr. 142/886 Congr. a însărcinat apoi pe consistorul mitropolitan ca să remonstreze la d-l ministru în contra interpretării și aplicării greșite a dispozițiilor referitoare la convocarea congresului. A cercat apoi pe mitropolitul ca prealabila notificare, Maiestății Sale să o înainteze *cu 6 luni înainte* de termenul prescris în acest § pentru întrunirea congresului ordinar. În fine congresul deși la timp extraordinar convocat, s'a declarat de congres ordinar și în consecință a decretat încheierea perioadei congresuale de trei ani. la 30 Septembrie 1887, având a se începe cu 1 Octombrie 1887 un period congresual nou, și a se excrie pentru acesta alegerile.

Congresul dela 1886 — după cum vedem — ca să evite conflictul iscat, nu s'a pronunțat în contra practicei de a nu se face convocarea congresului, înainte de a fi urmat luarea la cunoștință a notificării; din contră pare a fi acceptat vederile ministrului, atunci când a dispus ca notificarea să se facă cu șase luni înainte de termenul prescris în acest §, ca astfel să fie apoi timp de ajuns atât pentru luarea notificării la cunoștință, cât și pentru a se putea convoca congresul și numai după luarea notificării la cunoștință.

Reprezentarea înaintată din partea consistorului mitropolitan pare a nu fi avut nici un efect, pentru că ținerea congresului din anul 1894 iar a fost oprită din motive politice. Congresul eră să fie convocat pe ziua îndatinată de 1/13 Octombrie 1894 și spre acest sfârșit s'a și făcut prealabila notificare încă sub datul de 1/13 Aprilie aceluiaș an. Domnul ministru însă n'a promovat notificarea la înaltul tron și mai pe urmă a amânat ținerea congresului. Consistorul mitropolitan despre aceasta încunoscător, pe lângă regret, a defipt termenul ținerii congresului pe ziua de 7/19 Maiu 1895, când apoi congresul s'a și întrunit și prin concluzul său de sub Nr. 69/895 Congr. a luat la cunoștință pașii întreprinși de capul bisericii și de consistor pentru ținerea congresului și aprobându-i a dat expresie convingerii, că și în viitor se va face totul pentru apărarea constituției bisericești.

În timpul mai nou s'a ivit altă calamitate, tot în privința convocării congresului. Cu ocaziunea convocării congresului din 1906, dl ministru de culte și instrucțiune publică, comunicându-i I. P. S. Sale Domnului mitropolit luarea la cunoștință a convocării acestui congres, a pretins totdeodată ca să i se înainteze consemnarea obiectelor ce se vor pertracta în congres și P. S. Sa mitropolitul i-a înaintat-o.

Oricât de inofensivă însă se pare a fi treaba aceasta, ea totuș este aptă să altereze temeliile constituției noastre bisericești. Pentru că nici în Statutul organic, nici în Art. de lege IX/868 — care este temelia acestuia, — nu se face nici barem amintire despre aceea, că să se comunice obiectele ce sunt a se pertracta în congres. Și comunicarea asta n'are nici pentru aceea înțeles, pentru că în congresele noastre ordinare de regulă totdeauna aceleași obiecte se pertractează; obiectele prevăzute în Statutul organic. Deaceea dl ministru din însuș Statutul organic de Maiestatea Sa întărit, poate să afle și să știe că ce se va pertracta în congres.

În constituțiunea bisericească statorită prin ordinațiunea Maiestății Sale din 14 Mai 1875 pentru coreligionarii Sârbi, se preține în § 7 ca să se subștearnă consemnarea obiectelor ce au să se pertracteze. Dar numai atunci când se intenționează a se țineă un *congres extraordinar*. Tot în ordinațiunea de mai sus în § 9 se dispune: că și congresul ordinar are să se convoace numai după ce în urma notificării prealabile, va fi urmat aprobarea din partea Maiestății Sale. Ba în § 8 al acestei ordinațiuni Preafnalte i-se rezervă Maiestății Sale și dreptul de a-și exercia suprema inspecțiune, prin exmiterea unui comisar regesc, care să ia parte la ședințele congresului.

Toate aceste dispozițiuni oneroase însă din Statutul nostru organic și din constituția noastră bisericească lipsesc. Și guvernul Maiestății Sale — așa se vede — nu ține cont de deosebirea ce există în astă privință între constituția noastră bisericească și cea sârbească. Deaceea va fi chemarea și datorința congreselor viitoare și a consistorului mitropolitan, ca să atragă atențiunea înaltului guvern la această deosebire și să-l înduplece a o și observă. Ceeace credem că va și urmă; cu atât mai vărtos, cu cât ce acelaș guvern nu de mult insistase și pe lângă trimiterea unui comisar regesc la ședințele congresului nostru; după ce însă i s'a arătat netemeinicia pretenției sale, a abstat dela ea.

Până acum însă dl ministru de culte și instrucțiune publică nu s'a abătut dela pretenția de a i-se comunica obiectele congresului. Pentrucă cum vedem din raportul general al consistorului mitropolitan plenar, înaintat congresului dela 1909 sub Nr. 444/909 Mitr. dl ministru și în urma reprezentației consistorului mitropolitan prin rescriptul său cu Nr. 112,945/906, și-a susținut punctul său de vedere. Consistorul mitropolitan și respective înaltul cap al bisericii a cedat și a subșternut iarăș consemnarea obiectelor ce erau a se pertractă în congres. Iar congresul dela 1909 prin concluzul său cu Nr. 43/909 mitr. a aprobat atât pașii întreprinși de consistorul mitropolitan *în contra* procedării ministrului, cât și cei întreprinși *spre a satisface pretenției* dlui ministru!

§ 153. Ordinea afacerilor interne o determină congresul.

Ordinea afacerilor interne a determinat-o congresul dela anul 1878 compunând și votând sub Nr. 255/878 congr. un «Regulament al afacerilor interne congresuale», Regulament care regulează modul de pertractare și rezolvire a obiectelor ce cad în competența congresului. Regulamentul acesta acuză la protocolul congresului sub lit. M. se află încă și azi în vigoare, făcându-se la el numai următoarele modificări și respective întregiri:

Prin concluzul congresual Nr. 157/891 speșele de călătorie ale deputaților din afară se regulează astfel, că ei în loc de 50 cor. de mil. să primească ca speșe de călătorie, speșele efective ce se plătesc pe calea ferată în clasa I-a a trenului accelerat, unde circulează un atare tren și el formează legătura imediată cu Sibiiul.

La depărțări peste 10 zone, se compută spre acoperirea celorlalte speșe de călătorie — peste zilele de prezență, încă pentru două zile diurnele obicinuite.

Prin concluzele congresului din acelaș an de sub Nrii 193 și 194/891 congr. se normează apoi modalitatea executării concluzelor congresuale, după cum urmează:

După încheierea sesiunii congresuale, biroul congresului cel mult în 8 zile transpune toate protocoalele ședințelor congresuale, într-una cu toate actele câte au întrat la congres, consistorului mitropolitan pentru executarea concluzelor și păstrarea actelor în arhivul său.

Consistorul mitropolitan în proxima ședință plenară, care să se țină cel mult în 30 de zile după primirea actelor congresuale, ia la cunoștință concluzele cuprinse în protocoalele congresuale și dispune executarea lor.

Regulamentele și concluzele normative cel mult în restimp de trei luni dela încheierea sesiunii congresuale, au să fie publicate prin consistoarele eparhiale în organele menite pentru publicarea dispozițiilor oficiale ale eparhiilor.

Puterea obligatoare a concluzelor congresuale se începe:

a) pentru consistorul mitropolitan, în ziua publicării aceloră în ședința sa plenară.

b) pentru consistoriile eparhiale, în ziua publicării în ședințele plenare ale aceloră, cari au să se țină cel mult în termen de 30 de zile dela primirea actelor.

c) pentru ceilalți credincioși ai bisericii noastre, regulamentele și concluzele normative întră în vineață în ziua indicată într'ânșele; iar lipsind indicarea, la trei luni după încheierea sesiunii congresuale. Concluzele cari privesc pe particulari, în ziua intimării.

§ 154. De competența congresului se ține:

1. Ingrijirea pentru susținerea libertății religioare și autonomiei bisericii române ortodoxe.

2. Regularea și conducerea tuturor trebilor bisericesti, școlare și fundamentale pentru întreaga mitropolie.

3. Alegerea mitropolitului și alegerea asesorilor consistorului mitropolitan. (Vezi Suplem. Nr. XV).

Aici strict luat nu de competență, ci de sfera de activitate a congresului este vorba.

Această sferă de activitate a congresului e în privința întregii mitropolii, identică cu sfera de activitate a eparhiilor referitoare la afacerile lor. Numai cât că congresul reprezintă întreagă biserica și de aceea chemarea lui și este să se ocupe mai alés cu trebile mai de însemnătate, ale întregii provincii mitropolitane.

Punct 1 din acest §, este identic cu punctul 1 al §-ului 96 Stat. org. care expune taxativ sfera de activitate, sau agențele sinodului eparhial. Astfel deci atât congresul, cât și sinodul eparhial este dator să se îngrijească pentru susținerea li-

bertății religiounii și a autonomiei bisericii noastre. Sinodul în afaceri cari privesc numai eparhia, congresul în afaceri referitoare la mitropolia întreagă. Astfel s. p. afacerea școalelor din confiniul militar, referindu-se ea numai la școalele acelei eparhii, a reprezentat-o față de guvern sinodul și consistorul eparhial din Caransebeș; pe când în contra Art. de lege XXXVIII/868 — pe atunci încă numai proiect — congresul dela 1868, prin concluzul său de sub Nr. 84/868 a recercat pe prezidiul, ca în numele congresului să înainteze reprezentație.

Sub punct 2 din acest § se expune în general sfera de activitate a congresului referitoare la toate trebile bisericesti, școlare și fundamentale — sau mai bine zis economice — ale mitropoliei întregi. Agendele congresului aici în general expuse, sunt identice cu cele ale sinoadelor eparhiale în § 96 Stat. org. sub punctele 2—15 expuse; referindu-se însă agendele congresului la afacerile mitropoliei întregi și respective la consistorul mitropolitan.

Iar cumcă congresul e conștiu de chemarea sa și-și îndeplinește chemarea sa cu scumpătate, aceasta voim a o ilustra cu următoarele fapte mai marcante din activitatea sa de până acuma. Și anume:

1. Că dejă congresul din 1870 a înaintat la înaltul tron reprezentație în contra modificărilor, propuse de guvern în textul proiectului Stat. org. elaborat de congresul constituent dela 1868, reprezentație ce se află aclusă la protocolul congresual din acel an sub litera c).
2. Că congresul dela 1878 prin concluzul său de sub Nr. 227/878 congr. a recercat pe capul bisericii să intervină la guvern ca să se aplice în ministerul de culte și instrucțiune publică, bărbați de confesiunea noastră ca referenți în afacerile ce privesc biserica noastră. (Vezi și concl. Nr. 47/906 congr. și 37/900 congr.)
3. Că congresul prin concluzul său 153/888 congr. a luat dispozițiile trebuincioase pentru totala separare a credincioșilor noștri de către Sârbi și revendicarea averilor bisericesti și a mănăstirilor pe cari Sârbi în cursul anilor și le-au însușit.
4. Că congresul nostru național-bisericesc încă dela începutul erei constituționale și dejă prin concluzele sale de sub Nrii 105/870, 55/874, 243/878 și multe alte concluze mai nouă

a întreprins pașii trebuincioși pentru înființarea alor încă două și respective trei eparhii nouă, pe teritoriul mitropoliei.

5. Că congresul din 1895 — după ce a fost împiedecat a se întruni la anul 1894 și a lua însuș poziție hotărâtă în contra așa numitelor legi politice-bisericesti, pentru biserica noastră vătămătoare — prin concluzul său cu Nr. 85/895 congr. a aprobat întru toate pașii întreprinși din partea organelor eparhiale în contra introducerii acelor reforme și cu plăcere a luat act despre deamna apărare a intereselor bisericii din partea prelaților noștri.

Mai departe a decretat că numai aceea căsătorie o va privi din punct de vedere bisericesc, de validă, care pe lângă actul civil va fi încheiată după prescripțiile bisericii; dreptaceea toți credincioșii bisericii noastre să primească — după încheierea actului civil — și taina căsătoriei bisericesti, amăsurat prescripțiilor canoanelor bisericii noastre. (Vezi și concl. Nr. 39/897 și instrucțiunea alăturată la acel protocol sub lit. D.)

6. Că congresul prin organele sale, a pertractat cu guvernul și a exoperat conferirea ajutorului de stat pentru preoțimea noastră între condiții ce nu vatămă autonomia noastră bisericescă. Concl. 73/895 congr. 14/899 și 70/900 congr.

7. Că congresul a luat poziție hotărâtă în contra dispozițiilor vătămătoare, ale noiei legi de congruă, Art. XVI/909. Concl. 76/909 congr.

8. Că congresul a luat poziție hotărâtă în contra dispozițiilor după a sa părere vătămătoare, ale așa numitei legi Apponyi, — astăzi Art. de lege XXVII/907. (Vezi concl. Nr. 56/906 congr. și 59/906 congr.)

9. Că congresul a luat — după cum am arătat mai sus — poziție în contra preținsei catehizării în limba maghiară. Concl. Nr. 48/903. 507/906 și 187/909.

10. Că congresul prin concluzul său cu Nr. 65/906 congr. a făcut la guvern pașii de lipsă pentru aplicarea §-ului 3 din Art. de lege XX/848 și față de confesiunea noastră, cerând ca în sensul acestei legi și biserica noastră să primească o dotațiune corăspunzătoare din vistieria statului. (Vezi și concl. 48/909 congr.)

O eclatantă dovadă despre rodnicia activitate de până acum a congreselor noastre ne dau mai departe numeroasele regulamente, statute și normative ce în cursul timpului le-a înființat și despre care am făcut amintire la locul corăspunzător:

În fine una dintre cele mai de însemnătate agende a congresului național-bisericesc este alegerea mitropolitului și a asorilor consistorului mitropolitan, — despre care vom vorbi în §§-ii următori.

Apendice.

Alegerea mitropolitului.

§ 155. Pentru alegerea de mitropolit și arhiepiscop, congresul se compune din 120 de deputați, la cari arhidieceza concură cu jumătate, iar celelalte eparhii laolaltă cu cealaltă jumătate din numărul prefipt; prin urmare pentru numărul prezent al eparhiilor, arhidieceza concură cu 60, iar eparhia Aradului și a Caransebeșului cu câte 30 de deputați, aleși după modalitatea prescrisă în § 148. De sine se înțelege, că arhidiecezani în acest caz în fiecare cerc de alegere aleg câte doi deputați, și că dacă mandatul deputaților pentru congresul mai dinainte aleși încă n'a expirat, se fac alegeri nouă numai pentru numărul ce mai lipsește.

În congresul compus așa pentru alegerea mitropolitului, episcopii sufragani, dacă nu sunt aleși deputați, nu au vot la alegerea mitropolitului.

Mai întâiu de toate observăm din nou, că episcopul arhidiecezei este arhiepiscop și ca atare totdeauna și mitropolit și cap al întregii biserici gr.-or. române din Ungaria și Transilvania.

De aceea la alegerea lui concurg toate trei eparhiile. Și fiindcă arhidieceza în persoana mitropolitului își alege tot deodată și pe episcopul său, ea concurge cu 60 de deputați sau cu jumătate a deputaților, care aleg pe mitropolitul; iar celelalte două eparhii împreună, cu cealaltă jumătate.

De aceea arhidieceza alege lângă cei 30 de deputați ai săi pentru congresul ordinar, încă alți 30 de deputați anume numai pentru congresul electoral. Cu această ocaziune se întregesc și vacanțele deputaților la congresul ordinar, întru cât este nevoie.

Alegerile se fac în modul îndatinat și în proporțiunea de-o parte preoți și două mireni. Iar episcopii din celelalte două eparhii sufragane, iau parte din oficiu și la congresul electoral; însă dacă nu sunt anume aleși ca deputați, fără vot.

§ 156. Congresul pentru alegerea de mitropolit se convoacă, conform aceluiași dispozițiuni, cari sunt statorite în § 151 cu respect la congresul ordinar, prin consistorul mitropolitan, în termen cel mult de trei luni după reposarea mitropolitului.

Acest § încă s'a modificat din partea regimului, întrețându-se în el dispoziția din § 151 Statutul organic că adevărată convocarea congresului are să se facă pe lângă prealabila înștiințare a Maiestății Sale. — Dealtcum convocarea se face ca și la congresul ordinar, însă în termen de cel mult trei luni dela moartea mitropolitului.

Aceasta este o dispoziție foarte salutară și are de scop ca să nu rămână scaunul mitropolitan prea mult vacant și biserica fără cap.

§ 157. La alegerea mitropolitului se observă următoarea ordine:

1. În preseara zilei de alegere, la 3 ore după amiază se adună membrii congresului în biserica catedrală și trimit o deputațiune la comisarul exmis din partea consistorului mitropolitan, spre a-l invita la adunarea premergătoare. După ce acesta s'a înfățișat, cetește actul despre reposarea mitropolitului și despre convocarea congresului spre alegerea noului mitropolit, cu cea provocare, ca pe ziua următoare la 9 ore fiecare membru să aducă cu sine o sedulă, pe care e înscris numele aceluia, pe care dorește să fie ales de mitropolit.

După finirea acestui act pregătit, se ține priveghiere, după tipicul Rusaliilor.

2. În ziua următoare la 9 ore se adună toți membrii alegători iar în biserică, și invită pe comisarul congresului, care după invocarea Duhului sfânt ocupă prezidiul și deschide ședința cu o cuvântare potrivită actului de alegere, la care răspunde un membru congresual, designat spre aceea.

3. După aceasta comisarul provoacă pe cei mai tineri membri a ocupa interimal locurile de notari, apoi se procedează la verificarea membrilor și la alegerea notarilor și a trei scrutinători, în sensul regulamentului pentru afacerile interne ale congresului.

4. Dacă ori din arhidieceză de o parte, ori din eparhiile sufragane de altă parte, s'ar arăta mai mulți membri alegători, decât jumătate, atunci prin soarte se scot dela votare din partea precumpănitoare atâția, câți sunt de lipsă spre a susține paritatea ambelor părți.

5. La capul mesei prezidiale se așează o urnă, care se păzește de cei trei scrutinători așa, ca fiecare alegător să poată lesne și pe rând a se apropia de ea, iar alegătorii până nu vor fi strigați la vot, sunt datori a ședeă în liniște pe scaunele lor, ca să nu se conturbe ordinea.

6. Fiind toate pregătirile făcute, notarul general strigă după listă pe fiecare membru congresual spre a pune în urnă ședula de votare împăturată, pe rând, până în fine fără întrerupere.

7. Finindu-se darea ședulelor, comisarul numără ședulele, scoțându-le din urnă și punându-le în altă asemenea urnă.

Dacă numărul ședulelor nu corespunde numărului votanților, acelea se cassează prin ardere, și membrii congresului se provoacă a pregăti alte ședule, și a le pune în urnă după ordinea prescrisă.

8. Aflându-se numărul ședulelor corespunzător numărului votanților, comisarul mitropolitan le scoate una câte una din urnă, le despătură și cu voce înaltă cetește numele alesului înscris, și predă ședula scrutinătorilor spre a o petrece în registrul de votare, purtat în trei exemplare, iară ședulele se pun una peste alta pe masă.

9. După ce s'a terminat înregistrarea voturilor, acestea se scrutinează, și rezultatul se publică congresului, după care ședulele de votare se ard acolo în biserică.

10. Dacă la prima alegere nici un candidat nu a întrunit pluralitatea absolută a voturilor, comisarul anunță alegere îngustă între cei doi, cari au întrunit mai multe voturi, iară la caz dacă al doilea și al treilea dintre cei aleși au întrunit voturi asemenea, alegerea îngustă se face dintre toți trei, cari au întrunit voturile cele mai multe.

La alegerea îngustă se observă aceeaș ordine, ca la prima alegere.

11. Dacă toate voturile s'au împărțit în două părți egale, atunci după o preconsultare între membrii congre-

sului, se face pe ziua următoare alegere nouă, și dacă și la aceasta ar ieși voturile toate împărțite în două părți egale, va urmă a treia zi a treia alegere, și dacă nici aceasta nu ar duce la rezultat, va decide soartea între cei doi, ce au întrunit toate voturile în două părți asemenea.

12. Comisarul congresual proclamă pe cel ce a întrunit majoritatea absolută a voturilor, de ales arhiepiscop și mitropolit.

13. Actul alegerii subscris de prezident și de notarul general al congresului, se trimite din partea congresului la Maiestatea Sa spre preagrațioasa întărire a alesului arhiepiscop și mitropolit.

14. Congresul așteaptă în permanență sosirea preainaltei rezoluțiuni de întărire.

15. După sosirea preainaltei rezoluțiuni de întărire, noul mitropolit, de este arhieru, se introduce îndată în scaunul mitropolitan prin congres; iară când s'ar alege mitropolitul dintre presbiteri, atunci alesul se supune examinării canonice prin sinodul episcopesc, și aflându-se vrednic, se hirotonește și se introduce în scaunul mitropolitan prin consistorul mitropolitan.

16. După întărirea preainaltă, mitropolitul cel nou depune înaintea Maiestății Sale jurământul de fidelitate.

Alegerea mitropolitului se face în general în acelaș mod, ca și a celorlalți episcopi pe lângă următoarele modificări:

La alegerea de mitropolit membrii congresului, înainte de privegherea după tipicul Rusaliilor, se adună la trei ore după amiaz în biserică catedrală și trimit o deputațiune la comisarul exmis, din partea consistorului mitropolitan, spre a-l invita la adunarea premergătoare. Sosind acesta, cetește actele despre repausarea mitropolitului și convocarea congresului electoral și provoacă apoi pe deputați ca în ziua următoare la 9 ore fiecare deputat să aducă cu sine o ședulă gata în care să se cuprindă numele aceluia care voește dânsul să fie ales de mitropolit.

În ziua următoare, adecă în ziua alegerii, comisarul congresual iar se invită prin o deputațiune la ședință, unde apoi deschide ședința cu o cuvântare potrivită, la care răspunde un membru anume dezignat din congres.

Vărficarea membrilor și constituirea congresului urmează apoi ca și la alegerea de episcop; numai cât că aici se aleg *trei* scrutinători.

După aceasta se statorește *paritatea* alegătorilor. Adecă dacă sunt din arhidieceză mai mulți alegători prezenți, ca din celelalte două eparhii, sau viceversa: atunci dintre cei mai mulți se delătură prin soarte atâția câți trec peste numărul alegătorilor din cealaltă parte, așa ca la alegere să ia parte un număr egal de alegători atât din arhidieceză cât și din celelalte două eparhii sufragane.

După aceasta se face alegerea și respective votizarea întocmai ca și la alegerea de episcop, cu singura schimbare că aici în loc de doi, intervin trei scrutinători.

De ales se privește și aici acela care a întrunit majoritatea absolută a voturilor. Dacă însă nici unul dintre candidați nu întrunește majoritatea absolută, atunci se face alegere restrânsă între cei doi și eventual chiar trei cari au avut voturi mai multe sau egale; care alegere restrânsă se repețește a doua și eventual și a treia zi între cei cu voturi egale. Și dacă nici din a treia alegere nu va eși nici unul cu majoritate de voturi, atunci decide soarta care, dintre cei doi au voturi egale, are să fie mitropolit.

De remarcat este: că actul alegerii nu se îndeplinește sub prezidiul vreunui dintre cei doi episcopi sufragani; ci sub al unui comisar al consistorului mitropolitan, care poate să nici nu fie episcop. — Acesta proclamă pe cel ales îndată de arhiepiscop și mitropolit, așa că alesul mai cu seamă dacă el este arhiereu și nu mai e nevoie ca să mai fie supus, în înțelesul punctului 15 din acest § examinării canonice și hirotonirii — din punct de vedere bisericesc devine îndată arhiepiscop și mitropolit.

Însă actul alegerii, pentruca și în sensul legilor civile să devie perfect, mai este atârnat de întărirea Majestății Sale a monarhului; — care dacă nu urmează, — cum cu durere trebuie să constatăm că de repețite ori s'a întâmplat — atunci se produce o anomalie în biserică, creindu-se dignitari după legile bisericești valabili, după cele mirenești însă ținți în suspensiune.

Fapt însă este că jurisdicțiunea de mitropolit, o agonisește cel ales, numai dupăce alegerea a fost confirmată, — cel ales

a depus jurământul de fidelitate înaintea Majestății Sale, după aceea — nefiind deja arhiereu — a trecut examenul canonic și a fost întru arhiereu hirotonit și în fine introdus în scaunul de mitropolit.

Articol II.

Consistorul mitropolitan.

Consistorul mitropolitan este delegațiunea permanentă a congresului național-bisericesc. El este organul executiv al congresului în toate trebile ce cad în sfera lui de activitate. Consistorul mitropolitan este pentru întreaga mitropolie, ceace e cel eparhial pentru eparhie, și comitetele împreună cu epitropiile parohiale și protopresbiterale, pentru parohie și respective protopresbiterat.

§ 158. Consistorul mitropolitan este organul suprem administrativ și judecătoresc pentru întreaga provincie mitropolitană.

Consistorul mitropolitan este tot deodată și organul administrator al averii mitropoliei și al fundațiilor ei încredințate. Între acestea din urmă e de o deosebită importanță fundațiunea nemuritorului Gozsdu, care cu drept cuvânt se poate considera ca cea mai mare binefacere pentru neamul românesc din Ungaria și Transilvania.

§ 159. Consistorul mitropolitan constă:

1. din mitropolitul, ca prezident;
2. din episcopi sufragani, și
3. din un număr de asesori onorari aleși, prin congresul național-bisericesc din sânul bărbaților distinși din cler și mireni. (Vezi Supl. Nrii I. și XXIII)

Consistorul mitropolitan are ca și congresul trei membri din oficiu. Și anume afară de mitropolitul care este totdeodată și prezidentul consistorului, încă și pe cei doi episcopi sufragani, cari nu numai că au vot în toate senatele consistorului, ci sunt chemați și de a duce prezidiul în lipsa mitropolitului.

Numărul asesoriilor dela consistorul mitropolitan e în Statutul organic § 162 în general hotărât. Congresul dela 1870 sub Nr. 125,870 congr. însă a statorit numărul asesoriilor alegânți în consistorul mitropolitan, voind a susține și aci paritatea între dieceze, astfel ca să se aleagă:

A. În senatul strâns bisericesc:

a) din arhidieceză	2 preoți
b) din dieceza Caransebeșului	2 „
c) din dieceza Aradului	2 „
preste tot deci (toți preoți) 6 asesori.	

B. În senatul școlar:

a) din arhidieceză	} 1 preot 1 mirean
b) din dieceza Aradului	
c) din dieceza Caransebeșului	} 1 preot 2 mireni 1 mirean.

preste tot deci 6 asesori;

și anume 2 din cler și 4 mireni.

C. În senatul epitropesc:

Să se aleagă tot 6 asesori în aceeași proporțiune; însă al doilea asesor preoțesc să fie ales din dieceza Caransebeșului.

D. Fiind însă numărul asesorilor ordinari atât de restrâns și din această pricină greu ca să se poată întruni osăbitele senate de câteori cere trebuința: de aceea să se aleagă tot atâtia asesori suplenți pentru fiecare senat, din întreaga provincia mitropolitană, va să zică fără restrângere la dieceze.

Cvalificațiunea asesorilor consistoriali congresul nici până azi nu a precizat-o. Și astfel în general și azi e decizătoare în astă privință, dispoziția §-lui 117 Statutul organic care dela candidați pretinde numai în general, ca ei să fie bărbați deplin cualificați și binemeritați pe terenul bisericesc și școlar.

Arhidieceza a făcut în astă privință un pas înainte, precizând în § 5 al Pragmaticii de serviciu, votate în sinodul din 1913 sub Nr. 82/913 sinod. cvalificațiunea pentru fiecare post din sinul consistorului arhidiecezan.

Episcopii sufragani ca atari sunt membrii naturali ai consistorului mitropolitan și pot lua parte la ședințele oricărui senat.

Consistorul mitropolitan își regulează ținerea ședințelor după trebuință și are să publice de timpuriu zilele de întrunire atât ale plenului, cât și ale senatelor speciali.

Asesorii din afară, primesc un diurn de 4 fl. — sau 8 cor. — la zi și afară de aceasta rebonificarea speselor de călătorie, pe

cari congresul dela 1891 prin concluzul său cu Nr. 145/891 congr. le-a fixat astfel și anume:

Spesele efective pe calea ferată clasa I, trenul accelerat, unde este tren accelerat și unde legătura imediată se poate face numai cu acelaș.

Preste 10 zone se compută spre acoperirea altor spese de călătorie, încă pentru 2 zile diurne, peste zilele de prezență.

Dacă congresul dela 1870 se mărgineă pe lângă satorirea numărului asesorilor dela consistorul mitropolitan, atunci făcea un lucru bun și folositor pentru biserică. Dar nu s'a mărginit pe lângă aceasta; ci a introdus în sistemul grupărei forurilor noastre bisericești o *anomalie* pe care chiar și evul mediu în cele din urmă a trebuit să o abandoneze, — anomalie ce stă în contradicere cu principiile de procedură moderne.

Aceasta este admisibilitatea ca *aceleași persoane* să poată fi deodată asesori și la consistoriile eparhiale și și la consistorul mitropolitan.

Punct 1 din concluzul congresual de sub Nr. 125/870 congr. sună adecă astfel:

Susținând în general principiul de necompatibilitate, pentru cazuri de necesitate, excepționalminte se admite alegerea de membri la consistorul mitropolitan și din membri consistoriilor eparhiale, însă cu aceea restrângere, că nici un membru nu poate lua parte la deciderea vreunei cauze în forul superior, dacă el a luat parte la decidere în vreun for inferior.

Congresul — după cum din concluzul său reese — a voit să susțină principiul de necompatibilitate nealterat. Deaceea numai pentru *cazuri de necezitate* și numai *excepționalminte* a admis, ca și membrii consistoriilor eparhiale, să poată fi aleși de asesori în consistorul mitropolitan.

Așa în teorie. În praxă însă din capul locului consistorul mitropolitan s'a compus mai ales din asesori dela consistoriile eparhiale. Iar astăzi abiă se mai află în consistorul mitropolitan vreun asesor, care să nu fie totdeodată și asesor în consistorul vreuneia dintre eparhii!

Necesitate de a se vătămă întru atâta necompatibilitatea, dela început n'a existat. Iar astăzi există cu atâta mai puțin. Răul însă provine de acolo, că asesorii din consistorul mitropolitan sunt toți bine *onorari*; adecă nesalarizați. De aceea asesorii din consistoriile eparhiilor nu vor să se despartă de le-

furile ce le trag dela eparhii; dār nici nu vor să lase pe alții să devină peste capul lor, asesori la consistorul mitropolitan. Asta privește numai pe preoți. Mirenii însă care n'au plătit nici colo, nici dincolo, ar putea mai lesne să observe principiul necompatibilității.

Restrângerea ca asesorii dela consistorul mitropolitan să nu ia parte la deciderea cauzelor, la care ei au participat în instanțele inferioare, e o măsură paliativă, care și când s'ar observă cu deplină stricteță, n'ar fi în stare să delătore bănuelile ce le inspiră compunerea de așa a consistorului mitropolitan.

§ 160. Consistorul se împarte în trei senate, și adică:

1. **Senatul strâns bisericesc;**
2. **Senatul școlar, și**
3. **Senatul epitropesc.**

Consistorul mitropolitan încă are, ca și consistoriile eparhiilor — patru senate. Și anume afară de cele trei senate speciale amintite aci, încă și *Plenul* consistorial, despre care se face amintire în § 170 Statutul organic și care încă are propria sa sferă de activitate și pertractează și decide tocmai cele mai de importanță obiecte.

§ 161. Fiecare senat decide toate obiectele finătoare de activitatea sa independent, sub titlul general de „Consistor mitropolitan“.

În fiecare senat mitropolitul duce prezidiul; iar în caz de împiedecare, cel mai bătrân episcop sufragane.

Și aici ca și la consistoriile eparhiale, se împart obiectele după natura lor, cele bisericești la senatul bisericesc, cele școlare la senatul școlar și cele epitropești la senatul epitropesc. Iar care după natura lor cad în sfera de activitate a mai multor senate, precum și alegerile, își află rezolvarea în plenul consistorial.

Senatele speciale decid în numele și sub firma consistorului întreg. Prezidiul îl duce în toate senatele mitropolitul și în lipsa lui cel în oficiu mai bătrân episcop sufragane.

§ 162. Alegerea asesoriilor pentru fiecare senat se efectuește prin congresul național-bisericesc după modalitățile prescise în § 116 pentru alegerea asesoriilor dela consistoarele eparhiale și pe timpul normat acolo.

Pentru senatul strâns bisericesc se aleg șase asesori, toți din cler; iară pentru senatul școlar și epitropesc asemenea câte șase, însă o terțialitate din cler și două terțialități din mireni.

Piedecile de rudenie și cuscrie, prevăzute în § 112, sunt a se observă și la acest consistor.

Acest § încă a fost schimbat din partea guvernului înainte de ce a primit Statutul organic sancționarea. Și anume s'a adaus la textul original cuvintele «pe timpul normat acolo», adică în § 116 Stat. org.

Congresul constituant a fost contemplat ca asesorii dela consistorii să fie toți bine pe viață aleși. Guvernul Maiestății Sale însă nu s'a învoit cu aceasta; ci a schimbat textul original și resp. dispozițiile congresului constituant astfel; ca numai asesorii din senatul bisericesc să se aleagă pe viață, iar cei din senatele școlare și epitropești să se aleagă atât la consistoriile eparhiale, cât și la cel mitropolitan, tot numai pe câte trei ani.

Și după ce și remonstrațiunea subșternută în scopul restabilirii textului original, a rămas fără rezultat, congresul dela anul 1874 sub Nr. 63/874 congr. a adus concluzul ca membrii senatelor școlar și epitropesc ai consistorului mitropolitan să se declare de aleși și pe viitor și numai locurile vacante să se îndeplinească.

Astfel s'a procedat apoi la anul 1874 și astfel și de atunci încoace până la anul 1909; când apoi congresul sub Nr. 52/909 congr. a adus concluzul ca:

Asesorii din senatele școlare și epitropești să fie aleși din nou, abandonându-se praxa de până aci.

Tot acel congres sub Nr. 73/909 congr. a adus un alt concluz de osebită însemnătate principiară. Și anume concluzul: că membrii suplenți din senatul bisericesc ai consistorului mitropolitan se privesc aleși pe viață.

S'a fost făcut adică propunerea: ca numai asesorii ordinari din senatul bisericesc să se privească — în sunetul §-ului 116 Stat. org. — pe viață aleși; iar suplenții să se aleagă tot la 3 ani din nou. Această propunere însă nu s'a primit, ci congresul a enunțat principiul: că toți asesorii din senatul bisericesc, atât cei ordinari cât și cei suplenți sunt a se privi ca pe viață aleși.

Inrūdirea și cuscria e și aici oprită. Inșă numai între asesorii consistorului; nu și între asesori și mitropolitul, dupăcum am arătat asta la § 112 Stat. org.

§ 163. Consistorul mitropolitan pentru senatul bisericesc va avea și un defensor matrimonial.

Un secretar și un personal corespunzător de manipulațiune va împlini agendele notariale și scripturistice în toate trei senatele.

In fine va avea un fiscal, care deodată poate fi și defensor matrimonial.

Defensorul matrimonial va să zică e numai al senatului bisericesc; precând secretarul, fiscalul și personalul de manipulațiune sunt ai consistorului întreg.

Prin concluzul congregual Nr. 237/878 congr. s'a fost fixat plata secretarului cu 1,200 floreni sau 2400 cor. și a actuarului cu 600 floreni sau 1200 cor. De atunci plata secretarului s'a urcat la 6,000 cor. salar și relut de cvartir de 800 cor. Iar a actuarului la 1,600 cor. Ceeace ne dovedește cât s'a înmulțit în cursul anilor agendele consistorului mitropolitan.

§ 164. Secretarul și fiscalul se aleg prin consistorul mitropolitan în ședință plenară, cu majoritate absolută de voturi a membrilor prezenți din toate trei senatele; iară defensorul matrimonial, precum personalul de manipulațiune se denuște prin mitropolitul.

§ 165. Dispozițiunile stabilite în § 120 au valoare și în privința personalului acestui consistor.

Cele dispuse în acești doi §-i sunt deplin identice cu cele cuprinse în §§-i 119 și 120 Stat. org. Va să zică mitropolitul exerciază aceleași drepturi în mitropolie, pe care le are episcopul în eparhia sa. Tot astfel fiscalul și personalul de manipulațiune pot fi dimiși și fără proces disciplinar; ceeace stă altcum în contradicere cu § 1 al Regulamentului disciplinar.

Agendele deosebitelor senate ale consistorului mitropolitan.

In §§-ii 166—170 Stat. org. expune agendele deosebitelor senate numai în mod sumaric și manc.

Congresul dela 1878 voind a întregi și a preciza mai bine sfera de activitate a senatelor consistoriale, precum și a normă

procedura de observat, la pertractarea, deciderea și manipulara obiectelor la consistorul mitropolitan a votat sub Nr. 184/878 congr. un «Regulament pentru afacerile interne ale consistorului mitropolitan», care în mod provizoric a fost apoi introdus și se află alăturat la protocolul congregual din acel an sub lit. F.

§ 166. Agendele senatului strâns bisericesc sunt: a decide finalmente cauzele apelabile și apelate.

Prin cele cuprinse în acest § sfera de activitate a senatului bisericesc nu e exhaustată. Pentrucă apare oarecum de sine înțeles, că senatul bisericesc n'are să se ocupe numai și numai cu deciderea cauzelor apelate. Iar de altă parte nu toate cauzele apelate cad în competența senatului bisericesc.

Cauzele cari în urma apelației se subștern consistorului mitropolitan spre decidere, își află rezolvirea în senatul căruia după natura lor aparțin. Astfel cauzele bisericești se rezolvesc — ca și în eparhii — în senatul bisericesc, cele școlare în senatul școlar, iar cele economice și financiare în senatul epitropesc. Regulamentul afacerilor interne § 5.

De altă parte cad în sfera de activitate a senatului bisericesc și aici ca și la eparhii, afară de cauzele apelate o mulțime de alte afaceri, după natura lor mai mult bisericești. Precum sunt: suprema inspecțiune asupra religiozității și asupra tuturor institutelor bisericești și ale slujitorilor lor, din întreagă mitropolia. Inițiarea și compunerea de proiecte, regulamente și raporturi de rezortul său, la congresul național-bisericesc. Procurarea datelor statistice din întreagă mitropolia și promovarea lor pe lângă raport la congres ș. a.

§ 167. Chemarea senatului școlar este: conducerea trebilor școlare comune ale întregii provincii mitropolitane, precum și susținerea unității și a uniformității pentru institutele școlare profesionale din mitropolie, și în fine decidera finală a cauzelor disciplinare, ale profesorilor și învățătorilor, apelate dela senatul școlar și al consistorului eparhial.

Nici sfera de activitate a senatului școlar, nu e în acest § exhaustată. Pentrucă senatul școlar, afară de cele expuse în acest §, mai are să compună planul de învățământ pentru întreaga mitropolie. Mai departe să elaboreze proiecte de regu-

lamente, normative și statute în trebile învățământului din întreagă mitropolia. Are să înainteze tot la trei ani rapoarte detaiate despre starea învățământului în întreaga mitropolie. Să procure și să substearnă congresului datele statistice din mitropolie. Și să facă propuneri în privința îmbunătățirii învățământului și a progresului peste tot pe terenul cultural.

În astă privință e de osebită importanță concluzul luat de congresul dela 1906 sub Nr. 147/906 congr. la propunerea comisiunii școlare, de cuprinsul: ca școalele de repetiție confesionale să se împreune cu școalele economice practice ce sunt să se înființeze în sensul regulamentului ministerial cu Nr. 66,569/902, punându-se învățătorilor noștri mijloacele necesare la dispoziție, ca să-și procure cvalificațiunea pentru de a putea funga ca învățători și în aceste școale, promovând astfel cunoștințele economice la poporul nostru.

§ 168. Chemarea senatului epitropesc este: a administra acele fonduri, cari sunt ale mitropoliei ca atare.

Cele prescise pentru senatul epitropesc eparhial, servesc de normă și pentru acest senat.

După cum se vede și din acest § precum și din §-ii 132—137 la cari se face provocare — la compunerea Statutului organic s'a fost contemplat, ca senatul epitropesc să se ocupe numai cu trebile economice și financiare ale eparhiei și resp. mitropoliei; ca el să fie un fel de epitropie a eparhiei respective mitropoliei. Și numai în cursul timpului s'a extins apoi sfera de activitate a senatului epitropesc și asupra afacerilor economice ale corporațiunilor și instituțiunilor bisericești consistorului subordonate. Va să zică i s'a dat și senatului epitropesc caracterul unui for superior în afaceri epitropești. Și anume prin «Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești» votat de congresul din 1897 sub Nr. 107/897 congr.

Statutul organic finuse mai mult cont de autonomia comunelor bisericești. Și de aceea controlul asupra manipulării averii bisericești il puse în mâinile sinodului parohial.

Cu timpul însă ești tot mai mult la iveală, că corporațiunea aceasta, constătătoare mai numai din oameni, care nu sunt inițiați în arcele scotelilor și care, corporațiune de regulă numai odată se intrunește pe an, nu oferă destulă garanță despre aceea, că va exercia controlul ei încredințat, cu siguranța și pri-

ceperea trebuincioasă. De aceea s'a născut idea, ca să se introducă reviziunea obligată și aceea să se încredințeze senatelor epitropești dela consistoriile eparhiale și respective dela cel mitropolitan.

Idea aceasta, -- care la început a fost vehement combătută, (Vezi protocolul congr. din 1895 Nr. 70) — o vedem acum în Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești intrupată. Unde în § 10 aflăm pentru prima dată statorit principiul: că toate deciziunile și propunerile comitetului parohial care privesc împovărarea sau instrăinarea averii bisericești, trebuie subșternute înainte de executare sinodului parohial spre examinare și primire și de aci consistorului diecezan spre reviziune și aprobare.

Iar în § 20 din acelaș Regulament se statorește sfera de activitate a senatelor epitropești în aceste chestii în modul următor:

În toate cauzele de responsabilitate materială și de restituire a daunelor contra comitetului și epitropiei parohiale, decide senatul epitropesc al consistorului eparhial ca for judecătoresc de prima instanță; iar în caz de apelată decide consistorul mitropolitan ca for suprem în ultima instanță conform §-lui 29 din acest regulament.

Deasemenea se mai admite apel la consistorul mitropolitan în înțelesul §-lui 30 al numitului regulament, atunci când asessorii din senatul epitropesc eparhial se de judecă la desdaunare din pricina relei administrări a averii eparhiei, sau din pricina neglijării controlului averilor parohiale și protopresbiterale.

În toate celelalte afaceri economice și financiare din eparhie, senatul epitropesc eparhial decide în ultima instanță.

În ce privește însă administrarea averii proprii a mitropoliei și a fondurilor și fundațiunilor ei — asta o regulează «Regulamentul pentru administrarea și manipularea fondurilor și fundațiunilor mitropoliei gr.-or. române din Ungaria și Transilvania» votat de congresul din 1888 sub Nr. 129/888 congr. și alăturat la protocolul congresual din acel an sub litera D.

§ 169. Fiecare senat aduce deciziunile sale cu majoritate de voturi, în senatul strâns bisericesc în prezența cel puțin de șase membri, iar în celelalte două senate cel puțin câte patru membri, afară de prezident.

Spre aducerea unui concluz valid, se recere la senatul bisericesc prezența alor 6 — va să zică, a tuturor membrilor, la

senatul școlar și episcopesc însă prezența alor patru membri, afară de prezident.

Fiind însă că tocmai membrii consistorului mitropolitan, în toată țara împrăștiați, cu anevoe se pot întruni în număr atât de mare: de aceea încă prin concluzul congresual din anul 1870 în Nr. 125/870 congr. s'a dispus ca lângă cei șase asesori ordinari să se mai aleagă pentru fiecare senat alți șase asesori suplenți, cari în caz de necesitate să suplinească pe cei ordinari, la ședințele consistorului.

Iar regulamentul pentru afacerile interne ale consistorului mitropolitan în § 4 dispune: că pentru completarea singuraticelor senate, în caz de nevoie se pot folosi atât suplenții din respectivul senat, cât și asesorii din celelalte senate, însă nici când nu, în număr covârșitor peste membrii apaijinători respectivului senat. — Convocarea suplenților o face, conform §-lui 8 din acelaș regulament prezidiul, din cei mai la îndemână, pe cari îi convoacă în cel mai scurt mod, — dar observând întru cât numai se poate proporțiunea normală între clerici și mireni.

Iar când e vorba de ședința ordinară, a plenului, care în fiecare an la 20 August st. v. are să se întrunească și fără convocare specială, asesorii ordinari cari nu pot participa la această ședință, sunt în sensul §-lui 7 din regulamentul mai sus citat, datori să aducă aceasta la cunoștința prezidiului cel puțin cu 8 zile înainte de ziua întrunirii consistorului, pentruca prezidiul să poată dispune la caz de nevoie substituirea lor.

Celelalte senate ale consistorului mitropolitan se întrunesc — tot în sensul §-lui mai sus citat — de câteori cere trebuința; dar cel puțin de douăori pe an.

§ 170. Ședința plenară a consistorului mitropolitan constă din toți membrii deosebitelor senate, pe cât aceștia din absență sau altă cauză nu ar fi împiedecați a participa la ea. (Vezi Supplement Nr. I.)

Consistorul plenar efectuește alegerea secretarului și a fiscalului, și dispune cele de lipsă în privința conchierii congresului național-bisericesc, și a alegerilor de deputați pentru acelaș.

Plenul consistorului constă din toți asesorii ordinari ai celor trei senate speciale; va să zică din 18 asesori, doi episcopi și un arhiepiscop sau mitropolit. Insa spre aducerea unui

concluz valid în senatul plenar, se recere, în sensul §-lui 2 Regulamentul pentru afacerile interne ale consistorului mitropolitan, prezența majorității membrilor consistorului, între care se numără și membrii din oficiu, adică mitropolitul și cei doi episcopi sufragani. Spre a se putea aduce un concluz valid se recere astfel, având în vedere că numărul tuturor membrilor este 21 și că prezenți trebuie să fie cu unul mai mult ca jumătate a membrilor — se recere deci prezența alor 12 membri, intocmai ca și la plenul consistorului eparhial.

Spre a se asigura numărul recerut de votanți, membrii consistorului au să fie în sensul §-lui mai sus citat — chemați la ședință prin postă cel puțin cu 10 zile, iar în caz de osebită urgență cel puțin cu 5 zile mai nainte prin telegraf. — Cei împiedecați, fie prin morb, fie prin aceea că au luat parte la decidera acelorași obiecte în instanțele inferioare — concluzul Nr. 125/870 congr. — au să aducă imediat împrejurarea asta la cunoștința prezidiului, spre a se putea face — în caz de nevoie — dispoziție pentru suplinirea lor.

Sfera de activitate a plenului consistorial nu se mărginește pe lângă alegerile expuse în acest § și pe lângă dispozițiile în privința conchierii congresului. Ci consistorul mitropolitan afacerile interne — dupăcum se vede din § 3 al Regulamentului pentru afacerile interne — cele mai multe și negreșit cele mai ponderoase obiecte în plenul consistorial.

Astfel agendele plenului consistorului mitropolitan, în sensul §-lui 3 al sus citatului regulament sunt:

- a) Deciderea chestiunilor de principiu; unde adecă se tragează de statorirea sau explicarea și aplicarea vreunui principiu general în administrațiune;
- b) Deciderea cauzelor de natură sau competență mixtă ori dubie, care i se subștern din partea prezidiului sau a celorlalte senate;
- c) Deciderea cauzelor care vin în calea apelului dela consistoriile plenare eparhiale;
- d) Rezolvirea rugărilor pentru delegarea altui for;
- e) Rezolvirea chestiilor, ce i se deleagă anume prin legi sau dispoziții speciale, sau i se transpun anume dela congres;
- f) Deciderea chestiunilor controversate de drept sau de competență între celelalte senate, sau între senate și prezidiu;

g) Deciderea cauzelor de controversă între două dieceze, sau între organele lor centrale, precum și asupra plânsurilor particularilor în contra acestor organe, în privința funcțiunii lor;

h) Deliberările asupra rescriptelor mai înalte, întrucât acelea privesc cauze de interes general, sau se refer la administrația, controla și inspecția supremă;

i) Luarea dispozițiilor de lipsă pentru convocarea congresului și pentru alegerea deputaților la congres;

k) Facerea bugetului și propuneri în astă privință la congres.

Aici trebuie să observăm că se pare a obveni o eroare la mijloc. Pentru că facerea bugetului nu numai după natura lucrului aparține resortului consistorului episcopesc; ci chiar prin concluzul congresului dela anul 1874 Nr. 59 chestia compunerii bugetului s'a dat în competența senatului episcopesc și acest senat a și compus toate bugetele până în ziua de astăzi.

Se poate deci ca bugetul compus de senatul episcopesc să se pertracteze și statorească definitiv în plen.

l) Compunerea de proiecte, regulamente și rapoarte din resortul său, pentru congres;

m) Alegerea secretarului și a juriconsultului (fiscalului) său;

n) Exerciarea disciplinei supreme asupra membrilor și oficialilor săi;

Aici este vorba numai despre disciplină asupra funcționarilor din gremiul consistorului. Pentru că cauzele disciplinare ce vin în calea apelației dela forurile inferioare, acelea se decid după natura lor, în celelalte senate speciale.

Asupra oficianților din gremiul consistorului mitropolitan însă exerciază dreptul disciplinar, atât în sensul §-lui 13 din Regulamentul afacerilor interne, cât și în sensul §-lui 12 Reglmt. Discipl. în prima instanță o comisiune compusă din locțiitorul mitropolitului și din doi asesori consistoriali, iar în a doua și ultima instanță plenul consistorial.

o) În fine consistorul plenar exerciază prin prezidentul său și organele sale, oficiul de supremă, inspecțiune, de conducere și de controlă asupra întregii administrațiuni, asupra fondurilor și fundațiunilor; el mai departe se îngrijește de susținerea păcii și a ordinii și de exercitarea exactă și intactă a drepturilor constituționale în biserică, resp. de conservarea autonomiei bisericești.

Articol III.

Sinodul episcopesc.

Statutul organic în capitulul II. expune între organele mitropoliei și pe sinodul episcopesc. Va să zică mitropolia ar avea un organ mai mult ca eparhiile, care n'au decât sinoadele și consistoriile eparhiale.

Sinodul episcopesc însă nu este organ administrativ al mitropoliei. Pentru că el nu este for, nici administrativ, nici judecătoresc; și are să se ocupe numai cu afacerile spirituale, dogmatice și simbolice din biserică.

Dintre toate agendele ce în sensul Stat. org. cad în sfera de activitate a sinodului episcopesc, numai una este, unde sinodul procede în mod hotărîtor și de sine stătător. Și aceasta este chemarea sinodului episcopesc de a priveghia pentru autonomia bisericii și a apăra biserica împotriva oricăror încercări, ce ar amenința pacea și sfințenia ei. — Stat. org. § 174 pct. 6.

Dar și chemarea aceasta este comună cu a plenului consistorial — ai cărui membri, prelații noștri toți bine sunt — și care încă are conform §-ului 3 din Regulamentul afacerilor interne lit. o) aceeaș îndatorire: de a veghia asupra păcii și ordinii și asupra exercițiului exact și intact al dreptului constituțional în biserică resp. al autonomiei bisericii.

Sinodul episcopesc în sensul proiectului original al Statutului organic eră să aibă de tot altă însemnătate. El se proiectase să fie a treia și ultima instanță în toate afacerile noastre bisericești. Proiectul acesta însă nu s'a primit; ci sfera de activitate a sinodului episcopesc s'a redus la agendele expuse în §-ii 171—174 din Stat. org. făcându-se astfel din sinodul episcopesc un organ mai mult auxiliar în constituția noastră bisericească.

Prin asta însă n'am voit și nu voim să micșorăm valoarea și însemnătatea prelaților noștri în hierarhia bisericească, în afacerile spirituale, dogmatice și simbolice. Ba recunoaștem bucuros, că fiecare dintre prelații noștri ocupă o poziție cardinală și în cadrul constituției noastre bisericești, ca capi și conducători ai eparhiilor și respective al arhidiecezei și mitropoliei; ca membri naturali și prezidenți ai sinoadelor și respective al congresului național-bisericesc și ca înalți dignitari, cărora le este încredin-

țată și convocarea corpurilor noastre legiuitoare, a sinoadelor și a congresului și cari și în parte au datorința și sublima chemare de a veghiă pentru autonomia bisericii și a apăra biserica împotriva tuturor atacurilor ce ar amenința-o din orice parte.

§ 171. Sinodul episcopesc este acea adunare de episcopi sub prezidiul mitropolitului, unde se tratează obiectele bisericești spirituale, dogmatice și simbolice.

Sinodul episcopesc, dupăcum s'a observat și mai sus, nu se ocupă cu treburi de administrație sau justiție bisericească; fără numai cu afaceri spirituale, dogmatice și simbolice.

Astfel deci sfera de activitate a acestui sinod, sau a celor trei prelați în sinod întruniți, este mai îngustă decât a fiecăruia pentru sine și ca cap al eparhiei și respective al arhidiecezei sale.

Pentru că ca cap al eparhiei și respective al arhidiecezei, fiecare este totdeauna și membru ordinar și și prezidentul sinodului și respective al congresului național-bisericesc, precum și al consistorului eparhial, respective mitropolitan. Iar ca atare fiecare are o osebită influență și în afacerile administrative și judiciare ale bisericii. Mai ales dupăce și convocarea sinoadelor și respective a congresului național-bisericesc este pusă în mâna lor. Iar ca prezidenți ai organelor executive, ai consistoarelor au să supravegheze și chiar și să conducă trebile de administrație și justiție din provincia lor bisericească.

§ 172. Mitropolitul e dator a conchemă sinodul episcopesc în tot anul odată; iar episcopii sunt datori a participa la acesta.

Sinodul episcopesc are să țină în fiecare an câte o ședință; dator fiind mitropolitul a o convoca, iar episcopii sufragani a o cercetă. Aceasta are să fie ședința ordinară a sinodului episcopesc; neîncăpând nici o îndoială, că în caz de nevoie, se pot și trebuie să se convoace și sinoade episcopicești extraordinare. Spre pildă în cazul §-ului 102 Stat. org.

§ 173. Pentru validitatea concluzelor sinodului episcopesc se recere, ca să fie convocat prin mitropolitul, și să participe la dânsul episcopii sufragani.

Concluze valide se pot lua deci în sinodul episcopesc, numai: dacă el a fost convocat de însuși mitropolitul și dacă

la el iau parte *episcopii* sufragani; va să zică ambii episcopi din eparhiile sufragane.

Dispoziția din acest § stă la părere, în contradicere cu cele cuprinse în §§-ii 102 și 157 Stat. org. pct 15 conform căroră nou alesul episcop și în cazul §-ului 157 Stat. org. pct 15 nou alesul mitropolit, dacă nu este deja arhieru se supune examinării canonice din partea sinodului episcopesc. Pentru că în cazul §-ului 102 unul dintre episcopi lipsește și astfel numai unul singur mai poate lua parte pe lângă mitropolitul la sinodul episcopesc. Iar în cazul din §-ul 157 pct 15 Stat. org. lipsește mitropolitul însuși și astfel sinodul episcopesc deloc nu s'ar putea întruni când nu l-ar putea convoca și unul dintre cei doi episcopi sufragani.

Se impune deci de sine întrebarea: cum sunt a se înțelege textele acestea divergente, pentruca să nu se afle contradicere între ele?

Părerea noastră este: că §-ul acesta are în vedere cazurile când sunt a se aduce *concluze*, de o osebită importanță, d. e. în treburi spirituale, dogmatice, rituale ori simbolice și în acest caz se recere pentru validitatea concluzului, ca sinodul să fie fost convocat de mitropolitul însuși și că la el să ia parte și ambii episcopi sufragani.

Sinoadele provăzute în Stat. org. § 102 și § 157 pct. 15 n'au să aducă concluze, ci numai să îndeplinească anumite forme. Și de aceea la compunerea acestor sinoade nu vine a se observă stricta dispoziție a §-ului 173 Stat. org. Și anume cu atâta mai puțin cu cât că ea, pe lângă toată bunăvoința, nici nu poate să se observe.

§ 174. Agendele sinodului episcopesc sunt:

1. A supune examenului canonic pe cel ales de episcop prin sinodul eparhial.
2. A trată orice întrebare dogmatică, sacramentală și rituală, și a o deslegă în înțelesul canoanelor pozitive.
3. A țineă consultări și a aduce hotărâri asupra religiozității și moralului clerului și poporului credincios din mitropolie.
4. A se consultă asupra institutelor de teologie și pedagogie, spre înaintarea scopurilor lor și a științelor ce sunt a se predă în acelea.

5. A se consultă asupra cvalificațiunii, ce se cere dela cei ce se pregătesc spre treapta preoțească, și despre aceasta a referă și congresului național-bisericesc, ca cele de lipsă în linia aceasta să se facă cu aprobarea armonică a ierarhiei și a poporului credincios.

6. A priveghia pentru autonomia bisericii și a o apăra în contra oricăror încercări, ce vor amenința pacea și sfințenia bisericii.

Ad 1. Dispoziția din acest punct consună întru toate cu cea din § 102 Stat. org. alin. 3 unde se zice:

Protocolul alegerii subscris de președinte, notari și bărbății de încredere, se transpune sinodului episcopesc spre tractare canonică și subșternere Maiestății Sale spre preagrațioasă întărire a alegerii.

În punctul acesta se vorbește numai despre examinarea canonică a celor aleși de episcopi, pentru că aceștia toți încă nu sunt arhierei. Dar în înțelesul §-ului 157 Stat. org. pct. 15 și cel ales de mitropolit se supune examinării canonice, atunci când nu este dejă arhieru.

Examinările acestea canonice, se fac în ședințe extraordinare ale sinodului episcopesc, după cum am arătat în §-ul premergător.

Ad 2. E lucru de sine înțeles că organele noastre constituționale bisericești, precum sunt sinoadele eparhiale, congresul și consistoriile de tot felul, compuse în preponderanță dintre mireni, nu se pot ocupa cu întrebări dogmatice, sacramentale și rituale și astfel deliberarea lor cade în competența elementului clerical și în deosebi a episcopatului nostru.

Agendele acestea prelații noștri le rezoalvă în înțeles comun și de aceea spre acest scop se întrunesc în sinod.

Ad 3. Precând sinodul parohial are numai a priveghia asupra religiozității și moralității membrilor parohiali — Stat. org. § 23 pct. 13 — sinodul protopresbiteral are a se îngriji pentru vaza și autonomia bisericii — Stat. org. § 50 pct. 4 — iar sinoadele eparhiale și congresul au a se îngriji pentru susținerea libertății religioase și a autonomiei bisericii — Stat. org. § 96 pct. 1 și § 154 pct. 1 — pe atunci îndatorirea sinodului episcopesc e mult mai intensivă: el are să studieze anume: chestia religiozității și a moralului clerului și poporului gr-

oriental din mitropolie și să aducă și hotăriri în ea. Va să zică să ia dispoziții pe cari trebuie să le urmeze toată obștea credincioasă din întreagă mitropolia.

Aici e vorba curat numai de chestii absolut de religiozitate și de moral, cărora le lipsește orice parte administrativă politică. Pentru că în chestii de natura celor din urmă s. p. în chestia stărpirii concubinatelor, congresul însuș prin concluzul său cu Nr. 152/891 congr. a îndrumat pe consistorul mitropolitan ca să intervină la guvern pentru sprijinirea organelor noastre bisericești întru stărpirea concubinatelor. Tot asemenea congresul însuși, prin concluzele sale cu Nrii 49 și 50 din 1906 precum și prin concluzul cu Nr. 61/909 a luat dispozițiile trebuincioase în scopul delăturării căsătoriilor nelegiuite și pentru ca cei căsătoriți la forul civil să se simtă îndemnați a încheia și căsătoria bisericească.

Astfel congresul însuși, deși organ de administrație, a întreprins pașii în chestiile de mai sus referitoare la morală și religiozitate. Din contra:

Congresul dela 1886 a recercat prin concluzul său Nr. 156/886 pe sinodul episcopesc, ca acela să dispună în privința reducerii sărbătorilor bisericești; privind astfel chestia ca aparținătoare sferei de activitate a sinodului episcopesc.

Tot asemenea și tot din acel motiv a recercat mai departe congresul dela 1886 prin concluzul său cu Nr. 211/886 congr. pe sinodul episcopesc ca să reguleze chestia căsătoriei din nou a preoților; mai departe prin concluzul de sub Nr. 88/897, ca să ia dispoziții în privința purtării uniforme a preoților de mir.

Ad 4. Congresul nostru bisericesc deja prin concluzul său de sub Nr. 287/878 congr. a recercat sinodul arhieresc, să statorească principiile necesare pentru o uniformitate în studii, examene și peste tot în organizațiunea institutelor noastre pedagogice și teologice.

Mai departe prin concluzul congresual Nr. 150/888 s'a recercat sinodul episcopesc a se pronunța în privința înființării unei academii teologice.

Iar prin concluzul său cu Nr. 84/906 congr., congresul național-bisericesc a aprobat decizul sinodului episcopesc, prin care acest sinod, planul de învățământ unitar, pentru toate trei institutele noastre teologice, l-a restituit consistorului mitropolitan spre a-l prelucra din nou și a-l promovă apoi proximalului

congres spre deliberare; ceea ce însă până acum nu a urmat.

Ad 5. Cu cvalificațiunea celorce pășesc la treapta preoțească s'a ocupat, afară de sinodul episcopesc și congresul însuși, care prin concluzul său de sub Nr. 175/878 congr. a statorit cvalificațiunea candidaților la fiecare dintre cele trei clase de parohii. Congresul dela 1906, votând sub Nr. 124/906 un nou regulament pentru regularea parohiilor a revenit cu această ocaziune și asupra regulării din nou a cvalificațiunii parohilor. Dar regulamentul acesta din 1906 a fost scos iar din vigoare prin noul Regulament votat de congresul din 1909 sub Nr. 184/909 congr. care regulamentul din urmă a transpus apoi chestia cvalificațiunii candidaților la parohie în competența singuraticelor sinoade eparhiale.

Din toate aceste se vede deci că cu chestiunea cvalificării candidaților de preoție, s'a ocupat și se ocupă și organele noastre administrative. Ceea ce cade în exclusiva competență a sinodului episcopesc, este însă cu totul altceva: Este — după părerea noastră — modul de a-și procura cvalificațiunea. Este întocmirea institutelor de teologie și prescrierea, că ce studii teologice și în ce măsură să se propună într'ânsele. — De aceea chestiile de această natură, congresul însuși — dupăcum am arătat la punct 4 — le-a delegat totdeauna în sfera de activitate a sinodului episcopesc.

Ad 6. Îndatorirea impusă în acest punct sinodului episcopesc, de a priveghiă pentru autonomia bisericii și a o apăra în contra tuturor pericolelor ce ar amenința-o — îndatorirea aceasta o au și singuraticii prelați ai noștri, fiecare pentru sine, o are mai departe și consistorul mitropolitan și congresul — Statutul organic § 154 pct. 1. — și o au și toate sinoadele eparhiale — Statutul organic § 96 pct. 1.

Cu toate acestea pân' acum încă nu s'a ivit caz — după cât știm noi — unde sinodul episcopesc *ca atare*, să fi intervenit pentru apărarea și salvarea autonomiei noastre bisericești; ci de câteori s'a ivit necesitatea de a întreprinde atari pași, aceia s'au întreprins — dupăcum am arătat mai sus — totdeauna din partea congresului, a sinoadelor și a consistoriilor noastre bisericești.

Prin aceasta nu voim să slăbim întru nimica vaza și autoritatea sinodului episcopesc; ci voim numai să arătăm că el după natura sa nu este potrivit și nu este chemat să ia poziție

de luptă în afaceri administrative bisericești. — În afaceri de credință și de dogme da; dar lupte de această natură — mulțumită cerului — nu s'au ivit și credem că nici nu se vor ivi în sinul bisericii noastre.

Nu putem însă să lăsăm aici neamintită împrejurarea aceea: că prelații noștri ca membri în casa magnaților totdeauna au stat la postul lor și au apărat din răspuseri în parlamentul țării interesele bisericii noastre, de câteori au venit sub desbatere proiecte de legi, pentru ele vătămătoare.

Apendice final.

§ 175. **Limba oficială în toate trebile bisericești, școlare și fundamentale, atât în lăuntru, cât și în afară, pe lângă susținerea respectivelor dispozițiuni ale §-ului 9 din articolul de lege IX. dela 1868, asemenea din articolul de lege XLIV. din 1868, este cea română.**

Acest § încă a fost din partea ministerului reg. ung. înainte de aprobarea Statutului organic schimbat. Și anume adăugându-se în textul original cuvintele: «pe lângă susținerea respectivelor dispozițiuni ale §-lui 9 din articolul de lege IX/868, asemenea din articolul de lege XLIV din 1868».

Textul original al acestui § sună astfel: «Limba oficială în toate trebile bisericești, școlare și fundamentale, atât în lăuntru, cât și în afară, este cea română». Se intenționase adecă la alcătuirea Statutului organic ca limba română să se întrebuițeze exclusiv în toate afacerile bisericești, fără de nici o deosebire. — Fiind însă că în Art. de lege IX/868 § 3 se zice: că Românii de confesiunea gr.-or. să fie îndreptățiți a-și regula și administra înșiși afacerile lor bisericești, *între marginile legilor existente*, iar atunci când Statutul organic a primit sancționarea prea înaltă, Art. de lege XLIV/868 așa-numita lege a naționalităților se află deja în vigoare: de aceea modificarea introdusă în acest § are înțelesul: că întrebuițarea limbii române în trebile bisericești, școlare și fundamentale, epitropești — are loc numai între marginile dispozițiunilor așa-numitei legi de naționalități.

În înțelesul acestei legi însă biserica e în drept a folosi în afacerile ei interne, exclusiv limba sa proprie, limba română.

În contact cu alte autorități sau organe de ale statului, sau ale altor confesiuni, limba statului sau limba acelei autorități sau celui organ, la care se adresează. Jurisdicțiunile superioare și supreme bisericești, folosesc în hârtiile lor adresate regimului, limba lor proprie pe o coloană, iar pe a doua coloană limba statului. Comunitățile bisericești folosesc în contact cu regimul, ori cu organele lui, limba statului sau limba lor proprie; în contact cu alte autorități, limbile proprii ale acestora.

Dispozițiile legii acesteia de naționalități însă, fură după-cum se știe — în parte prin legi și ordinațiuni ministeriale posterioare în parte prin uz, scoase din valoare. Și practica de azi este aceea: că organele noastre bisericești corespund cu organele statului, cu ale altor confesiuni și autorități în limba statului. În caz însă când limba oficioasă a organelor altor confesiuni sau autorități nu e cea maghiară, în limba oficioasă a acestora. Pe când organele noastre bisericești primesc atât dela privați, cât și dela alte autorități hârtii în orice limbă și le și rezoalvă după puțină în limba acelora.

În trebile interne limba de sine înțeles — e cea română: atât la corporațiunile, cât și la oficiile și la instituțiile noastre școlare și bisericești. Și anume atât la oficiile parohiale și protopresbiterale; cât și la comitetele parohiale și protopresbiterale; apoi la sinoadele parohiale, protopresbiterale și eparhiale; precum și la congres și la consistoriile eparhiale și la cel mitropolitan. Limba română dominează și la institutele noastre teologice și pedagogice, precum și la gimnaziile și la școalele noastre inferioare confesionale; numai cât că în acestea limba statului e introdusă ca studiu obligat. Ba în timpul din urmă și prin așa numita lege Apponyană, Art. de lege XXVII/907, se statorește propunerea limbii maghiare în școalele noastre poporale în așa măsură, încât elevii, după absolvirea cursului al patrulea să-și știe exprima gândirile lor, cu graiul și în scris în limba maghiară. Iar la gimnaziile maghiare se pretinde în timpul din urmă ca instrucțiunea din religiune să se facă din partea catihetilor noștri în limba maghiară; ceea ce este o directă negațiune a dreptului garantat bisericii noastre în acest §. De aceea a și provocat o luptă energică a organelor noastre bisericești împotriva acestei încercări; luptă ce se oglindează în concluzul congresual de sub Nr. 187/909 congr.

§ 176. Acest statut organic după publicarea lui formală intră numai decât în vigoare.

Statutul organic a intrat, în urma dispoziției din acest §, încă în anul 1869 în vigoare și s'a dezvoltat în cursul alor 43 de ani expirați așa după-cum ne-am dat silința să arătăm în cele de pân' aci.

(Continuarea textului dela § 96).

1. Îngrijirea pentru susținerea libertății religioare și autonomiei bisericii, în înțelesul legilor.

2. Alegerea episcopului și prezentarea lui la sinodul episcopesc. (Pentru cazul alegerii de arhiepiscop, vezi dispozițiunile pentru alegerea mitropolitului).

3. Îngrijirea și controlarea averii mișcătoare și nemișcătoare, a realităților și fondurilor, cari fac proprietatea eparhiei.

4. Deciderea în privința acestor realități și fonduri, conform scopului, pentru care s'au înființat.

5. Alegerea membrilor consistorului eparhial.

6. Consultarea și luarea măsurilor trebuincioase pentru ridicarea culturii poporului eparhial, prin școale elementare, capitale, gimnaziale, reale, teologice și pedagogice.

7. Consultarea și luarea măsurilor trebuincioase pentru disciplinarea preoțimii și a poporului eparhial.

8. Îngrijirea pentru aflarea mijloacelor spre înaintarea culturii și a creșterii tinerimii școlare, și pentru delăturarea piedecilor în privința aceasta.

9. Ajutorarea bisericilor și a școalelor sărace.

10. Îngrijirea pentru cultivarea și pregătirea de bărbați apți spre servicii bisericesti și școlare, prin știpeții.

11. Excrierea de colecte pentru scopuri bisericesti, școlare, fundamentale și filantropice.

12. Consultarea pentru delăturarea greutăților, ce s'ar arată la executarea unor canoane sau la efectuarea unor instituțiuni bisericesti.

13. Stabilirea bugetului anual, examinarea rațiociniilor senatului episcopesc, și în fine defigerea salarelor din fondurile eparhiale.

14. Premiarea cu bani a vreunui op științific, privitor la orice ram de științe bisericesti și școlare.

15. Facerea dispozițiunilor necesare pentru arondarea cercurilor electorale și efectuarea actului de alegere pentru sinodul eparhial.

INDICE.

	Pag.
Administrator parohial	147
„ protopresbiteral	112, 147
Agendele comitetului parohial	102, 104, 105
„ „ protopresbiteral	148
„ congresului	239
„ consistorului eparhial	198
„ „ mitropolitan	253
„ plenumului consistorului eparhial	221
„ „ „ mitropolitan	257
„ scaunului protopopesc	123
„ senatelor bisericesti	198
„ „ școlare	202
„ „ epitropești	214
„ sinodului parohial	85, 87
„ „ protopresbiteral	135
„ „ eparhial	171
„ „ episcopesc	261
Ajutor pentru preoți	57, 64
Ajutorarea din visteria statului a școalelor populare	21, 24, 65
„ „ „ „ „ medii	67
„ „ „ „ „ „	85, 144
Alegerea de învățător	75, 85
„ „ paroh	136, 139
„ „ protopresbiter	182
„ „ episcop	242
„ „ mitropolit	169, 170
Alegerea deputaților pentru sinod	232
„ „ „ „ „ congres	126, 134, 200, 220
Apelabilitatea hotărârilor aduse	120
Arondarea protopresbiteratelor	74
Atestat de cvalificațiune preoțească	208
„ „ „ „ „ învățătorescă	17
Autonomia în trebile curat bisericesti	19
„ „ „ „ „ școlare	29
„ „ „ „ „ epitropești	34, 76, 201
„ comunelor bisericesti	34
„ eparhiilor	47
Autorizație la purtarea de procese	44, 46, 119
Aruncuri asupra credincioșilor	193
Asesori consistoriali	123
„ scaunului protopopesc	27
Avansarea învățătorilor în clase	174
Bărbați de încredere	185

	Pag.
Bibliotecile parohiale	106
Birul preoțesc	56
Brad reprezentanța gimnaziului	151
Brașov reprezentanța școalelor medii	113, 151
Budgetul parohiilor	104
" protopresbiteratelor	149
" eparhiilor	215, 217
" mitropoliei	255
Candidații de profesori	208
" " învățători	208
" " la parohii	76
Capelanii	61, 78
Capelanul episcopesc	188
Catehizarea elevilor dela școalele străine	63, 205
Casa	107, 110, 215
Cauzele la a căror pertractare nu pot să ia parte membrii corpora- țiilor bisericești	192
Clasificarea învățătorilor sau împărțirea în clase	27
Clasificarea parohiilor	74
Colecte bisericești și concesiunea pentru ele	50
Colegiu electoral	173
Colegiu de scrutiniu	173
Comisar consistorial	204, 173
Comisiuni esmise	117
Comisiunea pentru examinarea candidaților la parohie	71
" " " " la preoție	76
" " " " de învățători	208
" " " " de profesori	208
Comisiune pentru provederea afacerilor din parohie	112, 223
Comitetul parohial	96
" protopresbiteral	145
" școlar	112
" central	150
Competința pretensiunilor bisericești	47, 49
Condițiile sub care s'a primit întregirea venitelor preoțești	60
" " " se dă subvențiunea parohiilor	58
" " " " " " învățătorilor	24, 26
" " " " " " pentru școalele populare	21
" " " " " " medii	67
Conferințe învățătoresți	204, 213
Congresul național-bisericesc	33, 228
Congrua parohilor	60
Consistorul eparhial	38, 190
" mitropolitan	38, 247
Conscripția populațiunii	117, 199
Conspectul candidaților	137
Contul capitalelor active și pasive	110
Controlorii averilor bisericești	119

	Pag.
Convocarea congresului și piedecile. ivite. în contra și	233, 234
Credenționalul celor aleși	175
Cvalificarea învățătorilor	27, 208
" profesorilor	208
" parohilor	74, 76
" protopopilor	142
" asesorilor consistoriali	248
Corumperi la alegeri și urmările lor	86
Cuincuenalele parohiilor	64
" învățătorilor	24
Cursuri de repetiție la școalele populare	26
Cualificațiunea candidaților de deputați	176, 232
Darea culturală	55, 181, 212
Dările și aruncirile bisericești	65, 88
Defensor matrimonial	193, 252
Delegații ministrului pentru vizitarea școalelor	68
Delicte disciplinare și pedepsirea lor	59, 119, 125, 154, 207, 214
Deputați pentru sinodul protopopesc	128, 129
" " " eparhial	172
" " " congres	232
Disciplina în biserică și Reglmt. disciplinar	22, 125, 153, 199, 205
Dotatiunea parohiilor	57, 58
" protopopilor	58
" dela stat, congrua	57, 58, 60
Dreptul de supremă inspecțiune	29
" de a reclamă în contra hotăririlor bisericești	126, 200, 220
" " " " la tribunalul suprem administrativ	63
Ducerea în îndeplinire a hotăririlor bisericești	49
Economul mănăstirei	158
Economul episcopesc	187, 218
Eparhia	165
Eparhii nouă înființare	165
Epitropia parohială	107
" protopresbiterală	149
" școlară	112
" centrală	150
Exchiderea de a putea fi membru în corporațiunile bis.	98
Exchidere dela participare la hotăririle corporațiunilor bis.	126, 148, 192
Examen de cvalificațiune preoțească	200
" " " învățătorescă	27, 208
" " " al profesorilor dela școalele medii	208
" " " profes. dela teologie	208
" " " " " pedagogie	208
Exactoratul	215
Executarea hotăririlor bisericești	39, 44, 47
Fiscal consistorial	194, 252
Fondul cultural central	55, 181, 212
Fondul instruct al episcopului	187

	Pag.
Fonduri și fundațiuni, diferența între ele	104
Fundațiunile marelui mitropolit Șaguna	166, 181
Foruri de apel, administrative și judiciare	36, 37
Gozsdu fundațiune	247
Gradațiunea salariilor	27
Grădini școlare	24
Gratuitatea învățământului	26
Modoș-Bodrog mănăstirea	154
Hotărârile organelor bisericești, executarea lor	49
Hotărâri apelabile și neapelabile	126, 134, 200, 220
Impărțirea cercurilor electorale	130, 170
Impozit general	55
Impozite, îndreptățirea de a le face	20, 65, 88, 136
Impozitele celor ce es din sinul confesiunii	44, 66, 117
Incompatibilitate de a lua parte la aducerea de hotărâri în afaceri bisericești § 112 St. org.	192, 195
Incassarea dărilor și aruncurilor bisericești	44
Indigenatul în biserică	81
Inspector de școale regești	21
Inspecțiune supremă	29
Inspecționarea școlilor	212
Instrucțiune pentru conscrierea poporațiunii	117, 199
Instrucția în școalele confessionale	20
Interpretări în treburi bisericești	178
Intregirea venitelor preoțești dela stat	60
Inrudire oprită	98, 108, 126, 191
Inventarul averilor bisericești	103
Jurisdicțiunea în treburile bisericești	36
Jurisdicțiunea episcopilor	39
Jurnalul de cassă	110
Legea aponiană	23
Libele de colectare	51
Limba în biserică	26, 265
Lista alegătorilor mireni	39, 84, 174
„ alegătorilor preoțești	174
„ candidaților	92, 138
„ „ de învățător	92
„ parohienilor	34, 84, 115
Membrii naturali ai comitetului parohial	98, 168
„ „ „ sinodului protopopesec	129
„ „ „ „ eparhial	177
„ „ „ „ congresului	229
Mitropolia	227
Mila împărătească	57
Mijloace pentru susținerea bisericii	39, 49
Mănăstirile	154
Moștenirea în averea prelaților bisericești	188
Neadmissibilitate a participa la aducerea hotărârilor corporațiunilor bisericești	107, 192, 195

	Pag.
Nepătat trebuie să fie membru corporațiunilor și instituțiunilor bisericești	176
Normativ pentru bibliotecile populare	106, 153
„ „ cauzele la a căror pertractare și decidere, nu poate participa membru corpor. biser.	107, 192, 195
Normativ pentru catehizare la școalele străine	205
„ „ instrucțiunea religioasă morală a elevilor	205
„ „ obiectele ce aparțin la plenul consistorial	222
„ „ privitor la regularea funcțiunei organelor protopop.	123
Notificare despre convocarea congresului	234
Oficiul de cassă	215
Optare între mai multe mandate de deputat	230
Ordonanțe ministeriale referitoare la execut. pretensiunilor bisericești	45
Organele administrative și executive în biserică	35
„ reprezentative și legiuitoare în biserică	35
„ administrative de stat în ajutorul bisericii	42
„ judecătorești	40, 217
Parohiile, clasificarea lor	73
Parohul și datorințele lui	114
Parohii matre și filii	79
Parohii protopresbiterale	86, 137
Pările în treburi bisericești la ce for să se dea	44, 47, 49
Patronii și patronatul în biserică	162
Plan de învățământ pentru școalele populare	23, 105
Plânsurile în treburi bisericești	48
Plenul consistorial	221, 256
Porțiune canonică	56, 57
Pragmatica de serviciu	55 197, 248
Prepozitul mănăstirii	161
Prezidenții corporațiunilor bisericești	89, 99, 123, 177, 190, 229
Proiect de buget	101, 104
Promovarea învățătorilor în clase	27
Protodiaconul episcopesc	188
Protest contra alegerii	143, 176
Protopresbiterul și datorințele lui	151
Protocol de votizare	174
Protopresbiteratul	119
Procesele dintre greco-orientali și uniți	48
Raport anual despre starea școlilor	213
Rațiociniile	111
Recurs în afaceri bisericești	46, 95, 134, 143, 200
Recurs la tribunalul suprem administrativ	63
Reclam contra impozitelor bisericești	46
Regulamentul afacerilor interne ale sinodului	178
„ „ „ „ congresului	285
Regulament de cassă	215
„ disciplinar	125, 156
„ despre administrarea și controla averilor biser.	103, 152
„ pentru administrarea afacerilor epitropești	87, 225, 255

